UNIVERSITATEA CREŞTINĂ "DIMITRIE CANTEMIR"
FACULTATEA DE GEOGRAFIA TURISMULUI
SIBIU

Radu SĂGEATĂ

ORGANIZAREA ŞI AMENAJAREA SPAŢIULUI GEOGRAFIC

EDITURA UNIVERSITĂŢII "LUCIAN BLAGA"
Sibiu - 2008

UNIVERSITATEA CREŞTINĂ „DIMITRIE CANTEMIR”
FACULTATEA DE GEOGRAFIA TURISMULUI
SIBIU

Conf. univ. dr. RADU SĂGEATĂ

ORGANIZAREA ŞI AMENAJAREA SPAŢIULUI GEOGRAFIC

EDITURA UNIVERSITĂŢII „LUCIAN BLAGA”
SIBIU, 2008

ISBN: 978-973-739-648-8

CUPRINS

Cadru conceptual.....
Partea I – **ORGANIZAREA TERITORIULUI STATAL. MODELE DE ORGANIZARE ŞI AMENAJARE A TERITORIULUI**.....
Capitolul I – **Tipuri de regiuni. Regiunile Uniunii Europene**.....
1. Plurivalenţa conceptului de regiune.....
2. Modele teoretice de regionare politico-administrativă.....
- Modelul autonomist-etnocratic.....
- Modelul liberal-democratic.....
- Modelul autonomiilor regionale.....
3. Standardizarea regională în Europa. Nomenclatorul unităţilor teritorial-statistice (NUTS).....
Capitolul II – **Modele de regionare politico-administrativă în Uniunea Europeană**.....
1. Regionare administrativă. Modelul francez.....
2. Regionare istorică şi politico-militară. Modelul german.....
3. Regionare istorică şi etnico-minoritară. Italia, Spania.....
4. Regionare lingvistică. Modelul belgian.....
5. Regionare economico-statistică: Danemarca, Grecia.....
6. Regionare prin cooperare voluntară: modelul britanic.....
Capitolul III – **Alte modele de regionare politico-administrativă în ţări cu sisteme democratice avansate**.....
1. Regionare confederativă. Modelul elveţian.....
2. Regionare de tip colonial.....
Capitolul IV – **Tensiuni separatiste induse de identităţile regionale. Studii de caz**.....
1. Ţara Bascilor.....
2. Catalonia.....
3. Trentino-Adige, Valea Aosta, Friuli-Venezia Giulia.....
4. Irlanda de Nord (Ulster).....
5. Caucazul.....
Partea a II-a – **ORGANIZAREA TERITORIULUI ROMÂNIEI. EVOLUŢIE, CARACTERISTICI, DISFUNCŢIONALITĂŢI**.....
Capitolul V – **Evoluţia structurilor administrativ-teritoriale pe actualul teritoriu al României**.....
1. Perioada antică.....
2. Perioada medievală.....
3. Perioada cuprinsă între 1859 şi 1918.....
4. Perioada interbelică.....

5. Perioada 1950-1968.....
Capitolul VI – **Judeţele actuale. Caracteristici, disfuncţionalităţi, optimizare**..
1. Caracteristicile judeţelor actuale. Disfuncţionalităţile induse de acestea asupra sistemelor de aşezări.....
2. Analiza SWOT a principalelor elemente ce caracterizează judeţele actuale.....
3. Optimizarea organizării administrativ-teritoriale a României între tradiţie şi actualitate.....
Capitolul VII – **Regiunile de dezvoltare**.....
1. Caracteristici generale ale regiunilor de dezvoltare.....
2. Elemente de analiză geografică a unei regiuni de dezvoltare.....
Partea a III-a – **ORGANIZAREA UNOR SPAŢII GEOGRAFICE PARTICULARE**.....
Capitolul VIII – **Organizarea spaţiilor urbane**.....
1. Dimensiunea cantitativă şi calitativă a urbanizării. Structura teritoriului administrativ urban.....
2. Modele teoretice de organizare a spaţiului urban.....
3. Studiu de caz: organizarea intravilanului Bucureşti.....
- Consideraţii preliminare. Evoluţia suprafeţei construite până la prima organizare administrativă.....
- Organizarea administrativă. Modelul sectorial.....
- Organizarea funcţională. Modelul concentric.....
- Propuneri de organizare. Modelul polinuclear.....
4. Industrializarea şi organizarea intravilanului. Studiu de caz: Galaţi.....
Capitolul IX – **Organizarea spaţiilor periurbane**. **Zonele metropolitane**.....
1. Cadru conceptual. Complementaritatea spaţială urban-periurban.....
2. Zona metropolitană Bucureşti.....
3. Alte zone metropolitane din România (Oradea, Iaşi, Constanţa, Galaţi-Brăila, Timişoara, Cluj-Napoca, Târgu Mureş, Bacău, Baia Mare etc.).....
Capitolul X – **Organizarea spaţiului rural pe baza cooperării intercomunale**..
1. Cadru conceptual. Fragmentarea structurilor administrative de nivel local.....
2. Evoluţia structurilor de cooperare intercomunală în România.....
3. Cooperarea intercomunală în România postrevoluţionară. Premise şi evoluţii...
Capitolul XI – **Organizarea spaţiilor periferice statului. Zonele transfrontaliere şi euroregiunile**.....
1. Zonele transfrontaliere. Tipuri de zone transfrontaliere.....
2. Zonele transfrontaliere şi rolul acestora în formarea euroregiunilor. Tipuri de euroregiuni de cooperare transfrontalieră.....
3. Aşezările dublete şi rolul acestora în structurarea vectorilor de cooperare transfrontalieră. Studii de caz.....
- Sistemul de aşezări dublete şi cooperarea transfrontalieră în Bazinul Prutului.....
- Sistemul urban transfrontalier Giurgiu-Ruse şi euroregiunea Giurgiu-

Ruse.....
4. Euroregiuni asimetrice. Studiu de caz: sistemul de euroregiuni de la frontiera estică a Germaniei.....
5. Zonele transfrontaliere aferente României şi euroregiunile de cooperare transfrontalieră cu participare românească.....
Capitolul XII – **Organizarea spaţiilor geoeconomice. Zonele libere şi zonele defavorizate**.....
1. Zonele libere.....
2. Zonele defavorizare din România.....
Bibliografie.....

CADRU CONCEPTUAL

Între specializările care determină tipologia funcţională a unei aşezări umane, funcţia politico-administrativă ocupă un loc distinct. Fie că este vorba de o aşezare cu funcţie industrială, comercială, turistică sau militară, aceasta este un produs al *cadrului natural*, care printr-un complex de factori stimulatori sau restrictivi (poziţia geografică, resursele de materii prime şi de forţă de muncă etc.) a condiţionat dezvoltarea sa. Din contră, în cazul aşezărilor cu funcţie politico-administrativă, determinant este *factorul subiectiv,* reprezentat prin organele de decizie (politico-administrativă) care au modificat „destinul" unor aşezări în favoarea sau împotriva cursului lor firesc, natural. Dar care este impactul deciziilor politico-administrative asupra aşezărilor umane şi, prin intermediul acestora, asupra spaţiului geografic pe care-l coordonează ? Care sunt formele şi în ce se concretizează acest impact ? Sunt întrebările la care vom încerca să găsim potenţiale răspunsuri în această lucrare.

La nivel macroteritorial, deciziile administrative au ca rezultat *organizarea administrativ-teritorială*, organizare care poate fi concordantă cu realităţile din teren sau, dimpotrivă, poate fi rezultatul unor factori subiectivi, arbitrari. Cum şi în ce măsură aceşti factori perturbă dezvoltarea firească a unor colectivităţi teritoriale locale? Care este preţul acestor disfuncţionalităţi?

Implantarea unor obiective industriale, asociată cu exploatarea industrială a unor spaţii reprezintă principalul vector care însoţeşte deciziile politico-administrative. Unităţile administrative devin, din colectivităţi locale constituite pe baza unor afinităţi istorice, datorate complementarităţii potenţialului natural şi al tipului de economie tradiţională, a moştenirilor culturale şi spirituale comune, unităţi de dezvoltare industrială sau de exploatare a unor resurse naturale. Centrele administrative se dezvoltă hipertrofic ca urmare a soldului migratoriu; apar disfuncţionalităţi în inserţia noilor veniţi concretizate în fenomene sociale marginale, se dezvoltă oraşele industriale (în particular, cele de tip socialist), cu arhitectura şi particularităţile lor, iar în mediul rural, colectivizarea şi sistematizarea subminează sistemul social şi productiv tradiţional, accentuând migraţia spre marile oraşe. Sunt fenomene ce au marcat profund spaţiul românesc şi a căror consecinţe, atât la nivel spaţial, cât şi la nivel psihologic, sunt foarte greu de îndepărtat. S-au creat noi dependenţe macrospaţiale între aşezările umane, noi arii de influenţă şi polarizare, amplificate în multe cazuri artificial, prin schimbarea statutului administrativ al unor aşezări.

Cu excepţia celor mai mici state, constituite dintr-o singură aşezare umană, al căror teritoriu nu depăşeşte câţiva kilometri pătraţi (Vatican, Monaco), fiecare stat cuprinde mai multe aşezări omeneşti care constituie nuclee de polarizare pentru zonele rurale limitrofe. Se conturează astfel centre de convergenţă a fluxurilor, corespunzătoare aşezărilor umane şi zone de divergenţă (periferice), ce corespund arealelor de discontinuitate. Acestea fac ca teritoriul statului, mai mult sau mai puţin omogen din punct de vedere al resurselor naturale şi umane să fie străbătut de tot felul de frontiere, care separă diversele subdiviziuni din interiorul său. Se conturează astfel o *organizare*

funcţională a teritoriului, corespunzătoare omogenităţii funcţionale a spaţiilor sociale[1], ce are un caracter dinamic, tranzitoriu, determinat de evoluţia aşezărilor umane. Pe de altă parte, necesitatea exercitării puterii centrale pe întregul teritoriu al statului, impune o *organizare politico-administrativă*, astfel încât, în interiorul statului să nu existe zone privilegiate, cu atribuţii extra-constituţionale *(Fig. 1)*.

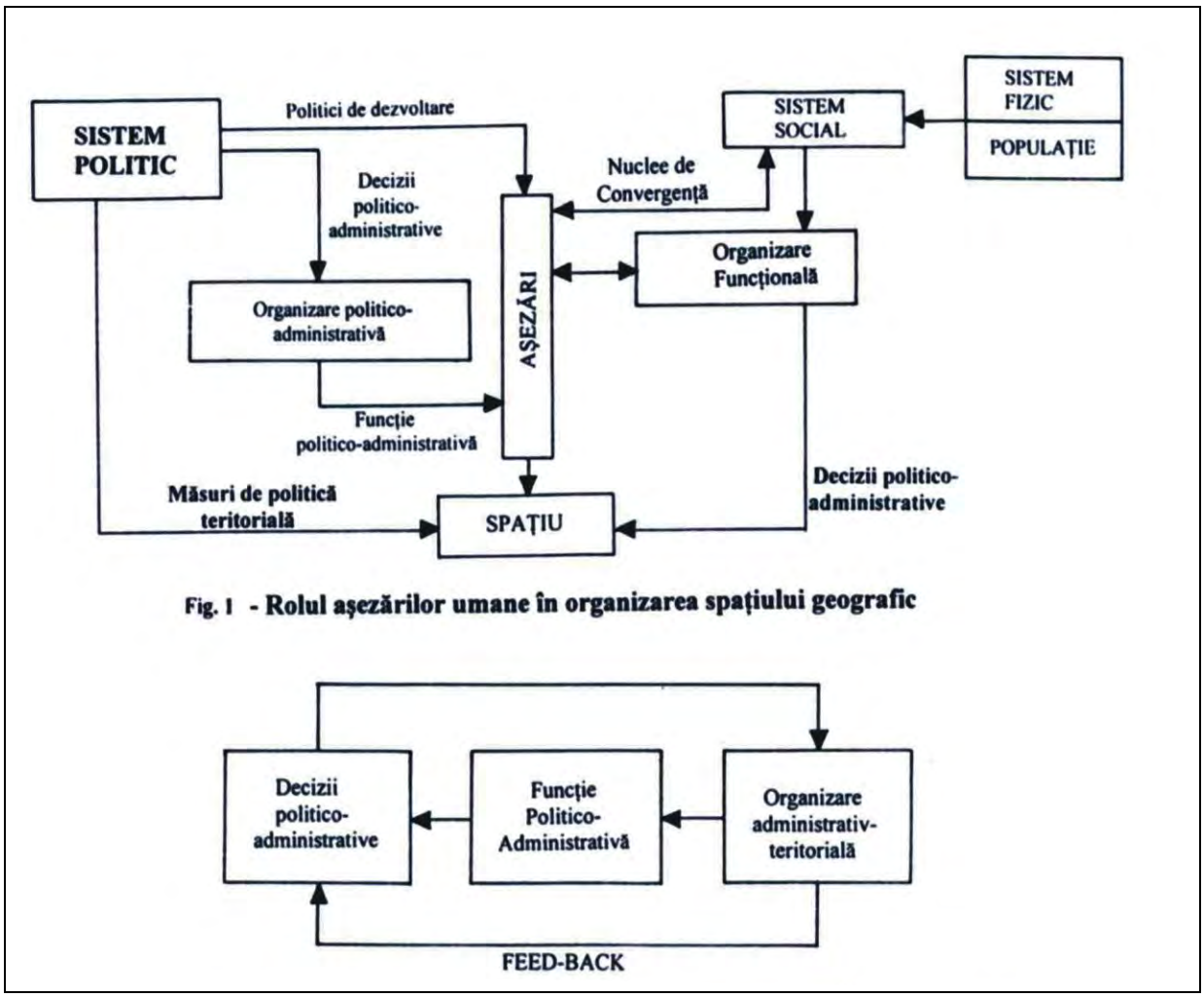

Fig. 1 – Rolul aşezărilor umane în structurarea spaţiului geografic

Prin urmare, organizarea spaţiului este rezultatul a două categorii de procese: cele cu caracter *voluntarist*, rezultate din impactul deciziilor politico-administrative şi *auto-organizarea* derivată din permanenta tendinţă de reechilibrare a sistemelor teritoriale în raport de disfuncţionalităţile induse de factorii exogeni. În acest complex de interacţiuni, aşezările umane joacă un rol privilegiat, constituindu-se în nuclee structurante pentru spaţiile limitrofe.

Organizarea funcţională a teritoriului are la bază procesele complexe de geneză şi

[1] Prin *spaţiu social* se înţelege spaţiul aşa cum este perceput şi folosit de membrii unui grup social (Erdeli *et al*., 1999, p. 297).

evoluţie a spaţiilor sociale ce constau mai întâi din apariţia unor noi tipuri de relaţii între aşezările umane preexistente, după care se manifestă un proces de generalizare a acestora într-o arie dată. Cu timpul, are loc un proces de teritorializare a relaţiilor sociale, culturale şi economice, prin asocierea la acestea a unui întreg aparat de instituţii, forme, simboluri, expresii, limbaje etc. Se creează astfel *regiunile monoetnice* şi / sau *monoculturale*, ai căror locuitori se caracterizează prin puternice sentimente de apartenenţă la respectivele regiuni (sentimente cunoscute sub termenul de „patriotism local") şi printr-un puternic spirit de rezistenţă la schimbare. Sunt structurile regionale cele mai coerente, care şi-au demonstrat cel mai bine unitatea şi viabilitatea de-a lungul timpului. Prin contrast, regiunile delimitate exclusiv pe baza argumentelor economice sau politice, sau a omogenităţii potenţialului natural sau uman, prezintă un conţinut afectiv mult mai scăzut.

Intervenţia factorului politic se circumscrie acestor modele de organizare. Guvernele autoritare şi dictatoriale vor încerca să creeze structuri administrative orientate politic, care să nu poată deveni puncte puternice de regrupare a opoziţiei, manipulând în schimb regiunile care le sprijină. Acestea vor evita agregarea unor teritorii care să posede puternice tradiţii istorice sau care să conţină grupuri sociale legate între ele prin sentimentul apartenenţei la o anumită comunitate, căutând să despartă aceste entităţi prin limite administrative (Helin, 1967). Din contră, sistemele politice democratice îşi modelează unităţile administrative în funcţie de grupările culturale cristalizate printr-un lung proces de evoluţie istorică. De aceea, schimbările politice majore, alternanţa guvernelor democratice cu cele autoritare determină în multe cazuri şi schimbări în organizarea administrativ-teritorială, după cum unităţile administrative modelate după criterii economice sunt tributare schimbărilor economice. Experienţa istorică a demonstrat şi în cazul României, efemeritatea acestor tipuri de structuri: ţinuturile interbelice au rezistat cât a rezistat şi dictatura lui Carol al II-lea, în vreme ce organizarea pe regiuni şi raioane ce a purtat o dublă amprentă (economică şi politică), a dispărut odată cu influenţa sovietică. Pentru guvernele birocratice, ideală este o organizare în structuri administrative cât mai asemănătoare între ele ca suprafaţă, populaţie şi ca mod de organizare a administraţiei şi competenţei lor. Un sistem administrativ bine organizat alcătuit din diviziuni uniforme, creează cadrul cel mai adecvat pentru aplicarea la nivel local a deciziilor puterii centrale (Helin, 1967).

Organizarea administrativ-teritorială, ca formă de regionare politico-socială este o consecinţă şi totodată o premisă importantă a dezvoltării social-economice a unei ţări. Teritorializarea, transformarea spaţiului geografic în teritoriu, prin luarea sa în posesie de către membrii unei colectivităţi, reprezintă baza oricărei organizări administrativ-teritoriale.

Prin *organizare administrativ-teritorială* se înţelege deci, delimitarea teritoriului în unităţi administrative pentru stabilirea la nivel teritorial a organelor puterii centrale, cu scopul realizării sarcinilor locale şi a celor generale, în mod eficient şi unitar pe întregul stat. La rândul lor, *unităţile administrativ-teritoriale* sunt porţiuni din teritoriul unui stat delimitate prin acte normative, în care autoritatea asupra desfăşurării activităţii

economico-sociale este exercitată de către o instituţie administrativă subordonată puterii centrale. Gradul de subordonare este reglementat prin Constituţie fiind exprimat prin *tutela administrativă.* Aceasta vizează protejarea intereselor publice ale statului şi respectarea legilor, prezenţa sa constituind o deosebire esenţială între statul unitar care recunoaşte autonomia locală şi statul federal, unde instituţia tutelei este de neconceput în raporturile dintre federaţie şi componentele sale (Popescu, 1999, p. 55).

Organizarea administrativ-teritorială reprezintă deci, modalitatea de reflectare în teritoriu a deciziilor politico-administrative, fiind o expresie a politicii promovate la nivel central.

Noţiunea de *unitate administrativ-teritorială*, are două sensuri distincte, anume:

- **Teritorial**, de *circumscripţie administrativă a teritoriului de stat*, exprimând sfera de competenţă teritorială a organelor puterii locale. Acest sens are în vedere regimul de desconcentrare administrativă, unitatea administrativ-teritorială fiind concepută doar ca simplă porţiune a teritoriului unui stat;
- **Uman**, de *colectivitate teritorială locală*, respectiv totalitatea populaţiei ce locuieşte pe o anumită porţiune a teritoriului statului, cu interese publice locale proprii, distincte, exprimate printr-o organizare juridică şi administrativă proprie.

Spre deosebire de noţiunile prezentate anterior, *funcţia politico-administrativă* se raportează la aşezările umane, caracterizând acele aşezări care găzduiesc instituţiile de administraţie centrală sau locală (primării, prefecturi, filiale ale unor partide politice, sedii ale agenţiilor de dezvoltare etc.), prin intermediul cărora puterea centrală sau locală îşi exercită atribuţiile în teritoriu. Raportul dintre politic şi administrativ este evidenţiat de însuşi structura statului: rolul factorului politic este determinant în cadrul statelor cu structură federală, a căror autoritate este transferată la nivel local, în vreme ce în statele cu structură centralizată, bazate pe delegarea autorităţii, funcţia centrelor coordonatoare de nivel local este preponderent administrativă.

Prin urmare, unităţile *politico-administrative* sunt formaţiunile statale din interiorul statelor federale (state, provincii, teritorii etc.) spre deosebire de cele *administrative*, corespunzătoare statelor unitare, a căror teritoriu este declarat prin constituţie ca fiind indivizibil. Este şi situaţia României.

Caracteristica esenţială a funcţiei politico-administrative este dată de existenţa şi particularităţile sistemului politic. În sistemele politice autoritare, bazate pe decizii centralizate şi arbitrare, dinamica aşezărilor investite cu această funcţie şi indirect a spaţiilor aflate sub influenţa lor este dictată de factorul politic; în sistemele democratice, în care deciziile politice sunt argumentate de funcţionalitatea teritoriului, rolul comunităţilor locale fiind preponderent, aceste aşezări au o dinamică naturală, condiţionată de mediul fizic şi economico-social.

Structurarea pe două paliere a sistemului administrativ românesc a determinat individualizarea a două tipuri de aşezări cu funcţie administrativă:
municipii reşedinţă de judeţ;

sate reşedinţă de comună şi oraşe / municipii de care depind administrativ unele aşezări[2].

La acestea se adaugă rolul Capitalei ca centru coordonator de prim rang, în a cărei subordonare se află întregul sistem administrativ naţional.

Tipurile şi intensitatea impactului elementelor structurante induse de funcţia politico-administrativă asupra spaţiului geografic diferă în funcţie de mărimea şi caracteristicile sistemelor teritoriale. De aceea, am considerat utilă structurarea analizei în raport de cele trei nivele de organizare spaţială:

- ✓ *macroteritorial* (la nivelul structurilor administrative de tip regional şi departamental);
- ✓ *mezoteritorial* (prin analiza impactului asupra structurilor administrative de tip comunal);
- ✓ *microteritorial* (la nivelul ecosistemelor urbane şi rurale).

Primele lucrări care fac referire la amenajarea teritoriului în România, axându-se pe descrierea evoluţiei vechilor judeţe româneşti, sunt studii regionale de geografie istorică, având ca autori atât geografi (Vasile Meruţiu, 1929), cât şi specialişti din ştiinţe apropiate geografiei (Alexandru Ştefulescu, 1907; Ecaterina Zaharescu, 1923; Nicolae Negulescu, 1928). Acestora li se adaugă capitolele referitoare la organizarea administrativ-teritorială din lucrările cu caracter monografic, deschise de Armand Călinescu (1938) printr-o radiografie a structurilor administrative interbelice şi a raţiunilor care au stat la baza ultimei reforme administrative interbelice şi continuate, după un sfert de secol, de Nicolae Stern în prefaţa ultimului volum al *Monografiei geografice a R. P. Române* (1963). Ambele sunt însă puternic subordonate raţiunilor politice ale momentului, fiind axate pe analize descriptive şi cantitative. Reprezentativ pentru această perioadă rămâne studiul „Nestatornica hartă administrativă a României" (*The Volatile Administrative Map of Romania*) elaborat de Ronald A. Helin, profesor la Universitatea de Stat din Fullerton, California (S.U.A.), care pe baza unor surse extrem de documentate reuşeşte o analiză a cauzelor politice şi economice care au stat la baza repetatelor reforme administrative şi a impactului acestora asupra sistemului de aşezări şi a structurilor teritoriale în ansamblu. Această lucrare, interzisă în România până în 1990, marchează trecerea de la etapa abordărilor istorice şi subiectiviste, orientate politic, la analizele obiective, bazate pe criterii funcţionale. Acestea sunt continuate de Victor Tufescu, care printr-o serie de articole publicate cu prilejul organizării administrativ-teritoriale din 1968 realizează o analiză amănunţită a noilor judeţe, atât din perspectiva tradiţiei istorice, cât şi prin prisma indicatorilor economico-sociali ai momentului, evidenţiind disfuncţionalităţile care au condus la o nouă reformă administrativă majoră şi principiile care au stat la baza noilor decupaje teritoriale.

Relativa stabilitate a acestora s-a reflectat printr-o frecvenţă mult diminuată a studiilor de geografie administrativă în anii „70-'80. Totuşi, în această perioadă apare prima monografie cu caracter interdisciplinar asupra evoluţiei organizării administrative şi a sistematizării teritoriului în România (Oroveanu, 1986), evidenţiindu-se principiile şi raţiunile care au stat la baza fiecărui decupaj administrativ. La rândul său, cel de-al doilea

[2] Acestea sunt integrate mediului urban şi figurează in nomenclatorul administrativ sub formă de localităţi componente sau sate aparţinătoare.

volum al tratatului de *Geografia României* (1984) consacră un spaţiu distinct evidenţierii evoluţiei formelor de organizare teritorial-administrativă (Ion Iordan, Dragoş Bugă, pp. 26-30).

Îndepărtarea constrângerilor politice după 1990, a creat premisele unei abordări critice, obiective a raportului dintre sistemele de aşezări şi organizarea administrativ-teritorială a României. Începutul anilor '90 a fost marcat de curentul „restitutio in integrum" care a pus în discuţie reorganizarea administrativ-teritorială a ţării pornind de la structurile administrative interbelice şi extrapolându-le la situaţia actuală (Ion Iordan, 1992, 2003; Ion Iordan, Violette Rey, 1993; Ion Iordan, Valeria Alexandrescu, 1996). Acestora li s-au alăturat studii centrate pe analiza funcţională a fostelor reşedinţe de judeţ (Ioan Ianoş, Cristian Tălângă, Alexandru Ugron, 1992), sau pe evoluţia şi particularităţile formelor de organizare administrativ-teritorială ale spaţiului românesc (Ion Filipescu, 1992; George Erdeli, 1997; Ioan Silviu Nistor, 2000 etc.).

Preocupări care să evidenţieze relaţiile dintre aşezări şi organizarea administrativ-teritorială a României, sau încercări de realizare a unei baze teoretico-metodologice şi a unui model de optimizare a organizării administrative care să ţină seama atât de tradiţii, cât şi de actualele arii de polarizare urbană şi relaţiile stabilite la nivelul sistemului de aşezări sunt însă puţin prezente în literatura geografică românească, începuturile fiind de dată recentă (Ioan Ianoş, 2000, Octavian Groza, 1999-2000, 2002).

Rezultă necesitatea unei abordări multicriteriale, sistemice a acestor probleme, care să evidenţieze o alternativă viabilă pentru actuala organizare administrativ-teritorială în contextul asigurării unei dezvoltări durabile şi echilibrate.

Partea I
ORGANIZAREA TERITORIULUI STATAL. MODELE DE ORGANIZARE ŞI AMENAJARE A TERITORIULUI

Capitolul I
TIPURI DE REGIUNI. REGIUNILE UNIUNII EUROPENE

1. PLURIVALENŢA CONCEPTULUI DE REGIUNE

Pentru a vedea mai bine unde se restrânge înţelesul său, considerăm utilă o scurtă retrospectivă a multiplelor accepţiuni ale conceptului de „regiune", a modului în care acestea au apărut, au evoluat şi s-au îmbogăţit pe parcursul timpului. Între acestea, se detaşează ca importanţă:

- *Regiunea naturală*, omogenă din punct de vedere al aspectului peisagistic şi al modului de utilizare al terenurilor, ca premisă de regionare a potenţialului economic, ce a constituit punctul de pornire al şcolii franceze de geografie regională condusă de Paul Vidal de la Blache, în prima jumătate a secolului al XX-lea. Influenţele sale s-au regăsit la noi în principal în lucrările lui Vintilă Mihăilescu (1932, 1964, 1968)[3] şi Horia Grumăzescu (1965, 1968)[4], care situau peisajul ca principal factor al regionării, conducând la delimitarea regiunilor naturale clasice pornind de la criterii geomorfologice (Posea, Badea, 1984)[5];
- *Regiunea ca spaţiu politic*, delimitată după criterii etnocratice, fundamentate prin identitate etnică, culturală şi lingvistică, ce stă la baza federalismului bazat pe modelul autonomist-etnocratic de regionare. Este regiunea generatoare de forţe centrifuge şi

[3] Mihăilescu, V. (1932), *Marile regiuni morfologice ale României*, în Buletinul Societăţii Regale Române de Geografie, **L**, 1931, pp. 314-332; Mihăilescu, V. (1964), *Regiune geografică şi regiune economică. Contribuţii la precizarea unor termeni fundamentali în geografia regională*, în Studii şi Cercetări de Geologie, Geofizică şi Geografie, Geografie, **XI**, pp. 3-14; Mihăilescu, V. (1968), *Geografie teoretică. Principii fundamentale. Orientarea generală în ştiinţele geografice*, Edit. Academiei, Bucureşti; Mihăilescu, V. (1968), *La région géographique comme méthode de travail dans les recherches géographiques*, în Revue Roumaine de Géologie, Géophisique et Géographie, Géographie, **12**, 1-2, pp. 3-7.

[4] Grumăzescu, H. (1965), *Unele probleme de geografie regională*, în Natura, **5**; Grumăzescu, H. (1968), *The limits of geographical regions and determination criteria*, în Revue Roumaine de Géologie, Géophisique et Géographie, Géographie, **12**, 1-2.

[5] Posea, Gr., Badea, L. (1984), *Unităţile de relief (regionarea geomorfologică)*. Hartă color la scara 1:800 000, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.

tensiuni geopolitice ce pot izbucni violent atunci când actorii ce se interpun în managementul acestor crize (locali şi statali) au interese divergente;

➢ *Regiunea administrativă*, avându-l ca principal promotor pe Georges Pompidou, apărută ca o replică a regiunii etnocratice, ce fundamentează organizarea statală după model unitar. În acest caz, regiunea este plasată ca o autoritate delegată în raport cu statul; statul nu deleg regiunii atributele sale, ci autoritatea necesară exerciţiului regional al acestor atribute (Bădescu, Dungaciu, 1995)[6]. Criteriile pentru delimitarea regiunilor administrative sunt diverse: fie că au rădăcini în trecutul istoric (regiunile şi departamentele franceze, comitatele maghiare, voievodatele poloneze sau judeţele româneşti), fie divid spaţii omogene sub aspectul potenţialului natural şi al particularităţilor economico-sociale (amter-urile daneze, nomoi-urile greceşti) fiind rezultatul unor delimitări convenţionale, fie pornesc de la raţiuni de ordin economic (regiunile şi raioanele din spaţiul ex-sovietic);

➢ *Regiunea economico-statistică*, rezultată din delimitări convenţionale, în multe cazuri cu caracter arbitrar, a fost creată cu scopul raportării statistice a fenomenelor economico-sociale, pentru o mai bună imagine a discrepanţelor la nivel macroteritorial. Sunt de regulă construcţii artificiale, fără personalitate juridică, funcţie administrativă sau antecedente istorice, rezultate prin agregarea, în unele cazuri pe bază de voluntariat, a unităţilor administrativ-teritoriale de rang inferior existente (regiuni de dezvoltare în România, ZEAT în Franţa, regieungsbezirk în Germania, landsdelen în Olanda, regiuni standard sau grupări de comitate în Regatul Unit, grupări de amter în Danemarca, grupări de regiuni de dezvoltare în Grecia, grupări de comunităţi autonome în Spania sau grupări cu finalitate comunitară în Portugalia);

➢ *Regiunea funcţională*, a cărei omogenitate are la bază criteriul funcţional, indus de relaţiile stabilite între nucleele de locuire, dezvoltate la rândul lor în ariile de convergenţă ale fluxurilor materiale şi umane. Acest tip de regiuni se dezvoltă de regulă la limita dintre regiunile naturale omogene, în spaţiile de complementaritate economico-socială (limita dintre bordura montană şi Subcarpaţi, dintre aceştia şi zonele de câmpie etc). Regionarea după criterii funcţionale, ca urmare a interconexiunilor multiple dintre spaţiile naturale omogene s-a impus după al doilea război mondial, ca urmare a afirmării şcolilor geografice americane cristalizată în jurul lui Walter Isard (1960)[7] şi a influenţei pe care aceasta a exercitat-o în Europa, îndeosebi asupra şcolii franceze (Juillard, 1962; Boudeville, 1968; Claval, 1968; Gravier, 1970; Labasse, 1971, 1991)[8]. Acest model de abordare s-a reflectat în literatura geografică românească prin studiile elaborate de prof.

---

[6] Bădescu, I., Dungaciu, D. (coord) (1995), *Sociologia şi geopolitica frontierei*, **I-II**, Edit. Floarea Albastră, Bucureşti.

[7] Isard, W. (1960), *Methods of Regional Analysis*, Wiley, New York.

[8] Juillard, E. (1962), *La région: essai de définition*, în Annales de Géographie, **387**, Paris; Boudeville, J. R. (1968), *L'espace et les pôles de croissance*, Presses Universitaires de France, Paris; Claval, P. (1968), *Régions, nations, grands espaces*, M. Th. Génin, Paris; Gravier, J. F. (1970), *La question régionale*, Flammarion, Paris; Labasse, J. (1971), *L'organisation de l' espace. Elements de géographie volontaire*, Hermann, Paris; Labasse, J. (1991), *L' Europe des régions*, Flammarion, Paris.

dr. Ioan Ianoş focalizate în general pe impactul sistemelor de aşezări asupra dezvoltării regionale (1987, 1993, 2000)[9];

➢ *Regiunea ca spaţiu mental*, este rezultatul proiecţiei elementului spaţial în psihologia locuitorilor, al comuniunii dintre om şi mediul său de viaţă, element determinant în durabilitatea oricărei structuri regionale. Spaţiile mentale sunt în acelaşi timp *spaţii funcţionale*, dar şi *spaţii de omogenitate etnică şi culturală*; spaţii de raportare a identităţii locuitorilor, structurate de jos în sus, pe baza relaţiilor dintre colectivităţile locale. De aceea, regiunile care au ajuns la stadiul de spaţii mentale sunt considerate cele mai evoluate şi totodată cele mai viabile pentru a deveni structuri administrative. Spaţiul mental reprezintă proiecţia actuală a unei continuităţi istorice; elementul identitar nu poate fi decât consecinţa continuităţii de locuire. Din această perspectivă, regiunea, privită ca spaţiu mental, poate fi asimilată noţiunii de ***regiune istorică***.

2. MODELE TEORETICE DE REGIONARE POLITICO-ADMINISTRATIVĂ

Argumentul identităţii etnice şi culturale ca factor de diferenţiere regională a condus la cristalizarea a trei modele privind regionarea politico-administrativă, care stau la baza fundamentării teoretice a celor trei tipuri de structură statală: federală, unitară şi regională.

2.1. Modelul autonomist-etnocratic

A fost fundamentat de Jean Fouéré (1968) şi are la bază criteriile etnice şi culturale ca factori de diferenţiere regională. Raţiunea autorului porneşte de la un presupus fenomen de „erodare" a statului naţional, în faţa afirmării statului-regiune. Scopul întregului demers vizează organizarea teritoriului pe baza arealelor omogene etnic şi cultural, prin garantarea constituţională a autonomiei.

Sistemul federal presupune existenţa unei comunităţi de entităţi politico-administrative[10] caracterizate printr-o largă autonomie, reprezentate printr-un singur subiect de drept internaţional, printr-un guvern central şi câte un guvern local pentru fiecare stat membru. Principiul de bază este cel al dizolvării autorităţii centrale prin transferarea sa la nivel local, cele două tipuri de guverne având personalităţi şi competenţe distincte. La nivel

[9] Ianoş, I. (1987), *Oraşele şi organizarea spaţiului geografic*, Edit. Academiei, Bucureşti; Ianoş, I. (1993), *Spre o nouă bază teoretică a regiunii geografice*, în Studii şi Cercetări de Geologie, Geofizică şi Geografie, Geografie, **XL**, Bucureşti; Ianoş, I. (2000), *Sisteme teritoriale. O abordare geografică*, Edit. Tehnică, Bucureşti.

[10] Acestea poartă diferite denumiri: *state* în S.U.A., Australia, India, Malaysia, Mexic sau Venezuela; *provincii* - în Canada, Republica Africa de Sud sau Argentina; *cantoane* în Elveţia; regiuni în Belgia; *landuri* în Germania şi Austria; *emirate* (Emiratele Arabe Unite); *republici autonome, regiuni autonome, districte* - în Rusia etc.

central sunt soluţionate problemele comune, funcţiile statului federal fiind împărţite între statul federal şi statele componente, acestea contribuind în mod egal la elaborarea legilor federale. Astfel, federalismul încearcă să rezolve problema unităţii statale prin realizarea unui echilibru între forţele centripete şi cele centrifuge. Acest sistem funcţionează eficient acolo unde comunităţile regionale doresc uniunea pentru a beneficia de anumite avantaje politice sau economice, dar fără să-şi piardă identitatea.

Experienţa internaţională a ultimelor decenii a demonstrat însă ineficienţa federalismului pe criterii etnice (colapsul U.R.S.S. şi a fostei Iugoslavii, dezmembrarea Cehoslovaciei, fragilitatea Bosniei şi Herţegovina etc.), modelele cele mai viabile de structuri federale fiind cele bazate pe argumentele mai curând de natură istorică şi culturală (cazul Germaniei şi Austriei); lingvistică (Belgia, Elveţia), sau colonială - în situaţia statelor federale constituite prin unificarea unor foste colonii - S.U.A., Canada, Australia, Republica Sud Africană, Malaysia, Tanzania etc.).

Fie că au la bază unitatea culturală, lingvistică, etnică sau sunt relicte ale unor vechi state medievale sau coloniale, acestea se caracterizează prin disproporţii evidente atât sub raport teritorial, cât şi al potenţialului economic şi demografic de care dispun, rezultat al menţinerii identităţii regionale de-a lungul timpului. La acestea se adaugă prezenţa mai multor tipuri de unităţi politico-administrative de prim rang - state şi teritorii (în Australia, India, Brazilia); republici, regiuni, teritorii (în Fedetaţia Rusă), ca şi poziţia distinctă a capitalei în cadrul structurilor politico-administrative interne, ca un simbol al armonizării unor teritorii cu caracteristici diferite (District of Columbia în S.U.A., Capital Federal în Argentina, Districto Federal în Brazilia, Australian Capital Territory în Australia etc.).

Principala problemă care se ridică în cazul regionării pe criterii etnice o constituie marea diversitate a grupurilor etnice - acestea variind de la comunităţi izolate, de câteva zeci sau sute de persoane, până la grupuri etnice foarte mari de sute de mii, milioane şi chiar miliarde de oameni, fapt ce impune o mare diversitate a mărimii şi structurii unităţilor regionale. Lucrurile se complică şi mai mult în cazul grupurilor etnice amestecate şi intercalate - cazul fostei Iugoslavii sau a unor regiuni din spaţiul ex-sovietic, unde constituirea unor structuri regionale exclusiv după apartenenţa etnică ar fi neviabilă, dacă nu chiar imposibilă (s-ar ajunge la structuri extrem de fragmentate, de tipul fostelor bantustane sud-africane). La aceasta se adaugă şi efectul psihologic indus de segregarea pe criterii etnice.

Absenţa unor legături directe între compoziţia etnică, structura statului şi mărimea teritoriului acestuia este demonstrată de însăşi harta politică a lumii contemporane. State imense atât ca potenţial demografic, cât şi ca teritoriu au o structură unitară (China - 9,59 mil. kmp; 1,16 mld. loc); în vreme ce state reduse ca suprafaţă şi populaţie sunt organizate pe baze federale (Elveţia, Belgia, Austria, Malaysia, Emiratele Arabe Unite); state cu populaţie relativ eterogenă etnic au o organizare unitară (îndeosebi cele desprinse din fosta U.R.S.S sau state vest-europene devenite multinaţionale ca urmare a imigrărilor masive), în vreme ce state omogene etnic sunt organizate după sistem federal (Germania şi Austria fiind cazuri reprezentative).

Tabelul 1 – Mărimea şi structura unităţilor administrative din unele state cu structură federală

Statul	Nr. unităţi administrative de prim rang	Nr. tipuri de unităţi administrative de prim rang	Raportul dintre supr. maximă şi supr. minimă	Supr. medie a unităţilor administrative (km^2)	Supr. medie (%) din supr. totală a ţării
Argentina	23	2	1 546	154 001,5	5,5
Austria	9	1	46,2	9 793,5	11,67
Australia	8	2	1 038,4	1 265 022	16,4
Brazilia	27	3	60 171	782 235,5	9,2
Canada	12	2	275,1	773 150	7,75
E.A.U.	7	1	260	32 625	39
Germania	16	1	174,6	35 475	14,3
India	31	2	13 857,7	221 739	6,7
Fedetaţia Rusă	89	4	1 034,4	51 085,5	50
S.U.A.	50	2	8 485	1 553 100	9,1

2.2. Modelul liberal-democratic

L-a avut ca principal promotor pe Georges Pompidou, preşedinte al Franţei între 1969 şi 1974, şi a apărut ca o replică a modelului autonomist-etnocratic, fundamentând teoretic organizarea regională după criterii unitare. Regiunea este plasată ca o autoritate delegată în raport cu statul; statul nu deleg regiunii atributele sale, ci autoritatea necesară exerciţiului regional al acestor atribute (Bădescu, Dungaciu, 1995, II, p. 8) autoritate exprimată prin tutela administrativă. Regiunea nu este o instituţie etnică, ci una administrativă, garanţie a statalităţii pe suport naţional. Ea se doreşte a fi un instrument de implementare a politicilor publice unitare ale statului, configuraţia sa grefându-se pe unităţile administrativ-teritoriale de rang inferior (regionalismul francez).

Din punct de vedere teoretic, statul unitar se caracterizează printr-un înalt grad de omogenitate şi coeziune internă, rezultat al unor particularităţi distincte, care-l deosebesc de cel federal (Bodocan, 1997, pp. 103-104):

- *Suprafaţă relativ mică*. Cu cât teritoriul unui stat este mai mare, cu atât barierele morfografice sau cele hidrografice sunt mai numeroase şi evidente; deosebirile culturale dintre comunităţile teritoriale tradiţionale sunt mai profunde accentuând forţele centrifuge şi reducând eficacitatea unei autorităţi centrale unice;
- *Formă cât mai compactă.* Un stat fragmentat, perforat sau cu o formă neregulată induce zone periferice, care pot prezenta diferenţieri semnificative faţă de aria centrală (nucleu), diferenţieri ce pot constitui obstacole în unitatea şi coeziunea lui, conducând spre mişcări secesioniste, mai ales când diferenţierile ce caracterizează aceste zone periferice sunt de natură etnică, culturală, religioasă, lingvistică etc.;

- *Prezenţa unei singure arii centrale*, marcată de obicei printr-o mare densitate a populaţiei, prin prezenţa capitalei şi prin convergenţa fluxurilor demografice şi economice. Această arie centrală este ideal să coincidă cu centrul teritoriului statului;
- *Densitate şi uniformizare mare a populaţiei.* În situaţiile în care între două zone intens populate din acelaşi stat se interpune un teritoriu slab locuit (montan, deşertic, pădure ecuatorială etc.), acesta poate acţiona ca o barieră pentru omogenizarea populaţiei, generând sentimente de izolare şi regionalism (cazul Sudanului sau a R.D. Congo).

Din cele 193 de state ce alcătuiesc harta politică a lumii contemporane[11], peste 150 sunt organizate după criterii unitare, însă puţine dintre acestea se apropie de modelul statului unitar ideal. Din acest punct de vedere, Franţa este considerată unul dintre cele mai bune exemple, având o suprafaţă medie (mare după standardele europene), o formă compactă, o singură arie centrală, de veche tradiţie, situată în partea sa central-nordică, cu capitala situată în centrul acesteia şi cu o populaţie numeroasă şi relativ omogenă. Unele state sunt fie prea mari (China, Sudan, R.D. Congo, Algeria etc.), altele prea fragmentate (Indonezia, Japonia, Filipine) pentru a se apropia de modelul ideal.

În concluzie, se poate afirma că deosebirea fundamentală dintre cele două modele de organizare administrativ-teritorială constă în tipul descentralizării: prin delegarea autorităţii de la nivel central la nivel local (în cazul modelului liberal-democratic), în vreme ce modelul autonomist-etnocratic are la bază destrămarea autorităţii, prin transferarea acesteia de la nivelul statului la cel al autorităţilor locale. Primul tip de regionalism se caracterizează prin autoadministrare; al doilea, prin autodeterminare.

2.3. Modelul autonomiilor regionale

Cea de-a treia categorie de state o formează statele unitare compuse[12] sau statele regionale[13], în care distincţia dintre tipul federal şi cel unitar nu este foarte strictă. Statul regional a apărut în acele state unitare în care s-a acordat o anumită autonomie unor regiuni, în general distincte din punct de vedere etnic şi cultural sau depărtate de aria centrală, distribuţia puterii fiind foarte asemănătoare cu cea din sistemul federal. Tendinţele secesioniste dezvoltate în astfel de regiuni (Ulster, Scoţia, Catalonia, Ţara Bascilor, Lombardia etc.) au generat modelul de organizare administrativ-teritorială ce are la bază autonomiile regionale. Acesta a fost iniţiat în Regatul Unit prin acordarea unor autonomii din ce în ce mai largi Ulsterului, Scoţiei şi Ţării Galilor, autonomie concretizată prin constituirea în aceste provincii a unor guverne locale. De aici modelul s-a extins mai întâi în vestul Europei (Italia, Spania, Portugalia, Belgia, Danemarca), iar de aici în întreaga lume.

---

[11] Sursa: US Department of State, Bureau Intelligence and Reseach, Washington DC, www.state.gov.

[12] Termenul a fost introdus de Elazar în 1975 (Paddison R., 1983, *The Fragmented State*, Basil Blackwell, Oxford).

[13] Termen sugerat de Juan Fernando în lucrarea *El Estado Unitoario, El Federal y El Estado Regional*, Madrid, 1979.

Modelul regional diferă de la un stat la altul în funcţie de gradul de autonomie şi de domeniile de competenţă ale autorităţilor locale. Se diferenţiază totuşi două variante: o variantă în care statele unitare cu populaţie minoritară permit funcţionarea unor guverne regionale cu puteri legislative şi cu responsabilităţi funcţionale (Regatul Unit, Spania, Italia), cealaltă în care acestea sunt asociate (politic, economic sau militar) cu anumite comunităţi, fără însă ca acestea să-şi piardă identitatea culturală şi organizaţiile politice. Exemple în acest sens sunt date de insulele din apropierea unor state unitare, care au intrat sau au rămas în uniune cu acestea: Azore sau Madeira (Portugalia); Baleare şi Canare (Spania); Aaland (Finlanda); Groenlanda şi Feröe (Danemarca) etc. (Ibid, p. 107).

Complexitatea raporturilor dintre stat şi regiuni este dată şi de caracterul biunivoc al acestor relaţii: pe de o parte atitudinea puterii centrale faţă de comunităţile teritoriale-locale ce alcătuiesc regiunile, pe de altă parte răspunsul acestora la stimulii externi concretizaţi prin măsurile de planificare regională. În primul caz, contrastele teritoriale sunt privite dinspre nivelul central spre cel local (regionalizare); în al doilea caz rolul esenţial le revine actorilor locali care se autodefinesc în raport cu puterea centrală (regionalism). Astfel, gradul de regionalizare depinde mult de modul în care autorităţile centrale reuşesc să delege la nivel substatal (regional) o parte din autoritatea lor administrativă, politică, educaţională şi economică (Gruber, 1999).

La fel ca în cazul federalismului, structura etnică nu reprezintă un element cheie în definirea statului regional. Sunt state ale căror regiuni s-au impus pe baza diferenţierilor etnice şi culturale - Regatul Unit (Scoţia, Ţara Galilor, Irlanda de Nord); Spania (Catalonia, Ţara Bascilor); Italia (Tirolul de Sud), după cum organizare regională au şi unele state cu o structură etnică relativ omogenă (Olanda, Danemarca, Norvegia, Suedia, Finlanda etc.).

Tabelul 2 - Raportul dintre ponderea populaţiei majoritare şi tipul statelor europene

STATUL		**Structura etnică**
Austria	**F**	Austrieci – 98%
Belgia	**F**	Flamanzi – 56%, Valoni – 44%
Bosnia-Herţegovina	**F**	Bosniaci - 44%, Sârbi – 31%, Croaţi – 17%
Cehia	**U**	Cehi – 94%
Danemarca	**R**	Danezi – 96%
Elveţia	**F**	Germani – 65%, Francezi – 18%, Italieni – 10%
Estonia	**U**	Estonieni – 61%, Ruşi – 30%
Finlanda	**R**	Finlandezi – 94%
Franţa	**U**	Francezi – 93,7%
Germania	**F**	Germani – 93%
Italia	**R**	Italieni – 95%
Letonia	**U**	Letoni – 53%, Ruşi – 34%
Lituania	**U**	Lituanieni – 80%
Norvegia	**R**	Norvegieni – 98%
Olanda	**R**	Olandezi – 96%

Regatul Unit	**R**	Englezi – 84%, Scoţieni – 20%
România	**U**	Români – 89,5%
Federaţia Rusă	**F**	Ruşi – 81%
Spania	**R**	Spanioli – 73%, Catalani – 18%
Suedia	**R**	Suedezi – 99%
Ucraina	**U**	Ucraineni – 73%, Ruşi – 20%

F – Stat federal, **U** – Stat unitar, **R** – Stat regional

Organizarea administrativ-teritorială, ca formă de exprimare geografică a sistemelor politice, presupune dispersarea puterii în teritoriu la anumite nivele instituţionale. Nivelele de bază sunt cele *regionale* şi cele *locale*, dar în practică acestea sunt mult mai complexe, în funcţie de sistemul politic al fiecărui stat. G. Smith[14] diferenţiază şapte nivele teritoriale de organizare administrativă:

I. Guvernul (autoritatea) centrală;

II. Guvernul (autoritatea) statului federal component (în statele federale);

III. Guvernul (administraţia) regională (în statele unitare);

IV. Guvernul (autoritatea) locală de rang superior (departamental);

V. Administraţia guvernamentală inter-regională;

VI. Autoritatea locală de rang inferior (municipal sau comunal);

VII. Unităţile subcomunale (consiliile parohiale).

Nici un stat nu deţine toate aceste nivele de guvernare, ci combină doar câteva dintre ele. Cel mai frecvent utilizate în practica administrativă sunt sistemele *departamental* (caracterizat prin trei nivele de administraţie: naţional, intermediar şi local) şi *regional* (cu patru nivele administrative - două intermediare: departamental şi regional). Sistemul *comunal*, cu un singur nivel inferior, cel de bază, este mai rar folosit, fiind specific îndeosebi statelor reduse teritorial.

Dacă în spaţiul vest-european s-a impus modelul regional, caracterizat prin existenţa unui nivel intermediar inferior, mai apropiat de cel de bază şi a altuia intermediar superior, de mari dimensiuni, cu un important potenţial demografic şi economic, care preia o parte din atribuţiile statului, la est de fosta Cortină de Fier cel mai des utilizat a fost sistemul departamental. Abia în 1990, unele state (Polonia, Ungaria) au trecut la sistemul regional, ca o premisă a interconectării acestora la sistemul regional european. Franţa, statul cu cea mai mare suprafaţă din Uniunea Europeană, şi-a perfecţionat sistemul regional prin adăugarea între nivelul departamental (96 unităţi) şi cel comunal (36.700 unităţi) a unor nivele inferioare, tradiţionale, de desconcentrare administrativă (arondismentele şi cantoanele).

In România, în perioada interbelică, guvernarea se făcea după sistemul regional, la nivelele I (naţional), III (directorat ministerial, ţinut), IV (judeţ), V (plasă) şi VI (municipiu, oraş sau comună); după cel de-al doilea război mondial - la nivelele I

[14] Apud. Paddison (1983), Bodocan (1997).

(naţional), III (regiune), IV (raion) şi VI (municipiu, oraş sau comună)[15], iar în actuala organizare administrativ-teritorială, guvernarea se face în *sistem departamental*, doar la nivelele I (naţional), IV (judeţ) şi VI (municipiu, oraş, comună). Dacă nivelul II de organizare este exclus în cazul României, caracterul său unitar fiind reglementat prin Constituţie, considerăm că un eventual model de optimizare a organizării administrativ-teritoriale ar trebui să aibă la bază nivelele *central* (naţional), *regional*, cel mai important (regiuni administrative constituite pe baza provinciilor istorice sau a sistemelor urbane regionale), *departamental* (judeţe), *subdepartamental* (structuri administrative de tipul plaselor interbelice), *comunal* (municipii, oraşe şi comune) şi *subcomunal* (sectoare administrative în cadrul oraşelor mari şi sate în cadrul comunelor). Dintre acestea, nivelul regional şi cel departamental (judeţean) ar constitui trepte de autonomie locală, eşantioanele inferioare constituind doar structuri de desconcentrare a serviciilor şi de redistribuire a fondurilor la nivel local (situaţie oarecum asemănătoare arondismentelor, cantoanelor şi comunelor franceze).

3. STANDARDIZAREA REGIONALĂ ÎN EUROPA. NOMENCLATORUL UNITĂŢILOR TERITORIAL-STATISTICE (NUTS)

Europa naţiunilor, a statelor unitare şi naţionale, omogene etnic şi *Europa regiunilor*, ca entităţi autonome, clădite pe baza personalităţii lor etnice, culturale şi, nu în ultimul rând economice, reprezintă deci cele două alternative faţă de care este dezbătut viitorul continentului. Regiunile Europei au însă o geneză şi o consistenţă foarte variată. Astfel, cele 22 de regiuni franceze sunt puse pe acelaşi nivel cu cele 16 landuri germane, cu cele 12 provincii olandeze sau cu cele 45 comitate engleze, disparităţile accentuându-se şi mai mult la nivelele administrative inferioare. Unele regiuni reprezintă construcţii pur artificiale, generate de raţiuni statistice sau legate de integrarea europeană, altele sunt moştenirea unui trecut glorios şi au constituit entităţi teritoriale stabile pe parcursul a sute de ani. Unele se apropie de 100 000 km^2 (Castilia-Leon – 94 000 km^2), altele nu depăşesc câteva sute de kilometri pătraţi, alcătuind practic teritoriul administrativ al unor oraşe (Bremen, Hamburg, Berlin sau Bruxelles). Între estul Angliei şi insulele sudice şi estice ale Greciei raportul de populaţie este de 20:1, iar între centrul spaniol şi landul Bremen din Germania, raportul de suprafaţă este de 532:1(!). Iar dacă analiza este extinsă la întregul spaţiu european, contrastele evident, se adâncesc *(Fig. 2)*. Iată de ce, încă din 1972 au fost puse bazele unor principii unitare privind politicile de dezvoltare regională pe întreg spaţiul CEE, iar în 1975 a fost creat Fondul European de Dezvoltare Regională (FEDER), primul instrument european pentru implementarea politicilor de dezvoltare regională şi înlăturarea dezechilibrelor teritoriale. O bază unitară de analiză pentru ansamblul fenomenelor economice şi sociale de pe întreg spaţiul CEE a fost creată abia în

[15] S-a menţinut sistemul regional, dar fragmentarea administrativă s-a transmis de la nivelul superior la cel inferior.

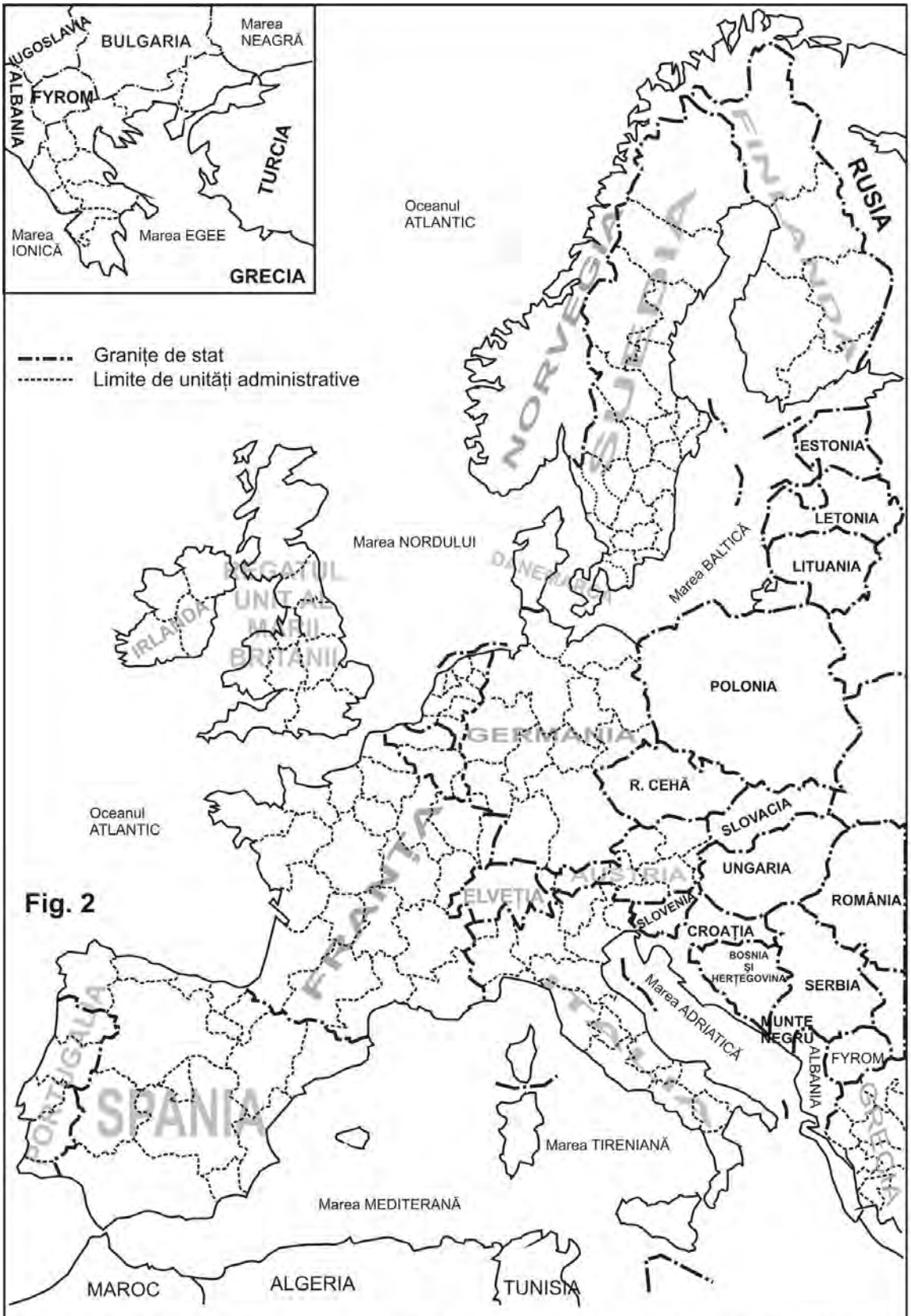

Regiunile Uniunii Europene înainte de extinderea istorică din 2004

Sursa: *L' Union Europeenne. Etats membres, regions et unites administratives, 2002*
Hartă publicată de Oficiul pentru publicații oficiale al Comunității Europene, Luxemburg.

0 200 400 km

1989 prin elaborarea unui decupaj regional unic: *Nomenclatorul unităţilor teritorial-statistice* (NUTS). Conceput iniţial pe trei nivele ierarhice (NUTS 1 - nivel macroregional, echivalent nivelului federal; NUTS 2 - nivel regional şi NUTS 3 - nivel departamental) (Labasse, 1991, p. 138), la care s-a adăugat ulterior şi un nivel local (comunal) - NUTS 4 - prin acest instrument de lucru s-a realizat o corespondenţă între nivelele regionale din ţările comunitare pe de o parte şi dintre acestea şi decupajele administrative naţionale pe de altă parte. Această standardizare a condus la individualizarea a două categorii de regiuni:

1. Regiuni administrative sau politico-administrative, cu o identitate regională proprie, dată de fundamentul istoric şi de unitatea factorilor culturali, etnici, lingvistici, economici (landuri şi kreize în Germania, regiuni şi departamente în Franţa, regiuni şi provincii în Italia şi Belgia, comunităţi autonome în Spania etc.);

2. Regiuni de raportare teritorial-statistică, construcţii artificiale, fără personalitate regională, funcţie administrativă sau antecedente istorice, rezultate prin agregarea unităţilor administrativ-teritoriale de rang inferior existente (ZEAT în Franţa, regieungsbezirk în Germania, landsdelen în Olanda, regiuni standard şi grupări de comitate în Regatul Unit, grupări de amter în Danemarca, grupări de regiuni de dezvoltare în Grecia, grupări de comunităţi autonome în Spania sau grupări cu finalitate comunitară în Portugalia).

Vechimea şi ampla dezvoltare a fenomenului urban în Europa centrală şi de vest a constituit principalul element favorizator în structurarea regională. Nucleele urbane au constituit încă din antichitate, dar mai cu seamă în perioada medievală, principalii factori de stimulare a organizării spaţiale, favorizând constituirea în jurul lor a entităţilor politico-administrative ce stau la baza actualelor regiuni europene.

Cu excepţia celor trei state cu structură federală (Germania, Austria şi Belgia), nivelul regional superior (NUTS 1) este alcătuit din construcţii artificiale create ca bază de raportare statistică, fără însă a avea o identitate şi o funcţionalitate regională proprie (Ibidem). Dimensiunea medie a unităţilor teritorial-statistice de nivel 1 este de 35 100 km^2 (pentru suprafaţă) şi de 5 milioane locuitori (pentru populaţie), mai redusă decât standardele teoretice ce stau la baza decupajului acestora (suprafaţă în jur de 50.000 km^2, populaţie în jur de 6 milioane locuitori). Discrepanţele teritoriale se amplifică chiar, în raport cu nivelurile administrative: dacă cele 6 regiuni franceze care alcătuiesc Bazinul Parizian însumează 139 122 km^2, regiunea Nord-Pas de Calais cu numai 12 144 km^2 alcătuieşte singură o zonă economică teritorial-administrativă (ZEAT) de nivel NUTS 1, la fel ca landurile-oraşe germane sau ca regiunea Bruxelles.

Un adevărat nivel regional apare abia pe treapta NUTS 2 care grupează structurile regionale de bază ale majorităţii statelor Uniunii Europene: Franţa, Finlanda, Italia, Grecia, Irlanda, Olanda, Portugalia, Spania şi Suedia. Faţă de medie (13 500 km^2 pentru suprafaţă, 2 milioane locuitori pentru populaţie), ecarturile de variaţie sunt considerabile: 8 regiuni depăşesc 40 000 km^2 (5 spaniole - Andaluzia, Aragon, Castilia-Leon, Castilia-La Mancha şi Extremadura şi 3 franceze - Acvitania, Midi-Pyrénées şi Rhône-Alpes), iar 15 sunt mai mici de 5 000 km^2 (dintre care 9 numai în Olanda - cea mai mică, Utrecht - 1396 km^2) (Labasse, 1991, p. 145). Prin urmare, nu mărimea, ci *funcţionalitatea* este criteriul de bază în individualizarea regiunilor europene, fie că este vorba de regiunile politico-

administrative, cu personalitate istorică şi culturală sau de regiunile teritorial-statistice, născute din raţiuni economice.

Tabelul 3 - Unităţile regionale de bază ale statelor membre UE

Statul	Suprafaţa (km^2)	Populaţia 2004 (mii loc)	Diviziuni politico-administrative de bază	Supr. medie (km^2)	Populaţia medie (mii loc)	NUTS
Austria	83 871	8 105	9 landuri	9 319	900,5	1
Belgia	30 528	10 417	3 regiuni	10 176	3 472,3	1
Bulgaria	110 970	7 933	28 districte	3 963,2	283,3	3
Cehia	78 866	10 211	14 provincii	5 633,3	729,3	2
Cipru	9 251	890	6 districte	1 541,8	148,3	3
Danemarca	43 098	5 181	15 districte (amter) 2 municipalităţi	2 535,2	315,8	3
Estonia	45 227	1 370	15 provincii	3 015,1	91,3	3
Finlanda	338 145	5 185	6 provincii	56 357,5	864,2	1
Franţa	543 965	58 518	22 regiuni	24 725,7	2.660	2
			96 departamente	5 666,3	609,6	3
Germania	357 030	82 531	16 landuri	22 314,4	5 158,2	1
Grecia	131 957	11 045	13 regiuni	10 150,5	849,6	2
Irlanda	70 273	4 044	4 provincii 34 comitate	17 568,2 2 066,8	1 011 118,9	2 3
Italia	301 338	58 462	20 regiuni	15 066,9	2 823,1	2
Letonia	64 589	2 385	26 districte rurale 7 oraşe	1 957,25	72,3	3
Lituania	65 300	3 425	10 districte	6 530	342,5	2
Luxemburg	2 586	439,5	3 districte	862	146,5	3
Malta	315,6	400	6 regiuni	52,6	67	4
Olanda	41 528	16 258	12 provincii	3 460,7	1 354,8	2
Polonia	312 685	38 180	16 voievodate	19 542,8	2 386,25	1
Portugalia	92 152	10 475	18 districte 3 regiuni autonome	4 388,2	498,8	2
Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord	242 514	59 645	43 comitate - în Anglia şi 123 districte: 43 în Anglia, 32 în Scoţia, 22 în Wales, 26 în Ulster	1 461	359,3	3
România	238 391	21 673	42 judeţe	5 676	516	3
Slovacia	49 034	5 379	8 regiuni	6 129,25	672,4	2
Slovenia	20 273	1.997	12 regiuni statistice	1 689,4	166,4	3
Spania	505 957	42.744	17 comunităţi autonome	29 762,2	2 514,3	2
Suedia	450 295	8 992	21 comitate	21 442,6	428,2	2
Ungaria	93 030	10 117	20 comitate	4 651,5	505,85	3

Sursa: Calendario Atlante de Agostini, 2006, Instituto Geografico de Agostini, Novara.

Suprafaţa nu este un criteriu definitoriu nici pentru rangul unităţilor teritorial-statistice: regiuni de nivel NUTS 1 sunt mai mici decât regiuni de nivel NUTS 2 (din alte state), condiţia fiind doar ca o unitate de rang superior să fie formată dintr-un număr întreg de unităţi de rang inferior. Unele regiuni de nivel 1 aparţin deopotrivă şi nivelului teritorial-statistic 2 (Ile de France, Nord - Pas de Calais în Franţa; Schleswig-Holstein, Bremen, Hamburg, Saar şi Berlin în Germania; Estul Angliei şi Irlanda de Nord în Regatul Unit); unele regiuni de nivel 2 aparţin şi nivelului 3, după cum, în cazul Luxemburgului, toate cele trei nivele coincid.

Totuşi, în pofida acestui mozaic aparent eterogen la nivel comunitar, fiecare stat membru îşi are unul sau chiar două (în cazul Franţei) eşaloane regionale reprezentative ce corespund diferitor nivele teritorial-statistice.

În câteva state reduse ca suprafaţă şi cu un grad mare de fragmentare administrativă la nivel superior (Olanda, Danemarca şi Luxemburg), individualizarea unor nivele regionale de talie europeană este neviabilă datorită suprafeţei reduse a acestora (sub 4000 km^2). Cum nivelele teritorial-statistice macroregionale sunt fie decupaje artificiale (Olanda, Danemarca), fie imposibile (Luxemburg), aceste state alcătuiesc ele însele, în Nomenclatorul Uniunii Europene, regiuni de nivel european.

Capitolul II

MODELE DE REGIONARE POLITICO ADMINISTRATIVĂ ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

1. REGIONARE ADMINISTRATIVĂ. MODELUL FRANCEZ

Franţa este considerată, în spaţiul Uniunii Europene, ca fiind exemplul tipic de stat centralizat. Suprafaţa relativ mare, evoluţia istorică, omogenitatea etnică, culturală şi lingvistică, ca şi poziţia şi statutul capitalei îi conferă atributele unui stat unitar, puternic centralizat. Minorităţile tradiţionale (bretonii, corsicanii şi provensalii) au fost supuse unui complex proces istoric de integrare prin asimilare astfel că în prezent, în pofida reafirmării identităţii regionale în condiţiile protecţiei culturale de care se bucură la nivel guvernamental, aceste minorităţi nu pot genera mişcări separatiste puternice. La acestea se adaugă minorităţile transfrontaliere (germanii din Alsacia, bascii din Navarra şi catalanii din Rousillon şi Comté de Foix) integrate în cadrul comunităţilor de origine prin facilităţile induse de cooperarea transfrontalieră.

În acest context, omogenitatea reprezintă caracteristica fundamentală a organizării politico-spaţiale. Structurat iniţial pe două paliere (comunal şi departamental), sistemul administrativ francez s-a caracterizat, timp de aproape două secole, pe lângă centralizarea excesivă şi printr-o mare fragmentare, atât la nivel departamental (96 departamente subordonate direct puterii centrale), cât mai ales la nivel local (36.700 comune). Este motivul pentru care în anii „50 a fost instituit un nivel administrativ superior, regional. Decalajul dintre structurile comunale şi cele departamentale a fost corectat prin constituirea unor nivele inferioare cu rol de descentralizare a serviciilor: arondismentele - 329 şi cantoanele - 3861 (Atlas departamental de la France, 1998). La rândul său, legea descentralizării administrative, intrată în vigoare în 1982 are ca principal obiectiv implementarea unei veritabile autonomii locale la nivel superior, punând bazele asocierii intercomunale.

Termenul de *comună*, în accepţiunea sistemului administrativ francez, îşi are originile în perioada medievală, desemnând acele aşezări umane eliberate de sub dominaţia feudală şi administrate direct de burghezie (Giblin-Delvallet, 1995, p. 460)[16]. Fiecare aşezare umană corespunde din punct de vedere administrativ unei comune, sistemul administrativ comunal fiind deci, clădit pe baza sistemului de aşezări.

Vechimea acestora se pierde astfel în timp, majoritatea limitelor dintre comune preluându-le pe cele ale vechilor parohii din Evul Mediu. Cu timpul, termenul a căpătat o conotaţie culturală, „comuna” fiind asociată unui spaţiu de libertate, de autoguvernare, fie ea şi formală, în condiţiile puternicei centralizări politico-administrative (Comuna din Paris,

[16] În *Dictionnaire de Géopolitique*, coord. Yves Lacoste, Flammarion, Paris, 1995.

1871)[17]. Este raţiunea pentru care, colectivităţile locale sunt reticente la ideea fuzionării comunelor, comuna reprezentând pentru locuitorii ei mult mai mult decât o simplă unitate administrativă - un microunivers propriu cu care aceştia se identifică şi în care trăiesc (l‟espace vecu).

Departamentele sunt o creaţie a Revoluţiei franceze. Legea din 22 decembrie 1789 a unificat administrativ întregul teritoriu al ţării, înlocuind cele 37 de provincii existente până atunci (Bodocan, 1997, p. 114) cu 83 departamente, al căror număr a crescut continuu, în funcţie de circumstanţele politice şi de cuceririle teritoriale: 86 în 1793, 87 în 1808 şi 130 în 1811 ca urmare a cuceririlor din prima domnie a lui Napoleon Bonaparte (1804-1814). La baza delimitării acestora au stat nucleele urbane cu funcţie de polarizare locală, distanţa până la limita departamentală fiind dată de distanţa străbătută într-o zi călare de la reşedinţa departamentului. Astfel, departamentele franceze se caracterizează printr-o relativă omogenitate teritorială, cu excepţia câtorva situaţii impuse de argumentele funcţionale (cele din jurul Parisului) sau istorice (Territoire de Belfort, din estul ţării), mărimea lor fiind în medie de 5000-6000 km^2, comparabilă cu cea a judeţelor româneşti *(Fig. 3)*. Contraste evidente se înregistrează însă în ceea ce priveşte gradul de populare: departamente situate în zone de mare concentrare demografică pe teritoriul cărora se află nuclee urbane importante au o populaţie de peste 1 milion, chiar de peste 2 milioane locuitori (Nord, Paris, Bouches du Rhône, Rhône, Pas de Calais etc) în vreme ce altele situate în zone montane accidentate (Lozère, Hautes Alpes, Alpes de Haute Provence) sau în zone rurale şi periferice (Creuse, Corse du Sud etc) sunt de până la 35 de ori mai puţin populate. Acest fapt se reflectă şi la nivelul bugetelor locale: consiliul general din Hauts de Seine de exemplu, dispune de un buget de circa 16 ori mai mare decât cel al departamentului Lozère, cu o populaţie de numai 73.000 locuitori.

Nivelul regional şi-a făcut apariţia în sistemul administrativ francez în iunie 1955, delimitarea regiunilor devenind efectivă abia în noiembrie 1956, pe baza agregării unităţilor administrative de rang inferior (departamente). Logica asocierii lor a fost dată pe de o parte de nucleele urbane cu rol polarizator la nivel macroregional, iar pe de altă parte de antecedentele istorice, majoritatea regiunilor (18) reluând vechile provincii istorice franceze *(Fig. 4)*[18]. Câteva dintre acestea s-au constituit pe baza funcţionalităţii generate de spaţii omogene natural: Rhône, Alpes - regiuni care au şi fuzionat în 1960, Pays de la

[17] Războiul franco-german (1870-1871) a luat sfârşit prin capitularea Franţei. În acest context, partizanii, opunându-se capitulării guvernului, au preluat controlul asupra municipalităţii, numind-o „Comuna din Paris”.

[18] Alsace, Basse Normandie şi Haute Normandie (Normandia); Bourgogne; Centre (Touraine); Champagne-Ardenne; Picardie; Auvergne; Franche Compté; Lorraine; Corse; Languedoc-Roussillon; Provence Cote d‟Azur; Bretagne; Poitou-Charentes; Aquitaine; Limousin şi Ile de France. Alte provincii istorice, de talie mai redusă, se regăsesc administrativ la nivel departamental. Astfel, departamentul Pas de Calais se suprapune provinciei Artois, iar departamentul Nord, Flandrei, ambele formând regiunea Nord - Pas de Calais; departamentul Pyrénées-Orientales se suprapune provinciei Roussillon, care formează împreună cu alte 4 departamente regiunea Languedoc-Roussillon; Comté de Nice se regăseşte în departamentul Alpes Maritimes; Anjou în departamentul Maine et Loire; Saintonge în departamentul Charente-Maritime etc.

Loire şi Midi-Pyrénées. Individualizarea regională, susţinută de fundamentul istoric şi cultural reprezintă şi sursa contrastelor teritoriale: în vreme ce regiunea Midi-Pyrenées care include 8 departamente din 4 regiuni istorice (Compté de Foix, Bigorre, Bearn şi o parte din Guyenne-Gascogne) are o suprafaţă de 45.348 kmp (8,2% din suprafaţa totală a Franţei), Alsacia, cu doar două departamente, dar cu o puternică identitate regională dată de ponderea ridicată a populaţiei de origine germană însumează doar 8280 kmp, adică 1,5% din totalul suprafeţei ţării. Tot argumentele identităţii regionale au fost cele care au condus la separarea insulei Corsica de Provence - Côte d"Azur (1970).

Figura 3 -

Organizarea administrativ-teritorială actuală

1. Granițe de stat, 2. Limite de ZEAT (Zone economice de administrație teritorială), 3. Limite de regiuni administrative, 4. Limite de departamente

Sursa: ***, 1998, Atlas departamental de la France, Lousse-Bordas, Paris

Tabelul 4 – Regiunile franceze

Regiunea	**Capitala**	**Supr. km^2.**	**Pop. mil.**	**Componenţa [Departamente]**
Alsacia	Strasbourg	8.280	1,6	Bas Rhin, Haut Rhin.
Acvitania	Bordeaux	41.407	2,8	Dordogne, Gironde, Landes, Lot et Garonne, Pyrénées Atlantiques.
Auvergne	Clermont-Ferrand	39.988	1,4	Allier, Cantal, Haute Loire, Puy de Dôme.
Burgundia	Dijon	31.582	1,6	Côte d"Or, Nièvre, Saône et Loire, Yonne.
Bretania	Rennes	27.208	2,8	Côtes d"Armor, Finistère, Ille et Vilaine, Morbihan.
Centru	Orléans	39.060	2,4	Cher, Eure et Loir, Indre, Indre et Loire, Loiret, Loir et Cher.
Champagne - Ardenne	Chalons sur Marne	25.606	1,4	Ardenne, Aube, Haute Marne, Marne.
Corsica	Ajaccio	8.680	0,24	Corse du Sud, Haute Corse.
Franche Comté	Besançon	16.202	1,1	Doubs, Jura, Haute Saône, Territoire de Belfort.
Ile de France	Paris	12.012	10,1	Essonne, Hauts de Seine, Paris, Seine et Marne, Seine Saint Denis, Val de Marne, Val d"Oise, Yvelines.
Languedoc - Roussillon	Montpellier	27.376	2,1	Aude, Gard, Hérault, Lozère, Pyrénées Orientales.
Limousin	Limoges	16.942	0,74	Corrèze, Creuse, Haute Vienne.
Pays de la Loire	Nantes	32.082	3,0	Loire Atlantique, Maine et Loire, Mayenne, Sarthe, Vendée.
Lorena	Metz	23.547	2,4	Meurthe et Moselle, Meuse, Moselle, Vosges
Pirineii Centrali	Toulouse	45.348	2,3	Ariège, Aveyron, Haute Garonne, Gers, Lot, Hautes Pyrénées, Tarn, Tarn et Garonne.
Nord - Pas de Calais	Lille	12.414	3,9	Nord, Pas de Calais.
Normandia Inferioară	Caen	17.589	1,4	Calvados, Marche, Orne.
Normandia Superioară	Rouen	12.317	1,73	Eure, Seine Maritime.
Picardia	Amiens	19.399	1,8	Aisne, Oise, Somme.
Poitou - Charentes	Poitiers	25.810	1,6	Charente, Charente Maritime, Deux-Sèvres, Vienne.
Provence - Alpes Côte d"Azur	Marsilia (Marseille)	31.400	4,26	Alpes de Haute Provence, Alpes Maritimes, Bouches du Rhône, Hautes Alpes, Var, Vaucluse.
Rhône - Alpes	Lyon	43.698	5,22	Ain, Ardèche, Drôme, Haute Savoie, Isère, Loire, Rhône, Savoie.

Sursa: Lacoste, Y. (coord.) (1995), *Dictionnaire de Géopolitique*, Flammarion, Paris.

Din punct de vedere al dreptului administrativ, regiunile franceze sunt privite ca fiind comunităţi teritoriale-locale rezultate prin unirea funcţională a mai multor departamente în scopul realizării şi gestionării unor proiecte colective. Acestea

constituie structuri de desconcentrare administrativă, permiţând statului să delege responsabilităţi la nivel local.

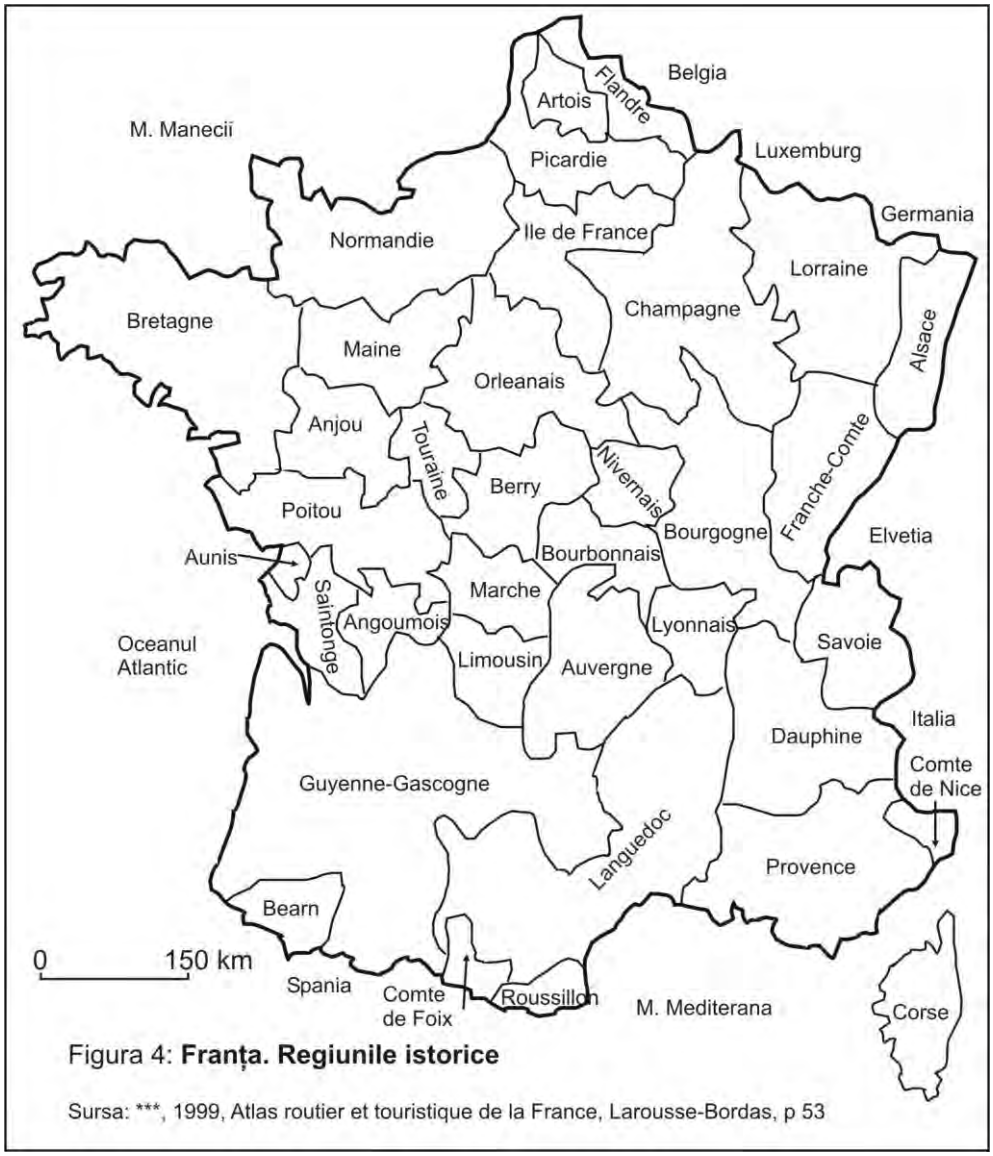

Figura 4: **Franța. Regiunile istorice**

Sursa: ***, 1999, Atlas routier et touristique de la France, Larousse-Bordas, p 53

3.2. REGIONARE ISTORICĂ ŞI POLITICO-MILITARĂ: MODELUL GERMAN

Privind din perspectiva istoriei politice, se poate considera că statul german a cunoscut de-a lungul timpului două forme: o Germanie centralizată şi expansionistă a cărei imagine s-a regăsit în doctrina şi simbolurile naziste şi o Germanie democratică şi liberală reprezentată de statul german modern, clădit pe structură federală. Federalismul este prin urmare pentru germani un simbol al democraţiei, al autonomiei comunităţilor locale, un simbol cu profunde rădăcini în istorie (fărâmiţarea politică din Evul Mediu în numeroase ducate, principate, comitate cu un grad pronunţat de autonomie; Confederaţia

germanică - 1815-1866)[19] şi care poate împiedica reînvierea oricăror tendinţe expansioniste. La aceasta trebuie adăugată „imaginea" statului german văzut din exterior, cu tot cortegiul de temeri pe care acesta le-a generat. Bazele Germaniei moderne au fost puse odată cu sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, prin Conferinţa de la Potsdam (17 iulie - 2 august 1945). Aliaţii învingători în război şi în special Franţa, susţineau ideea unei Germanii descentralizate, clădită pe baze federale, ca premisă esenţială pentru evitarea alunecării spre o nouă dictatură militară în condiţiile în care doctrinele cu caracter fascist erau încă în actualitate. Rezultatul a fost crearea Republicii Federale Germania, la 7 septembrie 1949, prin unificarea zonelor de ocupaţie militară americană, britanică şi franceză, urmată la numai o lună, în condiţiile izbucnirii războiului rece, de constituirea Republicii Democrate Germania, pe fundamentul zonei de ocupaţie sovietică. Tradiţiile regionale şi necesităţile practice de moment au concurat în organizarea internă a R.F. Germane, făcând din această ţară un model de regionalism. Pentru un german, sentimentul regional este mai puternic decât cel naţional, „landul" fiind prima lui patrie. În acest context, limitele tradiţionale ale fostelor state germane medievale s-au întrepătruns cu cele ale zonelor de ocupaţie militară postbelică, conturând actualele landuri *(Fig. 5)*. Numai landurile extreme ca suprafaţă: Bavaria[20] şi, la polul opus, oraşele-state (Hamburg, Bremen şi Berlin) şi-au păstrat vechile forme. Pentru delimitarea celorlaltor landuri, negocierile dintre forţele de ocupaţie şi autorităţile locale s-au dovedit a fi lungi şi anevoioase.

În nord, Schleswig-Holstein a luat fiinţă prin reconstituirea Convenţiei de la Gastein (1865) prin care se asociau, sub administraţie prusacă, ducatele Schleswig şi Holstein şi teritoriul Lauenburg (Duby, 1995, p. 104).

Saxonia Inferioară, unul dintre cele mai mari landuri germane a fost creată pe fundamentul Regatului de Hanovra, unit cu cele câteva enclave din interiorul său, reprezentate prin ducatele de Oldenburg şi Brunswick.

Împărţirea sud-vestului între trupele americane şi cele franceze a stat la originea a trei mici landuri: Würtemberg-Baden, Baden-Hohenzollern şi Badenul de Sud, care au fuzionat în 1951 formând unul dintre cele mai prospere landuri germane: Baden-Würtemberg. Istoric, acesta se suprapune peste trei formaţiuni statale medievale: Marele Ducat de Baden şi regatele de Würtemberg şi Hohenzollern, ce au evoluat în hinterlandul unor puternice centre culturale şi meşteşugăreşti: Heidelberg, Friburg, Tübingen, Stüttgart, Manheim, Heilbronn etc.

O altă regrupare a generat în 1950 landul Rhenania de Nord - Westfalia, suprapus marii aglomeraţii urbane din Bazinul Ruhr, compusă din teritoriile ce au format odinioară Westfalia, Lippe şi Prusia Rhenană. Graniţa sa sudică se suprapune în întregime

[19] Termenul de *Germania* începe să fie folosit curent abia din secolul al XV-lea (Popa, Matei, 1993, p. 159).

[20] Bavaria s-a constituit ca stat în secolul al IX-lea sub Ludovic Piosul, fiind apoi condusă peste şapte secole (1180-1918) de dinastia de Wittelsbach. Este încorporată în Imperiul German în 1871, căpătând statut de „land" în 1918 (Labasse, 1991, pp. 76-78).

pe limita zonei de ocupaţie militară americană, iar cea nordică pe limita dintre fostul regat al Prusiei şi al celui de Hanovra.

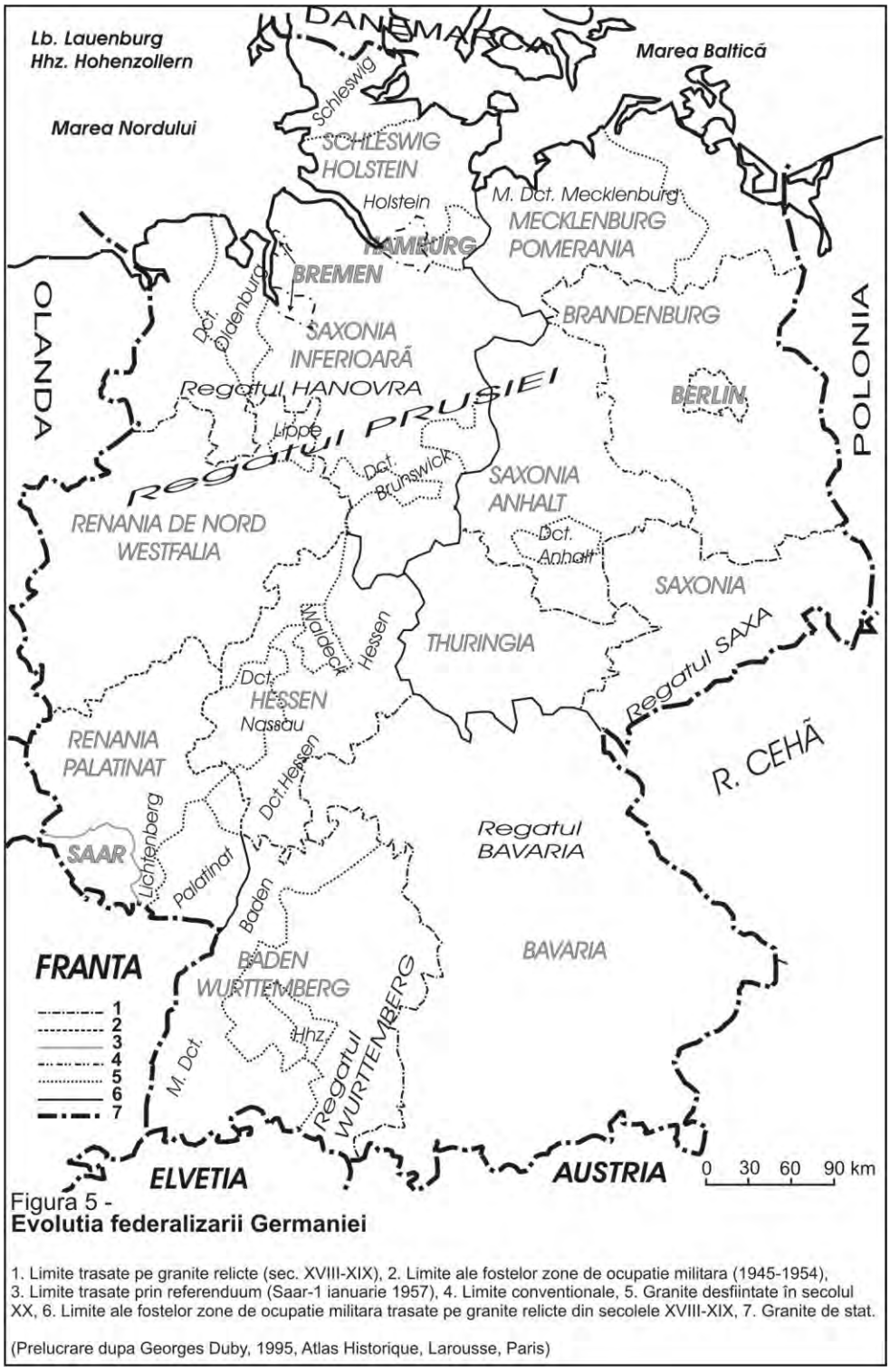

Figura 5 -
Evolutia federalizarii Germaniei

1. Limite trasate pe granite relicte (sec. XVIII-XIX), 2. Limite ale fostelor zone de ocupatie militara (1945-1954), 3. Limite trasate prin referenduum (Saar-1 ianuarie 1957), 4. Limite conventionale, 5. Granite desfiintate în secolul XX, 6. Limite ale fostelor zone de ocupatie militara trasate pe granite relicte din secolele XVIII-XIX, 7. Granite de stat.

(Prelucrare dupa Georges Duby, 1995, Atlas Historique, Larousse, Paris)

Spre deosebire de acestea, frontierele landului Rhenania Palatinat sunt în întregime succesoarele limitelor de demarcaţie ale părţii nordice a zonei de ocupaţie militară

franceză[21]. După retragerea trupelor franceze, în jurul oraşului Saarbrücken se organizează teritoriul *Saar*, care în urma unui referendum local, la 1 ianuarie 1957, se desprinde din Rhenania Palatinat, căpătând statut de land federal.

Hessen, constituit pe fundamentul ducatelor Hessen şi Nassau şi al provinciei prusace Waldeck, completează mozaicul landurilor din fosta Germanie de vest.

Autorităţile comuniste din partea estică a Germaniei au organizat statul după un model centralizat, în 15 districte („bezircke") constituite din raţiuni de planificare economică, fără un fundament regional, identitar.

Reunificarea din 1990 a corectat însă aceste dezechilibre, extinzând modelul vestic şi în fosta R. D. Germană. Dacă landul Berlin a căpătat dimensiunea unui oraş-stat, rămânând enclavizat în Brandenburg, ca un simbol al reunificării unui oraş, dar şi al capitalei unui stat reunificat, celelalte 5 noi landuri au reînviat vechi formaţiuni statale medievale: Thuringia, Brandenburg, Regatul Saxonia, Ducatul de Anhalt (Saxonia Anhalt) şi Marele Ducat de Lauenburg-Mecklenburg (landul Mecklenburg - Pomerania de Vest). Astfel, structura federală a Germaniei, constituită prin regionalizare de „jos în sus", prin participarea colectivităţilor locale, se prezintă ca un ansamblu aparent eterogen, realizând un echilibru între tradiţiile istorice, arbitrariul impus de conjunctura politică de moment şi voinţa populaţiei exprimată prin referendum-uri (Tabelul 8).

Tabelul 5 – Landurile germane

Landul	**Capitala**	**Suprafaţa (km^2)**	**Populaţia**
Baden - Württemberg	Stuttgart	35 751	9,6 mil.
Bavaria	München	70 554	11,2 mil.
Berlin*	Berlin	883	3,4 mil.
Brandenburg*	Potsdam	29 060	2,6 mil.
Bremen	Bremen	404	0,67 mil.
Hamburg	Hamburg	755	1,6 mil.
Hessen	Wiesbaden	21 114	5,7 mil.
Mecklenburg - Vorpommern*	Schwerin	23 835	2,0 mil.
Rhenania de Nord - Westfalia	Düsseldorf	34 068	17,1 mil.
Rhenania Palatinat	Mainz	19 849	3,7 mil.
Saar	Saarbrücken	2 570	1,1 mil.
Saxonia*	Dresden	18 338	4,9 mil.
Saxonia Anhalt*	Magdeburg	20 444	3,0 mil.
Saxonia Inferioară	Hannover	47 349	7,3 mil.
Schleswig – Holstein	Kiel	15 730	2,6 mil.
Thuringia*	Erfurt	16 251	2,7 mil.

* landuri din fosta R. D. Germană. Sursa: Germany. The Federation and the Länder at a Glace, Public Document, Press and Information Office of the Federal Government, Bonn, avril 1991.

[21] Zona de ocupaţie militară franceză, situată limitrof frontierei germano-franceze, era constituită din două areale distincte: unul nordic (Rhenania Palatinat), celălalt sudic, constituind jumătatea sud-vestică a landului Baden-Würtemberg. Între acestea se interpunea Alsacia, teritoriu ce a intrat în componenţa Franţei.

Fiecare land este divizat în kreize, iar acestea în comune (unitatea administrativă locală de bază), o relativă omogenitate apărând la nivelele administrative inferioare.

3. REGIONARE ISTORICĂ ŞI ETNICO-MINORITARĂ: ITALIA, SPANIA

Italia şi **Spania** - reprezintă dintre cele mai mari state ale Europei latine şi mediteraneene, două vechi focare de cultură şi civilizaţie. Dar şi două state cu un trecut glorios care au înregistrat, secole de-a rândul, o mare fragmentare politică şi culturală. Şi nu în ultimul rând, sunt două state care au cunoscut o regionare politico-administrativă pornind de la statutul diferit al unor minorităţi, regionarea fiind privită ca o soluţie de atenuare a forţelor centrifuge generate de minorităţile etnice şi culturale (bascii, catalanii şi galicienii în Spania; germanii din Tirolul de Sud, slavii din Friuli-Venezia Giulia sau francofonii din Valle d‟Aosta - în Italia) sau de individualitatea insulară (Sardinia, Sicilia, Baleare sau Canare). Atât regiunile italiene cât şi comunităţile autonome din Spania se structurează pe fundamentul unor vechi state feudale relativ omogene etnic, dar care au cunoscut influenţe politice şi culturale diferite. Excepţie fac regiunile menţionate, cu o pondere mare a populaţiei minoritare, rezultată fie prin integrarea unor grupuri etnice distincte (cazul bascilor sau al catalanilor), fie ca urmare a translaţiei frontierelor (în situaţia regiunilor minoritare din Italia).

Rolul structurant al centrelor urbane rezultă din însăşi denumirea structurilor politico-administrative generate de acestea: Republica Genova, Comunidad Valenciana, Region de Murcia etc.

Regionarea Italiei prevăzută prin Constituţia din 1948 a înregistrat două stadii distincte: în primul, cele 5 teritorii cu o puternică identitate regională au format regiuni cu statut special: Valle d‟Aosta (Vallée d‟Aoste), Sardinia şi Sicilia (1948), Friuli-Venezia Giulia (1963) şi Trentino-Adige (Tirolul de Sud) (1969, 1972); ulterior, din 1967 au fost formate 15 regiuni cu statut ordinar, bazate în majoritatea lor pe antecedentele istorice. Astfel, Liguria este urmaşa Republicii Genova (rămasă în graniţele actuale încă din urma păcii de la Lodi - 1454); Toscana, al Marelui Ducat al Toscanei (constituit între aceste limite în urma tratatului de la Cateau-Cambresis - 1559), după cum în prima jumătate a secolului al XIX-lea a existat un regat Lombardo-Veneţian, succesor al Republicii Veneţiene, pe fundamentul căruia s-au constituit regiunile Lombardia şi Veneto. Piemonte este succesoarea Marelui Ducat al Savoiei Piemonteze, în vreme ce pe fundamentul fostului Regat al celor Două Sicilii au fost constituite 7 regiuni: Abruzzo, Molise, Campania, Puglia, Basilicata, Calabria şi Sicilia. Italia centrală, respectiv regiunile Lazio, Umbria, Marche şi parţial Emilia-Romagna, corespundea Statului Papal.

Trentino-Adige este denumirea italiană a Tirolului de Sud, provincie austriacă ce făcea parte, până în 1914 din Imperiul Austro-Ungar. A fost anexată de Italia în urma tratatului de la Saint Germain din 1919, însă recrudescenţa terorismului din anii ‟60 a determinat acordarea statutului de autonomie la 20 ianuarie 1972, dată la care i-a fost recunoscută

oficial şi cea de-a doua denumire: Tirolul de Sud. Dacă la integrarea în Italia structura etnică era dominată net de germani şi germanofili (94,4% din totalul populaţiei)[22], la data obţinerii autonomiei, ponderea italienilor crescuse la o treime.

Valea Aosta a devenit regiune autonomă italiană în 1946, iar prin legea din 26 februarie 1948 i-a fost acordat un statut special, de atunci regiunea având un consiliu care alege preşedintele executiv şi legislativ. Beneficiind de o poziţie strategică deosebită, pe o importantă axă de legătură între Franţa şi Italia (tunelurile Mont Blanc şi Grand–Saint Bernard), Valea Aosta este o veche regiune francofonă încorporată în Regatul Italiei în 1861. Deşi franceza a fost recunoscută oficial ca limbă în regiune încă de la anexarea sa, în 1919 a fost constituită „Liga din Val d"Aosta" menită să protejeze identitatea culturală franceză, într-un ţinut ce se dorea, totuşi, italian.

Friuli-Venezia Giulia deşi administrativ alcătuieşte o regiune omogenă, situată în nord-estul Italiei, la graniţa cu Austria şi Slovenia, din punct de vedere istoric este un ansamblu eterogen, alcătuit din: *Friul*, a cărui denumire provine din latinescul „Forum Julii", străvechi centru comercial şi militar fondat în secolul I î. Chr. Regiunea a fost integrată în Italia în 1866, după înfrângerea austriecilor de la Sadova şi *Venezia*, succesoare a statului veneţian fondat în secolul I d. Chr. *Venezia Giulia*, a cărei denumire provine din „Gens Julia" (familie din care au făcut parte împăraţii Caesar şi Augustus) este însă de dată recentă, fiind fondată în anul 1863, ca un avanpost al lumii romane, într-o zonă de expansiune austriacă. Atât în perioada interbelică, cât şi imediat după al doilea război mondial, în regiune au avut loc o serie de schimburi teritoriale şi rectificări de graniţe între Austria, Italia şi Iugoslavia, Dalmaţia de Nord, fosta Carniola (Slovenia de Sud), Istria şi o parte a Veneţiei Iuliene revenind în cele din urmă Iugoslaviei (1946).

Au rezultat astfel structuri regionale ce variază între 3.262 km^2 şi 115.000 locuitori (Valle d"Aosta) şi peste 25.000 km^2 (Lombardia - 28.857 km^2, 8,9 milioane loc.), dar care, în pofida unor mari contraste teritoriale şi demografice (8,8:1 - pentru suprafaţă şi 77:1 ! pentru populaţie) posedă un grad ridicat de funcţionalitate şi coeziune teritorială *(Fig. 6)*.

Tabelul 6 – Regiunile Italiei

Regiunea	**Capitala**	**Suprafaţa (km^2)**	**Populaţia**
Abruzzo	L"Aquila	10 794	1,25 mil
Basilicata	Potenza	9 992	0,6 mil
Calabria	Catanzaro	15 080	2,04 mil
Campania	Napoli	13 595	5,59 mil
Emilia-Romagna	Bologna	22 123	3,89 mil
Friuli-Venezia Giulia*	Trieste	7 845	1,19 mil
Latium	Roma	17 227	5,03 mil
Liguria	Genova	5 416	1,66 mil
Lombardia	Milano	28 857	8,88 mil
Marche	Ancona	9 694	1,43 mil

[22] După datele recensământului austro-ungar din 1910.

Molise	Campobasso	4 438	0,33 mil
Piemonte	Torino	25 399	4,29 mil
Puglia	Bari	19 348	3,99 mil
Sardinia (Sardegna)*	Cagliari	24 090	1,64 mil
Sicilia*	Palermo	25 708	4,96 mil
Trentino-Adige (Südtirol)*	Trento	13 613	0,89 mil
Toscana	Firenze	22 992	3,51 mil
Umbria	Perugia	8 456	0,8 mil
Valle d"Aosta*	Aosta	3 262	0,115 mil
Veneto	Venezia	18 364	4,37 mil

* Regiuni cu statut special. Sursa: Lacoste Y. (coord.) (1995), *Dictionnaire de géopolitique*, Flammarion, Paris

Fig. 6

Regionarea politico-administrativa a Italiei

A. Granite de stat, B. Limite de grupari de regiuni, C. Limite de regiuni administrative.

GRUPARI DE REGIUNI
1. ABRUZZO-MOLISE, 2. CAMPANIA, 3. CENTRU, 4. EMILIA-ROMAGNA, 5. LATIUM, 6. LOMBARDIA, 7. NORD-EST, 8. NORD-VEST, 9. SARDINIA, 1O. SICILIA, 11. SUD.

Sursa: Serryn P., coordonator, 1989, Atlas Bordas geographique, Bordas, Paris

Discrepanţele teritoriale au fost corectate prin agregarea unora dintre acestea în 11 grupări de regiuni (NUTS 1), ca suport de raportare statistică: Abruzzo-Molise, Campania, Centru, Emilia-Romagna, Latium, Lombardia, Nord-Est, Nord-Vest, Sud, Sardinia şi Sicilia Nivelul departamental (NUTS 3) este alcătuit din 95 provincii, configuraţia sistemului administrativ fiind în acest sens, asemănătoare cu cea a Franţei.

Regionarea Spaniei s-a dorit a fi un compromis între puterea centrală şi forţele centrifuge determinate de puternica identitate regională a celor două comunităţi etnice cu aspiraţii naţionaliste şi separatiste: *catalanii*, principala minoritate etnică - 16,3% din totalul populaţiei şi *bascii* - 2,3% din populaţia ţării. Au rezultat astfel comunităţi autonome foarte eterogene atât ca teritoriu, cât şi ca populaţie, identitate istorică, etnică şi culturală, dar şi ca grad de dezvoltare a infrastructurii economice şi instituţionale. Unele regiuni ca Andaluzia, Castilia, Catalonia, Galicia sau Aragon sunt foarte bine conturate istoric şi geografic, altele mai mult din punct de vedere economic (Extremadura, considerată o zonă tradiţională de sărăcie), în vreme ce altele reprezintă practic hinterlandul unor mari oraşe (Madrid, Comunidad Valenciana, Comunidad Foral de Navarra, Region de Murcia).

Tabelul 6 – Comunităţile autonome spaniole

Comunitatea autonomă	**Capitala**	**Suprafaţa km^2**	**Pop. mil.**	**Componenţa (Provincii)**
Andalucía	Sevilla	87.268	6,8	Almería, Cádiz, Córdoba, Granada, Huelva, Jaén, Málaga, Sevilla
Aragon	Zaragoza	47.650	1,1	Huesca, Teruel, Zaragoza
Asturias	Oviedo	10.565	1,0	Asturias
Baleares (Ins~)	Palma de Mallorca	5.014	0,7	Baleares
Bascilor (Ţara~)	Vitoria	7.261	2,0	Álava, Vizcaya, Guipúzcoa
Canare (Ins.~)	Las Palmas	7.242	1,4	Las Palmas, Santa Cruz de Tenerife
Cantabria	Santander	5.289	0,53	Cantabria
Castilla la Mancha	Toledo	79.226	1,6	Albacete, Ciudad Real, Cuenca, Guadalajara, Toledo
Castilla León	Valladolid	94.147	2,5	Ávila, Burgos, León, Palencia, Segovia, Salamanca, Soria, Valladolid, Zamora
Catalonia (Catalũna)	Barcelona	31.930	5,9	Barcelona, Gerona, Lérida, Tarragona
Extremadura	Mérida	41.602	1,0	Badajoz, Cáceres
Galicia	Saint Jacques de Compostella	29.434	2,7	La Coruña, Lugo, Orense, Pontevedra
Madrid	Madrid	7.995	4,8	Madrid
Murcia	Murcia	11.317	1,1	Murcia
Navarra	Navarra	10.421	0,52	Navarra
Rioja (Logroño)	Arnedo	5.117	0,8	Rioja
Valencia	Valencia	23.305	3,8	Alicante, Castellón, Valencia

Sursa: Lacoste Y. (coord.) (1995), *Dictionnaire de géopolitique*, Flammarion, Paris

Asturia era bine individualizată încă din secolul al XIII-lea, fiind singura provincie care nu fusese ocupată de arabi; de aici a început *Reconquista*, care a dus la formarea, pe teritoriile recucerite, a regatelor León, Castilia, Aragon, Navarra şi Portugalia. Însuşi Regatul Spaniei ia naştere în 1479 prin unirea Aragonului cu Castilia.

Andalucia poartă la rândul ei puternice influenţe culturale arabe şi orientale, diferite de cele din nordul Spaniei, după cum Galicia, menţionată încă din secolul al XI-lea (Duby, 1995, p. 109), se conturează ca o entitate teritorială bine individualizată, locuită de un grup etnic distinct (galicienii – 8,1% din populaţia totală a Spaniei).

Constituţia spaniolă din 29 decembrie 1978 recunoaşte ca unităţi politico-administrative de bază 17 „comunităţi autonome", corespunzătoare nivelului teritorial-statistic NUTS 3, organizate în 50 provincii. Unele dintre acestea, mai bogate şi puternice financiar, au ajuns să întreţină raporturi privilegiate cu autorităţile centrale, negocierile anuale pentru constituirea bugetelor locale fiind extrem de dificile (Labasse, 1991, p. 131). Nivelul teritorial-statistic superior (NUTS 1) este pe cât de artificial, pe atât de contrastant teritorial: dacă centrul ţării, ce reuneşte Castilia-Leon, Castilia-La Mancha şi Extremadura se extinde pe circa 215.000 km^2, Cantabria, Ţara Bascilor şi La Rioja au suprafeţe inferioare pragului de 5000 km^2 *(Fig. 7)*.

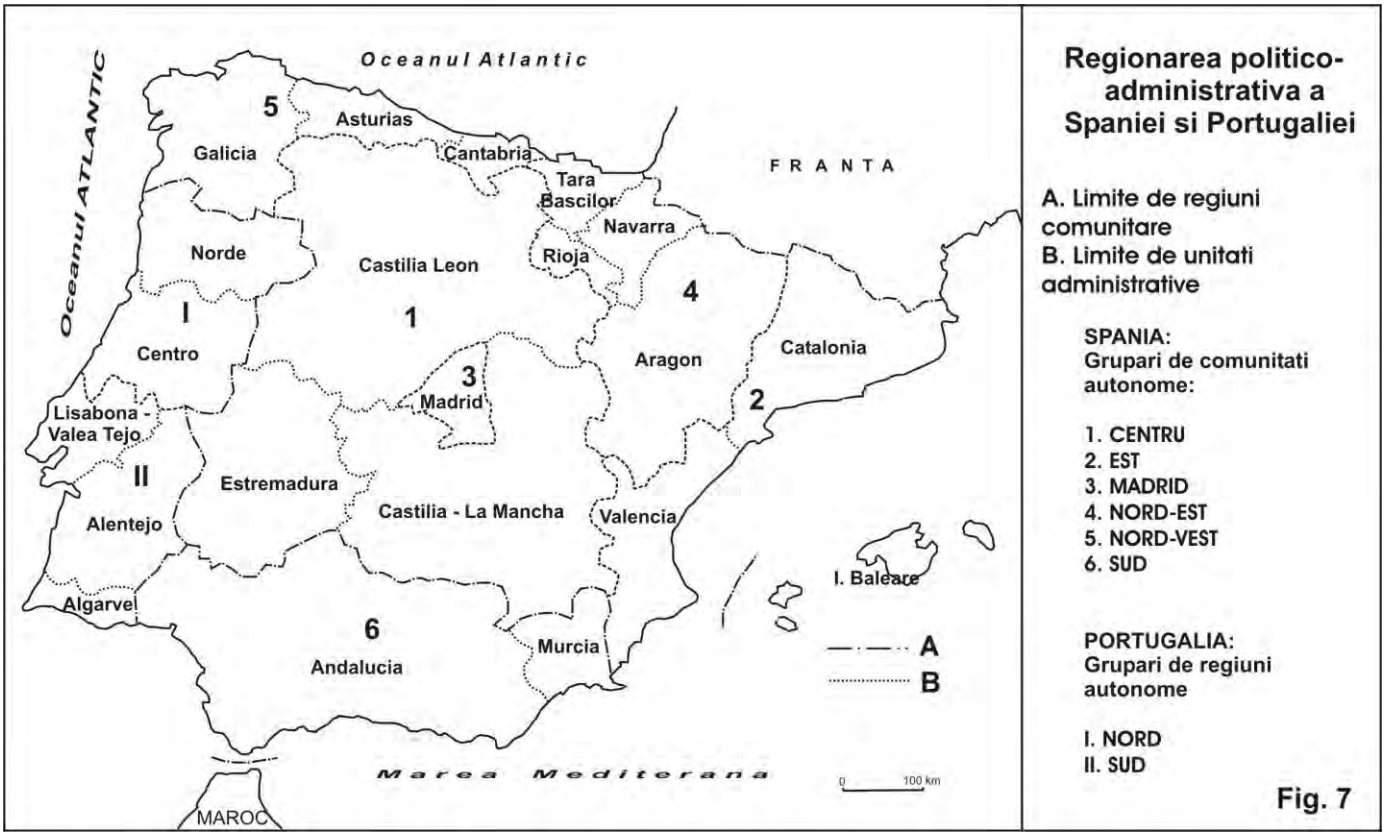

Portugalia, divizată în 5 mari regiuni îmbină, de asemenea, regionarea pe baza antecedentelor istorice şi culturale (Alentejo, Algarve) cu delimitările artificiale (Centru, Nord, Lisabona - Valea Tejo).

4. REGIONARE LINGVISTICĂ: MODELUL BELGIAN

Deşi cu o suprafaţă de numai 30.528 km^2, comparabilă cu cea a Republicii Moldova sau a Albaniei, Belgia este unul dintre statele europene constituite la interferenţa dintre două domenii etnice şi culturale radical diferite: populaţiile germanice din nordul continentului, de religie protestantă şi cele romanice din sud, predominant catolice[23]. Această poziţie i-a imprimat statutul de stat de „frontieră", fragmentat între cele două comunităţi etnico-lingvistice: *flamandă* în nord, de limbă olandeză şi *valonă* în sud, de limbă franceză. Această axă de fragmentare datează de secole, chiar de la începutul mileniului al II-lea, fapt ce constituie sursa slabei coeziuni interne a statului belgian. Însuşi formarea sa relativ târzie (1830) demonstrează acest lucru, până la acea dată teritoriul ţării fiind o aglomerare de mici provincii, comitate, ducate mai mult sau mai puţin dependente de puteri străine, fără a exista o coeziune clădită pe un suport statal. Constituţia belgiană din 1831 a instituit două limbi oficiale: olandeza şi franceza, însă cu timpul, pe măsura dezvoltării industriale din Valonia (bazată pe minerit şi siderurgie) şi a rolului marii burghezii valone în conducerea statului, franceza s-a impus tot mai mult, devenind limba oficială a statului. Flandra şi Valonia au primit statut oficial de regiuni unilingve un secol mai târziu, în 1930.

Situaţia economică s-a schimbat însă radical în a doua jumătate a secolului al XX-lea, când pe fondul reconversiei industriale din Valonia şi a dezvoltării infrastructurii portuare de la Marea Nordului, rolul de „locomotivă" a economiei belgiene a fost preluat de Flandra. Renaşterea economică a Flandrei a fost însoţită de o renaştere culturală, identitatea lingvistică constituind suportul pe care flamanzii şi-au clădit, mai ales după al doilea război mondial, o veritabilă conştiinţă naţională. Aceştia au obţinut o aplicare mai convenabilă a bilingvismului, olandeza devenind prima limbă vorbită în Flandra, urmată, mai ales în mediile universitare şi de afaceri, de engleză. Comunicarea dintre cele două comunităţi tinde astfel să devină din ce în ce mai dificilă, contribuind astfel la accentuarea tendinţelor separatiste. La aceasta se adaugă percepţia flamanzilor a unui nord liberal, cu o economie performantă, frânat de un sud conservator şi arogant, cu o industrie în declin bazată pe puternice tradiţii socialiste. Imaginea mentală astfel creată, a căpătat tot mai pregnant dimensiunile unei violenţe simbolice[24], ce a constituit fundamentul divizării culturale a ţării. În acest context geopolitic, pentru a gestiona cât mai bine tensiunile crescânde dintre flamanzi şi valoni, guvernele belgiene au ales să acorde încă din anii „60, din ce în ce mai multă autonomie celor două comunităţi. Ele au căpătat statut politico-administrativ în 1963, prin delimitarea oficială a Flandrei şi Valoniei, care au evoluat ulterior către o structură federală, recunoscută în 1988.

---

[23] Situaţie relativ similară cu cea a Elveţiei (41.293 km^2; 6,9 mil. loc), organizată tot după o structură federală, confederativă, în 23 de cantoane (dintre care 3 sunt organizate în semicantoane).

[24] Violenţa simbolică este un concept introdus de sociologul francez Pierre Bourdieu pentru a caracteriza autoritatea sau influenţa culturală exercitată de clasele dominante în scopul asigurării puterii (Sorin Rădulescu, în *Dicţionar de Sociologie*, coord. C. Zamfir, L. Vlăsceanu, Edit. Babel, Bucureşti, 1993, p. 671).

O altă problemă o reprezintă relaţiile dintre cele două regiuni şi capitală. Capitala Belgiei reprezintă mai mult decât o simbioză între cele două comunităţi: deşi situată în interiorul Flandrei, aceasta reprezintă o zonă tradiţională francofonă, franceza fiind limba preferată atât de burghezia din sud, cât şi de cea flamandă. Prin urmare, deşi oraş cu origine flamandă, Bruxelles-ul a devenit, prin funcţia sa de capitală, un oraş francofon, fapt ce a diminuat ataşamentul flamanzilor faţă de bruxellezi, aceştia fiind percepuţi ca „trădători" ai sentimentelor de apartenenţă regională (Giblin-Delvallet, 1995, p. 335)[25]. În acest context, în iulie 1990 a fost delimitată, după lungi dezbateri şi controverse între reprezentanţii celor două comunităţi, regiunea Bruxelles, alcătuită din 19 comune autonome, condusă de un guvern şi un parlament propriu, la fel ca Flandra şi Valonia.

Tabelul 8 - Regiunile Belgiei

Regiunea	**Capitala**	**Supr. (km^2)**	**Populaţia (mil. loc)**	**Componenţa (Provincii)**
Flandra	Anvers (Antwerpen)	14 860	5,7	Anvers, Limburg, Brabant (nord), Flandra Occidentală, Flandra Orientală
Valonia	Namur	17 000	3,14	Brabant (sud), Hainaut, Liège, Luxembourg, Namur
Bruxelles	Bruxelles	161	0,95	-

Sursa: Lacoste Y. (coord.) (1995), *Dictionnaire de géopolitique*, Flammarion, Paris

Amestecul populaţiei în perimetrul liniei de separaţie dintre cele două comunităţi etno-lingvistice a impus individualizarea unor areale cu minorităţi lingvistice protejate *(Fig. 8)*:
- Regiuni de limbă franceză cu minoritate de limbă olandeză protejată: Comines (a); Mouscron (b); Flobecq (c) şi Enghien (d);
- Regiuni de limbă olandeză cu minoritate de limbă franceză protejată: Ronse (A); Bever (B); Voeren (C) etc.

La frontiera estică a Belgiei, în cantoanele Eupen şi Saint Vith există de asemenea o minoritate de aproximativ 65.000 belgieni germanofoni, ce alcătuiesc regiunea de limbă germană cu minoritate de limbă franceză protejată. Între acestea şi comunitatea francofonă (Valonia) se interpune o regiune de limbă franceză cu minoritate de limbă germană protejată, corespunzătoare cantoanelor Welkenraedt şi Malmédy (Duby, 1995,). În noua arhitectură europeană, Belgia se conturează astfel din ce în ce mai mult prin componentele sale majore: *Flandra* şi *Valonia*, ambele cu o puternică identitate regională ce tind să preia, în anumite domenii, prerogative statale. Par să se contureze tot mai mult două tendinţe majore de evoluţie: una de accentuare a divizării până la separarea totală a Flandrei de Valonia, urmată de „apropierea" şi chiar alipirea Flandrei la Olanda şi a Valoniei la Franţa; cea de-a doua de consolidare a identităţii celor trei regiuni pe suportul unui stat federal puternic, cu atribute naţionale şi a unei Europe a regiunilor. Indiscutabil, această din urmă tendinţă va avea câştig de cauză, fiind singura conformă atât cu spiritul european, cât şi cu legile fundamentale din cele trei ţări.

[25] În *Dictionnaire de Géopolitique*, coord. Y. Lacoste, Flammarion, Paris, 1995.

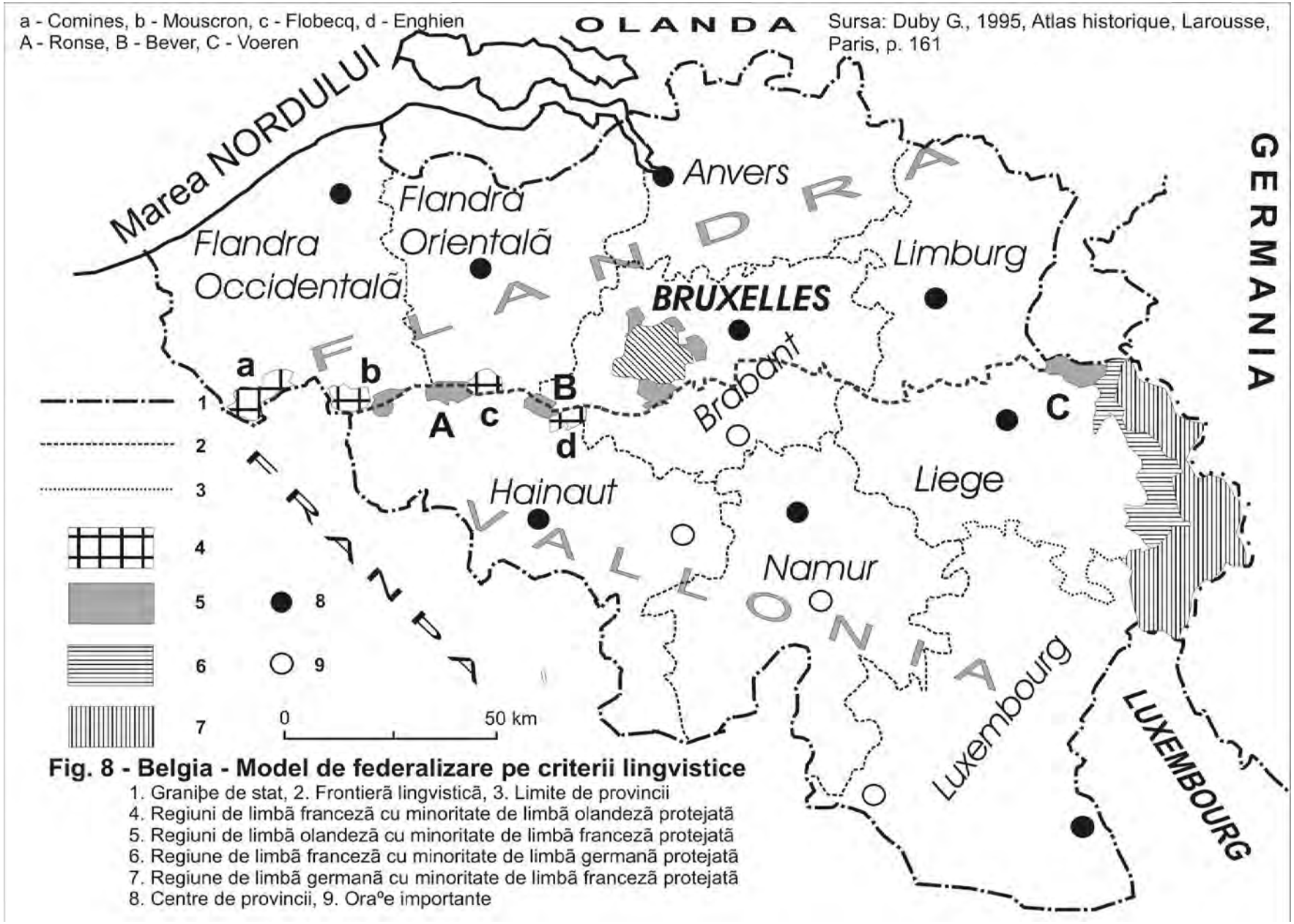

Fig. 8 - Belgia - Model de federalizare pe criterii lingvistice

1. Graniþe de stat, 2. Frontierã lingvisticã, 3. Limite de provincii
4. Regiuni de limbã francezã cu minoritate de limbã olandezã protejatã
5. Regiuni de limbã olandezã cu minoritate de limbã francezã protejatã
6. Regiune de limbã francezã cu minoritate de limbã germanã protejatã
7. Regiune de limbã germanã cu minoritate de limbã francezã protejatã
8. Centre de provincii, 9. Oraºe importante

Cu toate acestea, Belgia se confruntă cu cea mai gravă criză din istoria sa de 177 de ani, care ridică întrebarea dacă ţara mai are sau nu viitor. Alegerile din 10 iunie 2007 nu au reuşit să creeze un guvern, iar discuţiile privind coaliţia au degenerat în certuri între valonii francofoni şi flamanzii vorbitori de olandeză, care au antrenat speculaţii privind un posibil „divorţ".

Un alt motiv de neînţelegere este acela privind drepturile minorităţii vorbitoare de franceză care trăieşte în teritoriile flamande din jurul Bruxelles-ului, capitala, oficial bilingvă, a ţării. Francofonii nu sunt de acord cu autonomia; ei spun că în ultimii 25 de ani reformele au adus destulă independenţă regiunilor flamandă şi valonă şi acuză politicienii flamanzi că pun la cale dezmembrarea Belgiei. Nemulţumirile flamanzilor sunt legate de diviziunile economice şi de un sentiment că valonii beneficiază de pe urma lor. Şomajul în rândul vorbitorilor de limbă franceză este de 20%, comparativ cu numai 8% în rândul vorbitorilor de olandeză; flamanzii îi acuză pe valoni că sunt „sugative" şi „dependenţi de ajutoare sociale", spunând că nu au „o cultură a muncii".

Potrivit sondajelor, 77% dintre cetăţenii olandezi ar fi în favoarea absolvirii Flandrei. De cealaltă parte, un sondaj realizat în august 2007, a arătat că 45% dintre flamanzi sunt favorabili destrămării Belgiei, în timp ce 20% din valoni, împotrivă. Numai 29% dintre belgieni sunt siguri că ţara va mai exista peste 10 ani; 15% dintre ei sunt siguri că nu va mai exista.

5. REGIONARE ECONOMICO-STATISTICĂ: DANEMARCA, GRECIA

Succesoare a unor puternice entităţi statale medievale, Danemarca constituie în prezent una dintre naţiunile cele mai omogene ale continentului (danezii formează peste 96% din totalul populaţiei), fapt ce se răsfrânge şi în structura statului, neexistând contraste regionale majore. Organizarea administrativă evidenţiază acest lucru, cele 14 districte („amter") fiind rezultatul unor delimitări convenţionale, pe baza zonelor de polarizare a centrelor administrative, fără un suport regional constituit prin argumente istorice şi culturale *(Fig. 9)*.

Singurele diferenţieri sunt induse de marea fragmentare a ţărmurilor şi de poziţia excentrică şi hipertrofică a capitalei, ce a impus densităţi şi moduri diferite de utilizare a terenurilor. Pe acest fundament s-au conturat cele trei unităţi teritorial-statistice de nivel superior (NUTS 2): estul Marelui Belt, vestul Marelui Belt şi aglomeraţia Copenhaga (Labasse, 1991, p. 124), inegale atât ca suprafaţă, cât şi ca număr de unităţi administrativ-teritoriale incluse. Este un model de regionare artificială, condiţionată de fragmentarea teritoriului, de dispunerea nucleelor urbanizate şi de potenţialul economico-social relativ diferenţiat.

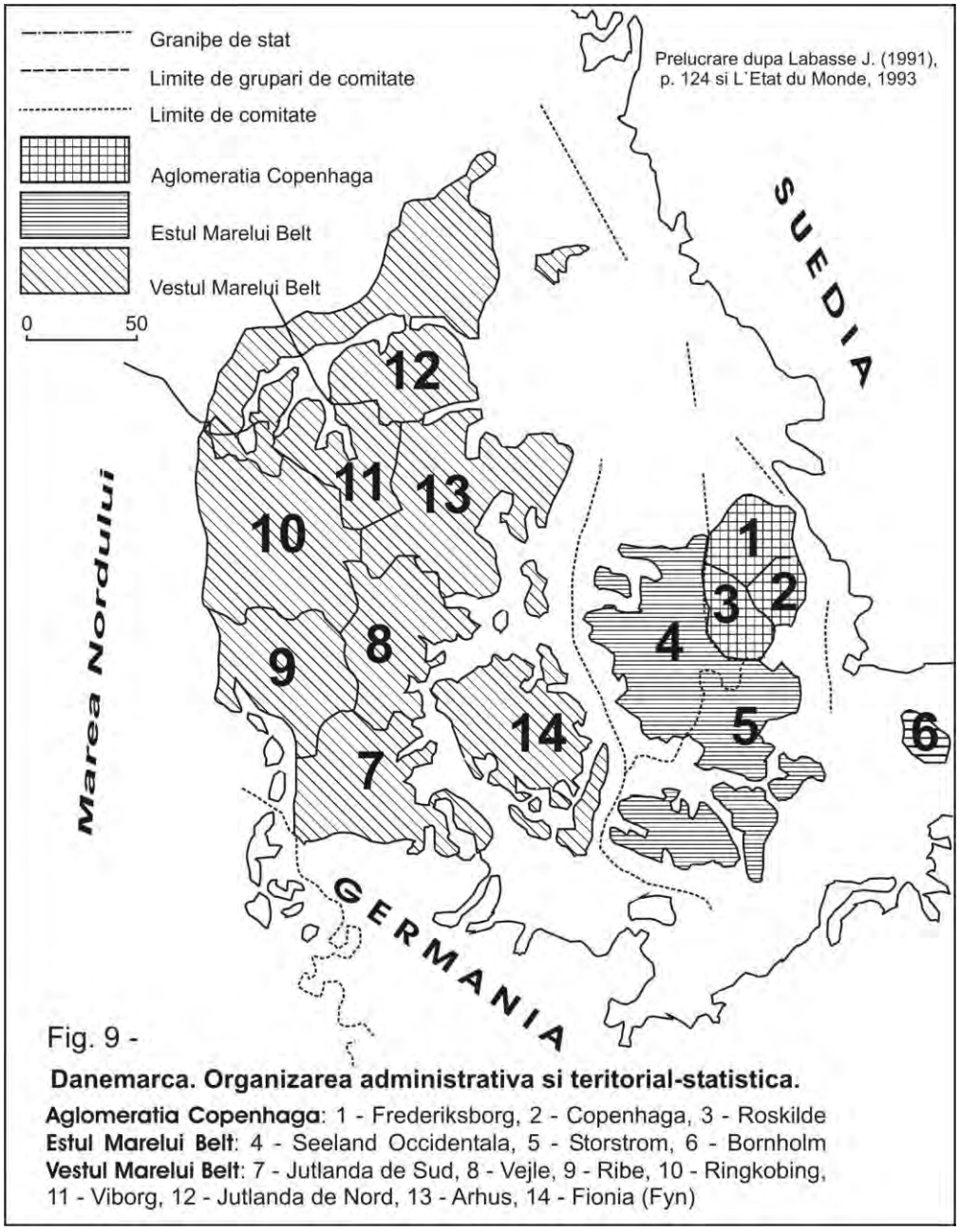

Fig. 9 -

Danemarca. Organizarea administrativa si teritorial-statistica.

Aglomeratia Copenhaga: 1 - Frederiksborg, 2 - Copenhaga, 3 - Roskilde
Estul Marelui Belt: 4 - Seeland Occidentala, 5 - Storstrom, 6 - Bornholm
Vestul Marelui Belt: 7 - Jutlanda de Sud, 8 - Vejle, 9 - Ribe, 10 - Ringkobing, 11 - Viborg, 12 - Jutlanda de Nord, 13 - Arhus, 14 - Fionia (Fyn)

Similar poate fi considerat şi cazul Greciei. Deşi se află la cealaltă periferie a Uniunii Europene şi aparţine unui domeniu cultural total diferit, spaţiul Eladei prezintă caracteristici asemănătoare: fragmentare mare, compactitate etnică (grecii formează circa 98% din totalul populaţiei), dar şi o mare fragmentare a structurilor administrative de nivel departamental – 53 „nomoi" (districte), cu o suprafaţă medie de numai 2.490 kmp, în condiţiile în care, cu excepţia capitalei, centrele urbane sunt din categoria oraşelor mijlocii şi mici, incapabile de a structura hinterland-uri extinse. Toate aceste considerente au creat premisele unei regionări teritorial-statistice artificiale la nivelul superior (13 regiuni de dezvoltare de nivel NUTS 2) care respectă totuşi, în parte, cele câteva ansambluri regionale structurate în timp: Macedonia, Thesalia, Epir, Elada, Creta etc.

6. REGIONARE PRIN COOPERARE VOLUNTARĂ: MAREA BRITANIE

Între structurile administrativ-teritoriale europene, comitatele engleze par să se numere printre cele mai vechi: dintre cele 45 existente în prezent, 30 datează de peste un mileniu, fiind menţionate, aproximativ între aceleaşi limite, încă din anul 1086, în culegerea cadastrală „Domesday Book", o descriere a Angliei acelor vremuri[26] (Duby, 1995, p. 140). Individualizarea lor teritorială a constituit un lung proces evolutiv, rezultat al legăturilor funcţionale dintre colectivităţile teritoriale de bază - districte şi consilii parohiale (parishes), ceea ce le-a conferit o mare stabilitate de-a lungul timpului. Acest fapt se reflectă şi în configuraţia lor: dacă în medie au o suprafaţă de numai 2.897 km^2, cam jumătate din cea a departamentelor franceze sau a judeţelor româneşti, la nivel teritorial contrastele sunt evidente *(Fig. 10)*.

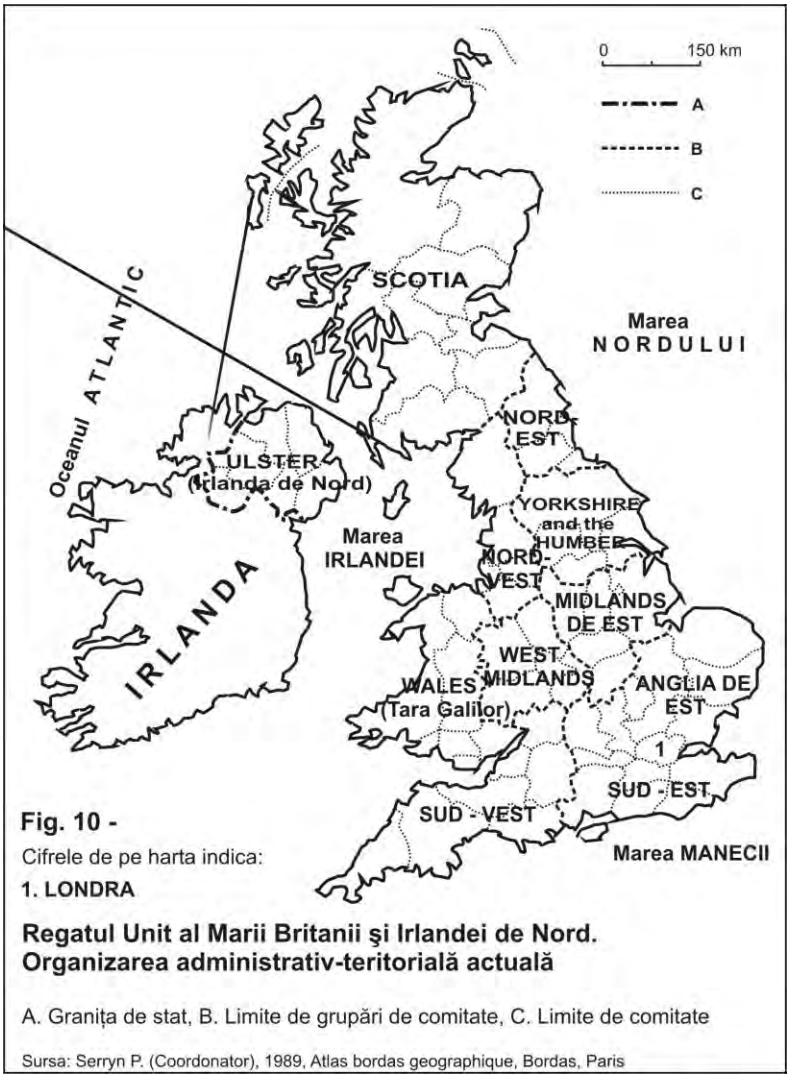

Fig. 10 -
Cifrele de pe harta indica:
1. LONDRA

Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord. Organizarea administrativ-teritorială actuală

A. Graniţa de stat, B. Limite de grupări de comitate, C. Limite de comitate

Sursa: Serryn P. (Coordonator), 1989, Atlas bordas geographique, Bordas, Paris

[26] Acestea sunt: Yorkshire, Lancashire, Lincolnshire, Nottinghamshire, Derbyshire, Staffordshire, Herefordshire, Worcestershire, Warwickshire, Norfolk, Suffolk, Essex, Bedfordshire, Hertfordshire, Middlesex, Buckinghamshire, Oxfordshire, Gloucestershire, Somerset, Devon, Cornwall, Dorset, Wiltshire, Berkshire, Hampshire, Surrey, Sussex, Kent, Cheshire, Shropshire.

La acestea se adaugă problemele generate de conexiunea unor sisteme administrative diferite: comitate în Anglia şi în Ţara Galilor, regiuni în Scoţia, districte în Irlanda de Nord. Astfel, faţă de intensa fragmentare administrativă a comitatelor engleze şi a celor din Ţara Galilor, suprafaţa medie a regiunilor scoţiene este de circa 2,5 ori mai mare (6.564,5 km^2), fapt compensat însă, în parte, de potenţialul demografic mai scăzut al acestora.

Prin urmare, sistemul administrativ britanic prezintă două componente definitorii: *fragmentare* şi *eterogenitate*, ambele purtând amprenta spiritului conservator britanic. Dacă relaţiile funcţionale statornicite în timp între diferitele părţi ale Regatului fac ca eterogenitatea să fie doar o caracteristică a spiritului naţional, problema fragmentării la vârful ierarhiei administrative, a impus soluţii concrete. Dacă în Franţa a fost instituit un nou nivel administrativ superior (regional), conservatorismul britanic a făcut imposibilă această abordare, preferându-se o structurare regională tot de jos în sus, similară cu cea care a dat naştere comitatelor. Încurajate şi finanţate de guvernul central, comitatele au iniţiat acţiuni de cooperare în vederea asocierii lor în grupări de comitate (NUTS 2) şi regiuni de planificare economică (NUTS 1).

Structurate doar într-o mică măsură pe regiunile istorice (Midlands, Yorkshire, Humbershire), acestea au avut ca principale elemente coagulatoare relaţiile funcţionale stabilite la nivelul aşezărilor umane, cooperarea voluntară dintre colectivităţile locale fiind orientată pentru atragerea de investiţii şi realizarea în parteneriat a anumitor obiective economice şi sociale. Modelul a fost implementat şi în **Irlanda** prin constituirea a 4 regiuni de planificare economică, ca nivel teritorial-statistic superior celor 26 de comitate tradiţionale *(Fig. 11).*

Fig. 11
Irlanda. Organizarea administrativ teritorială actuală

A. Limite de comitate, B. Limite de provincii, C. Granițe de stat.
Provincii: 1. Ulster, 2. Connaught, 3. Munster, 4. Leinster.

(Sursa: Lacoste Y., Coordonator, Dictionnaire de Geopolitique, Flammarion, Paris, p. 802)

Capitolul III

ALTE MODELE DE REGIONARE POLITICO-ADMINISTRATIVĂ ÎN ŢĂRI CU SISTEME DEMOCRATICE AVANSATE

1. REGIONARE CONFEDERATIVĂ: MODELUL ELVEŢIAN

În peisajul geopolitic european, Elveţia se individualizează prin câteva caracteristici distincte: este unul dintre cele mai vechi state (1291) şi, în pofida reliefului predominant montan, sărac în resurse naturale, unul dintre cele mai bogate, cu un PNB de peste 44.000 dolari / loc[27]. Politica sa tradiţională de neutralitate, diversitatea etno-lingvistică şi confesională la care se adaugă apartenenţa la spaţiul extracomunitar, deşi formează o enclavă în Uniunea Europeană, sunt tot atâtea particularităţi care-i conferă o poziţie distinctă între statele europene.

Situată în inima continentului, la intersecţia marilor axe comerciale şi de transport ce leagă Europa de nord cu cea mediteraneană, Europa occidentală cu spaţiul ex-sovietic şi Orientul Apropiat, Elveţia este plasată în acelaşi spaţiu de interferenţă dintre populaţiile germanice şi cele de origine latină, dintre protestantism şi catolicism, factori determinanţi în structura şi evoluţia geopolitică internă a statului. Astfel, pe un teritoriu de numai 41.293 km^2, se vorbesc patru limbi: germana, franceza, italiana şi retoromana, fiecare având statut de limbă oficială chiar dacă este vorbită de un număr redus de locuitori. Distribuţia spaţială a catolicilor şi protestanţilor este foarte complexă: chiar dacă majoritatea catolicilor sunt concentraţi în cantoanele de limbă franceză, iar protestanţii în cele de limbă germană, numeroase enclave catolice se găsesc în cantoane cu majoritate protestantă şi invers, protestanţi în cantoane de limbă franceză şi populaţie predominant catolică. Ţara este organizată în 23 cantoane (3 dintre acestea fiind la rândul lor divizate în semicantoane), fiecare dispunând de veritabile prerogative statale: propria constituţie, propriul parlament, propriul sistem de guvernare, autonomie fiscală reflectată prin sisteme proprii de impozitare, organizare distinctă a sănătăţii, învăţământului, poliţiei, justiţiei etc.

Eterogenitatea acestora, exprimată atât prin dimensiuni[28], cât şi prin structură sau componenţă etno-lingvistică, reflectă însuşi modul de formare al statului: prin coeziune succesivă în jurul unui nucleu iniţial alcătuit din cele patru cantoane centrale (Uri, Schwytz, Nidwald şi Obwald) care au constituit, încă din 1291, fundamentul Elveţiei actuale *(Fig. 12)*. Astfel, pentru a rezista mai bine ameninţărilor venite din partea marilor puteri vecine (Imperiul Germanic şi Imperiul Habsburgic), ce au controlat de-a lungul timpului părţi din actualul teritoriu al Elveţiei, cele patru comunităţi de vale din Alpii centrali s-au unit într-o confederaţie denumită după numele celui mai puternic:

[27] 44.350 dolari / loc, locul doi în lume după Luxemburg în 1998 (după *Statistical Yearbook*, UN, New York, 1999 şi *Geografie economică mondială*, autori George Erdeli, Cristian Braghină şi Dragoş Frăsineanu, Edit. Fundaţiei România de Mâine, Bucureşti, 2000).

[28] Discrepanţa dintre cel mai mic canton (Basel-oraş) şi cel mai mare (Grisons) depăşeşte 1:192.

Schwytz (Elveţia). Secole de-a rândul, între acestea şi cantoanele vecine s-au purtat războaie sau au fost încheiate alianţe defensive, de apărare împotriva unor duşmani comuni; au fost încheiate acorduri de subordonare cvasicolonială sau alianţe economice şi de ajutor reciproc.

Tabelul 9 – Cantoanele Elveţiei

Cantonul	Semi-cantoane	Capitala	Anul aderării	Limba vorbită	Suprafaţa (km^2)	Populaţia (loc)
Aargau	-	Aarau	1803-1815	Germană	1404,0	468 000
Appenzell	Appenzell Ausser Rhoden	Herisau	1513	Germană	415,3	13 000
	Appenzell Inner Rhoden	Appenzell				
Basel*	Baselland	Liestal	1501	Germană	428,0	222 000
	Basel-Stadt	Basel			37,2	199 300
Berna	-	Berna	1353	Germană Franceză	6049,4	922 000
Fribourg	-	Fribourg	1481	Franceză	1670,0	180 309
Grisons (Grau-bunden)	-	Coire	1803-1815	Romanche Franceză Italiană	7105,0	165 000
Geneva	-	Geneva	1803-1815	Franceză	282,2	362 000
Glaris	-	Glaris	1353	Germană	684,4	36 400
Jura	-	Delémont	1979	Franceză	837,0	65 600
Luzern (Lucerna)		Luzern (Lucerna)	1332	Germană	1492,0	303 900
Neuchâtel	-	Neuchâtel	1803-1815	Franceză	796,0	155 000
Schaf-fhausen	-	Schaffhausen	1501	Germană	298,3	69 600
Schwyz	-	Schwyz	1291	Germană	908,0	102 000
Solothurn	-	Solothurn	1481	Germană	790,6	218 700
St. Gallen	-	St. Gallen	1803-1815	Germană	2014,0	421 200
Thurgau	-	Frauenfeld	1803-1815	Germană	1012,0	190 700
Ticino (Tessin)	-	Bellinzona	1803-1815	Italiană	2810,0	275 300
Unterwald	Nidwald	Stans	1291	Germană	766,0	58 000
	Obwald	Sarnen				
Uri	-	Altdorf	1291	Germană	1076,0	33 500
Valais	-	Sion	1803-1815	Franceză Germană	5225,0	229 500
Vaud	-	Lausanne	1803-1815	Franceză	3219,0	543 000
zug	-	Zug	1352	Germană	238,0	80 000
zürich	-	Zürich	1351	Germană	1728,0	1128 000

*Basel: Total - 465,2 km^2; 421.300 loc.

Sursa: Lacoste Y. (coord.) (1995), Dictionnaire de géopolitique, Flammarion, Paris.

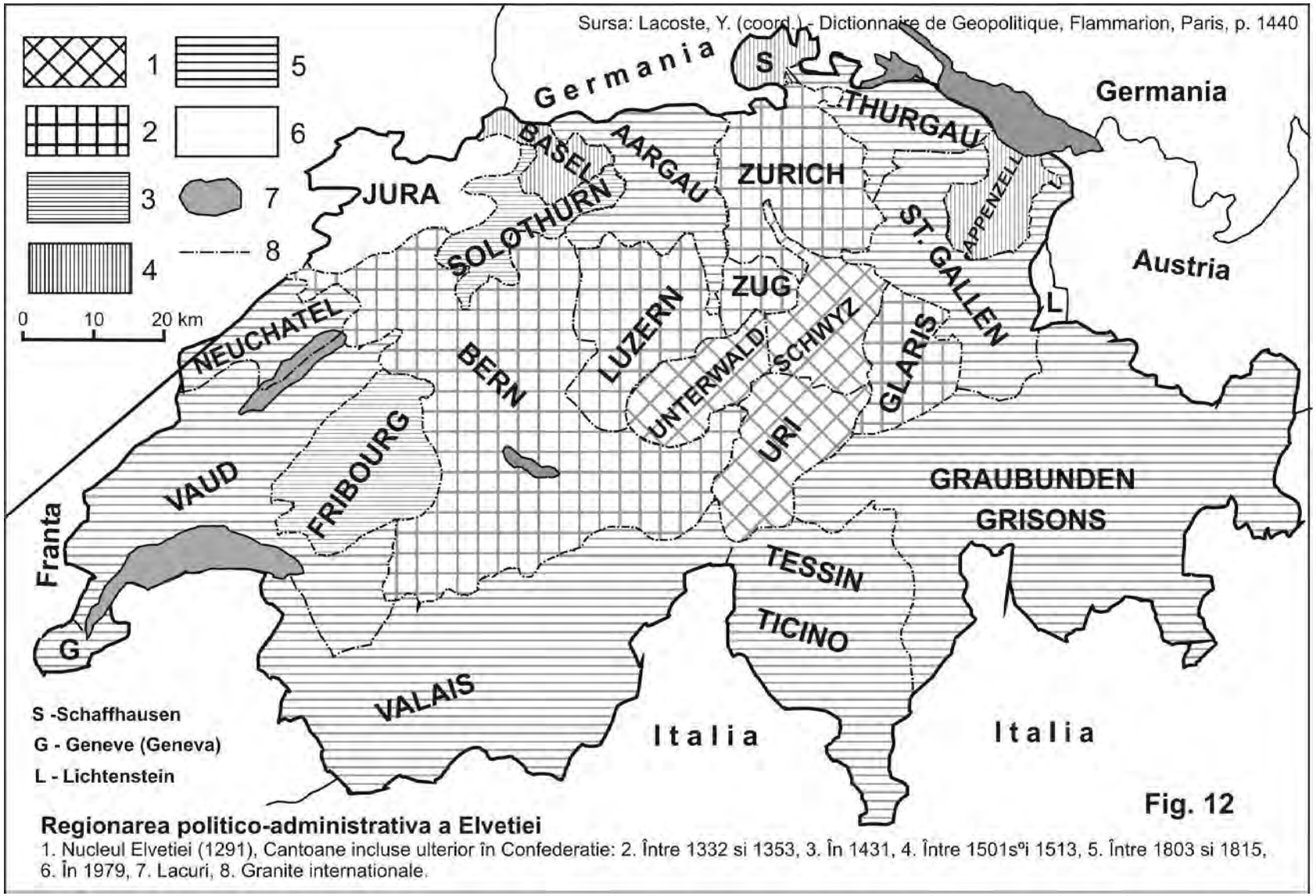

Regionarea politico-administrativa a Elvetiei

1. Nucleul Elvetiei (1291), Cantoane incluse ulterior în Confederatie: 2. Între 1332 si 1353, 3. În 1431, 4. Între 1501s°i 1513, 5. Între 1803 si 1815, 6. În 1979, 7. Lacuri, 8. Granite internationale.

Prin urmare, statul elveţian s-a născut din acest sistem de alianţe care s-au cimentat în timp şi care constituie fundamentul istoric al politicii sale de neutralitate[29].

Până la începutul secolului al XIX-lea, teritoriul actual al Elveţiei era alcătuit dintr-un conglomerat de mici formaţiuni politico-administrative eterogene: oraşe libere, principate, episcopii etc. *Actul Meditaţiei* din 1803, apoi *Congresul de la Viena* din 1815 a pus bazele unei uniuni de 19, ulterior de 22 de cantoane, care au căpătat ordin juridic şi teritorial federal, constituindu-se astfel o confederaţie pe bază de egalitate. Pentru a preîntâmpina mişcările separatiste de tipul celei din 1847[30], a fost promulgată constituţia federală (1848) prin care autorităţile cantonale erau investite cu o largă autonomie pe baza egalitarismului politic, garanţie fundamentală pentru coeziunea statului.

Prin urmare, caracteristica de bază a naţiunii şi a statului elveţian este dată de unirea succesivă unor populaţii diferite ca limbă, religie şi cultură pentru a-şi apăra împreună libertatea. Statul a fost organizat astfel în sistem confederativ pe baza formaţiunilor politico-administrative preexistente care s-au alipit treptat nucleului iniţial, constituit în 1291. Unitatea elveţiană s-a sprijinit iniţial pe diferenţele dintre cantoanele elveţiene şi statele din jur. Luptând mereu în defensivă, împotriva ameninţărilor din exterior, pentru a-şi păstra independenţa şi valorile tradiţionale, locuitorii cantoanelor de limbă germană din nord s-au văzut diferiţi de cei ai statelor germanice faţă de care nutreau sentimente de neîncredere; identitatea cantoanelor francofone s-a cristalizat prin solidaritatea populaţiei romande împotriva ocupaţiei franceze (1798-1803); populaţia tessinoază din sud, de limbă italiană, a văzut în confederaţia helvetică un refugiu împotriva inserţiei sale în statul italian. Plurilingvismul şi pluriculturalismul s-a manifestat prin dezvoltarea în paralel de-a lungul timpului, a unei triple identităţi: cantonală, etno-lingvistică şi elveţiană.

2. REGIONARE DE TIP COLONIAL

Caracteristica de bază a structurilor teritorial-administrative cu antecedente coloniale constă în puternicele discrepanţe teritoriale şi demografice dintre ele. Acestea rezultă din alăturarea unor structuri politico-administrative deja constituite (state în cazul S.U.A., Australiei, Indiei, Mexicului, Braziliei, Nigeriei, Malaysiei; provincii şi teritorii în Canada, emirate în E.A.U. etc), de obicei în sistem confederativ, cu suprafeţe şi mărimi demografice variate, ce au fost constituite şi au evoluat în condiţii social-politice

[29] Politica de neutralitate a Elveţiei, cu vechi rădăcini în istorie, reprezintă una din caracteristicile sale geopolitice cele mai importante. Orientată în direcţia păcii şi cooperării internaţionale, neutralitatea Elveţiei a fost proclamată în 1674, fiind cucerită în principiu încă din 1515, în urma bătăliei de la Marignan.

[30] In 1847 a luat fiinţă Liga Separatistă (Sonderbund), ce reunea 7 cantoane cu populaţie catolică, puternic conservatoare: Uri, Schwyz, Nidwald, Obwald, Zug, Friburg şi Valais. Mişcarea separatistă, anihilată pe cale armată, a distrus astfel unul din miturile elveţiene: a unităţii voluntare, pentru asigurarea acesteia fiind necesar un cadru legislativ coerent. Acesta şi-a găsit materializarea prin Constituţia din 1848 care, după amendamente succesive, este în vigoare şi astăzi.

diferite. Sunt caracteristice îndeosebi pentru state extraeuropene[31].

Istoria structurilor politico-administrative din **Statele Unite ale Americii** începe la 4 iulie 1776, odată cu declararea independenţei celor 13 colonii britanice de pe coasta Oceanului Atlantic: *Connecticutt, Delaware, Georgia, Maryland, Massachusetts, New Hampshire, New Jersey, New York, North Carolina, Pennsylvania, Rhode Island, South Carolina* şi *Virginia*, care prin unire au format o federaţie. Între 1776 şi 1790, acestea s-au organizat în state. În 1791 se formează statul *Vermont* prin secesiunea jumătăţii vestice a statului New Hampshire. Până în 1820 statul Massachusetts era format din două enclave despărţite de teritoriul statului New Hampshire: una sudică (actualul Massachsetts) şi alta nordică care la acea dată îşi proclamă suveranitatea în cadrul Federaţiei sub titulatura *Maine*, iar în 1863 are loc secesiunea *Virginiei de Vest* din statul-mamă, Virginia. Cu aceste „remanieri", rezultate din voinţa colectivităţilor locale liber exprimată, conform Constituţiei, prin referendum, „Vechea Federaţie" şi-a păstrat structura până în zilele noastre. După Tratatul de la Versailles (1783), încheiat în urma războiului de independenţă, S.U.A. obţin de la Anglia un vast teritoriu de la Marile Lacuri până la Golful Mexic, dublându-şi practic suprafaţa. Acesta a fost organizat în următoarele state: *Alabama, Illinois, Indiana, Kentuky, Michigan, Minnesota* (parţial), *Mississippi, Ohio, Tennessee* şi *Wisconsin*.

O nouă etapă în extinderea spre vest a S.U.A. a fost marcată de cumpărarea de la Franţa a regiunii Louisiana (1803), teritoriu care a fost inclus în statele *Arkansas, Dakota de Sud, Iowa, Kansas, Louisiana, Missouri, Montana, Nebraska* şi parţial în statele Colorado, dakota de Nord, Minnesota şi Wyoming. În urma negocierilor prilejuite de definitivarea graniţei americano-canadiene (1818), Anglia cedează S.U.A. un teritoriu de aproape 200.000 kmp, situat în partea central-nordică a actualei Federaţii, care a fost inclus în cea mai mare parte în statul *Dakota de Nord* şi parţial în Minnesota şi Dakota de Sud. Un an mai târziu (1819) este cumpărată de la Spania *Florida*, care este organizată ca stat în 1845. Suprafaţa S.U.A. înregistrează astfel o cvadublare în raport de cea a celor 13 colonii fondatoare. Teritoriul Oregon a fost cedat de Anglia S.U.A. în 1846 şi organizat până în 1890, în statele: *Idaho, Oregon* şi *Washington* şi parţial Montana şi Wyoming.

Expansiunea către sud s-a realizat prin includerea în Federaţie a republicii *Texas* (1844), organizată un an mai târziu ca stat. Aceasta a provocat războiul americano-mexican, încheiat cu Tratatul de la Guadelupe Hidalgo (1848), prin care Mexicul ceda S.U.A. un vast teritoriu, ce alcătuieşte astăzi marile state din sud-vestul Federaţiei: *Arizona, California*, *Nevada, New Mexico, Utah* şi cea mai mare parte din *Colorado*. Pentru definitivarea graniţei terestre din sud, a fost cumpărată de la Mexic o fâşie de teritoriu la vest de Rio Grande, inclusă în statele Arizona şi New Mexico (1853) *(Fig. 13)*.

[31] S.U.A., Canada, Mexic, Brazilia, Argentina, Venezuela, India, Pakistan, Emiratele Arabe Unite, Malaysia, Australia, Nigeria, Africa de Sud etc

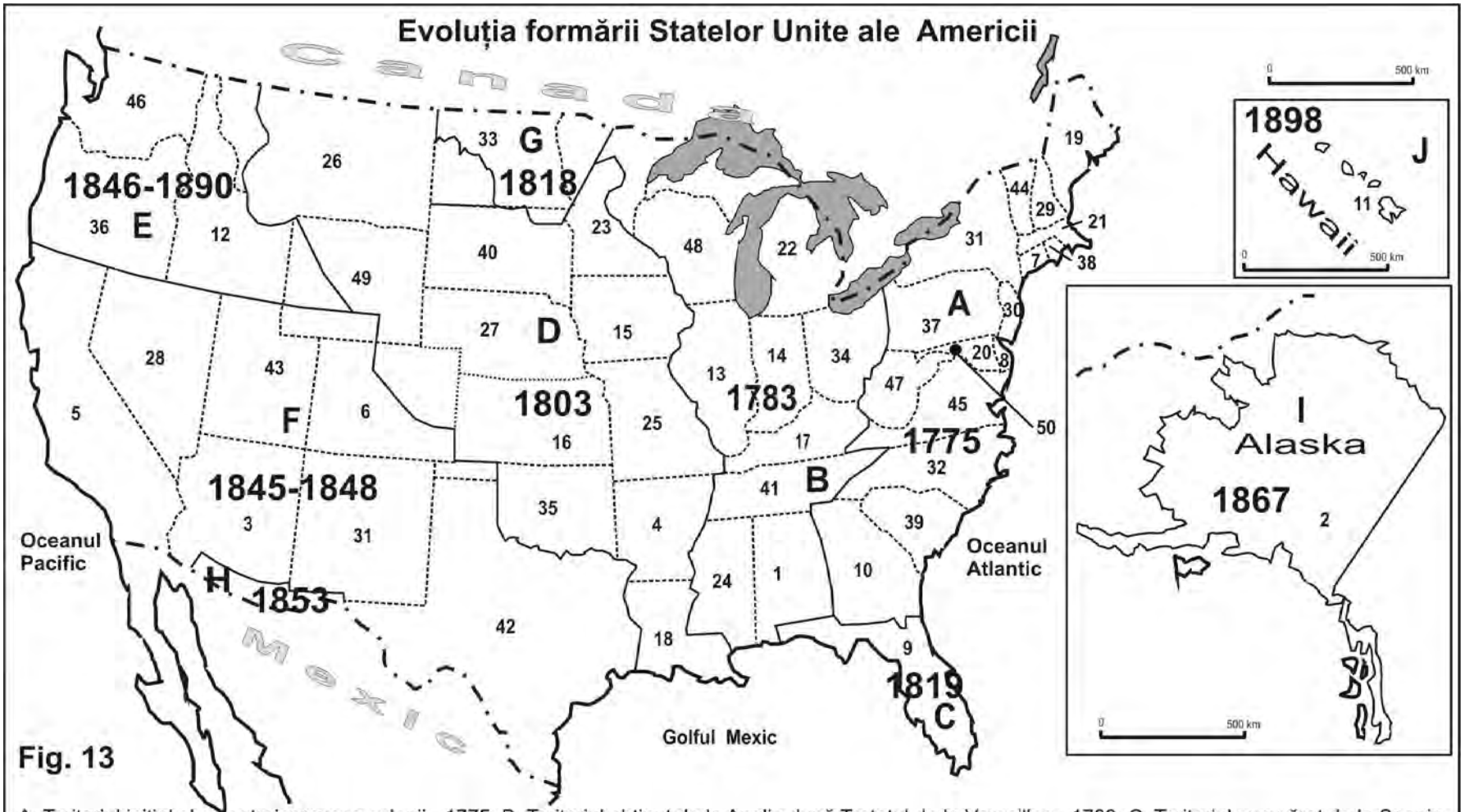

Fig. 13

A. Teritoriul inițial al celor treisprezece colonii - 1775, B. Teritoriul obținut de la Anglia după Tratatul de la Versailles - 1783, C. Teritoriul cumpărat de la Spania în 1819, D. Regiunea Louisiana, cumpărată de la Franța în 1803 şi organizată în state între 1812 şi 1890, E. Teritoriul Oregon, cedat de Anglia în 1846 şi organizat în state până în 1890, F. Regiunea dobândită de la Mexic în urma războiului din 1845-1848, G. Teritoriul cedat de Anglia în 1818 odată cu definitivarea graniței cu Canada, H. Teritoriul cumpărat de la Mexic în 1853, I. Teritoriul cumpărat de la Rusia în 1867, J. Teritoriul anexat în urma războiului hispano-american (1898).

Sursa: Giurcăneanu C., 1983, Statele pe harta lumii, Ed. Politică, Bucureşti (cu adăugiri)

Configuraţia actuală a S.U.A. s-a definitivat prin includerea teritoriului *Alaska* cumpărat de la Rusia în 1867 (ce a căpătat statut de stat abia în 1959) şi a *Insulelor Hawaii*, anexate de la Spania în urma războiului hispano-american (1898) şi organizate ca stat la 21 august 1959.

Tabelul 10 - Structura Statelor Unite ale Americii

Statul	**Capitala**	**Denumirea neoficială**	**Data constituirii ca stat**	**Suprafaţa** (km^2)	**Populaţia**	
					Totală mil.loc	Urbană
Alabama	Montgomerey	Cotton State	14.12.1819	133 915	4,187	58%
Alaska	Juneau	The last frontier	03.01.1959	1 530 693	0,599	85%
Arizona	Phoenix	Grand Canyon State	14.02.1912	295 259	3,936	79%
Arkansas	Little Rock	Land of opportunity	15.06.1836	136 754	2,424	50%
California	Sacramento	Golden State	09.09.1850	411 047	31,211	90%
Colorado	Denver	Centennial State	01.08.1876	269 594	3,566	78%
Connecticut	Hartford	Constitution State	09.01.1788	12 997	3,277	77%
Delaware	Dover	First State	07.12.1787	5 294	0,7	72%
Florida	Tallahassee	Sunshine State	03.03.1845	151 939	13,679	80%
Georgia	Atlanta	Empire State of the South	02.01.1788	152 576	6,917	60%
Hawaii	Honolulu	Aloha State	21.08.1959	16 760	1,172	83%
Idaho	Boise	Gem state	03.07.1890	216 430	1,099	54%
Illinois	Springfield	Prairie State	03.12.1818	149 885	11,697	83%
Indiana	Indianapolis	Hoosier State	11.12.1876	94 309	5,713	64%
Iowa	Des Moines	Hawkeye State	28.12.1846	145 752	2,814	51%
Kansas	Topeka	Sunflower State	29.01.1861	213 096	2,531	66%
Kentuky	Frankfort	Bluegrass State	01.04.1792	104 659	3,789	52%
Louisiana	Baton Rouge	Pelican State	30.04.1821	123 677	4,295	66%
Maine	Augusta	Pine Tree State	15.03.1820	86 156	1,239	50%
Maryland	Annapolis	Old Line State	28.04.1788	27 091	4,965	76%
Massachu-setts	Boston	Bay State	06.02.1788	21 455	6,012	84%
Michigan	Lansing	Wolverine State	26.01.1837	251 493	9,478	73%
Minnesota	Saint Paul	Gopher State	11.05.1858	224 329	4,517	73%
Mississippi	Jackson	Magnolia State	10.12.1817	123 514	2,643	44%
Missouri	Jefferson-City	Show Me State	10.08.1821	180 514	5,234	53%
Montana	Helena	Treasure State	08.11.1899	380 847	0,839	61%

Nebraska	Lincoln	Cornhusker State	01.03.1867	200 349	1,607	80%
Nevada	Carson-City	Silver State	31.10.1864	286 352	1,389	56%
New-Hampsire	Concord	Granite State	21.06.1788	24 032	1,125	88%
New-Jersey	Trenton	Garden State	18.12.1787	20 168	7,879	69%
New-Mexico	Santa Fe	Land of Enchantment	06.01.1912	314 924	1,616	88%
New-York	Albany	Empire State	26.06.1788	136 583	17,761	45%
North Carolina	Raleigh	Tar Heel State	21.11.1789	136 412	6,945	45%
North Dakota	Bismark	Flickertail State	02.12.1889	183 117	0,635	44%
Ohio	Columbus	Buckeye State	01.03.1803	115 998	11,091	75%
Oklahoma	Oklahoma-City	Sooner State	16.12.1907	181 185	3,231	68%
Oregon	Salem	Sunset State	14.02.1859	251 418	3,032	67%
Pennsyl-vania	Harrisburg	Keystone State	12.12.1787	119 251	112,05	87%
Rhode island	Providence	Little Rhody	29.05.1790	3 139	0,996	87%
South Carolina	Columbia	Palmetto State	23.05.1788	80 582	3,643	47%
South Dakota	Pierre	Coyote State	02.11.1889	199 730	0,715	44%
Tennessee	Nashville	Volunteer State	01.06.1796	109 152	5,099	58%
Texas	Austin	Lone Star State	29.12.1845	691 027	18,031	76%
Utah	Salt Lake City	Beehive State	04.10.1896	219 887	1,860	80%
Vermont	Montpelier	Green Mountain State	04.03.1791	24 900	0,576	32%
Virginia	Richmond	The Old Dominion	20.06.1788	105 586	6,491	63%
Washington	Olympia	Evergreen State	11.11.1889	176 479	5,255	72%
West Virginia	Charleston	Mountain State	20.06.1863	62 758	1,820	39%
Wisconsin	Madison	Badger State	29.02.1848	171 496	5,038	65%
Wyoming	Cheyenne	Equality State	10.07.1890	253 324	0,470	60%
District of Columbia	Washington	-	1790	174	0,578	100%

Surse: Bateman G., Egan Victoria (1996), *Encyclopédie de la Géographie Mondiale,* Celiv, Paris, pp. 354-380; Leţea I., Popovici I., Rădulescu I., Rusenescu Constanţa (1977), *Geografia Americii de Nord şi Centrale*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti; Marin I., Marin M., Mocanu N. (1999), *Statele Unite ale Americii. Geografie fizică, umană şi economică*, Ed. Universităţii din Bucureşti, Bucureşti

Astfel conturat, teritoriul S.U.A. a absorbit în scurt timp, populaţii din întreaga lume, diferite ca etnie, limbă cultură sau religie, dar unite prin valorile democraţiei, libertăţii şi prosperităţii economice. Începând cu secolul al XIX-lea, migraţiile au fost determinate de cucerirea „vestului" american, deplasarea „frontierei" făcându-se sub imboldul cuceririi şi exploatării unor spaţii imense, bogate în resurse agricole şi minerale. Viteza cu care America a fost colonizată reprezintă unul dintre cele mai interesante episoade din istoria omenirii. De-a lungul unei singure generaţii, întinderi vaste de păduri şi preerii au fost transformate în ferme şi oraşe industriale. La început, coloniştii au avansat de-a lungul râurilor, ulterior au început să umple spaţiile de pe întreg cuprinsul părţii centrale a ţării. Apoi, în mod dramatic, mişcarea populaţiei a făcut un salt spre Pacific[32]. Motivul a fost descoperirea aurului în California de nord, în 1849. Pe atunci, se descoperise de asemenea un traseu prin munţi spre văile unde se desfăşurau munci agricole de pe coasta de nord-vest, cunoscut sub numele de „Oregon Trail". Mulţi oameni care veneau aici, părăseau Estul nemulţumiţi de posibilităţile care li se ofereau, sau atraşi de aventură. Mulţi veneau din străinătate, mai ales din Europa, în căutarea libertăţii politice sau religioase, alţii fugeau de sărăcie şi foamete. Înainte de 1900, majoritatea coloniştilor au venit din Europa de Nord şi de Vest, la care se adaugă colonizările cu negri africani (sclavi), mai ales în statele sudice şi sud-estice; apoi din Europa de Sud şi de Est, din Asia şi America Latină. Se apreciază că numai între anii 1851 şi 1901, 72% din populaţia Irlandei a emigrat, în S.U.A. trăind astăzi mai mulţi irlandezi decât în ţara de origine (Hadjiev K. S., 2000, p. 93).

Punctul culminat al mişcării a fost atins în perioada dintre 1901 şi 1910, când au intrat în S.U.A. aproximativ 8.800.000 persoane. Dinamica dezvoltării industriale din vestul îndepărtat a antrenat mulţi americani de pe întreg teritoriul ţării, care s-au mutat în vest pentru a profita de oferte noi de locuri de muncă şi de noile perspective existente aici. Între anuii 1970 şi 1980, populaţia statelor Washington, Oregon şi California s-a mărit cu 5 milioane de oameni. În aceeaşi perioadă de 10 ani, în timp ce populaţia S.U.A. per-total a crescut cu 11,4%, populaţia statului Arizona s-a dublat. Naţiunea americană poate fi considerată astfel ca fiind prima naţiune multietnică[33], a cărei coeziune se bazează pe un naţionalism civic, fundamentat pe principii şi valori comune. Încercând o prognoză asupra evoluţiei naţiunii americane, L. Miller apreciază că la sfârşitul secolului XX America va deveni „mai puţin occidentală, mai puţin albă şi mai puţin anglo-saxonă"[34].

Dincolo de limitele statelor, dincolo de configuraţia etnică, confesională sau lingvistică a comunităţilor locale, teritoriul S.U.A. s-a structurat în mentalul locuitorilor

[32] „Existenţa ţinuturilor nelocuite, cucerite pas cu pas de aşezările americanilor care s-au deplasat spre vest, explică dezvoltarea Americii" (F. J. Turner, 1893, *The Significance of the Frontier in American History*).

[33] „Americanii – o seminţie nouă, cu rădăcini în toate celelate neamulri, de nuanţe şi tente în toate culorile, formează din punct de vedere etnic o societate aparent anarhică" (J. Steinbeck, 1966, *America and Americans*).

[34] Citat după Hadjiev K. S. (2000), *Introducere în geopolitică*, Logos, Moscova, p. 96.

în şapte diviziuni regionale caracteristice, relativ omogene ca potenţial natural şi de locuire şi ca structură etno-lingvistică a populaţiei (Watson, 1992)[35]:

- ✓ *Estul*, suprapus părţii centrale şi nordice a nucleului iniţial, alcătuit din cele 13 colonii. Populaţia de origine anglo-saxonă, densităţile mari şi gradul mare de urbanizare (zona suprapunându-se în mare parte megalopolisului Boswash) dau nota caracteristică acestui ansamblu teritorial;
- ✓ *Sudul*, alcătuit din statele sud-vestice ale Uniunii, din Louisiana şi Arkansas până în Virginia, cu populaţie puternic metisată, urmaşi ai sclavilor de odinioară, cu influenţe latino-americane şi africane, în care spaniola este a doua limbă vorbită;
- ✓ *Nordul*, limitat la zona Marilor Lacuri (statele Michigan, Wisconsin şi Minnesota), puternic industrializat şi urbanizat;
- ✓ *Vestul mijlociu*, a cărui personalitate s-a conturat datorită marilor câmpii de la est de Mississippi şi de la sud de Marile Lacuri, cu agricultură intensivă;
- ✓ *Sud-vestul*, identificat cu Texasul, cu imense resurse de hidrocarburi, cu populaţie de origine hispanică, concentrată în mari aglomerări urbane, cu agricultură în ferme de mare randament;
- ✓ *Vestul*, cu relief montan, puternic fragmentat, cu mare potenţial turistic şi hidroenergetic, cu populaţie rară, concentrată în mediul urban;
- ✓ *Pacific*, ansamblu teritorial ce cuprinde cele trei state de pe faţada pacifică (Washington, Oregon şi California), cu grad mare de urbanizare şi industrializare (îndeosebi California), regiune ce constituie unul dintre barometrii economiei S.U.A.

Statul canadian îşi are începuturile în anul 1840, odată cu unificarea provinciilor *Quebec* (întemeiată de imigranţii francezi) şi *Ontario* (constituită pe baza imigrării coloniştilor britanici). In 1847, englezii întemeiază Federaţia Canadei, împreună cu coloniile *Nova Scoţia* şi *New Brunswick*, stabilindu-i statut de dominion.

Pe baza acestui nucleu au început colonizările în interior prin noi imigrări, construcţii de căi ferate şi şosele transcontinentale, deschideri de mine, desţeleniri de terenuri, astfel că teritoriile colonizate s-au extins treptat spre vest până spre ţărmul Oceanului Pacific prin ataşarea şi organizarea, până la începutul secolului XX a provinciilor *Manitoba* (1870), *Columbia Britanică* (1871), *Insula Prince Edward* (1873), *Alberta* şi *Saskatchewan* (ambele în 1905). In 1949, Insula *Newfoundland* (Terra Nova), ultima colonie engleză în America de Nord, s-a alăturat Confederaţiei ca a zecea provincie a Canadei.

Tabelul 14 – Provinciile şi teritoriile Canadei

		Capitala	**Suprafaţa** (km^2)	**Populaţia** (loc, 2004)
Provincii				
1	Alberta	Edmonton	661 848	3 201 895
2	Columbia Britanică	Victoria	944 735	4 196 383
3	Insula Price Edward	Charlottetown	5 660	137 864

[35] Watson, M. (1992), *Contemporary Minority Nationalism*, Routledge, London.

4	Manitoba	Winnipeg	647 797	1 170 268
5	Nova Scoţia	Halifax	55 284	936 960
6	New Brunswick	Fredericton	72 908	751 384
7	Ontario	Toronto	1 076 395	12 392 721
8	Quebec	Quebec	1 542 056	7 542 760
9	Saskatchewan	Regina	651 036	995 391
10	Terra Nova şi Labrador	Saint John‟s	405 212	517 027
Teritorii				
1	Nunavut	Iqaluit	2 093 190	29 644
2	Teritoriile de Nord-Vest	Yellowknife	1 346 106	42 810
3	Yukon	Whitehorse	482 443	31 209

Sursa: Calendario Atlante de Agostini, 2006

Australia, alt dominion britanic, îşi are începuturile pe 26 ianuarie 1788 când englezii au fondat, pe coasta Noii Galii de Sud, în jurul Golfului Botany, primul oraş australian: Sydney, această dată devenind ziua naţională a Australiei. Colonizările au continuat prin înfiinţarea unor aşezări pe coasta de sud (Melbourne – 1835, Adelaide – 1837), est (Brisbane – 1825) şi vest (Perth – 1829), după care au început exploatările în interior prin expediţii organizate tot de englezi în secolul al XIX-lea.

In cursul acestor expediţii au fost descoperite după 1850 bogate zăcăminte de aur, fapt ce a accentuat imigrările, astfel că în primul deceniu care a urmat (1850-1860) s-au pus bazele Federaţiei Australiene prin întemeierea statelor actuale care s-au unit în 1901, formând Uniunea Australiană (Commonwalth of Australia) (Giurcăneanu, 1983).

Structura politică iniţială, fondată la origine pe state distincte, a contribuit la concentrarea în capitale izolate a funcţiilor politice, comerciale, industriale şi de servicii. Fiecare stat s-a organizat în jurul unei capitale hipertrofiate, într-o structură urbană de tip macrocefal, care domină net restul reţelei urbane. Astfel, oraşul Perth este de 37 de ori mai mare decât următorul oraş al vestului, Bunbury; Adelaide depăşeşte de 29 de ori populaţia celui de-al doilea oraş din Australia de Sud, Whyalla; Melbourne este de 20 de ori mai mare decât oraşul secund din statul Victoria etc. (Rusu, 1999).

Tabelul 12 – Statele şi teritoriile Australiei

		Capitala	**Suprafaţa** (km^2)	**Populaţia** (loc, 2004)
STATE				
1	Australia de Sud	Adelaide	985 324	1 534 300
2	Australia de Vest	Perth	2 532 422	1 982 200
3	Noua Galie de Sud	Sydney	801 352	6 731 300
4	Queensland	Brisbane	1 734 190	3 882 000
5	Tasmania	Hobart	67 914	482 100
6	Victoria	Melbourne	227 590	4 972 800
TERITORII				
1	Teritoriul Capitalei	Canberra	2 425	324 000
2	Teritoriul de Nord	Darwin	1 352 212	199 900

Sursa: Calendario Atlante de Agostini, 2006

Capitolul IV

TENSIUNI SEPARATISTE INDUSE DE IDENTITĂŢILE REGIONALE. STUDII DE CAZ.

În ansamblu, individualitatea ţinuturilor istorice se conturează atât din perspectiva caracteristicilor naturale ale acestora şi a particularităţilor istorico-sociale distincte, diferite de cele ale spaţiilor adiacente, cât mai ales prin omogenitatea spaţială şi funcţională, care a imprimat în mentalul locuitorilor sentimentul de apartenenţă la spaţiu (spaţiu trăit, spaţiu perceput) (Cocean, 1997, 2002). Prin urmare, în pofida eterogenităţii cadrului natural şi uman, ţinutul istoric reprezintă un spaţiu funcţional relativ omogen, un spaţiu mental perceput ca atare de comunităţile locale ce prezintă toate atributele unei entităţi regionale bine individualizată de jos în sus, prin participarea asociativă a colectivităţilor locale.

Regiunile europene sunt, într-o mare măsură, descendente ale unor vechi ţinuturi istorice medievale care au generat tensiuni şi, nu de puţine ori, chiar conflicte armate. Fie că ne referim la unele landuri germane sau austrice, la regiunile franceze, italiene, belgiene sau la unele comunităţi autonome spaniole, toate reprezintă proiecţia actuală a unor spaţii mentale bine individualizate, cu rădăcini ancestrale, ce au deţinut de-a lungul timpului prerogative statale. În unele cazuri, acestea se caracterizează printr-o structură etnică diferită de cea statului în care au fost incluse; în alte cazuri, discrepanţele sunt date de factorul economic sau de argumentele de ordin cultural sau religios.

De aceea, ne-am propus evidenţierea particularităţilor unor regiuni istorice care au constituit pe parcursul timpului sau constituie încă surse de tensiuni geopolitice în spaţiul Uniunii Europene. În acest sens am individualizat trei categorii de ţinuturi istorice:

1. Regiuni istorice diferite din punct de vedere al structurii etnice de populaţia majoritară a statului din care fac parte. Acestea sunt locuite fie de vechi populaţii europene care şi-au conservat într-o măsură mai mare sau mai mică de-a lungul timpului identitatea naţională (minorităţi identitare): Catalonia, Ţara Bascilor şi Galicia în Spania; Corsica, Bretania în Franţa; Sardinia în Italia etc., fie de minorităţi transfontaliere, rezultat al translatării graniţelor sau al constituirii unor state în arii de interferenţă etnică şi cultural-lingvistică (Belgia, Elveţia). Caracteristice pentru această categorie sunt Flandra şi Valonia în Belgia; Alsacia şi Lorena în Franţa; Valea Aosta, Friuli-Venezia Giulia şi Trentino-Adige în Italia;
2. Regiuni istorice diferite din punct de vedere al gradului de dezvoltare economico-socială de restul teritoriului statului din care fac parte. Caracteristic pentru această categorie este nordul Italiei (Padania), ce nu întruneşte caracteristicile unui ţinut istoric omogen, dar a cărui nivel ridicat de dezvoltare economică o deosebeşte clar de restul ţării. La polul opus – Sicilia, al cărui separatism (proiectul Federaţiei Italo-Sicilene de la sfârşitul celui de-al doilea război mondial) a fost susţinut pe de o parte de populaţia nemulţumită, iar pe de altă parte de marii proprietari şi de Mafie. De asemenea,

argumentul economic capătă o importanţă din ce în ce mai mare şi în tendinţele secesioniste manifestate în Catalonia şi Flandra;

3. Regiuni istorice cu tensiuni generate de factorul cultural şi religios – Ulster (conflict între catolicii republicani, adepţi ai unirii cu Irlanda şi protestanţii ataşaţi Londrei).

Oricare ar fi sursele acestora, tensiunile geopolitice induse de ţinuturile istorice au un *caracter identitar*, concretizându-se prin *tendinţe secesioniste*, ce capătă adesea forme teroriste (Irlanda de Nord, Ţara Bascilor, Corsica). În alte cazuri, acestea au fost atenuate prin federalizare (Belgia) sau prin trecerea la sistemul administrativ de tip regional (Spania, Italia). În situaţia minorităţilor cu grad mare de asimilare (bretonii şi corsicanii), problema a fost rezolvată prin iniţierea unei legislaţii menită să sprijine identitatea culturală a acestora *(Fig. 14)*.

Fig. 14

Tendinte secesioniste in spatiul Uniunii Europene

A. generate de factorul etnic, B. generate de factorul economic, C. generate de factorul confesional, D. cu fundament mixt (etnic şi economic)

Ciferele de pe harta indica:
1. Valea Aosta, 2. Padania, 3. Trentino-Adige, 4. Friuli-Venezia Giulia.

În continuare ne vom focaliza atenţia pe individualizarea particularităţilor geopolitice a câtorva ţinuturi istorice care au generat pe parcursul timpului, puternice tensiuni geopolitice în Europa: Ţara Bascilor şi Catalonia din Spania; Trentino-Adige, Valea Aosta şi Friuli – Venezia Giulia în Italia; Ulsterul din cadrul Regatului Unit, precum şi asupra implicaţiilor geopolitice ale mozaicului etnic caucazian.

1. ŢARA BASCILOR

Ţara Bascilor, deşi nu a constituit de-a lungul timpului o entitate statală stabilă se individualizează net din punct de vedere etnic şi cultural *(Fig. 15)*.

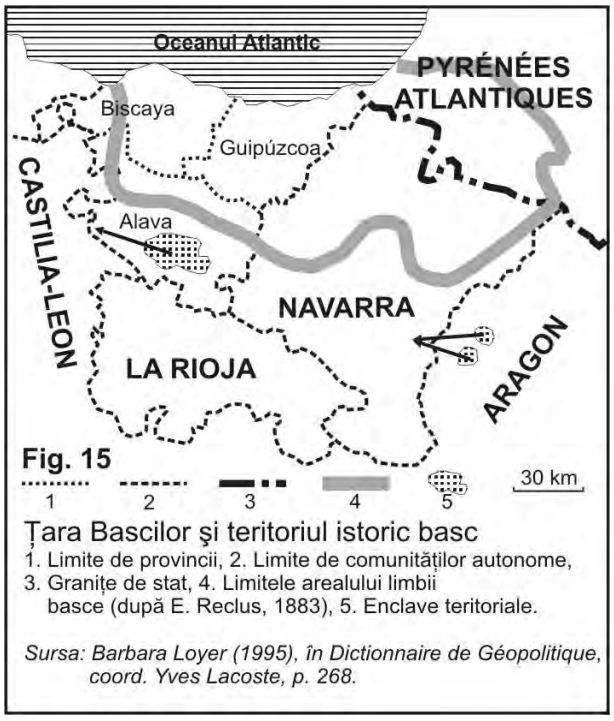

Naţionalismul basc este fundamentat în primul rând pe conştiinţa specificităţii etnice şi lingvistice a acestui popor, limba bască fiind singura limbă pre-indoeuropeană care mai există încă în Europa occidentală. Avântul industrial de la sfârşitul secolului al XIX-lea a făcut ca societatea bască, puternic conservatoare şi catolică, să fie confruntată cu venirea masivă a muncitorilor din alte regiuni ale Spaniei, pentru a se angaja în minerit, în şantierele navale sau în uzinele sectorului siderurgic, care erau în plină dezvoltare. Aceste schimbări brutale au fost cele care au contribuit decisiv la fundamentarea doctrinei naţionaliste basce, ce interpretează istoria acestui ţinut prin prisma unei naţiuni basce dominată de spanioli. Astfel, naţionalismul basc se bazează pe o ideologie defensivă, eliberatoare, mergând de la acceptarea ideei că statutul de autonomie este un bun instrument pentru afirmarea economică, politică şi culturală în cadrul unei Europe a regiunilor (Partidul Naţionalist Basc), până la revendicarea unei independenţe totale faţă de Madrid (organizaţia separatistă „Euskadi ta Askatasuna” - ETA, partidul naţionalist „Herri Batasuna” - HB).

Din punct de vedere administrativ, comunitatea autonomă Ţara Bascilor este alcătuită din trei provincii: Álava, Biscaya şi Guipúzcoa, însă aşa cum apare ea în reprezentările naţionaliştilor basci se întinde şi la nord de Pirinei, în vechile provincii istorice franceze Labord, Soule şi Navarra Inferioară, care fac parte astăzi din departamentul Pirineii Atlantici, cuprinzând, de asemenea, şi Navarra spaniolă. Acesta a constituit în secolul al XI-lea teritoriul unui puternic regat, singurul stat bascofon care a existat vreodată. Integrarea Navarrei în Ţara Bascilor este privită ca indispensabilă de naţionaliştii basci, aceştia considerând că Navarra nu poate exista doar ca teritoriu, nu şi ca naţiune.

2. CATALONIA

Catalonia şi-a păstrat cultura specifică şi actualele frontiere încă din secolul al XIII-lea, iar între 1931 şi 1939 forma Republica Catalană care a opus o rezistenţă înverşunată regimului franchist. Pentru catalani însă, dincolo de a fi o regiune, o parte componentă a teritoriului spaniol, Catalonia reprezintă cu mult mai mult: este teritoriul unei naţiuni, catalană, diferită de cea spaniolă, din care aceştia consideră că nu fac parte, în pofida apartenenţei lor la statul spaniol. Rădăcinile acestei ambivalenţe se pierd în istorie, actuala Catalonie fiind succesoarea unuia dintre cele mai vechi state iberice: Principatul Barcelona, creuzetul viitoarei naţiuni catalane. Acesta a fost fondat, după istoriografii catalani, în jurul anului 987, când contele Barcelonei nu a recunoscut suveranitatea regelui Franţei, Hugues Capet, asupra teritoriilor stăpânite de el. Acestea corespundeau, în limite aproximative, teritoriului comunităţii autonome de astăzi, chiar dacă unii naţionalişti catalani îl extind şi spre nord, în zona catalană din Rousillon-ul francez. Pe de altă parte, Catalonia este şi o individualitate economică. Statutul de frunte pe care îl deţine în economia spaniolă are şi el vechi antecedente, zona fiind una dintre cele mai timpuriu industrializate din întregul spaţiu iberic. Dinamismul dezvoltării economice s-a menţinut şi după integrarea în statul spaniol, burghezia catalană, alături de cea bască, fiind printre cele mai influente din întreaga clasă politică spaniolă. Aceasta a constituit forţa motrice a dezvoltării societăţii, dar şi a afirmării unor puternice mişcări naţionaliste în cele două ţinuturi istorice. Astfel, pentru a-şi apăra interesele economice, antreprenorii au revendicat din ce în ce mai mult autonomia în raport cu puterea centrală, adoptarea conceptului de „naţiune" fiind un puternic stimul în acest sens (Loyer, 1995)[36].

In prezent, majoritatea catalanilor sunt naţionalişti, însă dintre aceştia, doar o mică parte revendică separarea de Spania. In general, catalanii se consideră ca o avangardă a Spaniei din punct de vedere economic, politic şi cultural, preferând viitorul Cataloniei ca parte integrantă dintr-o viitoare Europă a regiunilor, ca structură supra-statală, în defavoarea guvernului central de la Madrid.

[36] în Dictionnaire de Géopolitique, coord. Yves Lacoste, Flammarion, Paris.

3. TRENTINO-ADIGE, VALEA AOSTA, FRIULI-VENEZIA GIULIA

Trentino-Adige

Cu o suprafaţă de 13.613 km^2 şi 9 milioane de locuitori, Trentino-Adige este denumirea italiană a Tirolului de Sud, provincie austriacă ce făcea parte, până în 1914 din Imperiul Austro-Ungar. A fost anexată de Italia în urma tratatului de la Saint Germain din 1919, însă recrudescenţa terorismului din anii ‟60 a determinat acordarea statutului de autonomie la 20 ianuarie 1972, dată la care i-a fost recunoscută oficial şi cea de-a doua denumire: Tirolul de Sud.

Dacă la integrarea în Italia structura etnică era dominată net de germani şi germanofili (94,4% din totalul populaţiei)[37], la data obţinerii autonomiei, ponderea italienilor crescuse la o treime.

Valea Aosta

Beneficiind de o poziţie strategică deosebită, pe o importantă axă de legătură între Franţa şi Italia (tunelurile Mont Blanc şi Grand–Saint Bernard), Valea Aosta este o veche regiune francofonă încorporată în Regatul Italiei în 1861. Deşi franceza a fost recunoscută oficial ca limbă în regiune încă de la anexarea sa, în 1919 a fost constituită „Liga din Val d‟Aosta" menită să protejeze identitatea culturală france menită să protejeze identitatea culturală franceză, într-un ţinut ce se dorea, totuşi, italian.

Valea Aosta (3262 km^2, 116.000 loc) a devenit regiune autonomă italiană în 1946, iar prin legea din 26 februarie 1948 i-a fost acordat un statut special, de atunci regiunea având un consiliu care alege preşedintele executiv şi legislativ.

Friuli-Venezia Giulia

Deşi administrativ alcătuieşte o regiune omogenă, situată în nord-estul Italiei, la graniţa cu Austria şi Slovenia, din punct de vedere istoric este un ansamblu eterogen, alcătuit din:

- *Friul*, a cărui denumire provine din latinescul „Forum Julii", străvechi centru comercial şi militar fondat în secolul I î. Chr. Regiunea a fost integrată în Italia în 1866, după înfrângerea austriecilor de la Sadova.
- *Venezia*, succesoare a statului veneţian fondat în secolul I d. Chr. Venezia Giulia, a cărei denumire provine din „Gens Julia" (familie din care au făcut parte împăraţii Caesar şi Augustus) este însă de dată recentă, fiind fondată în anul 1863, ca un avanpost al lumii romane, într-o zonă de expansiune austriacă.

Atât în perioada interbelică, cât şi imediat după al doilea război mondial, în regiune au avut loc o serie de schimburi teritoriale şi rectificări de graniţe între Austria, Italia şi Iugoslavia, Dalmaţia de Nord, fosta Carniola (Slovenia de Sud), Istria şi o parte a Veneţiei Iuliene revenind în cele din urmă Iugoslaviei (1946).

Sintetizând caracteristicile comune ale celor trei ţinuturi istorice italiene prezentate anterior, pot fi enunţate două concluzii importante:

[37] După datele recensământului austro-ungar din 1910.

- toate reprezintă succesoarele unor entităţi politico-administrative bine individualizate în perioada medievală, funcţionând în prezent ca regiuni italiene cu o largă autonomie;
- majoritatea populaţiei nu este dată de un nucleu etnic propriu-zis, ca în cazul catalanilor sau al bascilor, ci de extinderea transfrontalieră a blocurilor etnice limitrofe (francezi, austrieci, sloveni, croaţi).

4. IRLANDA DE NORD (ULSTER)

Dacă argumentul etnic este cel care stă la baza naţionalismului care generează tensiunile geopolitice din ţinuturile istorice spaniole, din regiunile franceze, belgiene sau italiene, în Ulster primează cel de natură confesională. Eforturile englezilor de a introduce forţat protestantismul în secolele XVI-XVII s-au izbit de o puternică rezistenţă, mişcarea anti-engleză găsind în catolicism un putenic sprijin. Doar în câteva comitate din nord-estul insulei, ce aveau să fie păstrate sub suveranitate britanică şi după independenţa Irlandei (29 decembrie 1937) s-a conturat o puternică comunitate protestantă ce deţine în prezent o majoritate fragilă (57% din totalul populaţiei, procentaj în continuă diminuare) asupra minorităţii catolice *(Fig. 16)*. Acest aspect, corelat cu experienţele trecutului, a creat pentru catolici percepţia unei minorităţi „asuprite" de dominaţia majorităţii protestante din toate domeniile vieţii politice şi economico-sociale. Pe de altă parte, protestanţii unionişti, loiali coroanei britanice, se tem de reunificarea cu Irlanda, obiectiv promovat tot mai insistent de mişcarea naţionalistă irlandeză. In acest context, ei au devenit puternic ataşaţi unor tradiţii britanice, străine pentru numeroşi britanici din Marea Britanie.

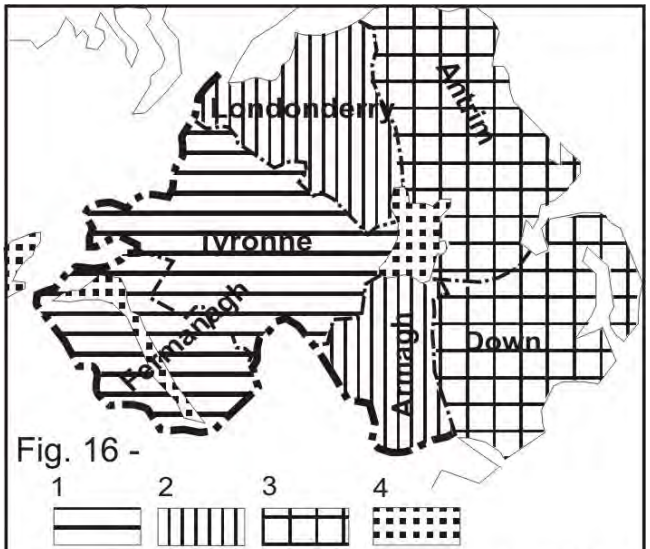

Fig. 16 - **Irlanda de Nord-Repartiția pe comitate a populației protestante**
1. între 33 şi 46%,
2. între 52 şi 58%,
3. între 71 şi 76%,
4. zone lacustre.

Sursa: Anne Corbett (1995), în Dictionnaire de Géopolitique, coord. Yves Lacoste, p. 804.

Acesta este antagonismul ce conferă Ulsterului o particularitate distinctă şi care a atins forme deosebit de violente datorită terorismului promovat de „Armata Republicană Irlandeză" (IRA) şi de grupările paramilitare protestante. Conflictul are conotaţii pe trei nivele: la nivelul relaţiilor din interiorul provinciei (între comunitatea catolică şi cea protestantă); dintre Ulster şi restul Irlandei, precum şi la nivelul relaţiilor dintre guvernele celor două ţări implicate. La acest nivel însă, conflictul a fost stins prin semnarea în 1985 a unui acord istoric între Westminster şi Dublin, prin care este afirmată dorinţa celor două guverne de a dezvolta „relaţia unică dintre popoarele lor ca vecini prieteni şi parteneri în cadrul Uniunii Europene" şi de a coopera în problemele de securitate.

Pentru detensionarea conflictului la nivelul său local, guvernul britanic, adept al principiului „unire fără uniformitate" şi-a arătat disponibilitatea acordării unui statut particular Ulsterului în cadrul Regatului Unit, acceptând reformarea instituţiilor locale şi împărţirea puterii între comunităţi, problemă care nu a mai fost niciodată până atunci abordată în Marea Britanie (1974).

5. CAUCAZUL

Lanţul montan caucazian se întinde pe aproape 1.200 km lungime şi 200 km lăţime, între Marea Neagră şi Marea Caspică, având o altitudine de peste 2.000 m, cu vârfuri ce depăşesc 5.000 (Elbruz – 5.642 m). Caucazul reprezintă o barieră dificil de străbătut; singura trecătoare practicabilă este Defileul Darial (1.250 m), aproape de izvoarele Terekului, unde ruşii au amenajat încă de la sfârşitul secolului al XIX-lea o şosea ce leagă Vladikavcazul de Tbilisi.

Particularitatea acestui ansamblu natural este diversitatea extrem de mare de populaţii care şi-au găsit aici refugiul *(Fig. 17)*. Se poate vorbi în acest spaţiu relativ restrâns ca suprafaţă, de 43 de populaţii şi limbi, care coabitează mai mult sau mai puţin paşnic, ca într-un veritabil muzeu etnografic. Această complexitate a fost creată pe parcursul istoriei, deoarece Caucazul a servit de-a lungul timpului atât ca punte de trecere, cât şi ca loc de refugiu. Loc de trecere între Nord şi Sud, prin „Porţile de Fier" care controlează înălţimile Derbent şi şoseaua din lungul litoralului Mării Caspice, legând stepele ruseşti de platoul iranian, dar şi loc de trecere Est-Vest, prin valea râului Araxe, care permite legătura Persiei cu Anatolia, între Tabriz şi Erzurum.

Funcţia de refugiu i-a fost oferită Caucazului datorită fragmentării reliefului. În nord mai ales, nenumărate văi adăpostesc laolaltă populaţii de diferite origini, relicte ale marilor invazii care, de la sciţi până la kalmucii stabiliţi în secolul al XVII-lea la limita sudică a stepei, toate au traversat de la est la vest stepele ruseşti.

Ruşii, după ce au ocupat Georgia (1783), Azerbaidjanul (1813) şi nordul Armeniei (1828), n-au reuşit să cucerească Caucazul decât în secolul al XIX-lea şi cu mari pierderi. In mod cert geopolitica expansionistă rusească s-a sprijinit pe existenţa acestui mozaic de mici popoare mai mult sau mai puţin rivale unele cu altele. Pe de altă parte, pe lângă dificultatea operaţiunilor militare în aceste zone înalte de munte, ruşii s-au izbit de expansiunea recentă aici a Islamului, pe baza căruia au fost organizată şi

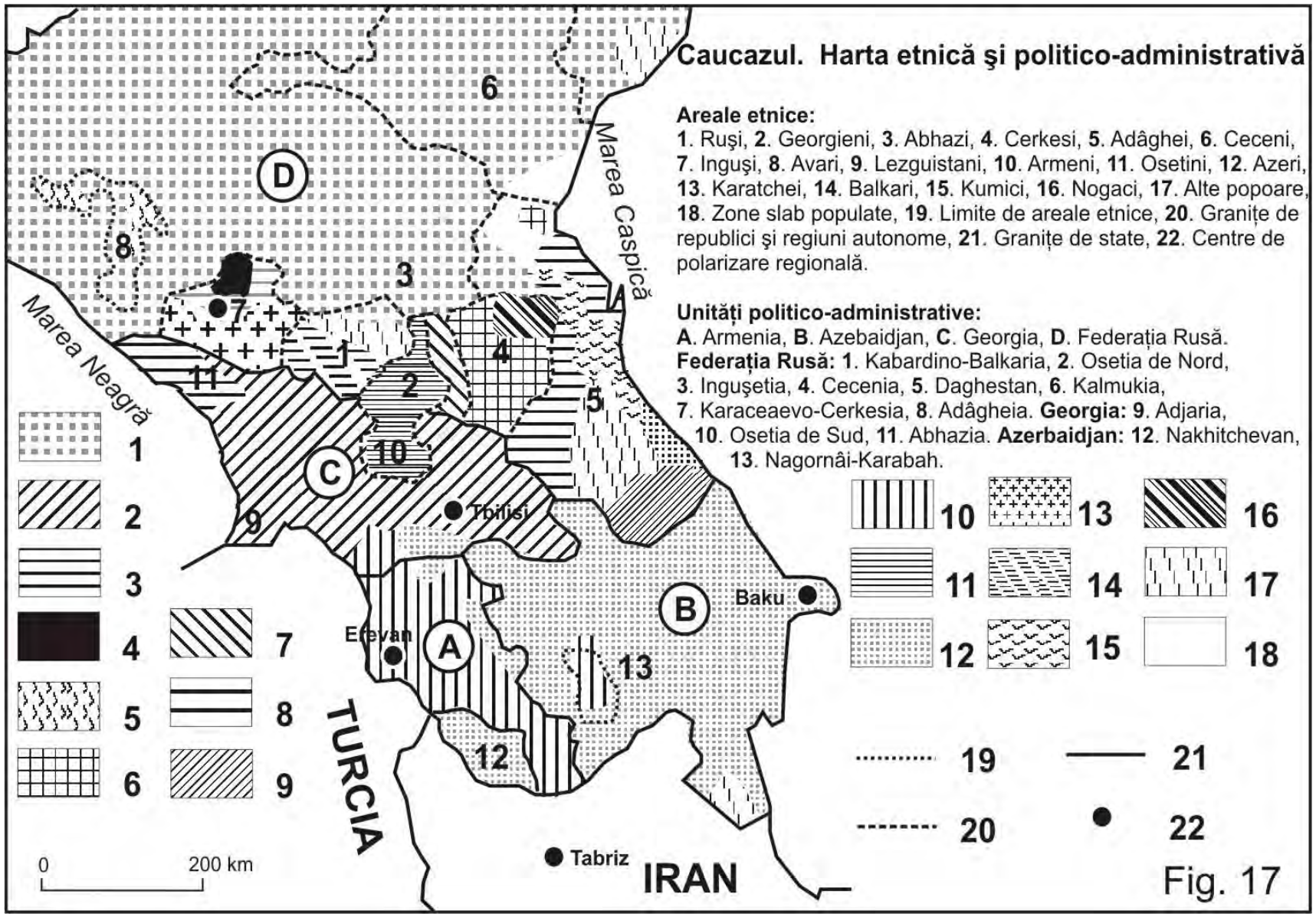
Caucazul. Harta etnică şi politico-administrativă
Areale etnice:
1. Ruşi, 2. Georgieni, 3. Abhazi, 4. Cerkesi, 5. Adâghei, 6. Ceceni, 7. Inguşi, 8. Avari, 9. Lezguistani, 10. Armeni, 11. Osetini, 12. Azeri, 13. Karatchei, 14. Balkari, 15. Kumici, 16. Nogaci, 17. Alte popoare, 18. Zone slab populate, 19. Limite de areale etnice, 20. Granițe de republici şi regiuni autonome, 21. Granițe de state, 22. Centre de polarizare regională.
Unități politico-administrative:
A. Armenia, B. Azebaidjan, C. Georgia, D. Federația Rusă.
Federația Rusă: 1. Kabardino-Balkaria, 2. Osetia de Nord, 3. Inguşetia, 4. Cecenia, 5. Daghestan, 6. Kalmukia, 7. Karaceaevo-Cerkesia, 8. Adâgheia. Georgia: 9. Adjaria, 10. Osetia de Sud, 11. Abhazia. Azerbaidjan: 12. Nakhitchevan, 13. Nagornâi-Karabah.
Marea Neagră
Marea Caspică
TURCIA
IRAN
Tbilisi
Erevan
Baku
Tabriz
A
B
C
D
0
200 km
Fig. 17

coordonată rezistenţa populaţiilor locale. Imamul Chāmil, lider al unei puternice congregaţii sunnite organiza între 1834 şi 1859 triburile cecene şi pe cele din Daghestan şi le îndemna la un djihad împotriva ruşilor. Triburile cerkese din zona din zona piemontană de nord-vest nu au fost cucerite decât în 1878; majoritatea dintre acestea, alungate din propriile lor teritorii s-au refugiat în Imperiul Otoman activând panturcismul. Chiar şi după cucerirea rusească, zona Caucazului a reprezentat pentru aceştia un mare furnizor de insecuritate. În 1917, mai multe popoare musulmane, cecenii şi cerkesii mai ales, s-au solidarizat din nou împotriva ruşilor şi n-au putut fi învinşi decât în 1924. Amintirea acestor vremuri şi ale represiunilor ruseşti provoacă printre aceste popoare (ceceni mai ales) puternice sentimente antiruseşti.

Văzut din pespectiva Moscovei, spaţiul Caucazian este alcătuit din două ansambluri geopolitice distincte (Tabelul 24):

Ciscaucazia, caracterizată prin cea mai mare diversitate şi fragmentare etnică, ce ocupă versantul nordic al Caucazului şi zonele piemontane adiacente acestuia, este alcătuită din nouă structuri politico-administrative, constituite pe fundament etnic ale căror decupaje, adesea artificiale au fost trasate în perioada stalinistă. Unele dintre acestea depăşesc cu mult teritoriul locuit de populaţia „titulară”, structura etnică fiind dominată de ruşi; altele sunt formate prin alăturarea a două populaţii distincte (Karatchaev-Cerkesia sau Kabardino-Balkaria) sau reprezintă veritabile spaţii multinaţionale ca în cazul Daghestanului, în vreme ce în cazul osetinilor, un spaţiu etnic unitar este împărţit în două formaţiuni statale, una aparţinând Federaţiei Ruse (Osetia de Nord), alta Georgiei (Osetia de Sud). Pe scut, Ciscaucazia, împărţită între Federaţia Rusă şi Georgia este alcătuită din următoarele structuri politico-administrative: Adâgheia, Karatchaev-Cerkesia, Kabardino-Balkaria, Cecenia, Inguşetia, Daghestan şi Osetia de Nord (ce aparţin Federaţiei Ruse), respectiv Abhazia şi Osetia de Sud, ce aparţin Georgiei;

Transcaucazia, situată între versantul muntos propriu-zis şi bucla râului Araxe, ce formează frontiera cu Iranul, este dominată de cele trei mari formaţiuni statale caucaziene: Armenia, Georgia (cu republicile autonomă Abhazia şi Adžaria şi regiunea autonomă Osetia de Sud) şi Azerbaidjan (cu republica autonomă Nahičevan şi regiunea autonomă Nagornâi-Karabah).

Destrămarea U.R.S.S. şi constituirea statelor naţionale (Federaţia Rusă, Armenia, Azerbaïdjan şi Georgia), a determinat importante mutaţii geopolitice prin reactivarea unor tendinţe naţionaliste ale populaţiilor „naţionale” din noile state în dauna minorităţilor (azeri contra armeni în Nagornâi-Karabah, georgieni contra abhazi în Abhazia şi contra osetini în Osetia de Sud etc), cărora i s-a răspuns prin tendinţe separatiste: Cecenia, Abhazia, Osetia, Daghestan etc.

Tabelul 13 – Structura politică şi etnico-confesională a statelor caucaziene

Unitatea politico – administrativă	Statutul	Suprafaţa (km^2)	Populaţia (loc.)	Capitala	Structura etnică [%]	Structura confesională
Abhazia	Republică autonomă în Georgia – 1930, 91	8 600	473 260	Suhumi	ruşi: 75 abhazi: 19	- creştinism ortodoxism - islamism
Adâgheia	Republică autonomă în Fed. Rusă - 1922, 1991	7 600	447 100	Maykop	ruşi: 68 adâghei[38]: 29	-creştinism ortodoxism -islamism
Adžaria	Republică autonomă în Georgia – 1923, 1991	2 900	254 210	Batumi	georgieni: 93,4 ruşi: 2,4 armeni:2,3	- islamism - creştinism ortodoxism
Armenia	Republică independentă - 1991	29 743	3 212 000	Erevan	armeni: 98 azeri: 1,3 ruşi: 0,5	-creştinism ortodoxism -islamism
Azerbaïdjan	Republică independentă – 1991	86 600	8 266 000	Baku	azeri: 90,6 lesghieni:2 ruşi: 1,8	-islamism şiism:65,3 sunnism
Cecenia	Republică autonomă în Fed. Rusă - 1936 Independentă- 1991	15 700	1 103 700	Groznyj	ceceni ruşi	-islamism -creştinism ortodoxism
Daghestan	Republică autonomă în Fed. Rusă 1921, 1991	50 300	2 576 500	Mahač-kala	avari: 27,5 darghini:16 lezghieni:11 ruşi: 5,2 lachi: 5 azeri: 4,1 tabassarani:4 rontuli: 0,8 aguli: 0,8 tachuli:0,3	-islamism (majoritar)
Georgia	Republică Independentă – 1991	69 500	4 543 000	Tbilisi	georgieni: 83,8 azeri: 6,5 armeni: 5,7	- creştinism ortodoxism -islamism
Inguşetia	Republică autonomă în Fed. Rusă – 1936, 1991	3 600	467 300	Nazran	ruşi inguşi: 12,9	-islamism -creştinism

[38] Adâgheii sunt formaţi din triburile de **bieduki**, **temizgoi**, **chapsugi** şi **abadzeni**.

Kabardino-Balkaria	Republică autonomă în Fed. Rusă 1921, 1991	12 500	901 500	Nal'čik	kabardini: 48 ruşi: 31,9 balkari: 9,4	-islamism -creştinism
Karatchaev-Cerkesia	Republică autonomă în Fed. Rusă 1928, 1991	14 100	439 500	Čerkessk	karatchai: 45 cerkesi: 25 ruşi: 13 abazini	-islamism -creştinism
Nahicevan	Republică autonomă în Azerbaïdjan	5 500	369 800	Nahice-van	azeri ruşi armeni	-islamism -cerştinism
Nagornâi-Karabah	Regiune autonomă în Azerbaidjan - 1923, 1991	4 400	148 000	Stepana-kert	armeni azeri ruşi	-creştinism ortodoxism -islamism
Osetia de Nord	Republică autonomă în Fed. Rusă – 1936, 91	8 000	710 300	Vladi-kavkaz	osetini: 53 ruşi: 29,9	-creştinism
Osetia de Sud	Regiune autonomă în Georgia 1922, 1991	3 900	300 000	Ihinvali	osetini:66,2 georgieni: 29	-creştinism

Surse: Dictionnaire de Géopolitique, 1995, coord. Yves Lacoste, Calendario Atlante de Agostini, 2006.

Partea a II-a
ORGANIZAREA TERITORIULUI ROMÂNIEI. EVOLUŢIE, CARACTERISTICI, DISFUNCŢIONALITĂŢI, OPTIMIZARE

Capitolul V
EVOLUŢIA STRCTURILOR ADMINISTRATIV-TERITORIALE PE ACTUALUL TERITORIU AL ROMÂNIEI

1. PERIOADA ANTICĂ

Oraşele-cetăţi greceşti de pe ţărmul Mării Negre

Procesul de colonizare grecească a Bazinului Mediteraneean ce a început din secolul al VII-lea î.Chr. s-a datorat pe de o parte unor necesităţi de ordin economic (crearea unor pieţe de desfacere pentru produsele originare din oraşele Greciei sau Asiei Mici, sau procurarea de materii prime), iar pe de altă parte unor cerinţe de ordin politic (luptele politice din interiorul acestor oraşe, care au dus la izgonirea celor înfrânţi). El s-a concretizat, pe ţărmul apusean al Mării Negre, prin construirea oraşelor cetăţi Tyras (Cetatea Albă), la vărsarea Nistrului; Istros (Histria); Tomis (Constanţa) şi Callatis (Mangalia), pe litoralul dobrogean; Dionysopolis (Balcik) şi Odessos (Varna), pe litoralul Bulgariei de astăzi[39]. Aceste oraşe-cetăţi, cu organizare specifică, care iniţial au avut caracter de state, au constituit primele formaţiuni cu caracter administrativ-teritorial de pe actualul teritoriu al României. Ele erau conduse de un senat şi de organe proprii. Teritoriul rural limitrof se afla sub conducerea şi administrarea acestora.

„Davae-le" dacice

În perioada cuprinsă între secolele 6 î. Chr. şi 1 d. Chr., cea mai mare parte a continentului european, din Peninsula Iberică până la ţărmurile Baltice, Peninsula Balcanică şi Asia Mică era populată de triburile trace. Cele de la nord de Balcani au fost numite de romani daci iar de greci geţi, acestea formând o populaţie compactă din punct de vedere etnic, cultural şi lingvistic. Acest fapt, asociat cu creşterea puterii economice şi militare, a contribuit la închegarea lor statală concretizată prin crearea primului stat dac centralizat şi independent condus de Burebista (cca 70 d. Chr.), care reunea teritorii de la Munţii Balcani la Carpaţii Nordici şi din bazinul mijlociu al Dunării, până la litoralul Mării Negre cuprins între gurile Bugului, până la sud de Burgas. Teritoriul său era

[39] La acestea se adaugă, cu o importanţă secundară, aşezările de la *Argamvm* (la sud de Enisala) şi *Parthenopolis* (Costineşti) (Enciclopedia Geografică a României, 1982, p. 89)

coordonat printr-o densă reţea de aşezări, atât cu caracter civil, cât şi militar (davae), între care Ziridava (Pecica) şi Câmpuri-Surduc, pe Valea Mureşului; Petrodava (Piatra Neamţ) şi Piatra Şoimului, pe Valea Bistriţei; Zargidava (Brad), Tamasidava (Răcătău de Jos) şi Piroboridava (Poiana) pe Siret; Barboşi şi Dinogeţia-Garvăn în zona de confluenţă hidrografică a Dunării cu Siretul şi Prutul; Cumidava (Râşnov) şi Arpaşu de Sus în sudul Transilvaniei; Piscu Crăsanilor, Argedava (Popeşti) şi Tinosu în Muntenia; Pelendava, Buridava şi Polovragi, în Oltenia. Nucleul acestora îl formau aşezările întărite din Munţii Orăştiei, unde se afla şi capitala statului dac: Sarmizegetusa Regia.

Legăturile statornicite prin intermediul acestor aşezări, fluxurile materiale şi umane, schimburile culturale, toate au contribuit la cristalizarea, pentru prima dată în istorie, pe întreg acest spaţiu, a unei culturi materiale şi spirituale unitare, care a dăinuit peste un secol şi jumătate opunând o rezistenţă înverşunată cuceririi romane (101-102; 105-106 d. Chr.).

Dacia Romană

După transformarea Daciei în provincie romană s-a trecut la organizarea teritoriului său, după modelul celorlalte provincii ale Imperiului. Această organizare teritorială poate fi considerată „politico-administrativă" deoarece motivele care au stat la baza sa au fost de ordin politic şi militar; prin poziţia la periferia nord-estică a Imperiului, Dacia constituind un avanpost în calea năvălirilor barbare.

La început, în timpul împăratului Traian, Dacia a format o singură provincie imperială, cu graniţe pe Dunăre, Tisa, Carpaţii Nordici şi Prut, administrată de împărat printr-un împuternicit. Prima delimitare administrativă a fost cea făcută de Impăratul Hadrian (118-119 d. Chr.), aceasta incluzând doar teritoriile Transilvaniei, Banatului şi Olteniei. Banatul şi cea mai mare parte a Transilvaniei formau Dacia Superior, iar Oltenia şi sudul Transilvaniei, Dacia Inferior. Necesitatea unei mai bune apărări a graniţei nordice a provinciei a impus, în anul 123 d. Chr., desprinderea din Dacia Superior, a regiunilor de la nord de Arieş şi din cursul superior al Mureşului care au format Dacia Porolissensis, cu capitala la Napoca. In anii 167-168, Dacia Inferior a fost înglobată în Dacia Superior formând Dacia Apulensis, după numele oraşului reşedinţă (Apulum, azi Alba Iulia), iar un an mai târziu, în 169, s-au desprins Oltenia şi partea sudică şi vestică a Banatului, care împreună cu partea de vest a Muntenei au format Dacia Malvensis, cu capitala la Malva. Cea mai mare parte a Munteniei împreună cu sudul Moldovei alcătuiau Moesia Inferioară (Ad Moesiam), iar Dobrogea şi Sciţia Mică, provincia Scytia Minor.

Deşi fragmentată administrativ, Dacia avea o structură şi o conducere unitară, capitala fiind stabilită la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, pe drumul strategic ce lega sudul Transilvaniei de castrul de la Tibiscum (aflat la Jupa, lângă Caransebeş) şi cu podul peste Dunăre (lângă Dierna).

Oraşele erau organizate în trei categorii: municipii, colonii şi castre. Coloniile aveau o situaţie juridică superioară municipiilor, acestea putând fi ridicate la rangul de

colonii[40] după cum, la pragul inferior, satele puteau fi transformate în municipii. Insă şi în cadrul municipiilor exista o ierarhie, locuitorii unora dintre ele bucurându-se de mai multe drepturi (dreptul de a vota şi de a fi aleşi, dreptul de a-şi păstra organizarea lor autonomă sau dreptul de a avea magistraţi numiţi de împărat). Coloniile erau aşezări de colonişti romani ce formau unităţi administrativ-teritoriale organizate după modelul Romei, întemeiate ca urmare a unor legi sau decrete imperiale (formula coloniae). Castrele erau aşezări de tip urban fortificate, ce adăposteau garnizoane militare.

Reţeaua de aşezări rurale forma, de asemenea, un ansamblu ierarhizat din punct de vedere administrativ, alcătuit atât din mici cătune cu funcţie de loc central pentru spaţiul rural limitrof (denumite pagus), din sate (vicus), cât şi din mici aşezări de comercianţi situate în vecinătatea unităţilor militare (canabae) sau din aşezări fortificate (castellum şi castre). Mai multe asemenea localităţi formau o unitate administrativă (territorium), aflată în subordonarea coloniei, municipiului sau castrului militar cel mai apropiat.

In concluzie, se poate afirma că organizarea administrativ-teritorială a Daciei Romane a fost deosebit de dinamică, dinamism rezultat dintr-un permanent efort de îmbunătăţire a sa, dintr-o permanentă evoluţie a localităţilor prin transformarea a numeroase sate în oraşe şi reorganizarea acestora pe o treaptă superioară de dezvoltare, precum şi printr-o continuă acţiune de întemeiere de noi aşezări umane.

2. PERIOADA MEDIEVALĂ

După retragerea romană din Dacia (271 d. Chr.) începe o lungă perioadă de instabilitate determinată de frecventele incursiuni ale populaţiilor migratoare care au adus mari prejudicii organizării aşezărilor (îndeosebi a celor cu caracter urban), dar şi dezvoltării economice în ansamblu. Forma specifică ce a stat la baza organizării populaţiei autohtone în acea perioadă a fost *obştea sătească*, comunitate teritorială liberă, de veche tradiţie dacică (Erdeli, 1997).

Ţările, cnezatele şi voievodatele

Cadrul natural a avut un rol hotărâtor în configurarea primelor formaţiuni politico-administrative româneşti. Adăpostul oferit de ariile depresionare sau căile de circulaţie reprezentate de principalele artere hidrografice, în condiţiile unei reţele de drumuri deficitare şi nesigure, a favorizat concentrări de populaţie, organizate în *obşti săteşti*. Prin unificarea acestora au luat naştere, într-o primă fază *uniunile de obşti*, apoi formaţiuni teritoriale mai mari: *cnezate, voievodate, ducate* şi *ţări*, unele ajungând să cuprindă peste 100 de sate cu suprafeţe ce ajungeau la 8000-10.000 kmp (Ţara Bârsei, Ţara Maramureşului, Ţara Făgăraşului, Ţara Haţegului, Ţara Vrancei etc).

Prin diploma regelui Ungariei, Bela al IV-lea (1247) este atestată existenţa, la sud

[40] Municipii transformate în colonii au fost *Apulum* (Alba Iulia), *Drobeta* (Turnu Severin), *Napoca* (Cluj), *Potaissa* (Turda) sau *Romula* (identificată pe vatra satului Reşca, com. Dobrosloveni, jud. Olt).

de Carpaţi, a cinci formaţiuni politico-administrative suprapuse unor regiuni naturale relativ omogene: *Ţara Severinului* (Banatul de Severin) în zona montană cuprinsă între Dunăre şi Jiu; cnezatele lui *Ioan* (pe cursul inferior al Oltului) şi *Farcaş* (în Subcarpaţii Olteniei) şi voievodatele lui *Litovoi* (în bazinul mijlociu şi inferior al Jiului) şi *Seneslau* (în stânga Oltului), cuprinzând teritoriile montane şi deluroase ale Munteniei vestice). Aceste structuri administrative aveau o organizare autohtonă, românească, raporturile de vasalitate ce existau între voievozii români şi regele ungar neinfluenţând dreptul deplin de organizare internă a statelor româneşti. In documentele româneşti, „cnejii" sau „chinejii" (cum erau denumiţi mai ales în Transilvania), purtau şi numele de „jude" sau „judeţ", nume atribuit ulterior şi unităţii administrativ-teritoriale supusă sub jurisdicţia acestora. Totodată, dat fiind faptul că populaţia românească era concentrată în cea mai mare parte pe văile râurilor, s-a obişnuit să se dea numele apelor întregii regiuni care gravita spre acestea. Astfel a existat o „ţară" a Oltului, a Argeşului, a Prahovei sau a Ialomiţei, nume transferate ulterior judeţelor, după cum, peste Milcov a existat o „ţară" a Moldovei. Românii din Ardeal au fost organizaţi, înainte de cucerirea maghiară, tot în cnezate şi voievodate, această accepţiune având-o şi „ducatele" pe care le-a semnalat notarul anonim al regelui Bela: Ducatul (Voievodatul) lui *Menumorut* (în Crişana, care cuprindea teritoriul dintre Someş şi Mureş, având capitala în cetatea Biharea), Ducatul (Voievodatul) lui *Glad* (în Banat, între Mureş şi Dunăre, cu capitala în cetatea Cuvin) şi Ducatul (Voievodatul) lui *Gelu* (în Transilvania propriu-zisă, ocupând teritoriul cuprins între Defileul Mureşului şi izvoarele Someşelor, cu capitala la Dăbâca). Astfel de voievodate au existat şi în zonele unde până târziu s-au păstrat puternice urme de autohtonie românească, acele „ţări" menţionate în documentele secolelor XIII şi XIV: *Ţara Bârsei, Ţara Făgăraşului, Ţara Chioarului, Ţara Amlaşului* etc. Ţinutul Făgăraşului şi cel al Amlaşului au constituit, din raţiuni politice, în secolele XIV şi XV, feude ale domnilor Ţării Româneşti, iar spre sfârşitul secoluluial XV-lea, Ciceul şi Cetatea de Baltă au fost feude ale domnilor Moldovei. Existenţa acestor feude a contribuit şi mai mult la strângerea legăturilor multilaterale şi neîntrerupte dintre cele trei ţări româneşti.

Statele feudale româneşti şi organizarea lor administrativă

Ţara Românească a luat fiinţă către sfârşitul secolului al XIII-lea şi începutul secolului al XIV-lea prin unirea şi organizarea sub conducerea voievozilor de Argeş a tuturor formaţiunilor prestatale de la sud de Carpaţi într-o singură unitate politico-administrativă. Incă de la începutul existenţei sale, în Ţara Românească s-au configurat două regiuni istorice, delimitate de axa transversală a Oltului: **Muntenia**, la est şi **Oltenia**, la vest, condusă la rândul ei de un „ban", cel mai înalt dregător al statului după domnitor. Acestea erau organizate în ***judeţe***, documentele istorice menţionând, încă de la întemeierea sa, judeţele *Argeş, Prahova, Dâmboviţa, Buzău, Râmnicu Sărat* iar ulterior, în secolul al XIV-lea, judeţul *Ialomiţa*, judeţe ce şi-au luat numele după cel al râurilor care le străbat *(Fig. 18)*. Un secol mai târziu sunt menţionate documentar judeţele *Ilfov* şi *Olt*, extins până la raiaua turcească Turnu. După redobândirea acesteia, prin Tratatul de la

Adrianopol (1829), o parte din suprafaţa sa a fost alipită judeţului *Teleorman* (Oroveanu, 1986, p. 163).

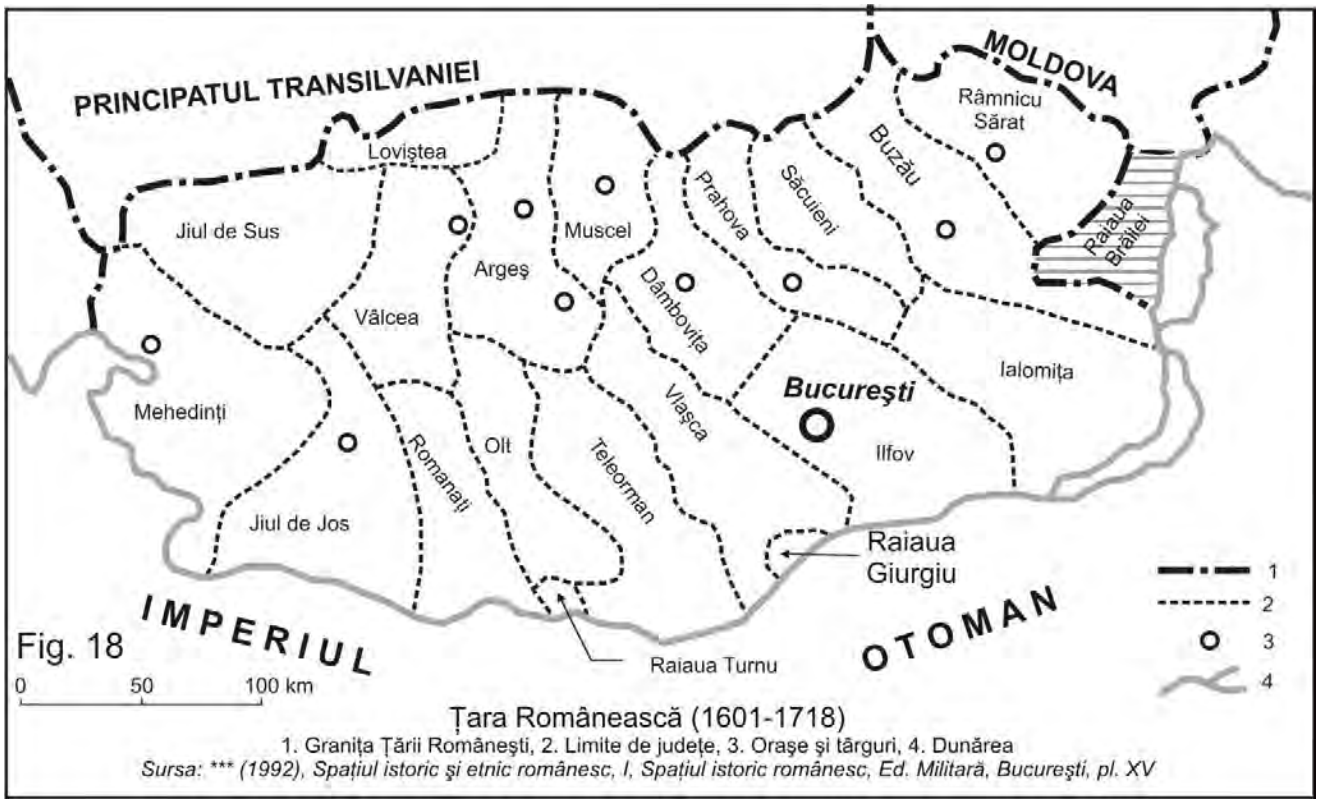

Intre judeţele Prahova şi Buzău exista judeţul *Săcuieni,* desfiinţat la 1 ianuarie 1845. Denumirea sa aminteşte de colonizările cu populaţie orginară din Ardeal (români şi secui), începute încă de pe vremea Cavalerilor Teutoni (1211) (Zaharescu, 1923). Evoluţia judeţului a fost strâns legată de cea a căii naturale de acces de pe valea Teleajenului: cât timp aceasta a reprezentat o importantă axă de legătură între Muntenia şi sudul Transilvaniei, judeţul a avut o dinamică pozitivă. Descoperirea şi intrarea pe scară largă în exploatare a resurselor de hidrocarburi din Subcarpaţii Prahovei la sfârşitul secolului al XVIII-lea, a determinat mutarea fluxurilor comerciale spre Braşov de pe valea Teleajenului pe valea Prahovei. Importanţa târgurilor de pe vechiul drum comercial s-a diminuat astfel considerabil, fapt ce a perturbat economia judeţului, conducând în final la desfiinţarea sa. Iată cum trecerea de la economia tradiţională, bazată pe agricultură şi meşteşuguri, la cea capitalistă, industrială, a determinat desfiinţarea unei unităţi administrativ-teritoriale ce nu şi-a mai justificat existenţa.

La rândul său, judeţul *Pădureţ*, denumit astfel după situarea sa într-o zonă păduroasă, la est de Argeş, s-a desfiinţat la începutul secolului al XVII-lea, prin contopirea cu judeţul vecin Muscel. Accesibilitatea redusă, datorată gradului mare de împădurire a constituit un factor restrictiv în dezvoltarea spaţială a acestui judeţ, în pofida situării sale într-o zonă intens populată. O mărturie a existenţei sale este şi numele actualului sat Pădureţi din judeţul Argeş (în comuna Lunca Corbului).

Spre deosebire de acestea, judeţul *Brăila* ce şi-a luat numele de la principalul oraş,

existent încă înainte de întemeierea Ţării Româneşti, a fost înlocuit la mijlocul secolului al XVI-lea, cu o raia turcească cu acelaşi nume. In acest caz, desfiinţarea temporară a judeţului a fost determinată de factori politici externi. Cea mai mare parte a teritoriului său a fost integrată judeţului Râmnicu Sărat, denumit ulterior (6 mai 1646) „judeţul Râmnicu Sărat şi Brăila" (Oroveanu, 1986, p. 163). Judeţul a fost reînfiinţat ca structură administrativă în timpul administraţiei ruseşti (1806-1812) (Giurescu, 1942, III, p. 488; Oroveanu, 1986, p. 163).

Pe teritoriul actualului judeţ Giurgiu a existat în perioada medievală, până în 1950, judeţul *Vlaşca*, a cărui denumire, ce înseamnă în slavonă „Ţara Vlahilor", prezintă o importanţă istorică deosebită, constituind un adevărat document toponimic ce atestă în această regiune de câmpie din nordul Dunării o veche locuire românească, anterioară venirii slavilor. De aceea, considerăm bine venită schimbarea denumirii judeţului Giurgiu în judeţul Vlaşca, sau în Giurgiu-Vlaşca, dată fiind şi poziţia periferică a reşedinţei de judeţ.

Iniţial, judeţele nu erau delimitate precis, între ele existând largi fâşii de tranziţie; cu timpul însă, acestea au căpătat contururi tot mai precise, suprapunându-se liniilor de divergenţă ale fluxurilor demografice şi economice. Cel care dispunea sau valida configuraţia judeţelor era domnitorul ţării, considerat ca fiind stăpânul său absolut.

Dobrogea forma în timpul administraţiei otomane *Sandgiacul Tulcei*, fiind constituită din 13 districte (cazas): *Chilia (Kilia), Mahmudia, Isaccea, Tulcea, Măcin, Sulina, Hârşova, Babadag, Küstendge, Medgidia, Cernavodă, Mangalia* şi *Silistra*. Capitala Dobrogei era la Tulcea (Negulescu, 1928).

După trecerea în administraţia românească, prin „Regulamentul pentru împărţirea şi organizarea administrativă" din 13 noiembrie 1878, Dobrogea a fost organizată în 3 judeţe:

- ✓ *Tulcea,* cu reşedinţa la Tulcea, ce cuprindea plasele *Măcin, Sulina, Tulcea* şi *Babadag*;
- ✓ *Constanţa*, cu reşedinţa la Constanţa, cuprindea plasele *Constanţa, Hârşova* şi *Mangalia*;
- ✓ *Silistra Nouă,* cu reşedinţa la Rasova, cuprindea plasele *Medgidia* şi *Silistra Nouă*.

După numai doi ani, prin legea administrativă din 9 mai 1880, Dobrogea a fost reorganizată în numai două judeţe: *Tulcea* (divizată în 4 ocoale) şi *Constanţa* (cu 5 ocoale).

In **Oltenia**, documentele istorice atestă existenţa, în secolele XIV-XV, a judeţelor *Jaleş* (1385), situat pe cursul pârâului Jaleş, în partea nordică a actualului judeţ Gorj, *Motru* (1415), pe cursul râului cu acelaşi nume şi a unui *judeţ de Baltă*, situat pe actualul teritoriu al judeţelor Dolj şi Mehedinţi, al cărui nume provenea de la bălţile întinse din lunca Dunării care se aflau în cuprinsul său. In locul acestor trei judeţe dispărute, apar către sfârşitul secolului al XV-lea, alte trei: *Gorj* (Jiul de Sus), *Dolj* (Jiul de Jos) şi *Mehedinţi*. La începutul secolului al XVI-lea, este consemnat documentar judeţul Gilort, pe cursul Gilortului, judeţ dispărut ulterior. Cel mai vechi judeţ oltean menţinut ca structură administrativă până astăzi este *Vâlcea*, atestat la 8 ianuarie 1394, în vreme ce judeţul *Romanaţi*, înfiinţat în aceeaşi perioadă, a fost desfiinţat prin reforma administrativ-teritorială din 1950. Numele acestuia, cu o adâncă rezonanţă istorică,

înseamnă „născuţi la Roma” (Roma-nati) şi a fost dat datorită numeroaselor vestigii romane descoperite pe teritoriul său (Oroveanu, 1986, p. 162). Este un alt document toponimic ce atestă o intensă locuire a câmpiei din nordul Dunării, înainte de colonizările cu elemente slave, sud-dunărene, din Evul Mediu timpuriu. De aceea, suntem de acord cu opinia potrivit căreia revenirea acestui toponim pe harta administrativ-teritorială a ţării este absolut necesară.

Pe treapta administrativă inferioară judeţelor se situau „plasele”, conduse de „zapcii” ce erau alcătuite din mai multe sate. Acest tip de structură administrativă a apărut iniţial în Oltenia[41] generalizându-se ulterior pe întreg teritoriul de la sud de Carpaţi. În spaţiul montan, cu relief accidentat şi sate risipite, plasele au fost înlocuite cu „plaiuri”, conduse de vătafi.

Moldova a fost întemeiată la mijlocul secolului al XIV-lea, prin cucerirea succesivă de către voievozii români din Maramureş (Dragoş, Bogdan şi voievozii Muşatini), a formaţiunilor politice româneşti cuprinse între Carpaţi, Nistru şi Marea Neagră. La fel ca în cazul Ţării Româneşti, raţiunile de ordin politic şi militar au condus la individualizarea în cadrul teritoriului său a două regiuni, conduse de doi domnitori fraţi[42]: **Ţara de Sus**, ce cuprindea teritoriile de la nord de Vaslui, dintre Carpaţi şi Nistru, inclusiv Bucovina şi **Ţara de Jos**, la sud de această paralelă. Deoarece partea de sud a Moldovei limitrofă Dunării, cuprinsă între Prut şi Nistru fusese anterior stăpânită de domnitorii din Ţara Românească din familia Basarabilor, a primit numele de **Basarabia**. Acestea erau împărţite în „ţinuturi”; cel mai vechi fiind ţinutul *Putna*, din Ţara Vrancei, atestat într-un document latin din 2 iulie 1431. Vecin cu acesta, la nord, exista în secolele XV-XVI ţinutul *Agiudului,* care s-a unit cu ţinutul *Putna*. Astfel, într-un document din 12 mai 1591 este menţionat *Ţinutul Putna şi Agiudul*, însă spre sfârşitul secolului al XVII-lea Agiudul dispare fiind înglobat în ţinutul Putna (Ibidem, p. 165). La fel, ţinuturile *Trotuş* şi *Bacău*, menţionate separat în secolele XV şi XVII s-au unit, figurând la începutul secolului al XVIII-lea sub forma *Ţinutul Trotuş şi Bacău*, pentru ca la sfârşitul aceluiaşi secol ţinutul Trotuş să fie desfiinţat. Tot la începutul secolului al XV-lea a fost consemnată documentar existenţa ţinuturilor *Covurlui, Tecuci, Horincea, Bârlad, Fălciu* şi *Hârlău*. Ţinutul *Horincea* s-a contopit la sfârşitul secolului al XVI-lea cu ţinutul *Covurlui*, devenind subdiviziune (plasă) în cadrul acestuia, iar ţinutul *Bârlad* s-a contopit, un secol mai târziu, cu ţinutul vecin *Tutova*. De asemenea, tot în acea perioadă este desfiinţat şi ţinutul *Chigheciului*, astfel încât sfârşitul secolului al XVII-lea consemnează pentru „Ţara de Jos” dispariţia a patru ţinuturi: *Agiud, Trotuş, Bârlad* şi *Chigheciu* (Ibid., p. 166).

[41] In perioada dominaţiei austriece asupra Olteniei (1718-1739), fiecare judeţ al acesteia era organizat în patru plase: de sus, de jos, de mijloc şi de margine, conduse de ispravnici (Oroveanu, 1986, p. 173).

[42] Astfel, cei doi fii ai lui Alexandru cel Bun au domnit după cum urmează: Iliaş în nord, având reşedinţe la Suceava şi Iaşi, iar Ştefan în sud, cu reşedinţe domneşti la Chilia, Cetatea Albă şi Vaslui (1431). Ulterior, Roman, fiul lui Iliaş a domnit în Ţara de Jos, iar Petru, fratele lui Ştefan, ce fusese asociat la domnie cu acesta, a stăpânit Ţara de Sus, având reşedinţa la Suceava.

In „Ţara de Sus" mai existau ţinuturile *Suceava, Neamţ, Roman, Vaslui, Dorohoi, Iaşi* şi *Cârligăturii* (cu o suprafaţă mică, însă intens populat, având reşedinţa la Târgu Frumos). In lucrarea „Descriptio Moldaviae" a lui Dimitrie Cantemir (1716) este redată întreaga structură administrativă a Moldovei la începutul secolului XVIII. Astfel, Moldova era împărţită în 23 de ţinuturi, organizate în 3 regiuni: Moldova inferioară (Ţara de Jos), cu 12 ţinuturi, Moldova superioară (Ţara de Sus), cu 7 ţinuturi şi Bugeacul, cu 4 ţinuturi. In secolul al XVIII-lea au mai fost înfiinţate ţinuturile *Botoşani*, prin desprinderea sa din ţinutul Hârlăului şi ţinutul *Herţei*, prin desprinderea unei părţi din ţinutul Dorohoi *(Fig. 19)*. Ţinutul *Hârlău,* cu o suprafaţă foarte mică a fost desfiinţat în secolul al XIX-lea (Regulamentul Organic), iar ţinutul *Herţei* a fost cedat U.R.S.S. în urma Pactului Ribbentrop-Molotov, în 1940.

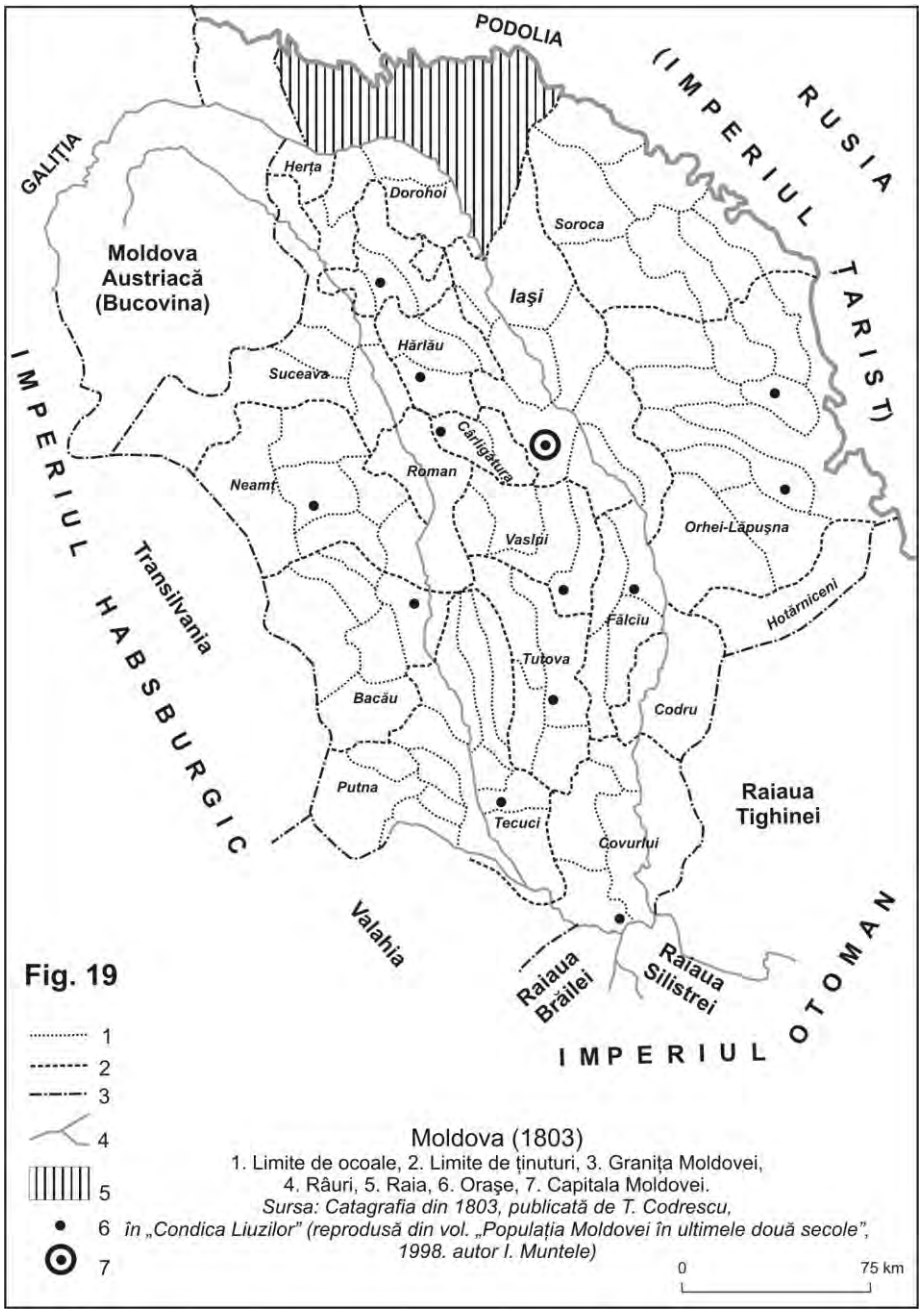

Ţinuturile erau alcătuite, atât în regiunile joase, cât şi în cele de munte, din „ocoale". In total, existau în Moldova 16 ţinuturi şi 76 de ocoale (1835)[43]. Ulterior, termenul de „ocol" a fost înlocuit cu cel de „plasă", utilizat în Ţara Românească.
Desfiinţarea ţinuturilor din Moldova s-a făcut deci prin contopire, urmată de înglobarea ţinutului mai mic, cu posibilităţi mai reduse de dezvoltare economico-socială, iar înfiinţarea lor s-a realizat prin desprinderea unor părţi din ţinuturile deja existente. Acest procedeu s-a dovedit însă a fi neviabil, cea mai mare parte a ţinuturilor care au participat cu teritorii la înfiinţarea unor noi structuri administrative fiind ulterior desfiinţate.

Bucovina, separată de Moldova[44] prin Convenţia de la Constantinopol din 7 mai 1775, a intrat sub ocupaţia militară a Imperiului Habzburgic, fiind organizată conform hărţii lui Iacob Adam (1781)[45] în 10 ocoale: *Berhomete, Câmpulung Moldovenesc, Câmpulung Rusesc, Ceremuş, Cernăuţi, Nistru, Prut, Suceava, Şomuz* şi *Vâlcov* (Băican, 1996, pp. 90-91). În 1786 a fost încorporată în Galiţia, devenind al 19-lea ei cerc administrativ, pentru ca în 1849, în urma puternicelor mişcări revoluţionare din anul precedent, să devină mare ducat, organizat în 11 districte (căpitanii)[46] de mărimi comparabile cu cele ale plaselor din Vechiul Regat. Acestea aveau să devină primele judeţe ale Bucovinei după integrarea sa în hotarele României Mari (1918-1925).

Vechea organizare administrativ-teritorială a **Basarabiei** în 12 ţinuturi[47] a fost menţinută şi după trecerea sa sub administraţia ţaristă în urma Păcii de la Bucureşti din 1812, când provinciei i-a fost recunoscută autonomia. Aceasta avea să fie desfiinţată însă în 1828, dată după care numărul unităţilor administrative s-a redus iar structura şi configuraţia lor a fost modificată, astfel că la începutul secolului al XX-lea, Basarabia era organizată în 8 judeţe: *Bălţi, Cahul, Cetatea Albă, Chişinău, Hotin, Orhei, Soroca* şi *Tighina*, la care se adăuga ţinutul urban *Ismail* (Arbore, 1904, pp. 32-33).

Transilvania alcătuia la venirea ungurilor, în secolul al IX-lea, un bloc etnic românesc compact, constituit din formaţiuni politico-administrative de tipul cnezatelor şi voievodatelor. Această tradiţie a continuat, prin individualizarea, treptat, în cadrul Transilvaniei a mai multor regiuni: **Transilvania propriu-zisă (Ardealul)**, **Banatul**, **Crişana** şi **Maramureşul**. Acestea au fost organizate până în a doua jumătate a secolului al XII-lea în *judeţe*; ulterior, cu prilejul organizării administrativ-teritoriale făcută de administraţia maghiară, judeţele au fost înlocuite cu *comitate* şi *districte*, iar în teritoriile locuite de saşi şi secui, cu *scaune*[48]. Ca şi în Ţara Românească şi Moldova, organizarea teritorială nu era statică ci varia în funcţie de cerinţele politice şi sociale. Astfel,

---

[43] *Karta teatra voinî v Europe (1828-1829) godov*, 1 : 420 000, Sankt Petersburg.
[44] In hotarele Moldovei, teritoriul Bucovinei era alcătuit din ţinuturile *Cernăuţi* şi *Suceava*.
[45] Adam Iacob (1781), *Mappa von der Buckowiner–District,* Wien.
[46] Cele 11 căpităniі ale Bucovinei erau: *Câmpulung, Cernăuţi, Coţmani, Gura Humorului, Rădăuţi, Siret, Storojineţ, Suceava, Văşcăuţi, Vijniţa* şi *Zastavna.*
[47] *Cetatea Albă, Chilia, Codru, Iaşi, Ismail, Greceni, Hotărniceni, Hotin, Lăpuşna, Orhei, Soroca* şi *Tighina*.
[48] Termenul derivă de la cel de *scaun de judecată* (sedes iudiciaria), instituţie tradiţională românească pe care saşii şi secuii au găsit-o la venirea lor pe aceste teritorii (Nistor, 2000, p. 92).

în secolul al XV-lea din comitatul *Solnoc*, care se întindea de la Tisa până în centrul Transilvaniei, au fost organizate patru comitate: *Dăbâca, Solnocul de Mijloc, Solnocul din Afară şi Solnocul Interior,* iar din comitatul *Bihor* s-au desprins comitatele *Satu Mare* şi *Crasna,* în locul căruia a luat fiinţă judeţul Sălaj (Nistor, 2000, p. 89). Pe teritoriul actualului judeţ Bistriţa-Năsăud, era menţionat în secolul al XIII-lea un district al *Rodnei*, care în 1475 a fost alipit Bistriţei (Oroveanu, 1986, p. 168). In partea centrală a Transilvaniei, pe văile Târnavelor, exista comitatul *Târnavei* (menţionat documentar în 1217), iar în sud-vest, districtul *Haţegului* (care până în secolul al XIII-lea aparţinuse de Oltenia) şi comitatul *Hunedoara*.

Banatul, care îşi păstrase o largă autnomie faţă de Regatul Ungariei era organizat, în secolul al XIV-lea, în districte, numite în documente „districte româneşti" (oláh kerületek): *Almaş, Comiat, Bârzava, Caransebeş, Caraşova, Iladia, Lugoj, Mehadia, Bujor, Fârdia, Jupani, Marginea, Mănăştur* şi *Sudriaş* (Nistor, 2000, p. 90-91). Cu timpul, pe măsura creşterii influenţei politice a statului feudal maghiar, acestea au fost înlocuite de comitate: *Cuvin* (Keve), *Haran*, *Caraş, Cenad, Arad* şi *Banatul de Severin*. Acesta din urmă, care a dat numele întregii provincii, se întindea şi pe versantul estic al Carpaţilor, în Oltenia. La vest de Banatul Severinului sunt menţionate documentar comitatele *Timişului* (1212), *Lugojului* (1391), *Torontal* (la începutul secolui al XIV-lea), comitatele *Caraşului* şi *Cuvinului* (la sfârşitul secolului al XV-lea). In urma cuceririi turceşti, (1526) cetatea Keve a fost distrusă, iar comitatele Caraşului şi Cuvinului au fost desfiinţate (Oroveanu, 1986, p. 168-169). Astfel, cauze politice externe au condus direct la modificarea organizării administrativ-teritoriale.

Odată cu încorporarea sa în Austria, prin Tratatul de la Passarowitz (1718), Banatul a fost organizat în 11 districte: *Timişoara, Cenad, Ciacova, Becicherec, Panciova, Vârşeţ, Palanca Nouă, Lipova, Lugoj-Făget, Caransebeş* şi *Orşova-Almăj*, iar după trecerea sub administraţie unguresacă, teritoriul său a fost reorganizat mai întâi în trei comitate: *Caraş*, *Timiş* şi *Torontal* (1779), ulterior în 5 districte: *Timişoara*, *Lugoj*, *Becicherec, Neoplanta* şi *Zombor* (1849) (Nistor, 2000, p. 92).

Prin poziţia sa geografică, în aria de interferenţă dintre Ardeal şi Ungaria, istoria politică a **Crişanei,** a fost marcată de contradicţia dintre aspiraţiile expansioniste ale Ungariei şi demersurile autorităţilor din Transilvania de a-şi menţine jurisdicţia asupra întregului său teritoriu. Astfel, în urma repetatelor încercări ale Ungariei de a le încorpora, cele 4 comitate din Crişana (*Chioar, Crasna, Solnocul de Mijloc* şi *Zărand*) au format, în urma rescriptului împărătesc din 31 decembrie 1732, prin care se garanta deplina lor independenţă faţă de Ungaria, „Partes reapplicae" („Partium"), adică părţi realipite, reîncorporate Ardealului. Acestea aveau să fie răpite în cele din urmă de Ungaria în 1861 şi desfiinţate cinci ani mai târziu (Păcăţianu, 1930).

Pe teritoriile locuite de saşi, documentele istorice atestă pe rând, între 1302 şi 1349 scaunele *Cincu, Mediaş, Miercurea, Nocrich, Sebeş, Sibiu, Sighişoara, Şeica, Orăştie* şi *Rupea* (Nistor, 2000, p. 92).

La rândul lor, ţinuturile secuieşti erau organizate, la mijlocul secolului al XIV-lea în şapte scaune: *Sepsi, Orbai, Kysdi, Czjk, Girgio, Marcuszeek*, şi *Aranyoszeek*[49]. În 1562 numărul acestora a fost redus la cinci: *Arieş, Ciuc, Odordeiu Secuiesc, Târgu Mureş* şi *Trei Scaune* (Ibidem, p. 93).

In nord, voievodatul **Maramureşului** constituie una dintre cele mai vechi formaţiuni statale româneşti, fiind atestat în documente la sfârşitul secolului al XII-lea (1199) şi s-a bucurat în primele patru secole de o largă autonomie. In secolul al XIV-lea a căpătat statut de comitat.

Această organizare teritorială a fost desfiinţată de împăratul Iosif al II-lea la 13 iulie 1784. Până la acea dată existau în Transilvania 23 de unităţi administrativ-teritoriale mici, delimitate după criterii etnice, astfel: 7 comitate: *Alba, Cluj, Dăbâca, Hunedoara, Solnocul Interior, Târnava* şi *Turda*; 7 scaune săseşti: *Biertan, Mediaş, Orăştie, Sebeşul Săsesc, Sibiu, Sighişoara* şi *Vinţu*; 5 scaune secuieşti: *Arieş, Ciuc, Mureş-Oşorhei, Odorhei* şi *Trei Scaune* şi 4 districte: *Bistriţa, Braşov, Chioar* şi *Făgăraş* (Meruţiu, 1929, pp 15-17).

In locul acestora au fost organizate 11 comitate puternice cu alte limite, unele dintre ele cu alte denumiri şi reşedinţe[50]. Insă cum spiritul în care a fost concepută această reorganizare administrativă a nemulţumit reprezentanţii naţiunilor privilegiate, Iosif al II-lea a fost nevoit să revină la regimul administrativ anterior (1790). Amplificarea continuă a tensiunilor etnice şi sociale ce au condus la amplele mişcări revoluţionare din 1848 s-a reflectat şi printr-o mare instabilitate a organizării administrativ-teritoriale. Teritoriul Transilvaniei a fost organizat mai întâi în 6 districte (1849)[51], înlocuite ulterior succesiv prin 5 districte împărţite în 36 de căpităname (1851)[52], prin 5 districte, 28 cercuri şi 109 subcercuri (1852)[53], prin 10 prefecturi cu 78 preturi (1854)[54], înlocuite în 1864 cu 12 comitate[55].

Această perioadă, caracterizată printr-o politică relativ liberală în domeniul relaţiilor interetnice a luat sfârşit brusc, odată cu încheierea, la 5 / 17 februarie 1867 a acordului dualist austro-ungar, în urma căruia a fost constituit Imperiul Austro-Ungar. Consecinţa asupra structurilor administrative ale Transilvaniei a fost evidentă şi nu s-a lăsat aşteptată: desfiinţatea prin Legea administrativă din 1870 a comitatelor cu majoritate etnică

---

[49] După G.A. Reichersdorff, *Chorographia Transilvaniae*, Viennae, 1550, apud. V. Meruţiu, 1929, p. 16.

[50] Acestea erau: *Alba Inferioară*, cu reşedinţa la Aiud, *Cluj*, cu reşedinţa la Cluj, *Făgăraş* cu reşedinţa la Cincu Mare, *Hunedoara* cu reşedinţa la Deva, *Odorhei* cu reşedinţa la Odorheiu Secuiesc, *Sibiu* cu reşedinţa la Sibiu, *Solnocul Interior* cu reşedinţa la Dej, *Solnocul Mijlociu* cu reşedinţa la Cehu Silvaniei, *Târnave* cu reşedinţa la Târnăveni, mutată ulterior la Târgu Mureş, *Trei Scaune*, cu reşedinţa la Sfântu Gheorghe şi *Turda* cu reşedinţa la Reghin (Nistor, 2000, p. 94).

[51] *Alba, Cluj, Făgăraş, Odorhei, Reteag* şi *Sibiu* (Ibidem, p. 96).

[52] *Alba Iulia* cu 10 căpităname, *Cluj* cu 6 căpităname, *Odorhei* cu 7 căpităname, *Reteag* cu 7 căpităname şi *Sibiu* cu 6 căpităname (Ibid.).

[53] *Alba Iulia, Bistriţa, Cluj, Odorhei* şi *Sibiu* (Ibid.)..

[54] *Alba, Bistriţa, Braşov, Cluj, Dej, Odorhei, Orăştie, Sălaj, Sibiu* şi *Târgu Mureş* (Ibid., p. 97).

[55] *Alba, Ciuc, Cluj, Făgăraş, Hunedoara, Năsăud, Odorhei, Reghin, Sibiu, Solnoc, Târgu Mureş* şi *Trei Scaune* (Ibid., p. 99).

românească (Năsăud, Caraş şi Solnocul Interior), prin includerea în Ungaria a celor 4 comitate româneşti din Crişana ce formau „Partium", dar mai ales prin reorganizarea administrativ-teritorială a Transilvaniei din 1876 / 1877 care a instituit 26 de comitate[56], desfiinţând astfel orice urmă de autonomie locală pentru români şi saşi (Nistor, 2000, p. 105). Cu această organizare teritorială, Transilvania s-a alăturat celorlaltor provincii româneşti, vechile comitate constituind nucleul viitoarelor judeţe (1918-1925) *(Fig. 20)*.

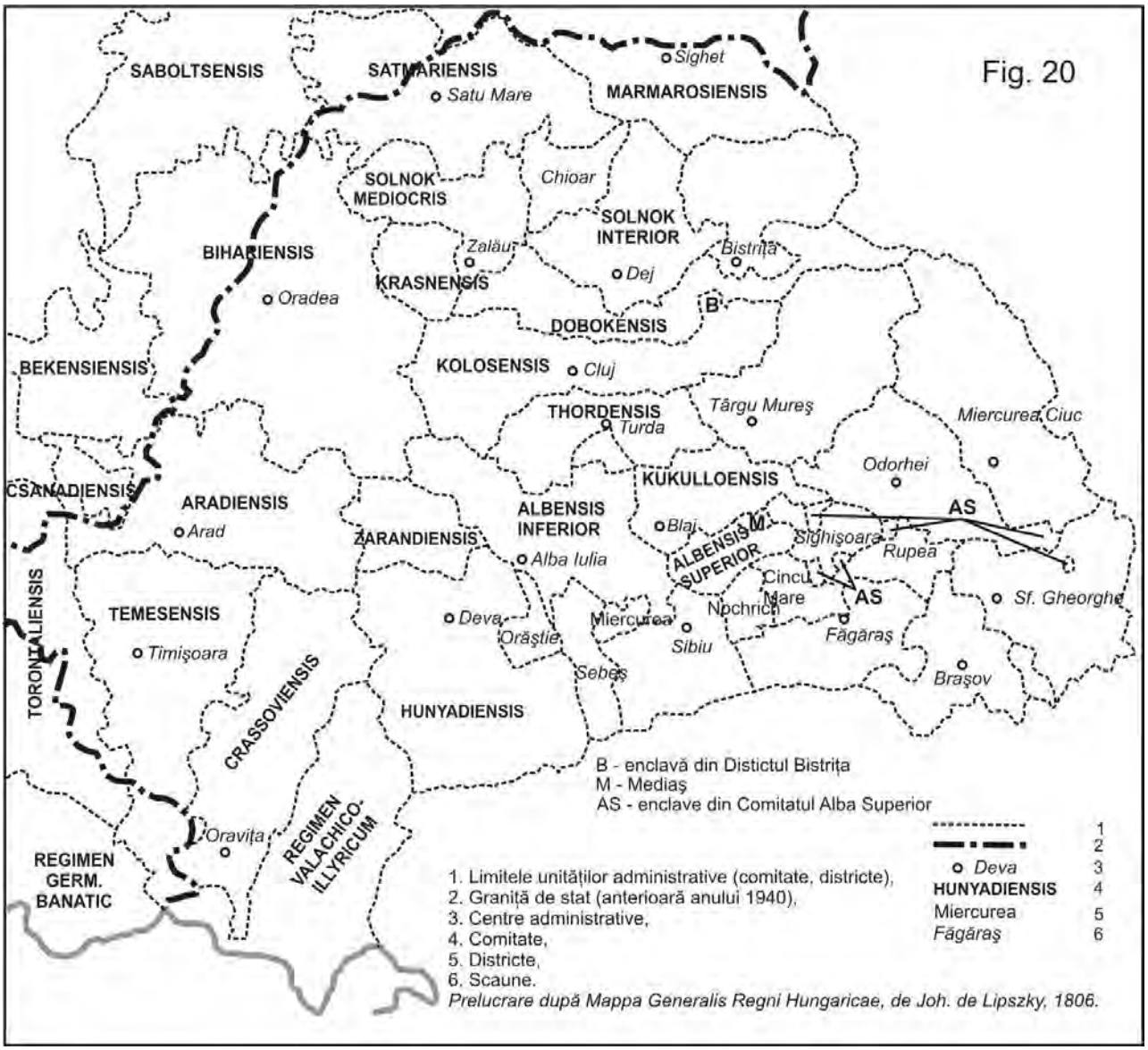

Prin urmare, principala particularitate a organizărilor administrativ-teritoriale din Transilvania anterioare Marii Uniri, a constat în existenţa mai multor tipuri de structuri administrative diferenţiate după criterii etnice. Prin acest mijloc, clasele stăpânitoare şi-au asigurat dominaţia, comitatele depăşind cu mult ca mărime şi importanţă districtele

[56] *Alba Inferioară, Arad, Bichiş, Bihor, Bistriţa-Năsăud, Braşov, Caraş-Severin, Cenad, Ciuc, Cojocna, Făgăraş, Hunedoara, Maramureş, Mureş-Turda, Odorhei, Sălaj, Sătmar, Sibiu, Solnoc-Dăbâca, Timiş, Târnava Mare, Târnava Mică, Torontal, Trei Scaune, Turda-Arieş* şi *Ugocea* (Ibid., p. 105).

româneşti sau scaunele săseşti şi secuieşti. Această situaţie s-a oglindit şi în structura şi configuraţia lor: comitate supradimensionate precum Caraş-Severin, Bihor sau Hunedoara, ce ajungeau până la 11.115 kmp şi 468.184 locuitori[57], coexistau alături de scaune săseşti foarte mici, cu statut administrativ similar, dar a căror populaţie nu depăşea 15.000 locuitori. La aceasta se adăuga forma şi structura unor comitate, precum Turda, Dăbâca şi Cluj extrem de alungite, sau Alba Superioară, format din 13 enclave, risipite pe un vast teritoriu, între comitatele Alba Inferioară şi Târnava sau între scaunele secuieşti, toate cu profunde rădăcini în istorie, constituind instrumente pentru asigurarea supremaţiei nobilimii celor trei naţiuni privilegiate (maghiarii, secuii şi saşii). În total, au existat în Transilvania până la 186 de jurisdicţii administrative de prim rang (comitate, districte, scaune săseşti şi secuieşti, cetăţi libere regeşti, opide privilegiate şi oraşe nobiliare) (Retegan, 1979, pp. 78-82, 242-244).

3. PERIOADA CUPRINSĂ ÎNTRE 1859 ŞI 1918

Crearea unei administraţii unice atât pentru Moldova cât şi pentru Ţara Românească, în decembrie 1860, ca urmare a unirii din 24 ianuarie 1859, a condus la iniţierea primului proiect de organizare administrativă a teritoriului României[58]. Acesta a fost prezentat în faţa Adunării Legiuitoare, la 19 martie 1862, de către Barbu Catargiu, preşedintele primului guvern comun al ţării. Izvorât din necesitatea unei administrări eficiente, pe bază unitară, a unui teritoriu cu o suprafaţă considerabilă însă cu o infrastructură deficitară a căilor de comunicaţii, acest proiect de lege şi-a propus să realizeze o descentralizare parţială a administraţiei, concomitent cu o recentralizare la nivelul ministerelor numai a acelor activităţi care prezentau o mare importanţă pentru viaţa social-economică a ţării. Prin intermediul acestora se urmărea realizarea unei mai bune legături între diferitele regiuni ale ţării, între puterea centrală şi administraţiile locale, cu scopul unei mai bune corelări a deciziilor centrale în raport de potenţialul şi necesităţile colectivităţilor locale.

Proiectul de lege prevedea organizarea teritoriului ţării în *4 regiuni* (prefecturi generale), ce coincideau în general cu regiunile istorice (Oroveanu, 1986, p. 156):

- *Regiunea de Nord*, cu 9 judeţe urma să aibă reşedinţa la Iaşi şi să se suprapună peste jumătatea de nord a Moldovei;
- *Regiunea Maritimă*, cu 8 judeţe urma să aibă reşedinţa la Galaţi şi să cuprindă Dobrogea şi partea sudică a Moldovei;
- *Regiunea Centrală*, cu 9 judeţe şi reşedinţa la Bucureşti, cuprindea Muntenia;
- *Regiunea Occidentală* (Olteană), cu 6 judeţe avea reşedinţa la Craiova.

[57] După datele recensământului din 1910, comitatul Hunedoara avea o populaţie de 336.206 loc, Bihorul - 462.650 loc. iar Caraş-Severin - 468.184 loc.; suprafeţele celor trei unităţi administrative erau de 7695 km^2, 7467 km^2, respectiv 11.115 km^2.

[58] Acesta este considerat ca fiind cel mai vechi proiect de descentralizare administrativă a teritoriului României (Filitti, 1929, apud. Oroveanu, 1986, p. 156).

In urma unor lungi discuţii, s-a considerat că o asemenea lege nu ar fi fost oportună în acel moment, deoarece o divizare a ţării pornind de la provinciile istorice ar fi exacerbat sentimentele regionale, îngrădind considerabil posibilităţile deplinei unificări. Prin urmare s-a adoptat, la 2 aprilie 1894, *Legea pentru consiliile judeţene*, ce acorda judeţelor personalitate juridică, prin recunoaşterea dreptului de a avea patrimoniu propriu, acestea având putere publică[59], dar şi anumite drepturi şi obligaţii (Ibidem, p. 170). Această lege a rămas în vigoare 61 de ani, până la legea administrativă din 14 iunie 1925, aducându-i-se modificări de 9 ori, în anii 1866, 1872, 1883, 1886, 1894, 1903, 1905, 1912 şi 1913.

Principalul eveniment ce a marcat istoria României între „Mica" şi „Marea" Unire l-a constituit obţinerea independenţei în urma războiului ruso-româno-turc (1877). României i-a fost redat nordul Dobrogei şi prin acesta accesul la Marea Neagră, însă a pierdut cele trei judeţe din sudul Basarabiei (Ismail, Chilia şi Bolgrad)[60]. În 1912 a izbucnit războiul balcanic ce a opus Turcia, statelor creştine din Peninsula Balcanică (Bulgaria, Serbia, Grecia şi Muntenegru). În timpul tratativelor de pace, armata bulgară i-a atacat prin surprindere pe foştii săi aliaţi sârbi şi greci. România a intervenit de partea acestora şi, înaintând până la porţile Sofiei, l-a silit pe ţarul Bulgariei, Ferdinand, să încheie pace. Negocierile au avut loc la Bucureşti, România obţinând Cadrilaterul, astfel că în preajma primului război mondial, cele patru provincii istorice ce alcătuiau Vechiul Regat aveau următoarea structură administrativă:

- *Dobrogea* (inclusiv *Cadrilaterul*) - 4 judeţe: Constanţa, Tulcea, Caliacra şi Durostor;
- *Moldova* - 13 judeţe: Bacău, Baia (Fălticeni), Botoşani, Covurlui, Dorohoi, Fălciu, Iaşi, Neamţ, Putna, Roman, Tecuci, Tutova şi Vaslui;
- *Muntenia* - 11 judeţe: Argeş, Brăila, Buzău, Dâmboviţa, Ialomiţa, Ilfov, Muscel, Prahova, Râmnicu Sărat, Teleorman şi Vlaşca.
- *Oltenia* - 6 judeţe: Dolj, Gorj, Mehedinţi, Olt, Romanaţi şi Vâlcea.

4. PERIOADA INTERBELICĂ

În perioada cuprinsă între Marea Unire (1 decembrie 1918) până la votarea *Legii pentru unificarea administrativă* (14 iunie 1925), pe teritoriul României au funcţionat 4 regimuri administrative cuprinse într-un sistem global unic, care s-au apropiat tot mai mult ca urmare a măsurilor legislative luate:

- Regimul administrativ al **Vechiului Regat al României** (reglementat prin *Legea pentru Consiliile judeţene* din 2 aprilie 1894);
- Regimul administrativ al **Transilvaniei** (reglementat prin *Decretul privind instituirea conducerii serviciilor publice în Transilvania* nr. 3632 din 11 decembrie 1918);

[59] Puterea publică rezulta din dreptul pe care îl avea consiliul judeţean de a face regulamente pentru administrarea interioară a judeţului, cât şi din dreptul acestuia de a impune contribuţii suplimentare pe lângă cele directe către stat.

[60] Acestea au fost smulse Moldovei în 1812 şi redate în urma războiului Crimeii (1856).

- Regimul administrativ al **Basarabiei** (reglementat prin *Decretul privind instituirea conducerii serviciilor publice în Basarabia* nr. 852 din 9 aprilie 1918);
- Regimul administrativ al **Bucovinei** (reglementat prin *Decretul pentru administraţia Bucovinei* nr. 3715 din 18 decembrie 1918).

Realizate sub imperativul unor sisteme şi conjuncturi politice şi economice diferite, cele 4 decupaje administrative prezentau caracteristici proprii, inducând la nivelul întregului dezechilibre pronunţate, atât ca mărime teritorială şi demografică, cât şi în ceea ce priveşte forma, poziţia reşedinţei în cadrul judeţului sau gradul de accesibilitate. Astfel, în privinţa suprafeţei, judeţele din Bucovina erau de 7–10 ori mai mici decât judeţele vecine din Basarabia sau decât unele judeţe din Transilvania şi Banat (Caraş-Severin, Hunedoara, Bihor, Arad, Timiş - Torontal); chiar şi în Vechiul Regat se înregistrau diferenţieri semnificative între fostele ţinuturi ale Moldovei şi unele judeţe din Muntenia, Oltenia sau Dobrogea[61], după cum decupajul administrativ al Transilvaniei, constituit pe criterii etnice se caracteriza el însuşi prin mari disproporţii[62].

Sarcinile prefecţilor şi a celorlalte organe ale administraţiei locale erau astfel foarte diferite: dacă prefecţii din Bihor sau Caraş-Severin trebuiau să administreze o populaţie de peste 450.000 locuitori, cei ai judeţelor din Bucovina aveau în administraţie o populaţie de peste 10 ori mai mică (Văşcăuţi - 25.000 locuitori), adică de mărimea unui orăşel mijlociu, condus de un primar. La aceasta se adăugau diferenţe mari în ceea ce priveşte infrastructura de comunicaţie, fapt ce limita gradul de accesibilitate în zonele periferice ale unor judeţe. Dacă în mod normal judeţele mai mari ar fi trebuit să corespundă unor zone cu densităţi mari de căi de comunicaţie, care să asigure o circulaţie fluentă şi deci o bună administrare, iar acolo unde reţelele feroviare sau rutiere lipseau sau aveau densităţi foarte reduse judeţele trebuiau să fie mai mici, situaţia din teren era inversă: Basarabia care se caracteriza printr-o infrastructură de comunicaţii foarte deficitară avea judeţe foarte mari, în vreme ce în Bucovina, unde reţeaua rutieră şi feroviară era bine dezvoltată, judeţele erau foarte mici (Meruţiu, 1929, pp. 192-193). Dacă şi Basarabia ar fi fost organizată după mărimea judeţelor din Bucovina, ar fi trebuit să aibă nu 9, ci 49 de judeţe ! La aceasta se adaugă şi faptul că unele judeţe (Cojocna, Turda - Arieş, Suceava, Tecuci) aveau o formă foarte alungită, ce nu corespundea unei axe majore de circulaţie, fapt ce diminua considerabil eficienţa organismelor administrative în exercitarea atribuţiilor acestora în zonele marginale, cu un grad redus de accesibilitate. Unele reşedinţe de judeţ (Râmnicu Vâlcea, Piteşti etc.) erau situate foarte aproape de limita structurilor administrative din care făceau parte. Se creau astfel, în extremităţile opuse reşedinţelor de judeţ, zone rurale nepolarizate sau foarte slab polarizate de acestea, ce gravitau spre reşedinţele judeţelor limitrofe. Configuraţia căilor de

[61] Judeţele Roman, Vaslui, Tutova, Fălciu sau Covurlui erau de 3 - 4 ori mai mici decât judeţe ca Ialomiţa, Tulcea, Constanta sau Dolj.

[62] Judeţul Braşov era, de exemplu, de 6 ori mai mic decât judeţul Hunedoara, judeţe precum Caraş-Severin, Arad, sau Bihor întreceau de 2–9 ori pe majoritatea judeţelor Transilvaniei.

comunicaţie amplifica aceste disfuncţionalităţi, astfel că deplasările din arealele marginale judeţelor către reşedinţele acestora deveneau foarte anevoioase.

Tabelul 14 - Judeţele României pe provincii istorice după Marea Unire (1918–1925)

Provincia istorică	Suprafaţa (km^2)	Populaţia (loc.)*	Număr Judeţe	Suprafaţa medie / judeţ (km^2)	Populaţia medie / judeţ (loc)
Banat	18.715	968.948	2	9357,5	484.474
Basarabia	44.422	1.935.412	9	4935,8	215.046
Bucovina	10.442	807.262	11	949,3	73.387
Crişana	23.148	1.485.835	4	5787	371.459
Dobrogea	23.262	662.000	4	5815,5	165.500
Maramureş	3.381	145.436	1	3381	145.436
Moldova	38.058	2.131.527	13	2927,5	163.964
Muntenia	52.505	3.297.139	11	4773,2	299.740
Oltenia	24.078	1.414.737	6	4013	235.790
Transilvania	57.038	2.660.746	15	3802,5	177.383
ROMÂNIA	**295.049**	**15.509.042****	**76**	**3882,2**	**204.066**

* Populaţia la recensămintele din 1897 (pentru Basarabia), din 1910 (pentru Bucovina, Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş) şi 1912 (pentru teritoriul Vechiului Regat); ** Populaţie estimativă.

Pe de altă parte, lunga coabitare a românilor împreună cu populaţii de alte naţionalităţi, în teritorii administrate de diferite capitale imperiale, a făcut ca populaţiile din aceste teritorii să aibă, în ceea ce priveşte administraţia, concepţii total diferite faţă de curentele centraliste promovate în Vechiul Regat. În consecinţă, oamenii politici, reprezentanţi ai minorităţilor naţionale şi ai românilor din Transilvania, din Basarabia, Bucovina şi din Cadrilater[63] susţineau că cel mai optim cadru pentru realizarea coeziunii naţionale şi a unui climat de înţelegere şi toleranţă între populaţia majoritară şi cea minoritară ar fi o structură administrativă descentralizată, care să permită oamenilor din diferitele părţi ale ţării să-şi păstreze vechile instituţii care deosebeau cultura şi tradiţiile lor de cele ale regiunilor vecine. Ei considerau că nu se putea ajunge la o veritabilă unitate prin ignorarea deosebirilor dintre diferitele părţi ale teritoriului naţional care au evoluat sub sisteme politice diferite, sau depunând eforturi pentru a reduce totul la un sistem comun, scopul principal al guvernului fiind acela de a asigura unitatea prin diversitate. Această moştenire diferenţiată s-a reflectat şi în prima hartă administrativă a României Mari prin care au fost asociate structuri administrativ-teritoriale eterogene, ce au fost constituite şi au evoluat în sisteme politico-administrative diferite *(Fig. 21)*.

[63] Cadrilaterul s-a unit cu România în urma celui de-al Doilea Război Balcanic (28 iunie – 10 august 1913), încheiat prin Pacea de la Bucureşti (13 august 1913); a urmat unirea Basarabiei cu România la 14 / 27 martie 1918; a Bucovinei, la 15 / 28 noiembrie 1918 şi a Transilvaniei la 1 decembrie 1918. Constituirea statului naţional unitar român a fost recunoscută de marile puteri ale vremii (Marea Britanie, Franţa, Italia şi Japonia) prin tratatele de la Saint Germain (Sevres) din 10 august 1920 şi de la Paris (28 octombrie 1920).

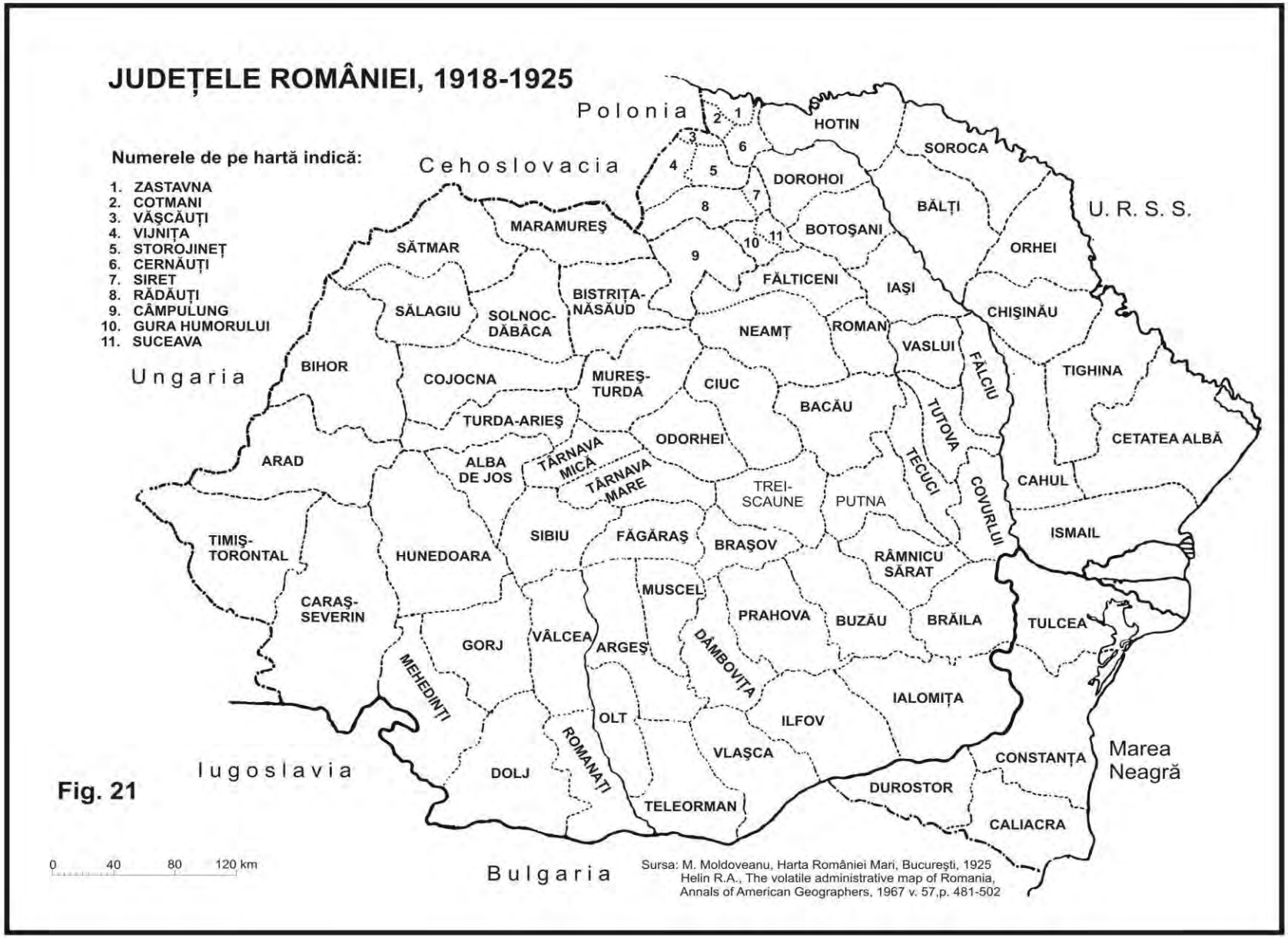

Fig. 21

Sursa: M. Moldoveanu, Harta României Mari, București, 1925
Helin R.A., The volatile administrative map of Romania,
Annals of American Geographers, 1967 v. 57,p. 481-502

Iată de ce, în perioada interbelică, aproape toate partidele politice mai importante şi elitele ştiinţifice au întocmit proiecte de unificare administrativă, unele orientate în direcţia centralizării, altele bazate pe un regionalism administrativ fundamentat pe descentralizare şi autonomie locală.

În vederea realizării decupajului administrativ ce avea să fie oficializat prin Legea pentru unificarea administrativă din 1925[64] a fost constituită o comisie alcătuită din 7 personalităţi ale vremii, oameni de ştiinţă şi reprezentanţi ai armatei[65], trei dintre aceştia fiind geografi: Simion Mehedinţi, Vintilă Mihăilescu şi Vasile Meruţiu. S-a optat pentru constituirea unor judeţe mari, care să cuprindă în medie între 300.000 şi 400.000 locuitori, cu suficiente resurse financiare, care să le permită implementarea unei veritabile autonomii locale. Pe această bază, comisia a propus mai întâi un decupaj administrativ în 48 de judeţe, urmând deci să fie desfiinţate prin contopire 28 de judeţe, fapt ce a atras ample proteste din partea reprezentanţilor acestora. Prin urmare, a fost elaborată o a doua propunere de organizare administrativ-teritorială, numărul judeţelor desfiinţate fiind în acest caz redus la jumătate. Şi de această dată, sub presiunea autorităţilor locale s-a renunţat la desfiinţarea unor judeţe, consfinţindu-se în final organizarea administrativă a teritoriului României în 71 de judeţe[66] *(Fig. 22)*, ca urmare a desfiinţării prin contopire a 6 judeţe din Bucovina (Cotmani, Gura Humorului, Siret, Văşcăuţi, Vijniţa şi Zastavna) şi a divizării judeţului Caraş-Severin în judeţele Caraş şi Severin. Cu acest prilej, au fost reajustate şi unele limite dintre judeţe, cu precădere a celor din Transilvania, Basarabia şi Cadrilater, iar partea estică a judeţului Torontal, cu populaţie majoritar românească a fost inclusă în judeţul Timiş *(Fig. 23)*.

Deşi atenuate, contrastele se menţineau încă profunde, atât sub raport *demografic* (în vreme ce judeţul Ilfov, datorită Capitalei se apropia de 1 milion de locuitori, iar judeţe precum Timiş, Bihor, Prahova sau Dolj se apropiau sau chiar depăşeau 500.000 locuitori, altele se situau chiar sub plafonul a 100.000 locuitori: Făgăraş - 86.461 locuitori, Câmpulung - 95.174 locuitori), cât şi *teritorial* (între 1309 km^2 - judeţul Suceava şi 8626 km^2 - judeţul Timiş). Totodată, disfuncţionalităţile induse de poziţia excentrică a reşedinţei unor judeţe (Râmnicu Vâlcea, Slatina, Piteşti, Miercurea Ciuc sau Turnu Măgurele) au fost menţinute prin păstrarea configuraţiei judeţelor, iar în cadrul noului judeţ Severin s-a optat pentru fixarea reşedinţei la Lugoj, foarte aproape de limita sa nord-vestică, fapt ce a determinat gravitarea comunelor din extremitatea sa sudică (clisura Dunării) către Drobeta - Turnu Severin. Considerăm că, în acest caz, centralitatea ar fi impus ca o reşedinţă mult mai viabilă oraşul Caransebeş, opţiunea pentru Lugoj făcându-se însă datorită diferenţei mari de populaţie dintre cele două oraşe: 23.593 locuitori (Lugoj), faţă de numai 8704 locuitori ai Caransebeşului (1930).

---

[64] Legea a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1926.

[65] Comisia constituită pentru elaborarea primului decupaj administrativ-teritorial unitar al României era constituită din: *Simion Mehedinţi* – preşedinte, *Vintilă Mihăilescu* – secretar general, *Al. Crăsnaru, Vasile Meruţiu*, colonelul *Linteş*, colonelul *A. Vasilescu* şi *Al. Grigorescu* – membri (Nistor, 2000, p. 116).

[66] Cele 71 de judeţe erau organizate în 429 plase, care cuprindeau 8751 comune, 179 oraşe şi 15.981 sate.

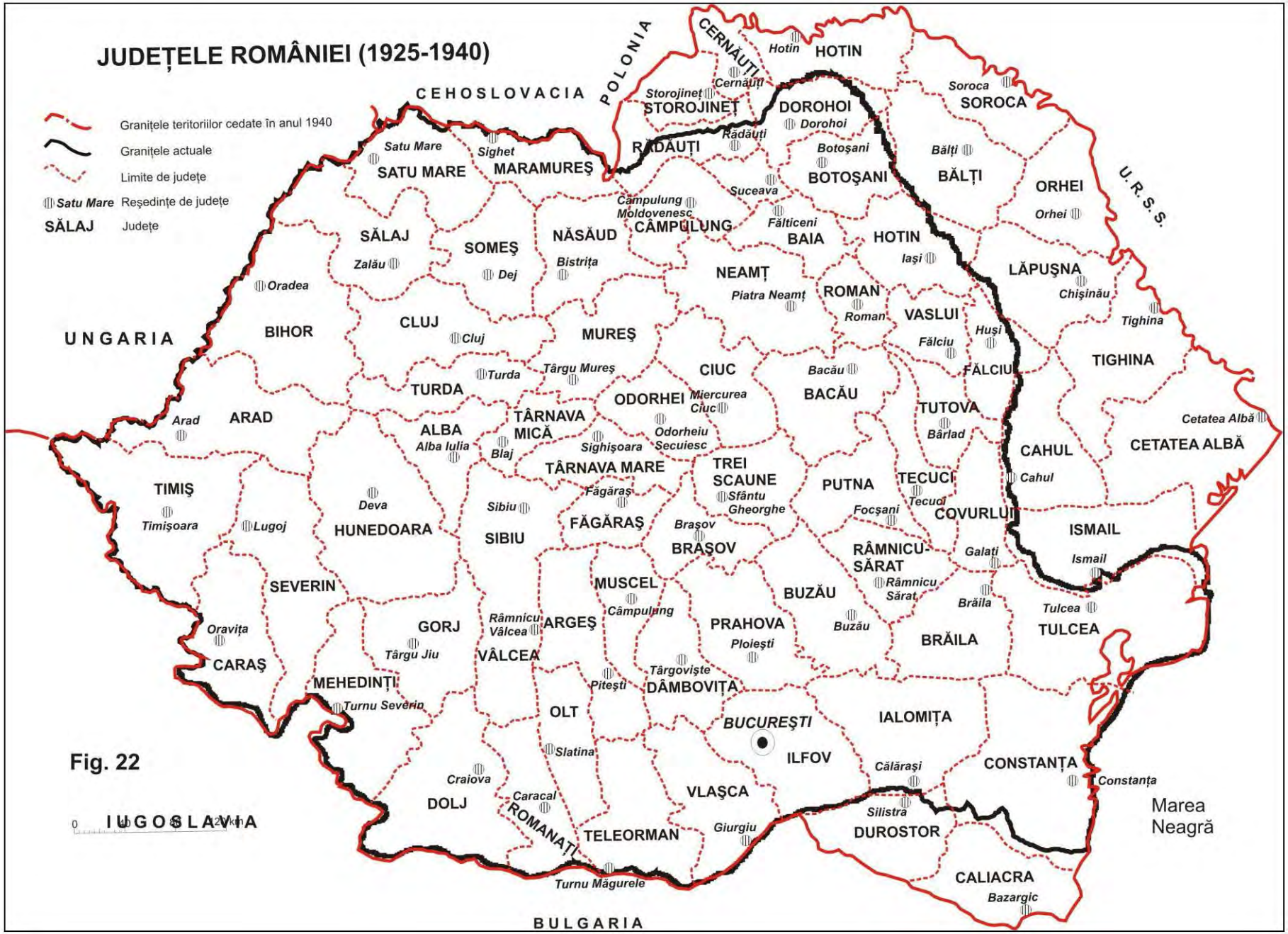
JUDEȚELE ROMÂNIEI (1925-1940)
Granițele teritoriilor cedate în anul 1940
Granițele actuale
Limite de județe
Satu Mare Reședințe de județe
SĂLAJ Județe
POLONIA
CEHOSLOVACIA
U.R.S.S.
UNGARIA
IUGOSLAVIA
BULGARIA
Marea Neagră
CERNĂUȚI
Hotin
HOTIN
Cernăuți
Storojinet
STOROJINEȚ
Soroca
SOROCA
DOROHOI
Dorohoi
RĂDĂUȚI
Rădăuți
Botoșani
BOTOȘANI
Bălți
BĂLȚI
ORHEI
Orhei
Satu Mare
SATU MARE
Sighet
MARAMUREȘ
Suceava
Câmpulung Moldovenesc
CÂMPULUNG
Fălticeni
BAIA
HOTIN
Iași
LĂPUȘNA
Chișinău
Tighina
SĂLAJ
Zalău
SOMEȘ
Dej
NĂSĂUD
Bistrița
NEAMȚ
Piatra Neamț
ROMAN
Roman
VASLUI
Huși
Fălciu
FĂLCIU
TIGHINA
Oradea
BIHOR
CLUJ
Cluj
MUREȘ
Târgu Mureș
Turda
TURDA
CIUC
Bacău
BACĂU
TUTOVA
Bârlad
Cetatea Albă
CETATEA ALBĂ
Arad
ARAD
ALBA
Alba Iulia
Blaj
TÂRNAVA MICĂ
Sighișoara
ODORHEI
Miercurea Ciuc
Odorheiu Secuiesc
CAHUL
Cahul
TÂRNAVA MARE
TREI SCAUNE
Sfântu Gheorghe
PUTNA
Focșani
TECUCI
Tecuci
COVURLUI
ISMAIL
Ismail
TIMIȘ
Timișoara
Lugoj
Deva
HUNEDOARA
Sibiu
SIBIU
FĂGĂRAȘ
Făgăraș
Brașov
BRAȘOV
Galați
RÂMNICU SĂRAT
Râmnicu Sărat
SEVERIN
MUSCEL
Câmpulung
BUZĂU
Buzău
Brăila
Tulcea
TULCEA
Oravița
GORJ
Târgu Jiu
Râmnicu Vâlcea
ARGEȘ
PRAHOVA
Ploiești
BRĂILA
CARAȘ
VÂLCEA
Târgoviște
DÂMBOVIȚA
Pitești
MEHEDINȚI
Turnu Severin
OLT
Slatina
BUCUREȘTI
IALOMIȚA
ILFOV
Călărași
CONSTANȚA
Constanța
Craiova
DOLJ
Caracal
ROMANAȚI
VLAȘCA
Giurgiu
Silistra
DUROSTOR
TELEORMAN
Turnu Măgurele
CALIACRA
Bazargic
Fig. 22

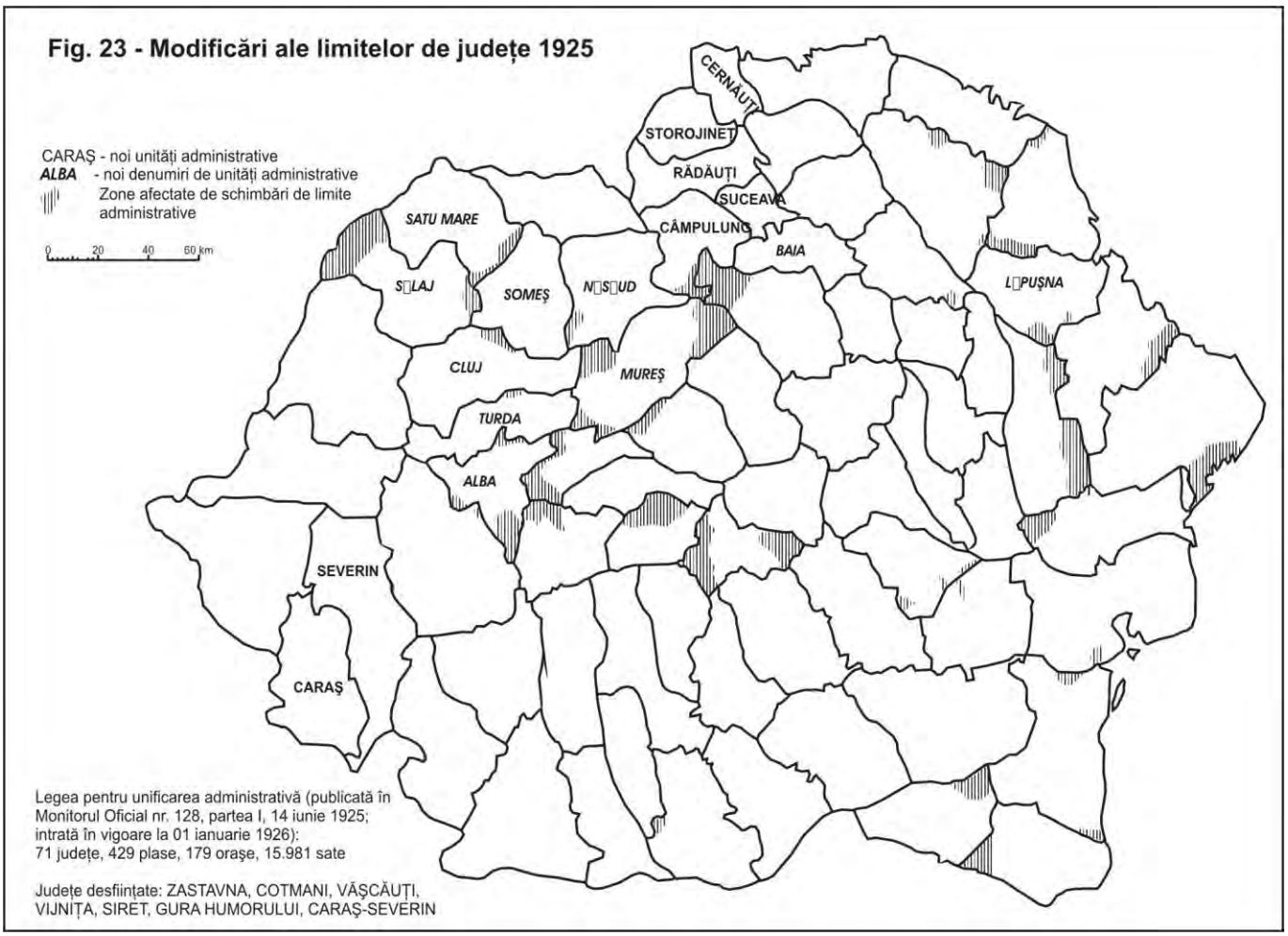

Judeţul constituia unitatea administrativă de bază, care coordona activitatea din teritoriu, consiliile judeţene fiind supuse direct autorităţilor centrale. Acestea dispuneau de personalitate juridică, fiind concepute ca relee de transmitere a puterii centrale către autorităţile locale. Se legifera astfel, în planul organizării administrativ-teritoriale, programul politic sprijinit de politicienii din Vechiul Regat[67] bazat pe o *centralizare excesivă*, garanţie a unităţii şi securităţii naţionale. La rândul său, Constituţia din 1923 declara România, stat naţional unitar şi indivizibil, iar prin articolul 137 unifica diversele sisteme juridice moştenite de diferitele regiuni ale statului.

Pentru eficientizarea activităţii de administraţie şi pentru o aplicare cât mai riguroasă şi uniformă a tutelei administrative, judeţele au fost grupate în circumscripţii administrative, cu rol executiv, fără personalitate juridică, conduse de inspectori generali administrativi.

[67] Exponenţii acestui program politic au fost politicienii din guvernele conduse de Mareşalul Alexandru Averescu, precum şi cei din guvernele liberale conduse de Ion I. C. Brătianu (19 ianuarie 1922 - 30 martie 1926 şi 21 - 24 noiembrie 1927) şi Vintilă I. C. Brătianu (24 noiembrie 1927 - 10 noiembrie 1928).

Tabelul 15 – Circumscripţiile administrative

Actul normativ de organizare	Circumscripţii şi reşedinţa acestora	Judeţele componente
Decizia Consiliului de Miniştri nr. 577 / P din 6 febr. 1926	Cluj	Cluj, Maramureş, Mureş, Năsăud, Satu Mare, Sălaj, Someş.
	Timişoara	Arad, Bihor, Caraş, Hunedoara, Mehedinţi, Severin, Timiş – Torontal.
	Sibiu	Alba, Făgăraş, Odorhei, Târnava Mare, Târnava Mică, Turda.
	Craiova	Argeş, Dolj, Gorj, Olt, Romanaţi, Teleorman, Vâlcea.
	Ploieşti	Braşov, Buzău, Ciuc, Dâmboviţa, Ilfov, Muscel, Prahova, Trei Scaune, Vlaşca.
	Galaţi	Brăila, Caliacra, Constanţa, Covurlui, Durostor, Ialomiţa, Ismail, Râmnicu Sărat, Tulcea.
	Cernăuţi	Botoşani, Cernăuţi, Câmpulung, Dorohoi, Fălticeni, Hotin, Neamţ, Rădăuţi, Storojineţ, Suceava.
	Iaşi	Bacău, Bălţi, Iaşi, Putna, Roman, Tecuci, Tutova, Vaslui.
	Chişinău	Cahul, Cetatea Albă, Fălciu, Lăpuşna, Orhei, Soroca, Tighina.
Decizia Ministrului de Interne nr. 25. 134 / P din 18 nov. 1927	Piteşti	Argeş, Dâmboviţa, Dolj, Gorj, Mehedinţi, Muscel, Olt, Romanaţi, Teleorman, Vâlcea, Vlaşca.
	Ploieşti	Brăila, Buzău, Caliacra, Constanţa, Durostor, Ialomiţa, Ilfov, Prahova, Râmnicu Sărat, Tulcea.
	Iaşi	Bacău, Covurlui, Fălciu, Fălticeni, Iaşi, Neamţ, Putna, Roman, Tecuci, Tutova, Vaslui.
	Botoşani	Botoşani, Cernăuţi, Câmpulung, Dorohoi, Rădăuţi, Storojineţ, Suceava.
	Chişinău	Bălti, Hotin, Lăpuşna, Orhei, Soroca.
	Cetatea Albă	Cahul, Cetatea Albă, Ismail, Tighina.
	Sibiu	Alba, Făgaraş, Hunedoara, Sibiu, Târnava Mare, Târnava Mică.
	Târgu Mureş	Braşov, Ciuc, Mureş, Odorhei, Trei Scaune, Turda.
	Oradea	Arad, Bihor, Carei, Severin, Timiş – Torontal.
	Cluj	Cluj, Maramureş, Năsăud, Satu Mare, Sălaj, Someş.
Decizia Ministrului de Interne nr. 4640 / P din 11 apr. 1928	Piteşti	Argeş, Dolj, Gorj, Mehedinţi, Muscel, Olt, Romanaţi, Teleorman, Vâlcea
	Ploieşti	Brăila, Buzău, Dâmboviţa, Ialomiţa, Ilfov, Prahova, Râmnicu Sărat, Vlaşca.
	Iaşi	Bacău, Covurlui, Fălciu, Fălticeni, Iaşi, Neamţ, Putna, Roman, Tecuci, Tutova, Vaslui.
	Botoşani	Botoşani, Cernăuţi, Câmpulung, Dorohoi, Rădăuţi, Storojineţ, Suceava.
	Chişinău	Bălţi, Cahul, Hotin, Lăpuşna, Orhei, Soroca, Tighina.
	Constanţa	Caliacra, Cetatea Albă, Constanţa, Durostor, Ismail, Tulcea.
	Braşov	Alba, Braşov, Făgăraş, Hunedoara, Odorhei, Sibiu, Târnava Mare, Târnava Mică, Trei Scaune.
	Oradea	Arad, Bihor, Caraş, Sălaj, Severin, Timiş – Torontal.
	Cluj	Ciuc, Cluj, Maramureş, Mureş, Năsăud, Satu Mare, Someş, Turda.

Sursa: Nistor I. S. (2000), *Comuna şi judeţul. Evoluţia istorică*, Edit. Dacia, Cluj Napoca, pp. 169-173.

Aşezările umane erau clasificate în 3 categorii: comune rurale, comune urbane (declarate ca atare prin lege şi înţelese ca aşezări rurale evoluate, având un stadiu tranzitoriu între sat şi oraş) şi oraşe (distingându-se şi în cadrul acestora, 2 categorii:

reşedinţe şi nereşedinţe de judeţ). Cele mai mari reşedinţe de judeţ (atât ca populaţie cât şi ca importanţă economico-socială), ce constituiau centre polarizatoare de nivel macroteritorial, au fost declarate municipii.

In aceste condiţii, în cadrul celor 71 de judeţe se înregistrau contraste substanţiale atât ca suprafaţă (raportul dintre suprafaţa celui mai mare judeţ - Tulcea, şi celui mai mic - Suceava, fiind de 6,6), cât şi în ceea ce priveşte gradul de dotare tehnico-edilitară[68], numărul de locuitori[69], structura şi configuraţia sistemelor de aşezări, gradul de urbanizare etc. Astfel, judeţe precum Prahova, Constanţa, Hunedoara, Putna, Dorohoi, Vâlcea sau Tulcea dispuneau de sisteme urbane bine conturate, alcătuite din 5-7 oraşe, în vreme ce alte 25 de judeţe[70] nu dispuneau practic de un sistem urban propriu, reşedinţa de judeţ fiind practic singurul lor oraş. Majoritatea acestora înregistrau o pondere a populaţiei urbane extrem de scăzută, evidenţiindu-se judeţele basarabene Hotin (3,9%), Soroca (4,7%), Orhei (5,5%) şi Bălţi (7,9%). Gradul mare de ruralizare, asociat cu lipsa unor centre polarizatoare puternice în jumătatea estică a ţării (Moldova şi Basarabia) este şi motivul pentru care din cele 5 oraşe declarate municipii, dar care nu atingeau plafonul demografic limită, de 50.000 locuitori, 4 se aflau aici - 2 în Moldova: Botoşani şi Bacău, şi 2 în Basarabia: Bălţi şi Cetatea Albă. Pe de altă parte, mărimea demografică a unor oraşe reşedinţă de judeţ (Făgăraş - 7841 locuitori, Odorheiu Secuiesc - 8518 locuitori sau Slatina – 11 243 locuitori) (1930), le făcea incapabile să preia funcţia de centre polarizatoare de prim rang pentru o unitate administrativă de dimensiunea unui judeţ, mai ales în condiţiile în care acesta era şi singura aşezare urbană din unităţile administrative respective. Acest inconvenient a fost remediat într-o oarecare măsură prin preluarea unor funcţii administrative de către aşezările rurale cu funcţie de loc central, care şi-au găsit o confirmare a acestui rol prin alegerea lor ca reşedinţe de plase. La polul opus se situau judeţe precum Ilfov sau Covurlui care deşi dispuneau de un singur oraş, aveau o populaţie urbană care se apropia sau chiar depăşea 50% din total, sau judeţe cu sisteme urbane bine dezvoltate atât numeric, cât şi calitativ[71].

Existenţa unui număr foarte mare de judeţe diferite între ele ca suprafaţă şi potenţial economic şi demografic ca unităţi administrativ-teritoriale de prim rang, a impus necesitatea asocierii acestora în vederea creerii cadrului optim pentru o mai bună colaborare în ceea ce priveşte executarea, constituirea sau întreţinerea de lucrări şi

[68] Din cele 175 de oraşe care alcătuiau sistemul urban românesc în 1938, 114 nu dispuneau de canalizare; 108 nu aveau reţele de alimentare cu apă potabilă, iar un sfert nu dispuneau de energie electrică (Enciclopedia României, II, 1938, p. 3).

[69] De exemplu, la 1 iulie 1937 judeţul Făgăraş avea o populaţie de 89.428 loc, Câmpulung de 103.731 loc, Fălciu de 125.640 loc, în vreme ce Bihorul avea 536.653 loc, Prahova 533.547 loc, iar Doljul avea 524.332 loc.

[70] Aceste judeţe erau: Arad, Bălţi, Brăila, Braşov, Covurlui, Făgăraş, Fălciu, Gorj, Hotin, Iaşi, Ilfov, Maramureş, Muscel, Odorhei, Olt, Orhei, Râmnicu Sărat, Roman, Sibiu, Soroca, Tecuci, Turda, Tutova, Vaslui şi Vlaşca.

[71] Astfel, 20 de judeţe dispuneau de reţele urbane alcătuite din 2 oraşe, 15 judeţe din sisteme urbane cu 3 oraşe, 5 judeţe cu 4 oraşe, 6 cu 5 oraşe, iar 2 judeţe (Constanţa şi Prahova) aveau 7 oraşe. In cea mai mare parte, oraşele aveau o distribuţie armonioasă în teritoriu.

instituţii cu caracter social, economic sau cultural. Prin urmare, asocierea nu presupunea o comasare teritorială, ci crearea unui cadru juridic şi instituţional adecvat pentru realizarea unor scopuri bine determinate. Aceasta s-a concretizat în perioada interbelică prin constituirea succesivă a unor structuri administrative de nivel macroregional, rezultate prin agregarea judeţelor: directoratele ministeriale şi ţinuturile.

Directoratele ministeriale (1929-1931)

Acest deziderat şi-a găsit concretizarea prin venirea la putere a Partidului Naţional Ţărănesc, principalul exponent al sentimentelor anti-liberale din România interbelică.

Orientându-şi atenţia asupra reformării structurilor administrative, noul guvern condus de Iuliu Maniu (10 noiembrie 1928 - 7 iunie 1930), a promulgat la 3 august 1929 *Legea pentru organizarea administraţiunii locale* care se dorea un important pas în direcţia democratizării şi descentralizării administraţiei locale. Legea reînnoia ideea regiunilor istorice organizând teritoriul ţării în 7 *directorate ministeriale*[72] denumite după oraşele alese centre administrative: Bucureşti, Cernăuţi, Chişinău, Cluj, Craiova, Iaşi şi Timişoara *(Fig. 24)*.

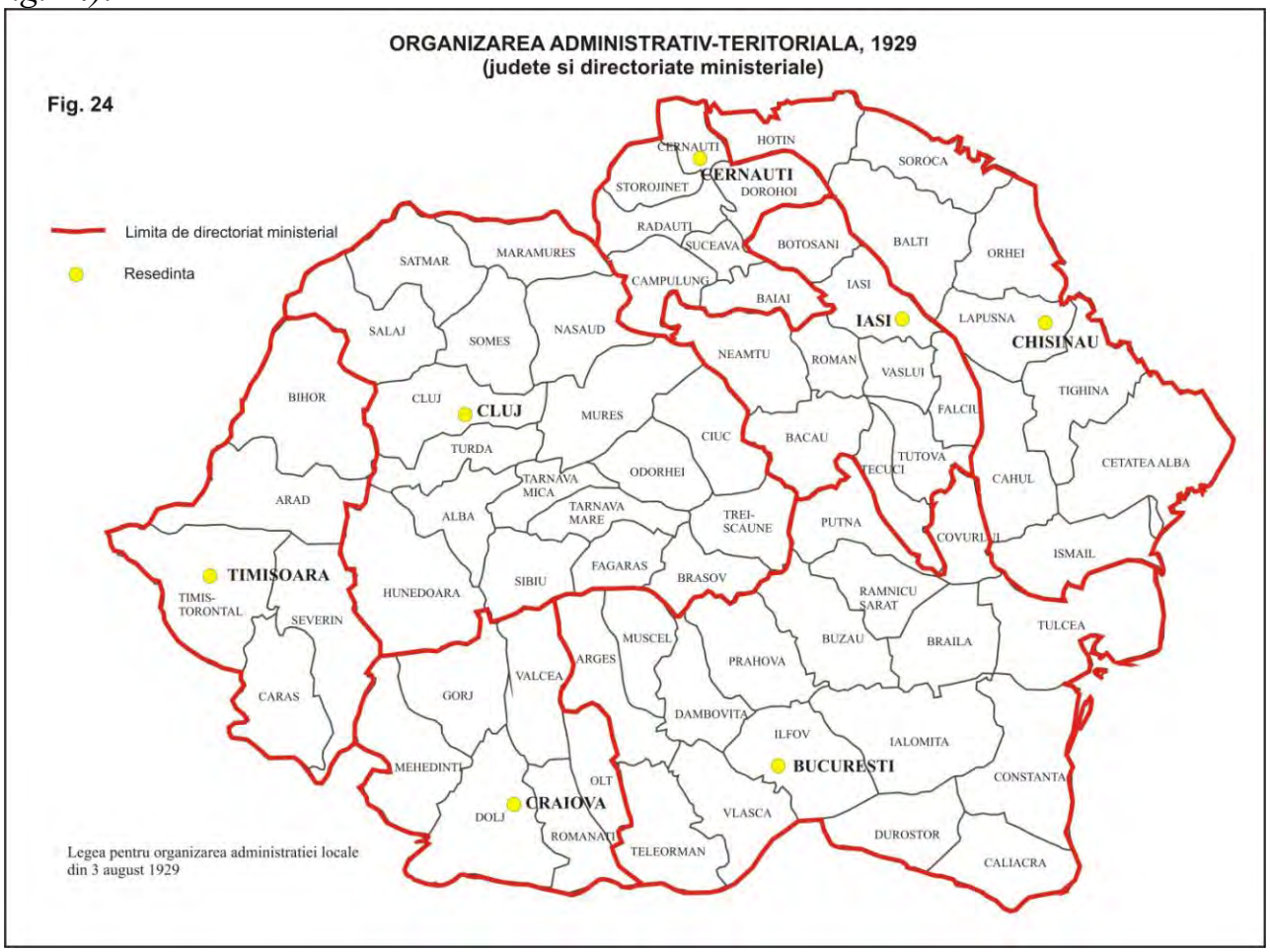

[72] Însuşi evitarea folosirii termenului de „regiune" pentru a desemna structurile administrative nou create este o expresie a compromisului datorat presiunii liberalilor, care vedeau în regionalizare o atingere a unităţii statului (Oroveanu, 1986, p. 157).

Delimitarea, parţial suprapusă provinciilor istorice, ţinea seamă atât de criteriul etnic[73], cât şi de relaţiile tradiţionale stabilite la nivelul sistemului urban (includerea judeţului Covurlui alături de judeţele din Muntenia se baza pe nucleul de polarizare Galaţi - Brăila; a judeţelor din Crişana împreună cu cele din Banat, pe legăturile istorice statornicite între oraşele din vestul ţării etc.).

Acest decupaj administrativ a avut un caracter efemer, rămânând neschimbat mai puţin de doi ani. Dezorganizat ca urmare a demisiei conducătorului său şi lovit de o puternică criză internă, Partidul Naţional Ţărănesc a pierdut controlul asupra guvernului în 1931, iar guvernul liberal care l-a succedat la putere a desfiinţat structurile administrative create cu puţin timp înainte, considerând că acestea ar fi fost contrare idealurilor naţionale şi ar fi ameninţat unitatea statului.

Tabelul 16 – Directoratele ministeriale (1929-1931)

Directoratul ministerial	**Suprafaţa** (km^2)	**Judeţele componente**	**Plase**	**Oraşe**	**Sate**
Bucureşti	78 906	Argeş, Brăila, Buzău, Caliacra, Constanţa, Covurlui, Dâmboviţa, Durostor, Ialomiţa, Ilfov, Muscel, Prahova, Putna, Râmnicu Sărat, Teleorman, Tulcea, Vlaşca	108	54	4464
Cernăuţi	16 641	Baia, Câmpulung, Cernăuţi, Dorohoi, Rădăuţi, Storojineţ, Suceava	25	22	747
Chişinău	44 422	Bălţi, Cahul, Cetatea Albă, Hotin, Ismail, Lăpuşna, Orhei, Soroca, Tighina	52	19	1837
Cluj	69 852	Alba, Braşov, Ciuc, Cluj, Făgăraş, Hunedoara, Maramureş, Mureş, Năsăud, Odorhei, Sălaj, Satu Mare, Sibiu, Someş, Târnava Mare, Târnava Mică, Trei Scaune, Turda	118	38	2859
Craiova	26 941	Dolj, Gorj, Mehedinţi, Olt, Romanaţi, Vâlcea	37	17	2421
Iaşi	25 857	Bacău, Botoşani, Fălciu, Iaşi, Neamţ, Roman, Tecuci, Tutova, Vaslui	40	18	2411
Timişoara	32 430	Arad, Bihor, Caraş, Severin, Timiş-Torontal	49	11	1242

Prelucrare după *Enciclopedia României*, **II**, 1938, Bucureşti

Acest decupaj administrativ avut un caracter efemer, rămânând neschimbat mai puţin de doi ani. Dezorganizat ca urmare a demisiei conducătorului său şi lovit de o puternică criză internă, Partidul Naţional Ţărănesc a pierdut controlul asupra guvernului în 1931, iar guvernul liberal care l-a succedat la putere a desfiinţat structurile administrative create cu puţin timp înainte, considerând că acestea ar fi fost contrare idealurilor naţionale şi ar fi ameninţat unitatea statului.

[73] Asocierea Bucovinei în care ponderea românilor era de numai 44,5% din totalul populaţiei cu judeţele Dorohoi şi Baia din Moldova, a condus la o structură administrativă cu o largă majoritate românească, structură reflectată şi la nivelul consiliului regional; la fel în cazul Dobrogei, prin alăturarea ei judeţelor din Muntenia şi din sudul Moldovei.

Legea a avut o deosebită importanţă şi în ceea ce priveşte organizarea şi administrarea comunelor rurale. Astfel, ea stabilea un plafon minim de populaţie de 10.000 locuitori pentru constituirea acestora ca unităţi administrativ-teritoriale formate din unul sau mai multe sate. Erau exceptate satele de munte, unde din cauza depărtării nu era posibilă formarea unei comune cu acest număr de locuitori, dar şi sate cu o infrastructură tehnico-edilitară dezvoltată, care dispuneau de suficiente mijloace pentru a se administra independent. Satele erau definite din punct de vedere administrativ ca sectoare ale unei comune rurale, fiind împărţite în două categorii: sate mici, cu o populaţie de până la 600 locuitori şi sate mari, cu peste 600 de locuitori. Legea a atribuit personalitate juridică şi sectoarelor comunale, reglementând totodată subdivizarea tuturor comunelor urbane în sectoare administrative (Oroveanu, 1986, p. 195).

Ţinuturile (1938-1940)

Ultima reformă administrativă a României interbelice a avut loc după instaurarea dictaturii regale de către Carol al II-lea, prin adoptarea unei noi constituţii la 24 februarie 1938. Aceasta a avut ca principal efect asocierea judeţelor în cadrul unor noi structuri macroteritoriale: ţinuturile, fapt consfinţit prin legea administrativă din 14 august 1938.

De această dată, delimitarea ţinuturilor nu mai ţinea cont de configuraţia provinciilor istorice, ci pornea de la premisa că acestea trebuiau să constituie „entităţi geografice şi economice bine definite, punând laolaltă pe locuitorii înfrăţiţi ai României noi, după nevoile reale ale lor, după aşezarea geografică firească, după căile de comunicaţie, după caracterul comun al vieţii economice, după resursele de care dispun”[74]. Delimitarea unora dintre acestea este discutabilă chiar şi în condiţiile economico-sociale de atunci, sugerând mai curând un caracter arbitrar, circumscris logicii *divide et impera*, decât o reală complementaritate a potenţialului economic şi o omogenitate a gradului de accesibilitate. Limitele se suprapuneau în unele cazuri peste zone de maximă concentrare demografică, perturbând sistemele de aşezări constituite de-a lungul timpului, ca răspuns la factorii obiectivi, de mediu (limita dintre ţinuturile Mureş şi Someş, cea dintre ţinuturile Prut şi Dunărea de Jos; Prut şi Nistru; sau cea care diviza Dobrogea, între judeţele Tulcea şi Constanţa) *(Fig. 25)*.

Ţinutul era conceput ca o „circumscripţiune teritorială”, cu personalitate juridică, care reprezenta interesele locale şi exercita în acelaşi timp şi atribuţiile de administraţie generală. Judeţele îşi pierdeau personalitatea juridică pe care au avut-o între 1864 şi 1938, devenind „circumscripţiuni de control şi de desconcentrare a administraţiei generale”.

Scopurile declarate ale constituirii ţinuturilor se refereau la o mai bună gospodărire a colectivităţilor locale şi la desconcentrarea serviciului de stat prin preluarea acestora de către un guvernator local, numit de organele puterii centrale.

[74] Armand Călinescu (1938), *Spiritul noului regim administrativ*, în Enciclopedia României, **II**, p. 4.

Tabelul 28 – Ţinuturile (1938-1940)

Ţinutul	Suprafaţa (km^2)	Judeţele componente	Plase	Oraşe	Sate
Olt	26 941	Dolj, Gorj, Mehedinţi, Olt, Romanaţi, Vâlcea	37	17	2 421
Argeş	40 879	Argeş, Braşov, Buzău, Dâmboviţa, Ilfov, Muscel, Prahova, Teleorman, Trei Scaune, Vlaşca	67	26	2 957
Mării	21 731	Caliacra, Constanţa, Durostor, Ialomiţa	24	18	779
Dunării	37 958	Brăila, Cahul, Covurlui, Fălciu, Ismail, Putna, Râmnicu Sărat, Tecuci, Tutova	46	24	1 842
Nistru	22 355	Cetatea Albă, Lăpuşna, Orhei, Tighina	23	7	795
Prut	31 775	Bacău, Bălţi, Botoşani, Fălticeni (Baia), Iaşi, Neamţ, Roman, Soroca, Vaslui	46	19	2 456
Suceava	17 070	Câmpulung, Cernăuţi, Dorohoi, Hotin, Rădăuţi, Storojineţ, Suceava	27	22	784
Alba Iulia	30 297	Alba, Ciuc, Făgăraş, Mureş, Odorhei, Sibiu, Târnava Mare, Târnava Mică, Turda	54	17	1 135
Crişuri	33 385	Bihor, Cluj, Maramureş, Năsăud, Sălaj, Satu Mare, Someş	56	16	1 575
Timiş	32 658	Arad, Caraş, Hunedoara, Severin, Timiş-Torontal	49	13	1 237

Sursa: ***(1938), *Enciclopedia României*, II, Bucureşti, p 6-18

În concluzie, se poate afirma că evoluţia organizării administrativ-teritoriale a României interbelice este o reflectare a două tendinţe contradictorii, corespunzătoare celor două curente politice promovate de partidele care s-au succedat la guvernare: unul centralist, promovat de liberali, bazat pe suprimarea autonomiei locale şi pe negarea provinciilor istorice; altul regionalist, susţinut de ţărănişti, adepţi ai unităţii în diversitate prin macroregiuni care să se suprapună provinciilor istorice şi care să dispună de o largă autonomie locală. Însă nici adepţii centralismului, nici cei ai regionalismului nu au reuşit să creeze unităţi administrative complet noi, limitându-se la a închega decupaje regionale prin agregarea vechilor judeţe.

Instabilitatea s-a concretizat şi la nivel intradepartamental, printr-o tendinţă evidentă de fragmentare a judeţelor: în locul celor 36 de plase desfiinţate între 1930-1937 au fost create 138 astfel de unităţi administrative. La acestea s-a adăugat şi adoptarea legii din 27 martie 1936, prin care a fost reglementat statutul administrativ al staţiunilor balneoclimaterice.

5. PERIOADA 1950-1968

Ajungerea la putere, la 6 martie 1945, a primului guvern politic condus de comunişti de orientare pro-sovietică, a atras ample mutaţii şi în domeniul organizării administrativ-teritoriale a ţării. Acestea nu au constituit însă o prioritate imediată, constituţia din 1948 menţinând vechile delimitări în comune, plase şi judeţe, care au fost însă înlocuite în 1950[75] cu 28 *regiuni*[76] *(Fig. 26),* organizate, după model sovietic, în *raioane* (177) şi *comune* (4052). Acestea nu mai erau delimitate după criteriul specificităţii geografice şi istorice, ca în 1929, ci pe criteriul „complexităţii social-economice", fiind considerate „unităţi administrative pe care se sprijineau direct organele centrale de stat în înfăptuirea politicii partidului şi statului". Configuraţia lor nu amintea nimic din cea a fostelor judeţe, sprijinindu-se în mare parte pe barierele naturale, reprezentate de arcul Carpatic şi Dunăre. În plus, crearea unor unităţi administrative cu suprafeţe duble faţă de vechile judeţe se sprijinea pe raţiunea subordonării regiunilor agricole marilor centre urbane, prin realizarea unui complex agro-industrial integrat, întărindu-se astfel influenţa proletariatului asupra ţărănimii, mai reticentă la „reformele" impuse de clasa politică comunistă. Denumirile lor erau depersonalizate, reluându-le, cel mai adesea, pe cele ale oraşelor alese reşedinţe.

[75] Legea nr. 5 pentru raionarea administrativ-economică a teritoriului Republicii Populare Române, în Buletinul Oficial al R.P.R., nr. 77, din 8 septembrie 1950.

[76] Regiunea era considerată „unitatea administrativ-economică delimitată teritorial, pe care se sprijină direct organele centrale de stat în înfăptuirea politicii Partidului şi a Guvernului". Regiunea era subordonată direct organelor centrale ale Statului (articolul 3 al Legii 5/1950).

REGIUNILE ROMÂNIEI, 1950-1952
Fig. 26
U. R. S. S.
BUCOVINA DE NORD
(la U.R.S.S. din 1940)
BOTOŞANI
Botoşani
U. R. S. S.
SUCEAVA
Câmpulung Moldovenesc
IAŞI
Iaşi
BASARABIA
(la U.R.S.S. din 1940)
Baia Mare
BAIA MARE
DORNA
Bistriţa
0 20 40 60 km
Oradea
BIHOR
R. P. UNGARĂ
Cluj
CLUJ
MUREŞ
Târgu Mureş
BACĂU
Bacău
BÂRLAD
Bârlad
ARAD
Arad
STALIN
Oraşul Stalin
PUTNA
Focşani
SIBIU
Sibiu
Deva
HUNEDOARA
Timişoara
TIMIŞOARA
Galaţi
BUZĂU
Buzău
GALAŢI
PRAHOVA
Ploieşti
Caransebeş
SEVERIN
Râmnicu Vâlcea
ARGEŞ
Târgu Jiu
VÂLCEA
Piteşti
GORJ
Bucureşti
IALOMIŢA
Călăraşi
Constanţa
CONSTANŢA
Marea Neagră
BUCUREŞTI
R.P.F. IUGOSLAVIA
Roşiori de Vede
Craiova
DOLJ
TELEORMAN
CADRILATERUL
(la Bulgaria din 1940)
R. P. BULGARĂ

Tabelul 29 – Regiunile României (1950-1952)

Nr crt	Regiunea	Centrul administrativ	Nr crt	Regiunea [continuare]	Centrul administrativ [continuare]
1	Argeş	Piteşti	15	Hunedoara	Deva
2	Arad	Arad	16	Ialomiţa	Călăraşi
3	Bacău	Bacău	17	Iaşi	Iaşi
4	Baia Mare	Baia Mare	18	Mureş	Târgu Mureş
5	Bârlad	Bârlad	19	Prahova	Ploieşti
6	Bihor	Oradea	20	Putna	Focşani
7	Botoşani	Botoşani	21	Rodna	Bistriţa
8	Bucureşti	Bucureşti	22	Severin	Caransebeş
9	Buzău	Buzău	23	Sibiu	Sibiu
10	Cluj	Cluj	24	Stalin	Oraşul Stalin
11	Constanţa	Constanţa	25	Suceava	Câmpulung Moldovenesc
12	Dolj	Craiova	26	Teleorman	Roşiori de Vede
13	Galaţi	Galaţi	27	Timişoara	Timişoara
14	Gorj	Târgu Jiu	28	Vâlcea	Râmnicu Vâlcea

Sursa: *Legea nr. 5 pentru raionarea administrativ-economică a teritoriului Republicii Populare Române*, în Buletinul Oficial al R.P.R., nr. 77, din 8 septembrie 1950.

Dacă România mai cunoscuse organizarea pe regiuni şi în sistemele administrative interbelice, fie sub forma directoratelor ministeriale, fie sub cea a ţinuturilor, *raioanele* constituiau structuri administrativ-teritoriale în întregime noi, rezultat al „importului" sovietic. Acestea erau definite ca fiind „unităţi teritoriale operative din punct de vedere economic, politic şi administrativ, alcătuite din oraşe de subordonare raională şi comune"[77], având în medie o suprafaţă dublă faţă de cea a plaselor, în locul cărora au fost create. Evoluţia numărului şi deci a suprafeţei acestora s-a situat pe două coordonate: într-o primă etapă (1950-1956) a crescut la 192, evidenţiind o tendinţă de fragmentare; a doua etapă (1956-1960) s-a caracterizat prin comasări, fiind desfiinţate 50 de raioane.

Crearea unor diviziuni administrative de mari dimensiuni[78] în locul celor 58 de judeţe, a condus la diminuarea considerabilă a numărului centrelor administrative, fapt ce a determinat orientarea investiţiilor cu precădere către acestea. In consecinţă, exceptând oraşele reşedinţă de regiune care s-au caracterizat prin creşteri medii superioare valorii de 50% (cu excepţia oraşului Bucureşti), celelalte categorii de oraşe au fost situate în majoritate sub aceste creşteri. Dintre fostele reşedinţe de judeţ se constată câteva abateri pozitive de la această regulă, chiar mai evidente decât grupa celor care au devenit reşedinţe de judeţ în anul 1968. Acestea au fost provocate de înfiinţarea unor mari combinate industriale care au atras într-un timp record un număr mare de persoane (Blaj-168%, ca urmare a intrării în funcţiune a Combinatului de prelucrare a lemnului, Făgăraş-146% şi Turnu Măgurele-123,8%, prin construirea combinatelor de îngrăşăminte chimice în oraşele respective). Cele mai reduse creşteri au fost semnalate

[77] În articolul 7 din Legea 5/1950.
[78] Suprafaţa regiunilor era, în medie, dublă faţă de cea a judeţelor desfiinţate.

în cazul oraşelor Dorohoi şi Râmnicu Sărat, ambele cu funcţie agricolă în perioada respectivă (Ianoş, Tălângă, 1994, p. 88).

În domeniul rural, Legea 5/1950 a organizat 4052 comune, faţă de cele peste 6000 existente până atunci. Criteriul stabilit pentru constituirea comunelor se referea în primul rând la mărimea demografică, plafonul minim ales fiind de 3000 locuitori. Se adăuga cel al distanţei faţă de centrul comunal, acesta trebuind să îndeplinească rolul de centru polarizator pentru satele subordonate. Evoluţia numărului de comune între 1950 şi 1960 a fost similară cu cea înregistrată de raioane.

Delimitate pe criterii economice, după oblast-urile sovietice, cele 28 regiuni s-au dovedit curând a forma o structură mult prea fragmentată, incapabilă să răspundă cerinţelor politice ale momentului. Ele nu au putut să supravieţuiască constituţiei din 24 septembrie 1952, ce copia într-o măsură şi mai mare decât predecesoarea sa din 1948, modelul sovietic. Dispoziţiile constituţionale au fost amplificate prin decretul 331 din 29 septembrie 1952, prin care se impunea o nouă organizare administrativ-teritorială *(Fig. 27)*.

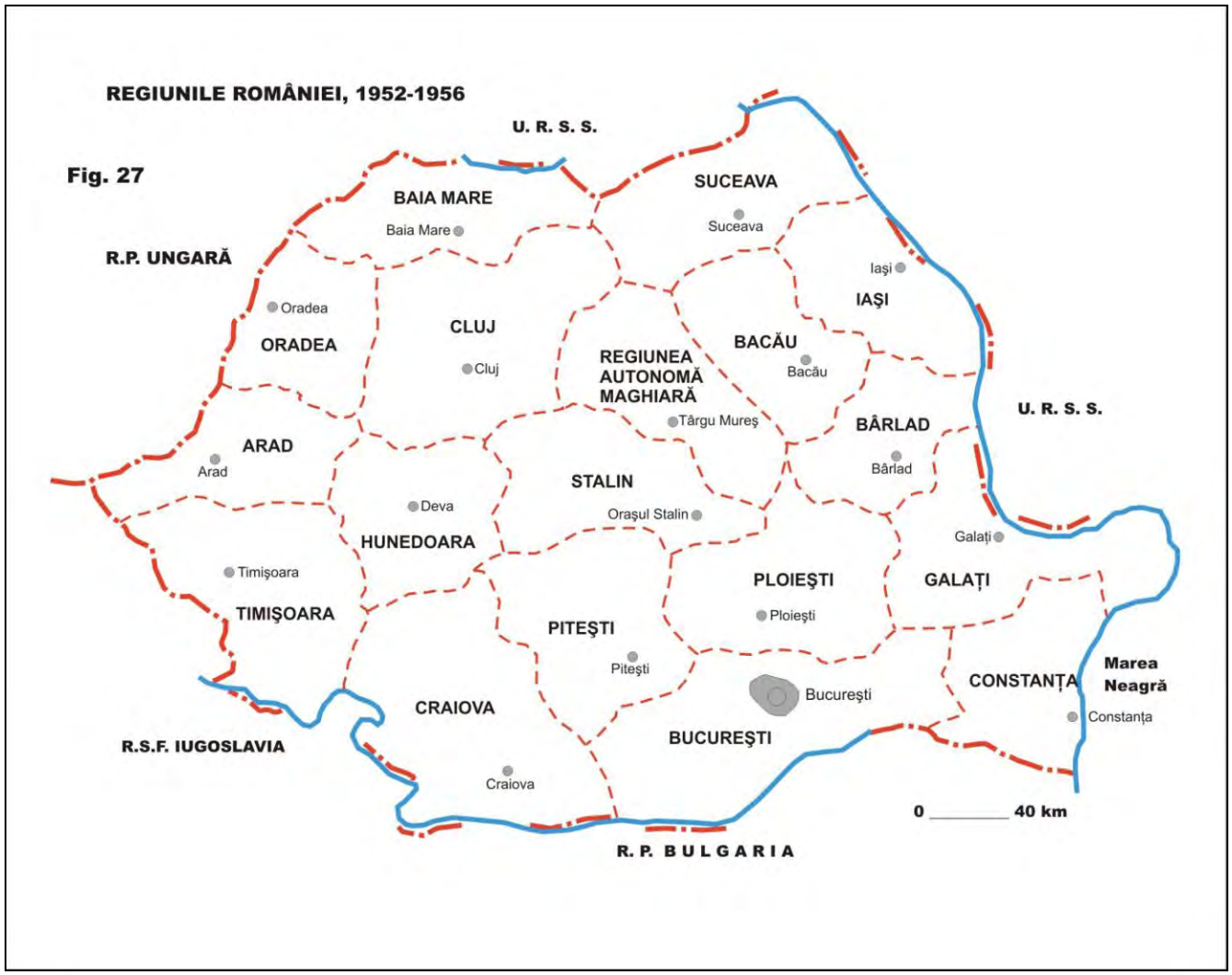

Dispăreau prin contopire 12 regiuni: Botoşani, Buzău, Dolj, Gorj, Ialomiţa, Mureş, Putna, Rodna, Severin, Sibiu, Teleorman şi Vâlcea, înfiinţându-se în schimb, alte două: regiunea Craiova, prin comasarea regiunilor Dolj şi Gorj şi Regiunea Autonomă Maghiară, după modelul oblast-urilor autonome ale U.R.S.S., prin unificarea teritoriilor locuite de secuii din Covasna, Harghita şi Mureş. Unificarea regiunii Argeş cu regiunea Vâlcea, a dat naştere regiunii Piteşti; din regiunea Prahova şi regiunea Buzău s-a format regiunea Ploieşti; regiunea Severin a dispărut prin înglobarea sa în regiunea Timişoara; regiunea Putna a fost înglobată în regiunea Bârlad etc. Consecinţele au fost mărirea considerabilă a suprafeţei regiunilor şi dispariţia de pe harta administrativă a ţării a unor vechi denumiri româneşti, intrate de secole în conştiinţa populaţiei şi depersonalizarea sa prin înlocuirea acestora cu numele oraşelor reşedinţă sau cu nume de „import" (Stalin).

Motivele invocate pentru acest demers erau pe de o parte de natură economică (constituirea unor regiuni mai mari şi mai puternice, capabile să atingă mai uşor un grad avansat de specializare economică), iar pe de altă parte de natură administrativă (regiuni mai mari şi mai uşor de administrat în raport cu autorităţile puterii centrale). Însă nici aceste regiuni nu s-au dovedit suficient de mari; patru ani mai târziu, în 1956 fiind desfiinţate alte două regiuni: Arad şi Bârlad *(Fig. 28)*[79].

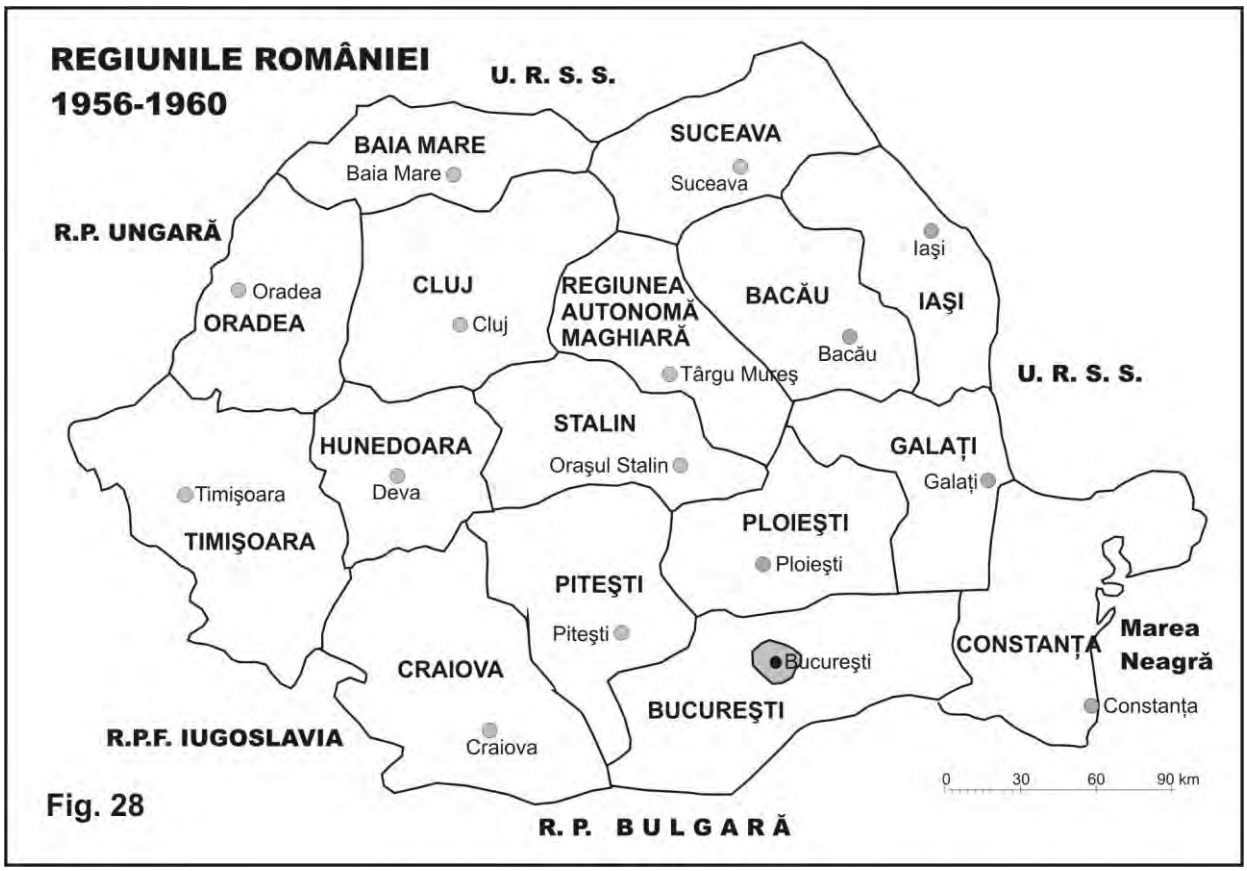

[79] Desfiinţarea Regiunii Arad s-a făcut prin trecerea raioanelor Chişineu-Criş, Ineu şi Gurahonţ la Regiunea Oradea şi a raioanelor Sânnicolau Mare, Arad şi Lipova la Regiunea Timişoara; Regiunea Bârlad s-a desfiinţat prin trecerea raioanelor Bârlad şi Murgeni la regiunea Iaşi; a raioanelor Răchitoasa şi Adjud la regiunea Bacău şi a raioanelor Năruja, Panciu Focşani şi Tecuci, la regiunea Galaţi.

Totodată, au fost aduse şi unele modificări vechilor configuraţii prin trecerea unor raioane de la o regiune la alta.

După retragerea trupelor sovietice din România în 1958, ca urmare a politicii duse de Gheorghe Gheorghiu-Dej de reorientare către valorile naţionale, vechile denumiri româneşti au reapărut pe harta administrativă a ţării[80]. Se trecea astfel de la *etapa comunismului sovietic*, caracterizat prin uniformitate stalinistă şi respingerea trecutului datorită caracterului său „burghez", la *etapa comunismului naţionalist*, în care trecutul era respectat datorită încărcăturii sale naţionale, respingându-se modelul cultural ruso-sovietic, de inspiraţie stalinistă.

După alţi doi ani, la sfârşitul anului 1960[81], a avut loc o nouă reformă administrativă prin care a fost modificată structura şi configuraţia celor 16 regiuni, ca urmare a desfiinţării sau trecerii unor raioane de la o regiune la alta *(Fig. 29)*.

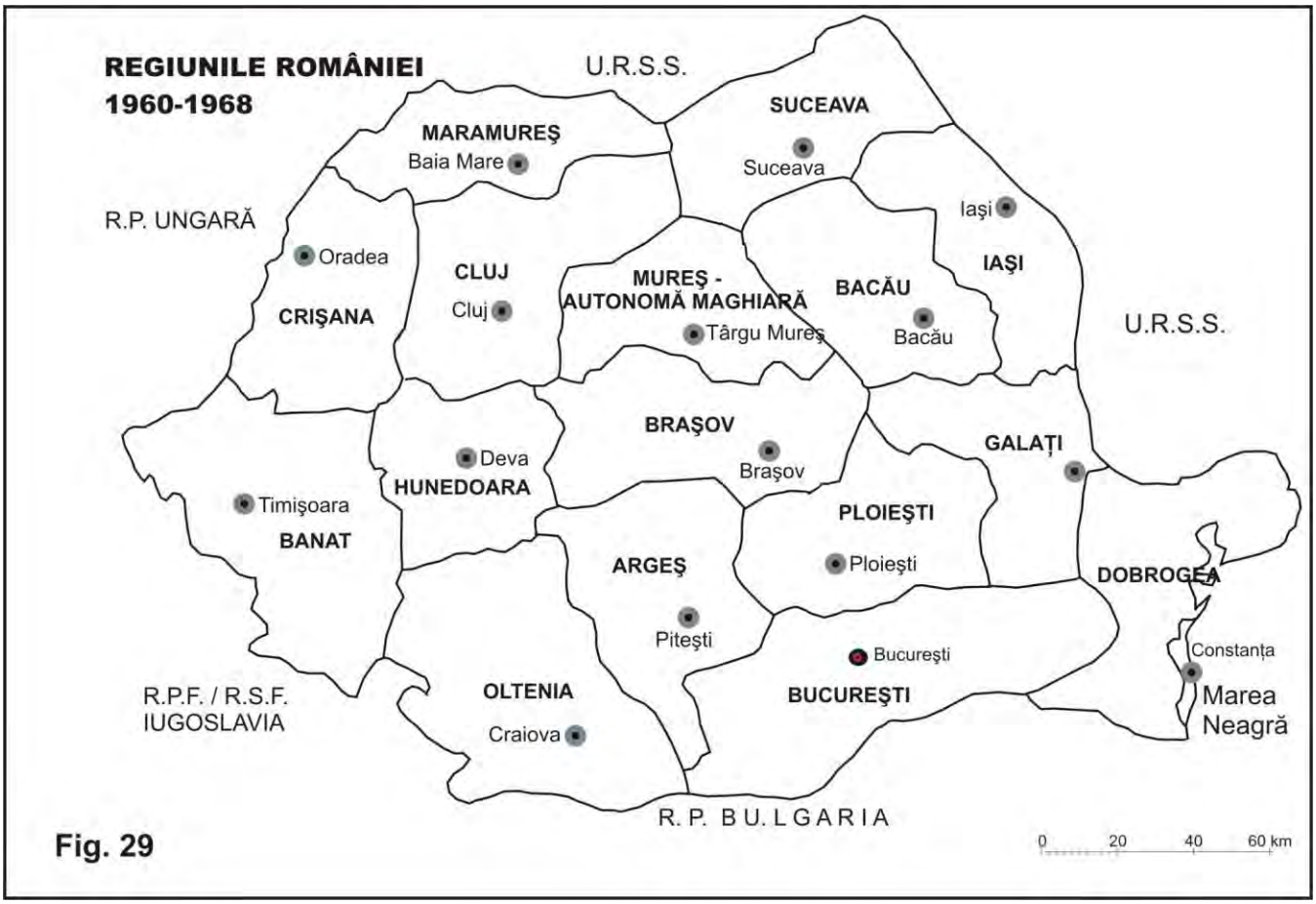

Fig. 29

[80] Regiunea Baia Mare a capătat numele de *Maramureş*, regiunea Oradea a devenit regiunea *Crişana*; regiunea Craiova s-a „transformat" în regiunea *Oltenia*; regiunea Piteşti în regiunea *Argeş*; regiunea Stalin în regiunea *Braşov*, regiunea Constanţa în regiunea *Dobrogea*, iar Regiunii Autonome Maghiare i s-a alăturat şi numele de *„Mureş"*.

[81] Prin Legea 3 din 27 decembrie 1960.

Instituirea arbitrară a unui model de organizare administrativă împrumutat din exterior, fără a ţine seama de particularităţile concrete ale spaţiului românesc, de legăturile tradiţionale dintre părţile sale componente, ci doar de subordonarea cât mai eficientă a acestora autorităţilor politice centrale a condus la repetate „reajustări administrative", în fapt „peticiri" pe o structură hibridă, neviabilă. Aceasta a fost menţinută însă artificilal, ca urmare a sovietizării întregii vieţi culturale, economice şi sociale a ţării, în condiţiile prezenţei pe teritoriul României a trupelor Armatei Roşii. Evenimentele politice ce au marcat fostul Bloc Comunist în deceniile VI-VII, concretizate în special prin tulburările sociale din Ungaria şi Revoluţia din Cehoslovacia („Primăvara de la Praga"), corelate cu retragerea armatei sovietice din România, au contribuit la distanţarea politicii Bucureştiului faţă de Moscova şi la orientarea sa către valorile naţionale. In acest context au fost create premisele unei noi organizări administrativ-teritoriale a ţării care a devenit efectivă prin adoptarea, la 17 februarie 1968 a legii privind organizarea administrativă a teritoriului R.S. România, care reglementa organizarea teritoriului României pe baza a două verigi: judeţul la nivelul superior, respectiv oraşul şi comuna la cel inferior. Judeţele (39, faţă de cele 58 desfiinţate în 1950)[82] au fost constituite pe fundamentul judeţelor interbelice, inspirate la rândul lor după modelul departamentelor franceze. Era astfel reintrodus sistemul departamental de administraţie publică, caracterizat prin două paliere administrative şi printr-o intensă fragmentare atât la nivelul superior (39 judeţe, faţă de 16 regiuni), cât şi la cel inferior (125 comune, faţă de 15 raioane)[83]. Scopul acestui demers viza o subordonare mai eficientă a autorităţilor locale faţă de cele centrale, prin eliminarea verigilor intermediare care generau paralelisme de atribuţii şi competenţe.

Dacă regiunile create în 1950 se bazau pe *criteriul omogenităţii* potenţialului economic, noile judeţe se doreau a fi *structuri funcţionale*, înglobând în teritoriul lor unităţi de relief diferite,
cu resurse şi potenţial variat care generau o *complementaritate economică* (Argeş, Dâmboviţa, Buzău, Prahova, Vrancea, Gorj, Bihor, Timiş, Maramureş, Satu Mare etc). Chiar şi judeţele cu un relief aparent uniform, cum sunt cele din câmpie, prin varietatea microformelor, prin asocierea luncilor şi a celor două bălţi ale Dunării induceau, cel puţin teoretic, o structură şi un potenţial diferenţiat de utilizare.

[82] Nu s-au mai regăsit pe harta administrativă din 1968, vechile judeţe Câmpulung, Rădăuţi şi Baia (înglobate în judeţul Suceava); Ciuc şi Odorhei (au fost desfiinţate prin crearea judeţului Harghita), Caraş şi Severin (s-au unit într-un singur judeţ), Turda, Târnava Mare, Târnava Mică şi Făgăraş (au fost incluse în judeţele Alba, Mureş, Sibiu şi Braşov), Someş (inclus în judeţele Cluj şi Maramureş), Dorohoi (inclus în judeţul Botoşani), Roman (inclus în judeţul Neamţ), Tutova şi Fălciu (incluse în judeţul Vaslui), Tecuci (împărţit între judeţele Galaţi şi Bacău), Râmnicu Sărat (inclus în Vrancea şi Bacău), Muscel (inclus în judeţul Argeş), Romanaţi (în Olt) şi Vlaşca (inclus în Ilfov).

[83] Dacă în 1961 cele mai fragmentate regiuni (Bucureşti şi Oltenia) aveau fiecare câte 15 raioane, după reorganizarea administrativă din 1968, prin desfiinţarea nivelului intermediar, judeţul cel mai fragmentat era Ilfovul, cu 125 comune (dintre care 121 rurale şi 4 suburbane).

Anul 1968 a marcat nu numai un prag în evoluţia hărţii administrativ-teritoriale a României, dar şi apogeul politicii de „dezgheţ”, de deschidere către valorile occidentale, pe fondul unui comunism însufleţit de idei naţionaliste. Pe de altă parte, politica internă s-a sprijinit pe trei vectori: industrializare, urbanizare şi dezvoltarea infrastructurii, toate pe fondul unei stabilităţi fără precedent la nivelul structurilor administrative de bază. Cu timpul însă, deciziile politice s-au depărtat tot mai mult de realitatea socială; disfuncţionalităţile şi tensiunile s-au acumulat la toate nivelurile, prevestind schimbările de la sfârşitul anului 1989.

Capitolul VI

JUDEŢELE ACTUALE. CARACTERISTICI, DISFUNCŢIONALITĂŢI, OPTMIZARE

1. CARACTERISTICILE JUDEŢELOR ACTUALE. DISFUNCŢIONALITĂŢILE INDUSE ASUPRA SISTEMELOR DE AŞEZĂRI

Dacă regiunile create în 1950 se bazau pe *criteriul omogenităţii* potenţialului economic, noile judeţe se doreau a fi *structuri funcţionale*, înglobând în teritoriul lor unităţi de relief diferite, cu resurse şi potenţial variat care generau o *complementaritate economică* (Argeş, Dâmboviţa, Buzău, Prahova, Vrancea, Gorj, Bihor, Timiş, Maramureş, Satu Mare etc.). Chiar şi judeţele cu un relief aparent uniform, cum sunt cele din câmpie, prin varietatea microformelor, prin asocierea luncilor şi a celor două bălţi ale Dunării induceau, cel puţin teoretic, o structură şi un potenţial diferenţiat de utilizare (Stahl, 1969, p. 17).

Ca suprafaţă, acestea nu mai variau atât de mult (raportul dintre extreme – Timiş şi Covasna fiind de numai 2,37, faţă de 6,6 la organizarea administrativă din 1925), însă în privinţa numărului de comune aflate în componenţa lor diferenţa dintre extreme era semnificativă: 33 comune în jud. Covasna faţă de 125 în Ilfov. Supradimensionarea judeţului Ilfov, gândită în funcţie de aria de polarizare a Capitalei s-a dovedit în final neviabilă, fiind înlăturată prin reorganizarea sa din 1981.

Centralitatea a stat la baza raţiunii investirii cu funcţie administrativă a unor oraşe mici, puţin dezvoltate economic, în care ulterior s-a investit mult pentru a le justifica rolul de centre coordonatoare şi nuclee polarizatoare pentru sistemele de aşezări constituite la nivel judeţean. Este cazul Vasluiului, ales centru administrativ în locul municipiului Bârlad, al Sloboziei, în locul municipiului Călăraşi sau al Alexandriei în locul municipiului Turnu Măgurele. Deşi alese reşedinţe de judeţ, ele şi-au recăpătat statutul de municipiu abia în anul 1979. Aceste măsuri au generat însă alte dezechilibre: pe lângă o dinamică stagnantă, adesea chiar regresivă a centrelor urbane care nu şi-au mai recăpătat funcţia administrativă, s-au produs şi unele disfuncţionalităţi la nivel macroteritorial. De exemplu, prin plasarea reşedinţei de judeţ la Vaslui, aria de polarizare a Bârladului s-a diminuat considerabil, aşezările din nordul judeţului Galaţi gravitând artificial către municipiul Galaţi, aflat la o distanţă mai mare.

Legea nu prevedea criterii precise de investire a unei comune cu statut de centru urban, oraşul fiind definit doar ca „centrul de populaţie mai dezvoltat din punct de vedere economic, social-cultural şi edilitar-gospodăresc”. În locul celor 4.257 comune au fost create, prin contopirea unui mare număr de sate, 2.706, dintre care 145 comune suburbane, populaţia acestora fiind inclusă, în multe cazuri arbitrar, în categoria urbană. Considerate ca unităţi administrativ-teritoriale constituite pe baza unităţii de tradiţii şi interese a populaţiei rurale, comunele grupează administrativ între 1 şi 40 de sate (Cornereva, jud. Caraş-Severin). Mărimea demografică medie a unei comune era la 1 iulie

1968 de 4649 locuitori, superioară cu 1622 locuitori mediei existente înainte de 17 februarie 1968. Comunele cele mai dens populate erau caracteristice pentru judeţele din Moldova (îndeosebi Botoşani, Bacău, Galaţi şi Suceava), zonă de veche şi intensă presiune demografică şi pentru cele din sudul ţării, judeţe de câmpie, cu aşezări umane mari, cu structură compactă (Ilfov, Ialomiţa, Dolj, Dâmboviţa). Gruparea în funcţie de mărimea demografică era următoarea (1 iulie 1968):

- 0 – 2000 locuitori – 95 comune (3,5% din total);
- 2001 – 4000 locuitori – 1055 comune (39% din total);
- 4001 – 7000 locuitori – 1266 comune (46,8% din total);
- 7001 – 10.000 locuitori – 252 comune (9,3% din total);
- peste 10.000 locuitori – 38 comune (1,4% din total).

Faţă de situaţia din perioada interbelică, nu s-au mai regăsit pe harta administrativă din 1968 vechile judeţe Câmpulung, Rădăuţi şi Baia (înglobate în judeţul Suceava), Ciuc şi Odorhei (care au fost desfiinţate prin crearea judeţului Harghita), Caraş şi Severin (s-au unit într-un singur judeţ); Turda, Târnava Mare, Târnava Mică şi Făgăraş (au fost incluse în judeţele Alba, Mureş, Sibiu şi Braşov), Someş (inclus în judeţele Cluj şi Maramureş); Dorohoi (inclus în judeţul Botoşani); Roman (inclus în judeţul Neamţ); Tutova şi Fălciu (incluse în judeţul Vaslui); Tecuci (împărţit între judeţele Galaţi şi Bacău); Râmnicu Sărat (inclus în Vrancea şi Bacău); Muscel (inclus în judeţul Argeş); Romanaţi (în Olt) şi Vlaşca (inclus în Ilfov). Deşi noile judeţe nu mai variau atât de mult ca suprafaţă[84], totuşi la nivelul sistemelor urbane judeţene contrastele se menţineau deosebit de profunde atât numeric, între 2 oraşe (Brăila şi Buzău) şi 14 oraşe în judeţul Prahova, cât şi calitativ, în ceea ce priveşte repartizarea acestora în teritoriu, mărimea demografică, puterea economică şi gradul de dotare tehnico-edilitară. Semnificativă în acest sens este comparaţia dintre judeţul Brăila unde populaţia municipiului reşedinţă de judeţ deţinea în anul 1969 - 42% din totalul populaţiei judeţului (cel de-al doilea oraş, Făurei, având practic o pondere nesemnificativă) şi judeţe precum Prahova şi Hunedoara cu sisteme urbane bine dezvoltate, armonios ierarhizate şi repartizate în teritoriu. Rezultau astfel diferenţieri considerabile şi în ceea ce priveşte ariile şi intensităţile de polarizare a spaţiilor rurale limitrofe; în vreme ce unele comune gravitau sub influenţa a două sau mai multe aşezări urbane, vaste areale rurale rămâneau nepolarizate sau slab polarizate de un nucleu urban. Această discrepanţă este şi motivul pentru care în 1968 au fost declarate oraşe 49 dintre aşezările rurale mari, centre polarizatoare pentru zonele rurale adiacente.

Pentru a cuantifica mai bine gradul de hipertrofie al reşedinţei de judeţ, am definit un indice de concentrare al populaţiei în reşedinţa de judeţ, ca fiind raportul procentual dintre populaţia totală a judeţului şi populaţia reşedinţei de judeţ:

[84] In 1926 suprafaţa cea mai mare o avea judeţul Tulcea – 8.626 km^2, iar cea mai mică judeţul Suceava – 1.309 km^2, iar în 1968 suprafaţa judeţelor varia între 8.499 km^2 (Tulcea) şi 3.710 km^2 (Covasna). In prezent, prin conferirea statutului de judeţ Sectorului Agricol Ilfov (în 1997), suprafaţa judeţelor variază între 8.499 km^2 şi 1.593 km^2.

$$I_C = P_J \ / \ P_{RJ} \ x \ 100$$

Acesta variază în limite foarte largi, evidenţiind diversitatea tipurilor de sisteme urbane la nivel departamental. Dacă în cazul judeţului Ilfov, cu un sistem urban alcătuit din 8 oraşe mici, puternic polarizat de Capitală, valoarea sa abia depăşeşte 7, unele aşezări rurale depăşind chiar, din punct de vedere demografic cel mai mare oraş, în judeţul Brăila, cu un sistem urban puternic hipertrofiat de reşedinţa de judeţ, acest indice se apropie de 60. Situaţia era net diferită la nivelul anului 1938, când includerea municipiului Bucureşti în sistemul urban judeţean făcea ca valoarea maximă indicelui să fie în judeţul Ilfov, iar cele mai mici în judeţe cu un grad mare de ruralizare, cu sisteme urbane slab dezvoltate, alcătuite din oraşe mici (Sălaj, Teleorman, Târnava Mică, Hunedoara, Ciuc, Caraş) etc.

Centrele urbane mari, cu funcţii de metropole regionale, induc la nivelul sistemelor urbane departamentale cele mai mari valori ale gradului de hipertrofie al centrului administrativ, exprimat sub raport demografic, componenta demografică fiind cea care sintetizează cel mai bine dinamismul economico-social al unei aşezări umane: Galaţi - 50,8; Braşov - 49,3; Timiş - 47,9; Cluj - 45,7 Constanţa - 45,2; Dolj - 42,0; Iaşi - 41,3. La polul opus se află judeţe ca Hunedoara sau Vaslui, în care dezvoltarea hipertrofică a reşedinţei de judeţ este frânată de competiţia cu oraşul situat pe poziţia secundă a ierarhiei urbane departamentale, sau judeţe situate în arii predominant rurale, în care reşedinţa de judeţ, deşi se află la vârful ierarhiei urbane departamentale, fac parte din categoria oraşelor de mărime mijlocie (Teleorman, Harghita, Olt, Dâmboviţa, Suceava, Ialomiţa, Alba etc.).

Oraşele investite cu funcţie administrativă sau cele care mai fuseseră reşedinţe de judeţ între 1926 şi 1950, dar care ulterior au fost subordonate centrelor regionale, au înregistrat în perioada 1968-1990 creşteri demografice explozive, ca urmare a fluxurilor migratorii convergente către acestea. Astfel, oraşe ca Alexandria, Bistriţa, Botoşani, Râmnicu Vâlcea, Târgovişte sau Miercurea Ciuc şi-au triplat numărul de locuitori, sau chiar şi l-au cvadublat (Slatina, Zalău, Vaslui, Slobozia), fapt ce a determinat o creştere considerabilă a suprafeţei construite şi a densităţii în intravilan. Noile construcţii, realizate la repezeală şi cât mai ieftin posibil, nu corespund, în cele mai multe cazuri, normelor de confort şi de siguranţă admise. Totodată, ritmul de creştere al producţiei industriale din ramurile nou create (construcţii de maşini, chimie, metalurgie, textile şi confecţii) a înregistrat valori extrem de mari. De exemplu, în industria chimică, creşterea producţiei a fost pe ansamblul judeţului Sălaj de 7.932 ori, în judeţul Vaslui de 2.000 de ori, în Botoşani de 1.150 ori, iar în Covasna de 797 ori (Carta Verde, 1997, p. 7), capacităţile de producţie fiind amplasate, aproape în totalitatea lor, în noile reşedinţe de judeţ. Având în vedere însă nivelul foarte scăzut de la care au pornit toate judeţele sărace, imaginea oferită de datele statistice este denaturată.

In paralel cu „explozia" demografică şi industrială a acestor oraşe, fluxurile migratorii au determinat o scădere accentuată a populaţiei din spaţiile rurale adiacente,

concomitent cu o creştere semnificativă a mediei de vârstă a acesteia, un adevărat fenomen de „îmbătrânire demografică", caracteristic pentru majoritatea satelor româneşti.

Organizarea administrativ-teritorială din 1968 a avut un efect perturbator asupra sistemului urban naţional mai ales prin orientarea investiţiilor spre noile centre administrative, indiferent dacă acestea erau sau nu justificate din punct de vedere economic. Efectul acestei politici de dezvoltare egalitaristă a constat într-o industrializare şi o creştere demografică rapidă a unor centre urbane mijlocii şi chiar mici, slab dezvoltate sub raportul infrastructurii economico-sociale, în detrimentul unora mai dezvoltate. Consecinţa s-a regăsit în fluxurile migratorii, care au determinat o scădere accentuată a populaţiei din spaţiile rurale adiacente, concomitent cu îmbătrânirea acesteia, fapt ce a contribuit esenţial la consolidarea „dependenţei" ruralului faţă de urban. Cel mai mult au avut însă de suferit oraşele care şi-au pierdut funcţia administrativă[85], înregistrând o scădere accentuată în ierarhia urbană (Oraviţa, Huşi, Rădăuţi, Sighetu Marmaţiei etc.). Acest fapt a condus la modificarea relaţiilor dintre oraşul ales reşedinţă de judeţ şi fostele reşedinţe de judeţ, fie în sensul transformării relaţiilor de subordonare în relaţii de competiţie (în cazul în care la data înfiinţării judeţului reşedinţa acestuia se plasa pe locul secund în ierarhia urbană judeţeană), fie prin accentuarea relaţiei de subordonare, în cazul în care foste reşedinţe de judeţ mai slab plasate în ierarhia naţională au fost incluse în judeţe coordonate de un centru urban mare, cu funcţii macroteritoriale. Din prima categorie fac parte perechile de oraşe Vaslui-Bârlad (în actualul judeţ Vaslui); Miercurea Ciuc - Odorheiu Secuiesc (în judeţul Harghita); Slatina - Caracal (în judeţul Olt) şi Alexandria - Turnu Măgurele (în judeţul Teleorman), iar din a doua Suceava - Câmpulung Moldovenesc - Fălticeni - Rădăuţi, Galaţi - Tecuci, Vaslui - Huşi, Botoşani - Dorohoi, Alba Iulia - Blaj, Timişoara - Lugoj şi Cluj - Dej - Turda. In 1968, 3 oraşe au cunoscut pentru prima dată în istoria lor statutul de centru administrativ: *Reşiţa* (în jud. Caraş - Severin, în locul oraşelor Oraviţa, jud. Caraş şi Lugoj, jud. Severin), *Baia Mare* (jud. Maramureş, în locul oraşului Sighetu Marmaţiei) şi *Alexandria* (jud. Teleorman, în locul oraşului Turnu Măgurele) iar oraşul Slobozia a fost investit cu funcţia de centru administrativ în urma reorganizării administrative din 1981.

Dezvoltarea economico-socială îndeosebi ca urmare a amplasării unor mari obiective industriale, asociată cu existenţa în unele zone ale ţării a unor vaste spaţii rurale, nepolarizate de un centru urban, a determinat trecerea în categoria aşezărilor urbane, între 1981 şi 1998, a 27 de sate, centre polarizatoare cu funcţie agroindustrială.

[85] Şi-au pierdut funcţia administrativă 22 de oraşe: Câmpulung Moldovenesc, Rădăuţi, Fălticeni, Odorheiu Secuiesc, Oraviţa, Lugoj, Turda, Sighişoara, Blaj, Dorohoi, Roman, Bârlad, Huşi, Tecuci, Făgăraş, Dej, Râmnicu Sărat, Câmpulung, Caracal, Sighetu Marmaţiei şi Turnu Măgurele (ultimele două prin schimbarea reşedinţei de judeţ).

2. ANALIZA SWOT A PRINCIPALELOR ELEMENTE CE CARACTERIZEZĂ JUDEŢELE ACTUALE

Analiza structurilor administrative actuale, realizată în raport de cele două nivele de dezvoltare spaţială (judeţean şi comunal) permite o sintetizare, prin departajarea elementelor de favorabilitate de cele restrictive, a arealelor omogene funcţional, care trebuie consolidate, de punctele critice ce se impun a fi atenuate. Pentru acest demers metodologic, cea mai adecvată şi mai des utilizată este analiza SWOT[86] ce descompune întregul în elementele sale componente separându-le în *pozitive* şi *negative*, permiţând elaborarea de scenarii pentru o evoluţie viitoare. Analiza SWOT implică evaluarea mediului intern şi a celui extern al decupajului administrativ-teritorial actual, pentru a evalua punctele tari, punctele slabe şi preconizatele şanse sau ameninţări, pentru a consolida elementele de favorabilitate şi a diminua riscul şi efectele ameninţărilor.

Analiza mediului intern (a factorilor endogeni) cuprinde identificarea *punctelor forte* (determinarea avantajelor şi a activităţilor care se îndeplinesc cu succes) şi a *punctelor slabe*, respectiv a disfuncţionalităţilor şi a activităţilor care trebuie ocolite.

Analiza mediului extern (a factorilor exogeni) presupune determinarea *şanselor*, respectiv a tendinţelor favorabile de evoluţie şi a direcţiei din care acestea pot veni şi a *ameninţărilor*, reprezentate de pericolele potenţiale ce pot face vulnerabile structurile administrativ-teritoriale existente.

În demersul nostru relaţional, situat în aria de interacţiune dintre funcţia politico-administrativă a aşezărilor umane şi organizarea spaţiului geografic, vom selecta şi analiza doar principalele elemente pe care le considerăm relevante în raport de scopul urmărit.

Analiza mediului intern

Puncte forte

A.1. În condiţiile situaţiei economico-politice existentă la vremea respectivă, organizarea administrativ-teritorială din 1968 corecta unele disfuncţionalităţi survenite la nivelul relaţiilor dintre aşezări, preconizând conturarea unor sisteme de aşezări de nivel departamental mai reduse ca extindere, bazate pe rolul de centru coordonator al reşedinţei de judeţ;

A.2. Prin multiplicarea numărului de unităţi administrative de nivel superior, decupajul administrativ implementat în 1968 consimţea revenirea, în limite modificate, la unele judeţe interbelice, considerate viabile, în acord cu tradiţiile şi cu specificul sistemului administrativ românesc;

A.3. Reducerea numărului palierelor administrative prin trecerea de la sistemul regional la cel departamental era argumentată prin reducerea birocraţiei, fapt justificat în condiţiile unei autonomii locale pur formale, în care organele administraţiei locale erau subordonate total comandamentelor politicii centrale;

---

[86] **SWOT** = Strengths - Weaknesses - Opportunities - Threats (Puncte Forte - Puncte Slabe - Oportunităţi - Ameninţări).

A.4. Configuraţia judeţelor din 1968 a corectat unele dintre neajunsurile vechilor judeţe interbelice, acestea fiind mai echilibrate atât în ceea ce priveşte forma, cât şi suprafaţa şi populaţia. La constituirea actualelor judeţe s-a avut în vedere totodată şi complementaritatea indusă de potenţialul diferenţiat al diferitelor tipuri de forme de relief.

Puncte slabe

B.1. Reducerea numărului de judeţe în raport de sistemul administrativ interbelic a determinat un recul economico-social al oraşelor foste reşedinţe de judeţ, care nu au mai fost reinvestite cu acest statut. Aceasta s-a concretizat prin diminuarea ariei lor de polarizare în favoarea reşedinţelor de judeţ, dezvoltate adesea hipertrofic. Din punct de vedere administrativ, situaţia s-a dorit a fi corectată prin investirea cu statut de „municipiu" a unor oraşe nereşedinţă de judeţ: Călăraşi în judeţul Ialomiţa; Odorheiu Secuiesc în judeţul Harghita; Sighişoara în judeţul Mureş; Mediaş în judeţul Sibiu; Sighetu Marmaţiei în judeţul Maramureş; Dej şi Turda în judeţul Cluj; Tecuci în judeţul Galaţi; Roman în judeţul Neamţ etc.;

B.2. Dinamica diferenţiată a acestora impusă de schimbarea statutului administrativ a determinat schimbări la nivelul relaţiilor inter-urbane fie prin transformarea relaţiilor de subordonare în relaţii de competiţie (în cazul în care reşedinţa de judeţ era mai bine plasată în ierarhia urbană în raport de un alt centru polarizator de nivel departamental), fie prin accentuarea relaţiilor de subordonare (în situaţia în care fosta reşedinţă de judeţ era plasată pe un nivel ierarhic inferior);

B.3. Dezvoltarea hipertrofică a noilor reşedinţe prin atragerea de investiţii masive în industrie a generat puternice fluxuri migratorii din mediul rural, cu consecinţe negative atât asupra patrimoniului rural (depopulare, îmbătrânire demografică) cât şi asupra inserţiei acestora în mediul urban (creşterea incidenţei fenomenelor sociale marginale, scăderea calităţii fondului construit etc.);

Analiza mediului extern

Oportunităţi

C.1. Organizarea administrativă din 1968, prin noile structuri teritoriale constituite, a creat premisele dezvoltării sistemului de aşezări prin trecerea în categoria oraşelor a 49 de comune mari, centre polarizatoare de nivel local. Decizia a avut în esenţă un caracter politic, creşterea ponderii populaţiei urbane fiind privită ca un indicator al creşterii nivelului de trai. Prin această măsură, s-au conturat însă sisteme urbane proprii la nivelul fiecărui judeţ;

C.2. Trecerea de la sistemul administrativ regional la cel departamental, argumentată prin necesitatea descentralizării şi a reducerii birocraţiei s-a circumscris sistemelor administrative din majoritatea statelor CAER, asigurând o interoperabilitate a acestora.

Ameninţări

D.1. Trecerea de la sistemul economic centralizat la cel bazat pe libera concurenţă a creat premisele reorientării şi redimensionării fluxurilor dintre aşezările umane, fapt ce s-a repercutat şi la nivelul relaţiilor dintre acestea, în special a celor dintre nucleele de polarizare regională şi locală. În aceste condiţii, menţinerea unui decupaj administrativ

realizat pe baza situaţiei economico-sociale din 1968 ar fi neviabilă, fiind necesară corectarea sa în raport de evoluţiile actuale.

D.2. Organizarea administrativ-teritorială actuală se caracterizează printr-o mare fragmentare atât la nivel departamental (39 judeţe în 1968, 41 în prezent) cât şi la nivel comunal (2846 comune la 1 ianuarie 2006), tendinţa fiind de accentuare a acesteia prin revenirea la unele structuri administrative interbelice în dezacord cu tendinţa generală manifestată pe plan european, de constituire a unor unităţi administrative puternice, de nivel regional, capabile de a fi investite cu o veritabilă autonomie locală.

Rezultă necesitatea trecerii la un sistem administrativ de tip regional, prin constituirea la nivelul superior al ierarhiei administrative, a unor structuri macroteritoriale, de nivel regional (NUTS 2), constituite pe baza centrelor de polarizare cu funcţii regionale (metropole regionale). Constituirea celor opt regiuni de dezvoltare pe baza asocierii dintre judeţe reprezintă o încercare de rezolvare a acestei situaţii.

3. OPTIMIZAREA ORGANIZĂRII ADMINISTRATIV-TERITORIALE A ROMÂNIEI ÎNTRE TRADIŢIE ŞI ACTUALITATE

Evoluţia sistemului urban românesc în ultimii 50 de ani a determinat mutaţii ample la nivelul relaţiilor dintre aşezări prin orientarea preferenţială a investiţiilor spre anumite centre urbane (într-o primă fază spre reşedinţele de regiuni, iar după 1968 spre noile reşedinţe de judeţ), fapt ce a contribuit la o redimensionare a zonelor de influenţă urbană. De aceea, considerăm că revenirea arbitrară la vechile unităţi administrative interbelice, fără o analiză complexă a relaţiilor actuale existente între aşezările umane, stabilite pe nivele ierarhice, ar fi o greşeală, multe din fostele reşedinţe de judeţ nefiind în prezent capabile să devină centre de polarizare suficient de puternice încât să poată susţine unităţi administrative de talia judeţelor. Prin urmare, este necesară constituirea unui nivel administrativ inferior, intermediar între judeţ şi comună, asemănător *plaselor* interbelice, subordonat organelor locale judeţene.

La nivel macroteritorial, pentru simplificarea implementării politicilor de dezvoltare regională, s-a impus necesitatea identificării unităţilor administrative limitrofe cu profiluri economico-sociale asemănătoare şi gruparea acestora în provincii istorice, bine individualizate în decursul timpului pe baza tradiţiilor, complementarităţilor economico-sociale şi a patrimoniului cultural şi spiritual comun. Funcţionalitatea acestora este proiectată în psihologia locuitorilor; regiunea devine astfel *spaţiu mental*, spaţiu de raportare a identităţii locuitorilor, al comuniunii dintre om şi mediul său de viaţă, element fundamental în durabilitatea oricărei structuri spaţiale. Spaţiile mentale sunt în acelaşi timp spaţii funcţionale, dar şi spaţii de omogenitate etnică şi culturală; spaţii structurate de jos în sus, pe baza relaţiilor dintre colectivităţile locale. Regiunile europene sunt, în cea mai mare parte a lor, spaţii mentale constituite în decursul unui îndelungat proces istoric, identitatea regională a locuitorilor fiind, în unele cazuri, mai puternică decât cea naţională (cazul Flandrei şi Valoniei în Belgia, al landurilor germane şi austriece, al

regiunilor italiene şi franceze sau al comunităţilor autonome spaniole). De aceea, considerăm că regiunile care au ajuns la stadiul de spaţii mentale sunt cele mai viabile pentru a fi investite cu statut administrativ. Teritoriul românesc este structurat în trei tipuri de spaţii mentale, corespunzătoare a trei nivele spaţiale distincte: *macroteritorial* (provinciile istorice), *mezoteritorial* („ţările" istorice) şi *microteritorial*, asociat localităţii de origine a individului.

Iată de ce, prin prezentul demers se propune realizarea unui decupaj administrativ a teritoriului României după un *sistem regional*, pornit de la provinciile istorice, ce corespund unor spaţii mentale puternic conturate, cu relaţii funcţionale (infrastructură şi sisteme de interacţiune umană) bine individualizate, al căror rol ar trebui amplificat. Nivelul mediu ar urma să fie reprezentat de cel departamental (judeţean) şi, în unele cazuri, de cel subdepartamental, similar plaselor interbelice, iar cel inferior, de nivelul comunal (comune, oraşe sau municipii), rolul regiunilor de dezvoltare rămânând doar teritorial-statistic, nu şi administrativ. Între aceste nivele ar urma să se stabilească relaţii ierarhice clare, de descentralizare şi desconcentrare a serviciilor, astfel:

- ✓ *descentralizare*: între nivelul naţional şi cel regional, departamental (descentralizare a serviciilor) şi local (aplicându-se, unde este posibil, principiul subsidiarităţii);
- ✓ *desconcentrare*: pentru relaţiile dintre nivelul departamental şi cele inferioare (sub-departamental şi comunal).

Criteriile ce fundamentează decupajul administrativ propus şi metodologia de regionare

Pentru stabilirea configuraţiei decupajului administrativ propus, s-a avut în vedere parcurgerea a trei etape distincte:

I. Identificarea centrelor de convergenţă regională şi locală capabile de a fi investite cu funcţie administrativă, pe nivele ierarhice, în funcţie de actualul lor potenţial de polarizare[87] *(Fig. 30)*. Selectarea acestora a fost realizată pe baza antecedentelor istorice şi a poziţiei lor actuale în sistemul urban, fiind individualizate 4 eşantioane (E_1 - E_4):

E_1 – foste reşedinţe de regiune, între 1950 şi 1968, fiind excluse oraşele care şi-au pierdut acest statut în 1952 şi 1956. Este categoria de centre urbane care şi-au păstrat continuu, pe tot parcursul secolului al XX-lea, funcţia de centre administrative de prim rang;

E_2 – reşedinţe de judeţ actuale, investite sau reinvestite cu acest statut prin reorganizarea administrativă din 1968. Majoritatea acestora au fost centre administrative şi în perioada interbelică, unele fiind şi reşedinţe de regiune între 1950-1952 şi chiar între 1952-1956 (Arad şi Bârlad). Toate însă şi-au pierdut între 1956 şi 1968 statutul de centre administrative de nivel regional sau departamental, fapt ce a avut repercusiuni negative asupra dinamicii lor economico-sociale;

E_3 – foste reşedinţe de judeţ între 1925 şi 1950, care nu au mai fost reinvestite ulterior cu acest statut. Pentru cea mai mare parte a lor, consecinţa a constat într-o evoluţie stagnantă,

[87] Evaluarea potenţialului de polarizare s-a făcut ţinându-se seama de trei categorii de potenţial: demografic, economic şi de poziţie.

Fig. 30 - CENTRELE DE CONVERGENȚĂ LOCALĂ ŞI REGIONALĂ CAPABILE DE A FI INVESTITE CU FUNCȚIE ADMINISTRATIVA

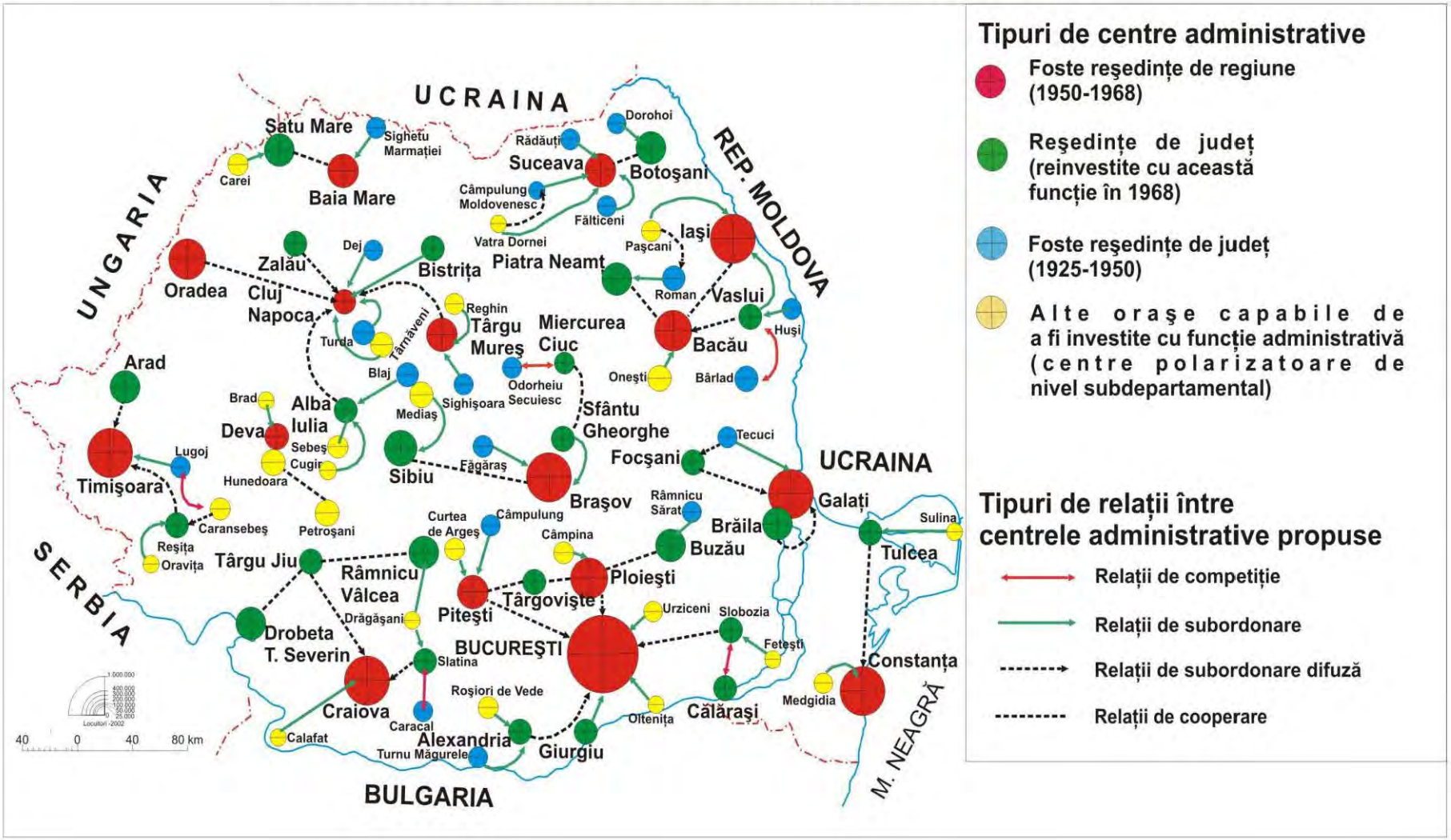

Tipuri de centre administrative

- Foste reşedințe de regiune (1950-1968)
- Reşedințe de județ (reinvestite cu această funcție în 1968)
- Foste reşedințe de județ (1925-1950)
- Alte oraşe capabile de a fi investite cu funcție administrativă (centre polarizatoare de nivel subdepartamental)

Tipuri de relații între centrele administrative propuse

- Relații de competiție
- Relații de subordonare
- Relații de subordonare difuză
- Relații de cooperare

adesea chiar regresivă, în pofida încercărilor de reabilitare prin investirea cu statut de municipiu, sau / şi prin localizarea preferenţială a unor investiţii industriale, fapt ce a determinat dezechilibre la nivelul ecosistemelor urbane respective;

E_4 – potenţiale centre administrative, oraşe a căror potenţial actual le poate permite să-şi oficializeze şi din punct de vedere administrativ rolul de centre de convergenţă locală. Sunt în general centre urbane cu peste 30.000 locuitori, declarate municipii după 1990, cu unele excepţii, care prin potenţialul lor de poziţie (situate în arii depresionare, în zone profund rurale sau cu un grad redus de accesibilitate - Sulina, Calafat, Brad, Vatra Dornei, Urziceni etc.) pot constitui nuclee de polarizare pentru mari suprafeţe.

Dintre acestea au fost înlăturate centrele urbane cu potenţial de poziţie restrictiv, situate în apropierea unor centre de polarizare regională sau locală (cazul municipiilor Mangalia, Câmpia Turzii, Aiud, Orăştie sau al oraşelor Năvodari şi Mioveni).

Tabelul 19 - Centrele de convergenţă regională şi locală capabile de a fi investite cu funcţie administrativă:

E_1	E_2	E_3	E_4
Bacău	**Alba-Iulia**	**Bârlad**	**Brad**
Baia Mare	**Arad**	**Blaj**	**Calafat**
Braşov	**Alexandria**	**Caracal**	**Caransebeş**
Bucureşti	**Bistriţa**	**Câmpulung**	**Carei**
Constanţa	**Botoşani**	**Câmpulung Moldovenesc**	**Câmpina**
Craiova	**Brăila**	**Dej**	**Cugir**
Cluj-Napoca	**Buzău**	**Dorohoi**	**Curtea de Argeş**
Deva	**Călăraşi***	**Făgăraş**	**Drăgăşani**
Galaţi	**Focşani**	**Fălticeni**	**Feteşti**
Iaşi	**Giurgiu***	**Huşi**	**Hunedoara**
Oradea	**Miercurea-Ciuc**	**Lugoj**	**Medgidia**
Piteşti	**Piatra-Neamţ**	**Odorheiu Secuiesc**	**Mediaş**
Ploieşti	**Reşiţa**	**Roman**	**Oltenita**
Suceava	**Râmnicu-Vâlcea**	**Rădăuţi**	**Oneşti**
Târgu Mureş	**Satu-Mare**	**Râmnicu Sărat**	**Paşcani**
Timişoara	**Sibiu**	**Sighişoara**	**Petroşani**
	Sfântu-Gheorghe	**Sighetu Marmaţiei**	**Reghin**
	Slobozia	**Turda**	**Roşiori de Vede**
	Slatina	**Tecuci**	**Sulina**
	Târgovişte	**Turnu Măgurele**	**Târnăveni**
	Târgu-Jiu		**Urziceni**
	Drobeta - Turnu Severin		**Vatra Dornei**
	Tulcea		
	Vaslui		
	Zalău		

* Reinvestite cu statut administrativ în 1981

II. Stabilirea ariilor de polarizare ale centrelor urbane selectate, pe baza distanţelor rutiere dintre acestea şi aşezările limitrofe. În cazul în care legătura se realizează prin mai

multe variante, au fost avute în vedere distanţele pe căile de acces de categorie superioară. S-a ţinut seama, indirect şi de favorabilităţile şi restricţiile naturale (configuraţia reliefului şi dispunerea reţelei hidrografice), ce determină configuraţia reţelelor de comunicaţie.

În funcţie de distanţa faţă de nucleul urban polarizator, unităţile administrative polarizate au fost grupate în mai multe categorii:

- ✓ situate în imediata vecinătate a centrului urban polarizator (sub 10 km), majoritatea acestora fiind foste comune suburbane;
- ✓ unităţi administrative intens polarizate (sub 25 km distanţă faţă de centrul urban polarizator), gradul de polarizare fiind dependent de potenţialul de polarizare al acestuia;
- ✓ unităţi administrative cu grad mediu de polarizare (între 25 şi 50 km distanţă de centrul polarizator), categorie în care se înscriu majoritatea aşezărilor rurale şi a oraşelor mici, în cadrul acestora apărând nuclee de polarizare locală secundară;
- ✓ unităţi administrative slab polarizate, situate la peste 50 km distanţă faţă de nucleul urban polarizator, ce definesc ariile profund rurale, de polarizare difuză.

Au fost individualizate astfel 14 areale de polarizare difuză în raport de potenţialele centre administrative: Câmpia Brăilei, Munţii Măcinului şi Podişul Casimcei, Dobrogea de sud (la sud de Valea Casimcei), Bărăganul ialomiţean, Câmpia Găvanu – Burdea, Sudul şi vestul Câmpiei Olteniei şi Piemontul Getic, Munţii Locvei şi Munţii Almăjului, Vestul Câmpiei Timişului, Sudul Câmpiei Timişului, Munţii Apuseni şi Câmpia Crişurilor, Jumătatea nordică a Carpaţilor Orientali, Jumătatea estică şi sudică a Câmpiei Moldovei, Colinele Tutovei şi partea vestică a Podişului Central Moldovenesc, Carpaţii şi Subcarpaţii de Curbură, Podişul şi Câmpia Covurluiului Pentru a se realiza o evaluare cât mai aproape de situaţia reală a zonelor de influenţă a potenţialelor centre administrative, decupajul rezultat pe baza distanţelor rutiere a fost corelat cu gradul de accesibilitate la reţeaua feroviară.

Dat fiind faptul că unele dintre oraşele selectate ca potenţiale centre administrative sunt situate în ariile periferice actualelor judeţe (mai ales cele din eşantioanele E_3 şi E_4), zonele lor de influenţă transced limitele structurilor administrative actuale. La aceasta se adaugă şi faptul că ponderea nucleelor de polarizare intrajudeţeană este sensibil egală cu cea a nucleelor de polarizare interjudeţeană.

III. Cuantificarea relaţiilor existente între centrele urbane considerate viabile pentru a fi investite cu funcţie administrativă (eşantioanele E_1–E_4) *(Fig. 31)*. Au fost individualizate trei tipuri de relaţii: subordonare, competiţie şi indiferenţă, pe baza cărora structurile teritoriale rezultate pe baza ariilor de polarizare ale acestora au fost ierarhizate pe nivele administrative. Astfel, relaţiile de subordonare de la nivelul centrelor urbane au determinat relaţii de integrare la nivelul structurilor teritoriale polarizate, acestea generând nivele administrative subdepartamentale, iar cele de competiţie şi indiferenţă, relaţii de fragmentare, conturând limitele dintre structurile administrative de nivel departamental (judeţean).

Pentru o analiză macroteritorială a decupajului administrativ propus, am luat ca bază de pornire *provinciile istorice*, structuri regionale care s-au conturat de-a lungul timpului cel mai bine ca spaţii omogene funcţional, dar şi ca spaţii mentale şi percepute (Cocean, 2002, pp. 56-60) *(Fig. 32)*.

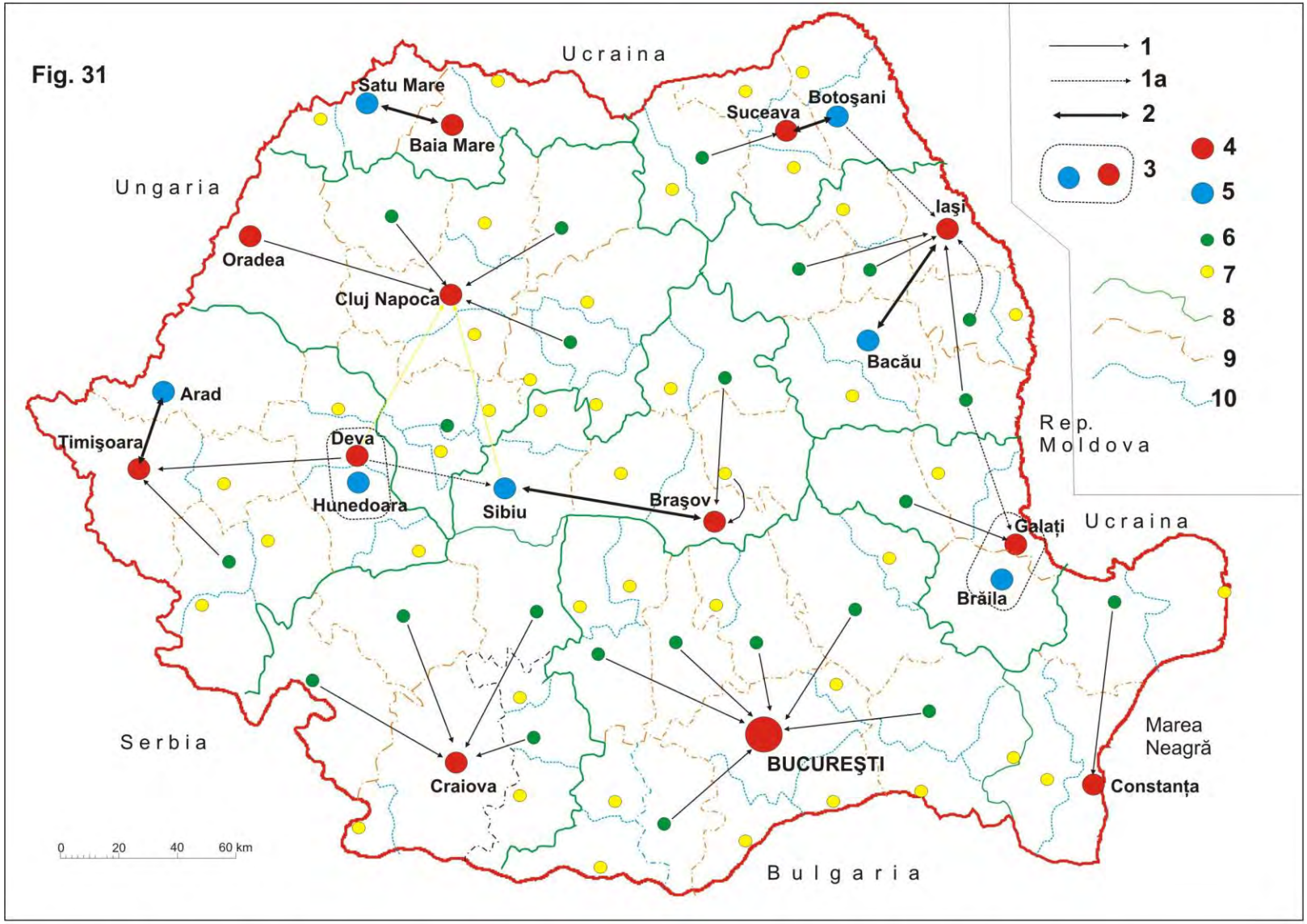

Relațiile dintre centrele de convergență regională şi structurile administrativ-teritoriale regionale propuse

1. Relații de subordonare difuză, 2. Relațiile de cooperare, 3. Conurbație / Interurbație, 4. Centru polarizator principal, 5. Centru polarizator secundar, 6. Reşedință de județ, 7. Reşedință de plasă, 8. Limită de regiune, 9. Limită de județ, 10. Limită de plasă.

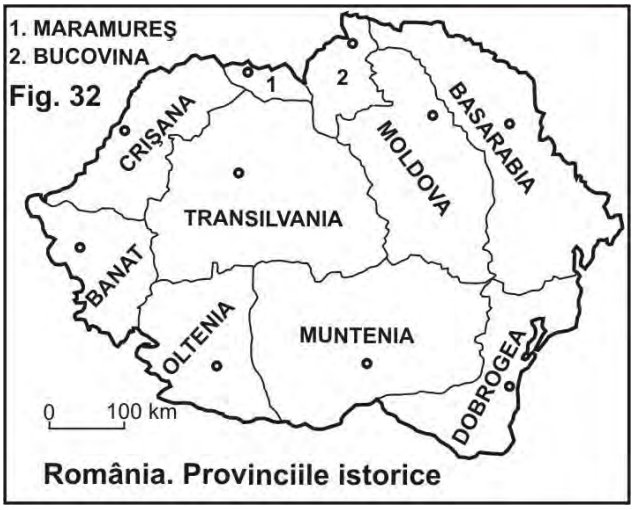

Pe fundamentul acestora, pornind de la relaţiile stabilite la nivelul sistemelor regionale de aşezări şi de la distanţele rutiere dintre centrele comunale şi nucleele de polarizare locală au fost individualizate 10 structuri macroteritoriale pe care le-am considerat viabile pentru a fi investite cu statut administrativ de nivel regional *(Fig. 33)*.

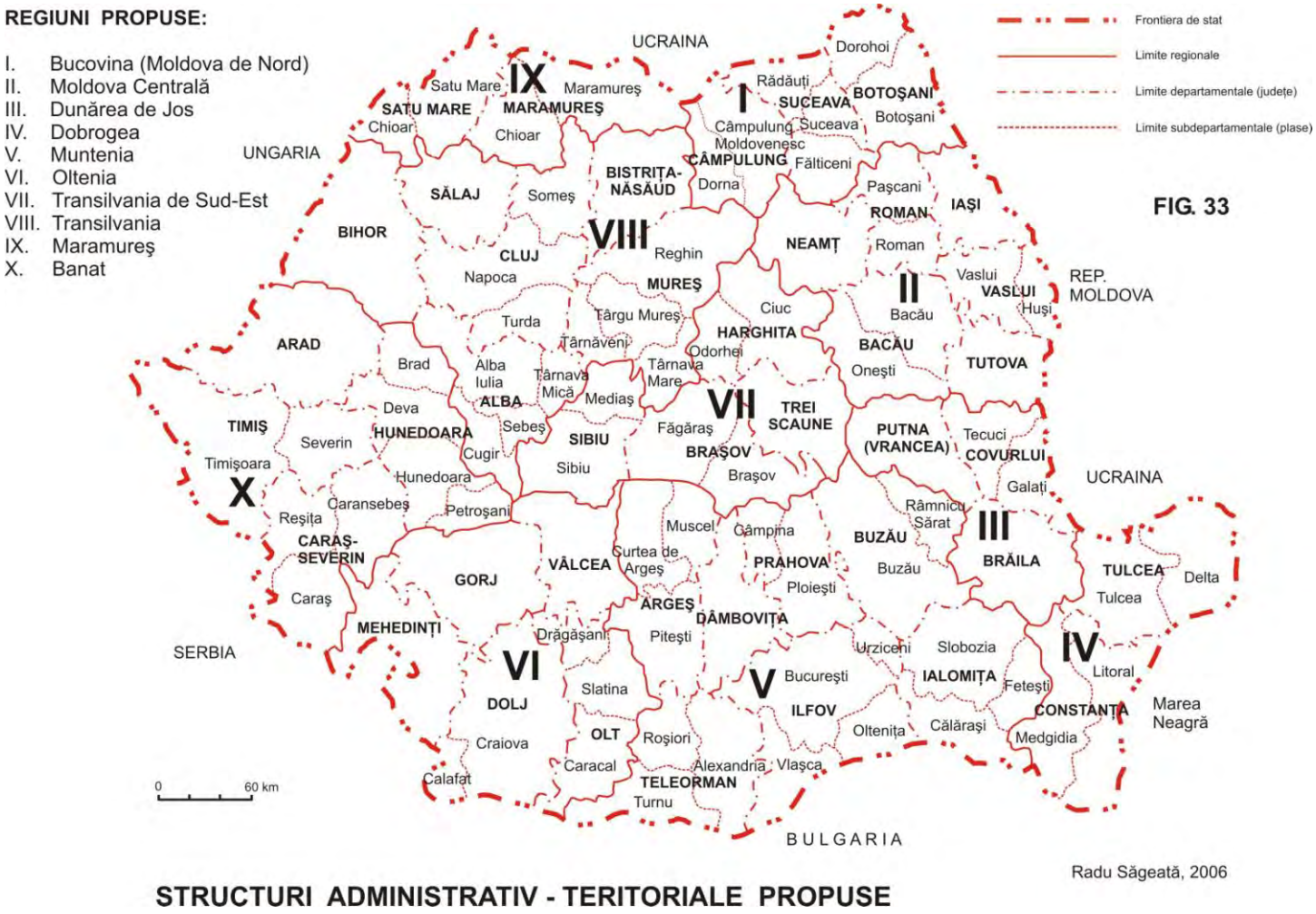

Astfel, pentru spaţiul reunit al *Moldovei* şi *Bucovinei*, centrele de convergenţă regională sunt reprezentate de oraşele Iaşi şi Galaţi. Alte două oraşe foste reşedinţe de regiuni (Bacău şi Suceava), se pot individualiza, ca urmare a potenţialului lor de poziţie, în centre coordonatoare de echilibru, capabile de a prelua funcţiile celor două nuclee regionale, dispuse periferic, şi de a le redistribui în teritoriu.

Nordul regiunii se caracterizează printr-o fragmentare intensă generată de numeroasele oraşe foste reşedinţe administrative între 1926 şi 1950, care îşi revendică reinvestirea cu acest statut: Rădăuţi, Câmpulung Moldovenesc şi Fălticeni în judeţul Suceava şi Dorohoi în judeţul Botoşani. Subordonarea care se manifestă astăzi între aceste oraşe şi actualele centre administrative necesită constituirea unor unităţi administrative de nivel subdepartamental, care să includă spaţiul rural polarizat de acestea.

Elementul central în structurarea spaţială, pentru această zonă, este dat de binomul urban Suceava - Botoşani, aflat în relaţie de complementaritate, spre care gravitează sistemele locale de aşezări umane. Prin urmare, am considerat oportun constituirea unei structuri administrative macroteritoriale de nivel regional care să reunească sistemele de aşezări polarizate de cele două nuclee urbane. La nivel departamental, municipiul Vatra Dornei şi comunele din Depresiunea Dornelor şi zona montană limitrofă gravitează către municipiul Câmpulung Moldovenesc, tendinţa fiind de a îngloba acest areal într-o structură administrativă montană subordonată Câmpulungului.

Similar, pentru spaţiul central-moldovenesc, relaţiile existente între Roman şi Paşcani necesită înglobarea spaţiului rural polarizat de Paşcani într-o structură administrativă coordonată de Roman, iar spaţiul rural polarizat de Oneşti, într-o structură de nivel subdepartamental, coordonată de Bacău. Pe teritoriul actualului judeţ Vaslui, pe lângă reşedinţă, alte două municipii foste reşedinţe de judeţ îşi revendică reinvestirea cu această funcţie: Bârlad şi Huşi. Relaţia de competiţie existentă între Bârlad şi Vaslui, asociată cu poziţia periferică a municipiului Bârlad în cadrul judeţului, determină atracţia în zona sa de influenţă a aşezărilor rurale din nordul judeţului Galaţi, justificând constituirea unei noi unităţi administrative de nivel judeţean (Tutova), coordonată de Bârlad. Prin contrast, municipiul Huşi este subordonat net Vasluiului, iar poziţia sa marginală, aproape de frontieră şi pe o cale secundară de acces îi diminuează considerabil zona de influenţă; în consecinţă, structura administrativă constituită pe baza acestei zone de polarizare a fost inclusă în judeţul Vaslui.

La nivel macroteritorial, potenţialul de poziţie avantajează net municipiul Bacău care tinde să preia o parte din funcţiile Iaşilor, de metropolă regională, pentru a le redistribui în teritoriu. Structura regională care ar putea fi constituită pe baza sistemului de relaţii Iaşi - Bacău ca nuclee urbane polarizatoare ar putea include 6 potenţiale judeţe: Iaşi, Roman, Neamţ, Bacău, Vaslui şi Tutova.

În sud, prin dezvoltarea conurbaţiei bipolare Galaţi - Brăila, tinde să se contureze un nucleu polarizator unitar pentru spaţiul a trei judeţe: Covurlui (Galaţi), Brăila şi Putna (Vrancea), pe fundamentul cărora ar putea fi constituită o altă structură administrativă de nivel regional, care să transceadă deci, limita istorică a spaţiului moldovenesc. Dată fiind subordonarea evidentă a municipiului Tecuci faţă de Galaţi, judeţul Covurlui (Galaţi) ar

urma să fie constituit din două unităţi de nivel subdepartamental: Galaţi şi Tecuci; municipiul Tecuci nu şi-ar putea asuma în mod eficient coordonarea unei unităţi administrative de nivel judeţean.

Muntenia, cu excepţia judeţului Brăila, ar urma să se constituie într-o singură unitate de nivel regional, polarizată de Bucureşti, alcătuită din 7 judeţe: Argeş, Buzău, Dâmboviţa, Ialomiţa, Ilfov, Prahova şi Teleorman, fiind regiunea cu cel mai mare număr de oraşe - 40 şi comune - 488.

Se impune o abordare diferită pentru Capitală şi zona sa de influenţă (4 oraşe şi 84 de comune) într-o unitate administrativă corespunzătoare zonei metropolitane a Bucureştiului (care ar îngloba structurile administrative constituite pe baza zonelor de polarizare ale municipiilor Giurgiu, Olteniţa şi Urziceni).

Judeţul Ialomiţa reprezintă una dintre zonele critice, având o structură bipolară, datorată existenţei a două centre polarizatoare: Călăraşi şi Slobozia, care tind să genereze forţe centrifuge culminând cu fragmentarea spaţială. Judeţele Teleorman şi Argeş prezintă structuri relativ similare, cu trei centre municipale, pe baza cărora ar putea fi create structuri administrative subordonate. De asemenea, municipiul Râmnicu Sărat ar putea fi reinvestit cu funcţie administrativă într-o structură subdepartamentală inclusă în judeţul Buzău. La nivelul judeţului Teleorman, subordonarea ar avea însă un caracter relativ, dificultăţile economice ale centrului Alexandria putând oricând transforma relativa subordonare a municipiilor Turnu Măgurele şi Roşiori de Vede într-o relaţie de competiţie care ar genera forţe centrifuge la nivelul structurilor subdepartamentale polarizate de acestea.

Dobrogea este provincia istorică care a înregistrat cele mai puţine schimbări administrative în decursul ultimului secol, judeţele Constanţa şi Tulcea demonstrându-şi viabilitatea. De aceea, în modelul de optimizare propus, spaţiul dobrogean ar urma să se constituie într-o structură administrativă de nivel regional. Totuşi, datorită importanţei şi problemelor specifice care impun un cadru coerent de abordare, ar fi necesar instituirea unui statut administrativ distinct pentru Delta Dunării şi pentru litoralul Mării Negre, subordonat autorităţilor locale judeţene.

Similar, *Oltenia*, caracterizată la rândul său printr-o mare omogenitate spaţială şi funcţională, ar putea constitui o singură unitate administrativă regională, polarizată de Craiova. O situaţie distinctă se prezintă în judeţul Olt: dezvoltarea explozivă a Slatinei (mai ales după 1968) i-a accentuat rolul coordonator în raport de Caracal (fenomen concretizat prin creşterea indicelui de hipertrofie de la 0,98 - în 1968, la 2,23 în prezent). Municipiile Caracal şi Drăgăşani, prin funcţia lor de nuclee de polarizare locală (pentru spaţiul central-sudic şi respectiv nordic al judeţului) s-ar putea constitui în centre administrative de nivel subdepartamental. Prin urmare, constituirea judeţului s-ar putea realiza prin unificarea a trei subunităţi: una centrată pe Drăgăşani în nord, aflată în netă subordonare faţă de Slatina, alta polarizată de Slatina ce ar reprezenta elementul structurant pentru întregul judeţ şi o a treia, centrată pe Caracal ce ar cuprinde jumătatea sudică a judeţului.

În judeţul Dolj, distanţa mare dintre Craiova şi Calafat (87 km) impune delimitarea unei mici subunităţi administrative periferice în sud-vest, polarizată de Caracal.

În modelul de optimizare propus, *Banatul* s-ar extinde administrativ şi la nord de Mureş, incluzând teritoriul administrativ a patru judeţe: Caraş-Severin, Timiş, Arad şi Hunedoara. Elementul structurant al regiunii astfel constituite este dat de relaţiile de cooperare dintre Timişoara şi Arad, principalele centre polarizatoare regionale. În judeţul Caraş-Severin, trei oraşe şi-ar putea revendica statutul de centru administrativ: Reşiţa, actuala reşedinţă (oraş dezvoltat mai ales în perioada 1945-1990), Caransebeş (oraş care nu a deţinut niciodată funcţie administrativă, dar care este avantajat ca urmare a poziţiei geografice - nod feroviar şi aerian) şi Oraviţa (cel mai mic dintre fostele reşedinţe de judeţ şi singurul care nu a fost încă investit cu statut de municipiu). Aceste oraşe pot îndeplini funcţia de centre administrative pentru trei unităţi subdepartamentale relativ echilibrate. De asemenea, tot fragmentat este şi judeţul Timiş: partea sa centrală şi vestul gravitează către Timişoara, centrul polarizator al întregii regiuni, în vreme ce estul se orientează către Lugoj, vechea reşedinţă a judeţului Severin, oraş subordonat Timişoarei.

Spaţiul hunedorean, centrat pe interurbaţia Deva - Hunedoara, deşi aparţine istoric Transilvaniei, este strâns legat prin specializarea industrială de minereurile de fier din Munţii Poiana Ruscă şi de siderurgia reşiţeană, fapt ce favorizează axa de gravitaţie către Banat şi Timişoara.

Nord-vestul ţării, ce reuneşte judeţele *Maramureş* şi *Satu Mare* alcătuieşte o altă unitate de nivel regional, structurată prin relaţiile de cooperare dintre reşedinţele celor două judeţe: Baia Mare şi Satu Mare.

Spaţiul maramureşean este divizat prin existenţa obstacolelor orografice ce separă cele două entităţi istorice, coordonată fiecare de către un nucleu polarizator: Sighetu Marmaţiei pentru Maramureşul propriu-zis (Depresiunea Maramureşului), fosta reşedinţă de judeţ şi Baia Mare, actualul centru administrativ, oraş dezvoltat pe baza industriei minereurilor neferoase, mai ales după 1950. Similar, în judeţul Satu Mare a fost individualizată o subunitate polarizată de Carei, subordonată municipiului Satu Mare.

Transilvania este cea mai mare dar şi cea mai divizată provincie istorică a ţării: 10 judeţe cu 24 unităţi subdepartamentale (plase). În spaţiul transilvan au fost individualizate două potenţiale structuri administrative macroteritoriale de tip regional: una polarizată de municipiul Cluj-Napoca, alta structurată prin relaţiile complexe de cooperare dintre Braşov şi Sibiu.

Partea centrală şi nord-vestică a Transilvaniei, inclusiv *Crişana*, reunind 6 judeţe (Cluj, Sălaj, Bistriţa-Năsăud, Mureş, Alba şi Bihor) gravitează către Cluj-Napoca, metropolă regională cu funcţii complexe, a cărei rază de polarizare se întinde difuz până la Oradea, Sibiu şi Baia Mare.

Spaţiul *Crişanei*, polarizat de municipiul Oradea, se află într-o relativă subordonare faţă de Cluj-Napoca. Lipsa unor centre urbane importante, care să poată prelua din funcţiile Oradei pentru a le redistribui în teritoriu, face imposibilă individualizarea unor unităţi de nivel subdepartamental, nivelul local prezentând în schimb un mare grad de fragmentare: 89 unităţi (81 comune şi 8 oraşe).

Judeţele Alba, Mureş şi Cluj se caracterizează prin reţele urbane constituite dintr-un număr mare de oraşe de mărime medie: Blaj, Sebeş şi Cugir în judeţul Alba; Sighişoara, Reghin şi Târnăveni în judeţul Mureş; Dej şi Turda în judeţul Cluj. Sunt centre polarizatoare de importanţă locală, dar care se pot constitui în nuclee de polarizare pentru unităţi administrative de nivel subdepartamental. Datorită evidentei subordonări a acestora faţă de actualele centre administrative, procesele de fragmentare au un caracter relativ; acestea se manifestă numai prin existenţa unui mare număr de unităţi subdepartamentale, nu însă şi prin tendinţa de fragmentare a structurilor administrative de nivel departamental. Este şi situaţia judeţelor din sudul Transilvaniei, Sibiu şi Braşov, prin subordonarea municipiului Mediaş faţă de Sibiu, respectiv a Făgăraşului faţă de Braşov.

O situaţie relativ diferită se înregistrează în judeţul Harghita, unde cele două subunităţi (Ciuc şi Odorhei) au fost constituite pe baza zonelor de influenţă a două oraşe aflate în relaţie de competiţie: Miercurea Ciuc (dezvoltat intensiv în ultimii 50 de ani) şi Odorheiu Secuiesc (fosta reşedinţă a judeţului Odorhei).

La nivel naţional, judeţele care ar prezenta o structură compactă, fără trepte administrative intermediare de tipul plaselor, ar fi următoarele:

- ✓ Putna (Vrancea), Tutova, Neamţ şi Iaşi, în Moldova;
- ✓ Brăila şi Dâmboviţa, în Muntenia;
- ✓ Gorj, Mehedinţi şi Vâlcea, în regiunea olteană;
- ✓ Sălaj, Bistriţa-Năsăud, Trei Scaune (Covasna), Bihor şi Arad în Transilvania (inclusiv Banat şi Crişana).

În acelaşi timp, atât tradiţia istorică cât şi specificul geografic impune modificarea denumirii unor unităţi administrative şi revenirea pe harta administrativă a ţării a unor vechi denumiri româneşti, cum ar fi Vlaşca, Romanaţi, Tutova, Fălciu, Putna, Târnava etc.

Celor 10 potenţiale regiuni administrative delimitate pe baza ariei de polarizare a nucleelor de convergenţă regională şi a relaţiilor dintre acestea, li se pot atribui următoarele denumiri, ţinând seama de specificitatea provinciilor istorice în care se integrează:

- ✓ *Bucovina* sau *Moldova de Nord*, axată pe cooperarea dintre Botoşani şi Suceava;
- ✓ *Moldova Centrală*, axată pe cooperarea dintre Iaşi şi Bacău;
- ✓ Regiunea *Dunărea de Jos*, polarizată de conurbaţia Galaţi - Brăila;
- ✓ *Dobrogea*, polarizată de Constanţa;
- ✓ *Muntenia*, polarizată de Bucureşti;
- ✓ *Oltenia*, polarizată de Craiova;
- ✓ *Banat*, polarizată de Timişoara şi Arad;
- ✓ *Maramureş*, axată pe cooperarea dintre Baia Mare şi Satu Mare;
- ✓ *Transilvania*, ce include şi spaţiul *Crişanei*, polarizată de Cluj-Napoca;
- ✓ *Transilvania de Sud-Est*, bazată pe cooperarea dintre Braşov şi Sibiu.

Denumirile celor două regiuni nordice (Bucovina şi Maramureş) au un grad mare de relativitate, acestea fiind atribuite unor structuri macroteritoriale ce depăşesc cu mult spaţiul regiunilor istorice propriu-zise. Specificul regional tradiţional al acestor spaţii ne

determină însă să preferăm aceste denumiri unora impersonale, de tipul „Regiunea de Nord-Est” sau „Regiunea de Nord-Vest”.

Suprapunând limitele actualelor judeţe peste harta cu zonele de influenţă ale oraşelor capabile de a fi investite cu funcţie administrativă se constată că în majoritatea cazurilor acestea nu se suprapun, existând un număr mare de aşezări polarizate de centre urbane din judeţele limitrofe. Judeţe cum sunt Cluj, Dolj, Buzău sau Brăila sunt net subdimensionate, ariile de influenţă ale unor centre urbane din cuprinsul acestora (Turda şi Dej, Craiova, Râmnicu Sărat, etc.) depăşind perimetrul actualelor judeţe.

Astfel, în modelul de optimizare propus, am individualizat pentru judeţul Cluj, pe baza ariei de polarizare a municipiului Dej, plasa Someş, ce cuprinde pe lângă oraşele Beclean (jud. Bistriţa-Năsăud) şi Gherla (jud. Cluj), 34 de comune, din care 20 aparţin judeţelor limitrofe, iar pe baza ariei de polarizare a municipiului Turda, plasa Turda cu municipiul Câmpia Turzii (jud. Cluj), oraşele Ocna Mureş şi Baia de Arieş (ambele în jud. Alba) şi 23 de comune, dintre care 10 în judeţe limitrofe (Alba şi Mureş). Pentru spaţiul judeţului Dolj situaţia se prezintă oarecum diferenţiat, poziţia relativ centrală şi forţa de polarizare a Craiovei făcând cu totul secundară importanţa municipiului Calafat. Acest fapt a condus la constituirea unei subunităţi administrative de mari proporţii (plasa Craiova), cu 100 de comune şi 480 de sate ce cuprinde, pe lângă aşezările rurale din judeţul Dolj şi comune din Gorj, Olt şi Vâlcea. La fel, în judeţul Buzău, poziţia excentrică a municipiului Râmnicu Sărat determină atragerea în zona sa de influenţă a unui mare număr de aşezări rurale din Vrancea şi Brăila (13 comune, dintr-un total de 28), iar în judeţul Brăila, situarea singurului centru polarizator major în extremitatea nord-estică a judeţului determină atragerea în zona sa de influenţă şi a unor aşezări rurale din judeţul Tulcea (9 comune), în vreme ce altele, din partea sudică şi estică a actualului judeţ, gravitează către Buzău, Râmnicu Sărat sau Slobozia.

Spaţiul dobrogean rămâne cel mai unitar şi mai conservator sub raportul organizării administrativ-teritoriale. In nord, aria de influenţă a municipiului Tulcea se suprapune peste Munţii Măcinului, Podişurile Babadagului şi Casimcei şi peste Dealurile Tulcei, în vreme ce plasa Delta, ce cuprinde aşezările rurale din Delta Dunării, a fost individualizată mai mult datorită particularităţilor comune, social-economice şi de accesibilitate, ce conferă omogenitate acestei zone. Judeţul Constanţa este net polarizat de municipiul Constanţa, fie direct (aşezările de pe litoral şi cele limitrofe acestora), fie indirect (cele care gravitează spre Medgidia). Municipiul Mangalia şi oraşul Năvodari, deşi cu potenţiale demografice, economico-sociale şi turistice importante, nu se pot constitui în centre de polarizare locală ca urmare a factorilor restrictivi legaţi de poziţia geografică (situarea aproape de graniţă şi în centrul unei zone turistice importante ce gravitează spre Constanţa, respectiv în imediata vecinătate a municipiului Constanţa).

Poziţia excentrică a municipiului Galaţi, în extremitatea sud-estică a judeţului cu acelaşi nume determină o netă asimetrie a zonei sale de influenţă, unele aşezări rurale din nord-vestul judeţului Tulcea (Grindu, Jijila, Luncaviţa şi I.C. Brătianu) intrând în zona sa de influenţă (ca urmare a legăturii rutiere prin ferry-boat, între Galaţi şi comuna I.C.

Brătianu), în vreme ce altele, din nordul judeţului, aflate la o distanţă mare de reşedinţa de judeţ, deci slab polarizate, gravitează spre Bârlad.

Pentru spaţiul limitrof Capitalei, s-a considerat oportună o regândire de ansamblu a organizării administrativ-teritoriale, pe baza relaţiilor dintre aşezări, respectiv a ariei metropolitane. Astfel, cea mai mare parte a aşezărilor rurale din judeţul Ilfov se află în aria de influenţă directă a Bucureştiului, acestora adăugându-li-se altele din judeţele Giurgiu (2 oraşe şi 21 comune); Călăraşi (1 oraş şi 8 comune); Dâmboviţa (11 comune); Ialomiţa (4 comune) şi Teleorman (3 comune). Aria de influenţă indirectă a Capitalei, cuprinde aşezările situate la distanţe mai mari, ce gravitează spre aceasta prin intermediul unor centre de convergenţă locală (Giurgiu, Olteniţa şi Urziceni). Pe baza acestora au fost delimitate 3 unităţi administrative de nivel subdepartamental (plase) în care au fost incluse aşezări din actualele judeţe Ialomiţa, Giurgiu, Călăraşi şi Teleorman. S-a ajuns astfel la individualizarea unui macro-judeţ (Ilfov), cu 138 comune şi 455 sate, suprapus zonei metropolitane a Capitalei dar inclus în zona sa de polarizare.

Spaţiul aferent actualelor judeţe Ialomiţa şi Călăraşi constituie una dintre cele mai fragile şi mai instabile zone sub aspectul organizării administrativ-teritoriale, acesta fiind dominat de relaţia de relativă competiţie a municipiilor Slobozia şi Călăraşi, în vreme ce municipiul Feteşti le este subordonat. Dacă am lua în considerare numai relaţia de subordonare existentă între Slobozia şi Feteşti (ambele centre urbane aparţinând aceluiaşi judeţ), ar rezulta o structură administrativă relativ omogenă centrată pe Slobozia, ce ar cuprinde şi unele comune din judeţele Călăraşi (Dor Mărunt, Dragalina, Dragoş Vodă, Perişoru, Vâlcele, respectiv Borcea, Jegălia şi Ştefan cel Mare - ultimele trei în plasa Feteşti); Brăila (Bărăganul, Berteştii de Jos, Ciocile, Dudeşti, Roşiori şi Victoria) şi Buzău (Padina) şi un alt judeţ centrat pe municipiul Călăraşi, de dimensiuni foarte reduse care ar pune sub semnul întrebării viabilitatea sa.

Asemănătoare este şi situaţia judeţului Olt, unde asocierea dintre structurile administrative constituite pe baza ariilor de influenţă ale Slatinei şi Caracalului are un caracter artificial, cele două municipii fiind în relaţie de competiţie. In acest caz, accentuarea forţelor centrifuge ar putea conduce la fragmentarea acestui judeţ în două structuri administrative: judeţul Olt, alcătuit din două plase (Slatina şi Drăgăşani), cu 2 municipii, 2 oraşe şi 54 de comune (ce includ 307 sate) şi judeţul Romanaţi, cu 1 municipiu, 1 oraş şi 40 de comune, alcătuite din 115 sate.

Spaţiul aferent judeţului Hunedoara se caracterizează prin prezenţa unui dublu nucleu de polarizare, reprezentat prin municipiile Deva şi Hunedoara, cu funcţii complementare, situat în partea centrală, în vreme de regiunile periferice (de nord, respectiv de sud) constituie zone critice, defavorizate sub raportul potenţialului economico-social (sudul Munţilor Apuseni, respectiv Depresiunea Petroşani). Omogenitatea acestora sub raportul potenţialului şi al problemelor economico-sociale specifice ce le ridică, ca şi asimetria zonelor de influenţă ale municipiilor Deva şi Hunedoara, determinate de apropierea dintre cele două centre urbane, impun necesitatea abordării acestor zone în cadrul unor subunităţi administrativ-teritoriale omogene.

Judeţul Caraş-Severin face parte din categoria judeţelor cu accentuată tendinţă de fragmentare, datorită relaţiilor dintre actuala reşedinţă de judeţ, Reşiţa, cu o industrie în declin şi un nivel ridicat al şomajului, şi municipiul Caransebeş, cu o poziţie geografică mult mai avantajată (nod feroviar şi aerian) şi cu un potenţial de dezvoltare net superior. Aceleaşi tendinţe centrifugale se înregistrează şi în cazul judeţului Harghita, datorită relaţiilor de competiţie dintre actuala reşedinţă de judeţ, Miercurea Ciuc, dezvoltată pe baza industrializării forţate din perioada comunistă şi fosta reşedinţă a judeţului Odorhei, municipiul Odorheiu Secuiesc. Fragmentarea acestor judeţe ar conduce însă la crearea unor structuri administrative subdimensionate, ce ar pune în discuţie viabilitatea lor.

Tot în spaţiul central transilvan, judeţele Alba şi Mureş prezintă structuri relativ similare: un centru de polarizare judeţeană (Alba Iulia, respectiv Târgu Mureş), spre care gravitează municipii sau oraşe subordonate: Aiud, Blaj, Sebeş, Cugir, respectiv Reghin, Târnăveni şi Sighişoara, centre urbane investite cu funcţie administrativă subordonată reşedinţei de judeţ. Specific pentru aceste judeţe este numărul mare de aşezări rurale, fapt ce justifică constituirea unui număr mai mare de unităţi administrativ-teritoriale intermediare (de tipul plaselor).

Totodată, în cazul unor comune cu un număr mare de sate (Cornereva, jud. Caraş-Severin - în jud. Mehedinţi, după modelul de organizare propus; Vidra, Bistra, Avram Iancu, Sohodol - în jud. Alba; Cozieni - în jud. Buzău, etc.) se impune o amplă reexaminare a relaţiilor dintre aşezări la nivel de microscară ca şi a capacităţii actualelor reşedinţe de comună de a coordona activitatea unui număr atât de mare de sate. In aceeaşi situaţie se află comune ale căror sate se află situate pe căi de acces de o parte şi de alta a unor centre urbane (Târgu Frumos, jud. Iaşi; Răuceşti şi Dumbrava Roşie, jud. Neamţ; Zorleni, jud. Bârlad, etc.) sau comune ale căror sate sunt subordonate funcţional unor centre urbane din judeţe limitrofe, acestea creind presiuni asupra actualelor limite dintre judeţe. In aceste situaţii se impune o analiză de detaliu, la microscară, pentru a evidenţia cele mai bune soluţii pentru optimizarea organizării administrativ-teritoriale la nivel de sat, în concordanţă cu actualele relaţii dintre aşezări, cu tradiţia şi cu potenţialul de dezvoltare al acestora.

Evidenţierea principalelor elemente de favorabilitate şi restrictive pentru decupajul administrativ propus

Elemente de favorabilitate

F.1. Decupajul administrativ-teritorial propus îmbină şi reconciliază cele două tendinţe majore manifestate până în prezent - de fragmentare, prin revenirea la judeţele interbelice (în unele cazuri cu statut de structuri administrative de nivel subdepartamental) şi de integrare prin desfiinţarea unor judeţe considerate neviabile, sau prin constituirea unor structuri administrative de nivel macroregional;

F.2. Prin modelul de optimizare propus se oferă posibilitatea reinvestirii cu funcţie administrativă a tuturor centrelor viabile în acest sens care îşi revendică revenirea la fostul statut din perioada interbelică, în raport cu actualul lor potenţial de polarizare, ce le situează ca centre coordonatoare pe anumite nivele administrative;

F.3. Sunt prevenite eventualele disfuncţionalităţi şi traiectorii oscilante la nivelul unor centre urbane care şi-ar pierde funcţia administrativă prin trecerea la un număr mai redus de judeţe în condiţiile menţinerii actualului sistem departamental de administraţie;
F.4. La nivel macroteritorial, structurile regionale ar corespunde cerinţelor impuse de standardele europene (NUTS), suprapunându-se pe provinciile istorice a căror funcţionalitate s-a cristalizat de-a lungul timpului în conştiinţa locuitorilor devenind spaţii mentale şi de raportare a identităţii acestora;
F.5. Este o regionare de jos în sus, realizată pe baza relaţiilor funcţionale existente la nivelul sistemului de aşezări, implementarea ei consfinţind situaţia de fapt, fără a crea perturbări;
F.6. Sunt corectate decupajele artificiale, în discordanţă cu actuala configuraţie a fluxurilor materiale şi umane, care transced zonele de influenţă urbană ale centrelor polarizatoare;
F.7. Decupajul administrativ propus permite realizarea unei departajări clare a tipurilor de relaţii (descentralizare şi desconcentrare) existente între nivelele administrative şi ale atribuţiilor ce revin autorităţilor locale pe fiecare nivel;
F.8. Prin modelul propus sunt create premisele unei dezvoltări armonioase şi echilibrate a tuturor categoriilor de aşezări, în concordanţă cu actualul lor potenţial economico-social ce stă la baza fluxurilor şi a relaţiilor stabilite între acestea;
F.9. Trecerea la sistemul administrativ regional, prin implementarea decupajului propus ar asigura interoperabilitatea dintre sistemul administrativ românesc şi cele ale statelor din Uniunea Europeană, bazate pe ierarhizarea NUTS, una din condiţiile de bază pentru aderare;
F.10. Decupajul macroteritorial favorizează consolidarea şi amplificarea rolului unor metropole regionale care să poată prelua unele din funcţiile Capitalei pentru a le redistribui în teritoriu.

Elemente de restrictivitate

R.1. Creşterea numărului nivelelor de administraţie publică locală ar putea spori aparatul administrativ, mărind birocraţia. Soluţia stă, considerăm noi, în stabilirea clară a nivelelor de descentralizare şi a celor de desconcentrare a serviciilor, principiul subsidiarităţii fiind neviabil fără o „reformă morală" a funcţionarului public. Apropierea de cetăţean a oricăror servicii necesită inevitabil investiţii şi deci costuri, iar prin modelul propus se crează un decupaj administrativ optimal;
R.2. Nivelul regional este reprezentat prin structuri administrative de mărimi variate, fapt ce ar putea crea dificultăţi în relaţia dintre bugetul central şi bugetele locale.
R.3. Se conturează inevitabil câteva areale critice reprezentate prin structuri de nivel departamental caracterizate prin tendinţe de fragmentare generate de relaţiile de competiţie stabilite între centrele administrative subdepartamentale.

Capitolul VII
REGIUNILE DE DEZVOLTARE

1. CARACTERISTICI GENERALE ALE REGIUNILOR DE DEZVOLTARE

Dacă din punct de vedere geopolitic şi geostrategic, avantajele României în procesul de integrare europeană şi euroatlantică sunt incontestabile, lipsa unor performanţe economice substanţiale asociată cu nivelul ridicat de sărăcie constituie principalele piedici în calea acestui proces. Aceste discrepanţe, exprimate prin indicatori economici şi sociali contribuie la particularizarea României ca macroregiune în cadrul continentului. Prin urmare, principalul obiectiv al politicilor de dezvoltare regională in România îl constituie atenuarea dezechilibrelor care separă România de ţările Uniunii Europene pe de o parte şi a celor din interiorul spaţiului românesc, pe de altă parte.

Implementarea politicilor de dezvoltare regională este însă dificilă datorită gradului mare de fragmentare administrativă ce determină o divizare a resurselor şi a fondurilor alocate pentru dezvoltare care, asociată cu lipsa unor economii locale bine dezvoltate, ar crea condiţiile unei utilizări ineficiente a resurselor. Este motivul pentru care, odată cu intrarea în vigoare a legii pentru dezvoltarea regională în România au fost puse bazele unei cooperări voluntare a judeţelor, concretizată în asocierea lor sub forma a 8 regiuni de dezvoltare *(Fig. 34)*.

Aceste regiuni constituie suportul teritorial pentru implementarea politicilor de dezvoltare regională fără a fi însă structuri administrativ-teritoriale cu personalitate juridică. Ele corespund nivelului statistic de tip NUTS II fiind formate prin asocierea, pe bază de parteneriat voluntar a 4 – 7 judeţe, cu excepţia regiunii Bucureşti-Ilfov, care în pofida suprafeţei reduse are o mărime demografică comparabilă cu celelalte regiuni. Structura acestora se bazează pe complementaritatea funcţională a judeţelor şi nu pe omogenitatea lor, discrepanţele intraregionale fiind superioare celor interregionale. Configuraţia lor se suprapune doar în parte regiunilor istorice (Oltenia, Banat), limitele unor regiuni separând judeţe între care există fluxuri tradiţionale (judeţele din sudul Moldovei sunt mai legate de restul Moldovei decât de Dobrogea, după cum limitele ce separă Transilvania în două regiuni sau judeţele Brăila şi Buzău de restul Munteniei, corespund unor zone de maximă concentrare a fluxurilor economice şi demografice. Prin urmare, caracterul artificial al configuraţiei regiunilor de dezvoltare le limitează considerabil gradul de viabilitate ca potenţiale structuri administrative, rolul acestora fiind doar de unităţi teritorial-statistice şi de implementare a politicilor de dezvoltare regională.

Relativa uniformitate a mărimii şi a potenţialului demografic le conferă însă viabilitate pentru o bună raportare statistică, condiţie esenţială pentru alocarea de resurse la nivel local. La aceasta se adaugă faptul că în toate regiunile ţării există zone urbane cu industrie destructurată şi zone rurale subdezvoltate, ambele generatoare de şomaj şi

Fig. 34

Regiunile de dezvoltare

sărăcie. Pentru unele dintre acestea, au fost create facilităţi fiscale în domeniul investiţiilor prin acordarea regimului de zone defavorizate.

Tabelul 20 - Principalele caracteristici ale regiunilor de dezvoltare

Regiunea	**Indicatori**				**Subregiuni**
	Supr. (km^2)	Populaţia (mii pers)	PIB/loc ($/loc)	Rata şomajului	
Nord-Est	36 850	3 734,5	3 011	14,5%	-Botoşani, Vaslui, Iaşi -Suceava, Neamţ, Bacău
Sud-Est	35 762	2 846,3	4 142	11,8%	-Brăila, Galaţi, Constanţa, Tulcea -Vrancea, Buzău
Sud – Muntenia	34 453	3 329,7	3 680	11,6%	-Argeş, Dâmboviţa, Prahova -Teleorman, Giurgiu, Ialomiţa, Călăraşi
Sud-Vest Oltenia	29 212	2 306,4	3 875	11,6%	-Dolj, Olt, Mehedinţi -Gorj, Vâcea
Vest	32 034	1 930,4	4 556	12,1%	-Timiş, Arad -Caraş-Severin, Hunedoara
Nord-Vest	34 159	2 737,4	3 563	10,1%	-Cluj, Bihor -Satu Mare, Maramureş, Bistriţa Năsăud, Sălaj
Centru	34 100	2 530,4	4 089	10,8%	-Braşov, Sibiu -Covasna, Harghita, Mureş, Alba
Bucureşti-Ilfov	1 821	2 208,3	5 648	5,9%	-Bucureşti, Ilfov

Surse: *** (1997), C*arta Verde. Politica de dezvoltare regională în România,* Guvernul României şi Comisia Europeană, Programul PHARE, Bucureşti; *** (2000), *România. Planul Naţional de Dezvoltare: 2000 – 2002*, Comisia Europeană, Agenţia Naţională pentru Dezvoltare Regională, Bucureşti

Potenţialul diferit al fiecărei regiuni, asociat cu gradul de dezvoltare al infrastructurii şi cu tipul de economie predominant, determină atât evidenţierea unor particularităţi la nivelul fiecărei regiuni, cât şi identificarea unor structuri subregionale, formate de regulă din 2-3 judeţe cu profiluri economice şi sociale similare. O altă categorie de subregiuni o formează cele cu probleme specifice de dezvoltare (arii de mare sărăcie, arii miniere, arii cu industrie în declin, arii intens poluate sau degradate etc). Acestea au fost grupate de către experţii Agenţiei Naţionale pentru Dezvoltare Regională în trei categorii:

A. *Zone tradiţional subdezvoltate* – caracterizate prin rate ridicate ale şomajului asociate cu ponderi mari ale populaţiei ocupate în agricultură. Utilizarea agricolă neraţională, distrugerea sistemelor de irigaţii şi unele calamităţi naturale (secetă excesivă, inundaţii, invazii de dăunători ai culturilor etc) au contribuit la o degradare intensă a solului, în zone în care posibilităţile de reconversie socio-profesională sunt reduse. Aceasta a determinat migrări ale populaţiei active către alte zone, nivel ridicat al mortalităţii infantile, totul pe fondul unei infrastructuri socio-culturale şi tehnico-edilitare deficitare.

B. *Zone în declin industrial* – consecinţă a politicii de hiperindustrializare dusă de autorităţile comuniste, care nu a fost bazată pe resurse locale corespunzătoare. În

condiţiile abandonării sistemului economic centralizat, lanţurile trofice aprovizionare-desfacere s-au rupt, blocajele financiare conducând la disponibilizări masive şi la tensiuni sociale. Spre deosebire de zonele tradiţional subdezvoltate, acestea dispun de o infrastructură relativ dezvoltată, iar mecanismele economiei de piaţă au început să funcţioneze. Zonele miniere, cele monoindustriale sau cele cu industrie intens poluantă constituie exemple caracteristice de zone aflate în declin industrial.

c. *Zone fragile structural* – sunt zone în care problemele sociale existente tind să se agraveze pe măsura accelerării procesului de restructurare industrială şi a retragerii subvenţiilor guvernamentale, transformându-se în zone în declin industrial. Particularităţile lor sunt similare cu ale acestora, fiind caracterizate printr-o structură monoindustrială sau dominată de o singură mare unitate a industriei grele (metalurgie, minerit, chimie), generatoare de pierderi economice.

Tabelul 21 - Zone cu probleme specifice de dezvoltare

Regiunea	Zone tradiţional subdezvoltate	Zone în declin industrial	Zone fragile structural
Nord-Est	Botoşani, Vaslui	Suceava	Neamţ
Sud-Est	-	Brăila, Buzău	Galaţi
Sud – Muntenia	Teleorman Giurgiu, Călăraşi	Dâmboviţa, Prahova	Călăraşi
Sud-Vest Oltenia	Dolj, Olt	Gorj, Dolj, Olt	Gorj
Vest	-	Hunedoara	-
Nord-Vest	Maramureş, Bistriţa-Năsăud	-	Satu Mare
Centru	-	Braşov	-
Bucureşti-Ilfov	-	-	-

Sursa: *** (2000), *România. Planul Naţional de Dezvoltare: 2000 – 2002*, Comisia Europeană, Agenţia Naţională pentru Dezvoltare Regională, Bucureşti

Ca structură, suprafaţă şi mărime demografică, regiunile de dezvoltare sunt comparabile cu regiunile franceze şi italiene, cu landurile germane sau cu comunităţile autonome spaniole, însă se deosebesc de acestea prin faptul că nu au funcţie administrativă. Viabilitatea lor derivă în primul rând din tipul de asociere: facultativă, în măsura în care judeţele interesate doresc. Legea nu prevede nici o durată de timp pentru funcţionarea lor, putând funcţiona pe o durată determinată sau nedeterminată. De asemenea, nu este reglementat nici numărul de judeţe ce pot alcătui o regiune, acelaşi judeţ putând face parte în acelaşi timp din două sau din mai multe regiuni de dezvoltare.

Deşi definite prin relaţii funcţionale, regiunile de dezvoltare româneşti reprezintă agregări de unităţi administrativ-teritoriale de nivel departamental, fără o identitate regională proprie, constituite sub presiunea imperativelor dictate de aderarea la Uniunea Europeană, în condiţiile în care teritoriul României este structurat în ansambluri regionale cu personalitate istorică şi culturală distinctă (provincii istorice şi „ţări"). Viabilitatea acestora a fost demonstrată prin marea stabilitate în timp, devenind spaţii de raportare a identităţii locuitorilor, dar şi spaţii mentale etnografice şi spaţii trăite (l'espace vecu) (Cocean, 2002).

Prezenţa unor nuclee urbane puternice care să poată polariza eficient sistemele locale şi regionale de aşezări umane ar putea permite transformarea unora dintre aceste spaţii mentale în structuri administrative de nivel regional sau departamental, deschise însă oricăror forme de asociere din afara spaţiului acestora.

2. ELEMENTE DE ANALIZĂ GEOGRAFICĂ A UNEI REGIUNI DE DEZVOLTARE

Cadrul teoretico-metodologic de analiză geografică a unei regiuni de dezvoltare din România trebuie să pornească de la premisa că diferenţierile *intraregionale* ar trebui să fie mai mici decât cele *interregionale*, asigurându-se astfel o coeziune teritorială şi implicit o „personalitate" a fiecărei regiuni de dezvoltare. Raportul dintre cele două tipuri de diferenţieri este strâns dependent de caracterul forţelor ce acţionează asupra structurii teritoriale, astfel: când diferenţierile intraregionale sunt superioare celor interregionale sunt favorizate forţele centripete favorabile coeziunii, deci viabilităţii regiunii; când raportul este invers, sunt favorizate forţele centrifugale, ce accentuează procesul de fragmentare teritorială. Prin urmare, trebuie analizat sistemul de forţe care condiţionează coeziunea teritorială, aceasta fiind strâns dependent de o serie de factori, între care:

Sistemul de aşezări umane

Ca structuri teritoriale, regiunile de dezvoltare sunt decupaje relativ recente, fiind delimitate în urmă cu un deceniu (Carta Verde, 1997), prin urmare cu sisteme de aşezări umane relativ disjuncte, în ansamblu. Problema se pune dacă sistemele aşezări ale judeţelor care vin în contact cooperează sau nu între ele, formând în ansamblu un sistem funcţional ierarhizat.

Tabelul 22 – Sistemele de aşezări umane la nivelul regiunilor de dezvoltare (1 ian 2007)

Regiunea de dezvoltare	Sediul regional	Număr total de oraşe	Număr de municipii	Număr de sate reşedinţă de comună	Număr de sate
Nord - Est	Piatra Neamţ	46	17	505	2 414
Sud - Est	Brăila	35	11	354	1 447
Sud - Muntenia	Călăraşi	48	16	519	2 019
Sud - Vest Oltenia	Craiova	40	11	408	2 066
Vest	Timişoara	42	12	278	1 327
Nord - Vest	Cluj - Napoca	42	15	402	1 802
Centru	Alba Iulia	57	20	357	1 784
Bucureşti - Ilfov	Bucureşti	9	1	32	91

Sursa: Anuarul Statistic al României, 2006, cu completări

Din acest punct de vedere, se individualizează ca areale de maximă coeziune teritorială, cu sisteme urbane bine individualizate şi ierarhizate, cele două regiuni care se suprapun unor regiuni istorice: Regiunea de Sud-Vest, suprapusă Olteniei şi cea de Vest,

suprapusă Banatului. In primul caz, Craiova s-a individualizat clar ca centru de coordonare regională, având toate atuurile în acest sens: putere demografică şi economică, dar şi potenţial de poziţie fiind situată relativ în centrul regiunii; în al doilea caz, acest statut îi revine Timişoarei, care posedă avantaje similare. Pe treapta secundă a ierarhiei urbane se situează celelalte reşedinţe de judeţ, toate însă subordonate centrului de coordonare cu funcţii macroteritoriale. Mai mult, în cazul Timişoarei tinde să se individualizeze un sistem de cooperare polifuncţional cu Aradul, existând premise ca ambele oraşe să formeze în viitor un centru de polarizare unitar, de importanţă macroregională, cu funcţionalităţi transfrontaliere, care să conducă la diminuarea hipertrofiei Capitalei în raport de oraşul situat pe locul secund în ierarhia urbană naţională.

Acelaşi fenomen se prefigurează şi în extremitatea opusă a ţării, unde situarea la distanţe relativ apropiate a celor două porturi dunărene, Galaţi şi Brăila tinde să determine formarea primei conurbaţii bupolare din România, care cu o populaţie de circa 600.000 – 700.000 locuitori va echilibra sistemul urban naţional în partea sa superioară prin umplerea golului dintre Capitală (aproape 2 milioane de locuitori) şi oraşul de rang II (310.000 – 320.000 locuitori). Astfel, regiunea de dezvoltare de Sud-Est, în prezent bipolară (Galaţi şi Constanţa) şi cu o coeziune teritorială destul de redusă dat fiind faptul că cuprinde judeţe din trei regiuni istorice (Moldova, Muntenia şi Dobrogea) îşi va spori considerabil gradul de viabilitate prin echilibrarea sistemului său urban în partea superioară pe trei nivele ierarhice: primul reprezentat prin conurbaţia bipolară Galaţi-Brăila, cu rol structurant la nivel macroteritorial şi chiar transfrontalier, prin intensificarea parteneriatului Galaţi-Giurgiuleşti-Reni la nivelul euroregiunii Dunărea de Jos; al doilea de Constanţa, centrul polarizator al Dobrogei şi principala „poartă maritimă" a ţării, iar al treilea, prin celelate reşedinţe de judeţ, situate în general periferic (Focşani, Buzău şi Tulcea).

Regiunea de Nord-Est este dominată şi ea de un singur centru de coordonare macroteritorială (Iaşi), însă situarea sa periferică, la graniţa Uniunii Europene, îi diminuează importanţa la nivel macroteritorial în favoarea unor centre urbane de rang inferior (Bacău şi Suceava), însă mult mai bine plasate în raport de axele majore de circulaţie (valea Siretului). Pe cea de-a treia treaptă ierarhică se situează, datorită poziţiei periferice, Botoşani, Vaslui, Bârlad (situate în apropierea graniţei), dar şi Piatra Neamţ, situat la poalele Carpaţilor, pe o axă de circulaţie secundară.

Cele două regiuni de dezvoltare transilvane, deşi bine individualizate, sub raportul ierarhizării sistemelor de aşezări umane, ridică probleme datorită plasării excentrice a centrelor de coordonare cu funcţii macroteritoriale (Braşov, respectiv Cluj-Napoca). Plasarea Braşovului în partea de sud-est a Regiunii Centrale, la limita cu regiunile de Sud şi de Sud-Est favorizează gravitarea sistemelor urbane din judeţele Mureş şi Alba către exteriorul regiunii (spre Cluj-Napoca), deci forţele interregionale, ce conduc la fragmentare se manifestă la nivelul unor areale periferice, în acest caz structura regională fiind supradimensionată. Aria de polarizare a Braşovului, deşi asimetrică (este mult diminuată către sud de „presiunea" Ploieştiului, dar mai ales a Capitalei), nu

reuşeşte să acopere întreaga regiune, între Regiunea Centrală şi cea de Nord-Vest neexistând practic, după opinia noastră, o veritabilă axă de fragmentare care să justifice o limită inter-regională.

Regiunea de Sud poate fi considerată ca fiind singura regiune multipolară, Ploieştiul detaşându-se într-o oarecare măsură ca poziţie şi potenţial economic în nucleu de polarizare regională. Adevăratul nucleu de polarizare cu funcţii macroteritoriale, situat însă extraregional este indiscutabil Capitala, ea însăşi alcătuind o regiune de sine-stătătoare. Regiunea de dezvoltare Sud-Muntenia reprezintă practic adevăratul hinterland al Capitalei, separarea celor două regiuni de dezvoltare făcându-se în raport de criteriul demografic. Astfel, decupajul regiunilor de dezvoltare a urmărit în general un relativ echilibru demografic şi teritorial.

Potenţialul demografic

Potenţialul demografic reprezintă unul dintre criteriile de bază ale decupajului regional românesc. Pentru un cât mai bun management al dezvoltării regionale în profil teritorial este necesar ca unităţile regionale să aibă un potenţial demografic cât mai echilibrat. Astfel raportul dintre cea mai populată regiune de dezvoltare (Nord-Est) şi cea mai puţin populată (Vest) este de numai 1,87. De altfel, regiunea de Nord-Est este cea care înregistrează cel mai mare sold migratoriu negativ, plecările afectând în exclusivitate mediul urban (- 10.228 loc), în vreme ce mediul rural se caracterizează printr-o evoluţie demografică pozitivă (+ 4.682 loc), fapt explicat prin reconversia în agricultură a populaţiei disponibilizate din industria urbană.

Corelaţia cu suprafaţa determină însă variaţii substanţiale, densităţile înregistrând valori cuprinse între 1.211 loc/km^2 (Bucureşti-Ilfov) şi 61,1 loc/km^2 în cazul regiunii de Vest.

Tabelul 23 – Populaţia pe grupe de vârstă la nivel regiunilor de dezvoltare (la 1 iul 2005)

Regiunea de dezvoltare	**Total [loc.]**	**0 – 14 ani [loc.]**	**15 – 59 ani [loc.]**	**60 ani, peste [loc.]**	**Densitatea [loc/km^2]**
Bucureşti-Ilfov	2.207.696	267.979	1.522.929	416.688	1.821
Nord-Est	3.738.601	706.743	2.340.309	691.549	101,5
Centru	2.530.486	397.373	1.670.743	462.370	74,2
Nord-Vest	2.738.461	456.577	1.780.354	501.530	80,2
Sud	3.329.762	507.752	2.111.572	710.438	96,6
Sud-Est	2.850.318	455.258	1.856.729	538.331	79,6
Sud-Vest	2.317.636	373.550	1.458.926	485.160	79,3
Vest	1.930.458	288.049	1.276.460	365.949	60,3

Sursa: Anuarul Statistic al României, 2006, cu completări

De o importanţă deosebită pentru evaluarea potenţialului demografic actual şi de perspectivă este structura populaţiei pe grupe de vârstă. Şi din acest punct de vedere, regiunea de Nord-Est prezintă un avantaj net, înregistrând cea mai mare pondere a populaţiei tinere, cuprinsă între 0 şi 14 ani (18,9% din total), faţă de doar 12,1% din total în cazul regiunii Bucureşti-Ilfov, situată la polul opus. La aceasta se adaugă mişcarea

naturală a populaţiei, evidenţiată prin rata natalităţii şi a mortalităţii, a sporului natural, precum şi prin numărul de căsătorii şi de divorţuri la mia de locuitori.

Suprafaţa

Dacă populaţia reprezintă un element relativ uniform repartizat la nivelul celor opt regiuni de dezvoltare, contraste mai mari se înregistrează în ceea ce priveşte suprafaţa acestora. Intre cea mai mare regiune de dezvoltare (Nord-Est, 36.850 km^2) şi cea mai redusă ca dimensiuni (Bucureşti-Ilfov, 1.821 km^2), raportul este de 1:20,23 însă raporturile se echilibrează substanţial dacă este exclusă din calcul Capitala (36.850 km^2 faţă de 29.212 km^2, regiunea de Vest).

Structura etnică şi confesională

Omogenitatea etnică şi confesională constituie de asemenea un element catalizator în atenuarea tendinţelor centrifugale cu suport etnic. Toate regiunile de dezvoltare se înscriu în aceeaşi dominanţă a românilor de religie ortodoxă, ponderea acestora fiind covărşitoare (peste 95% în regiunile extracarpatice)[88]. Doar în regiunea Centru ponderea acestora datorită judeţelor Harghita şi Covasna cu populaţie majoritar maghiară, însă pe ansamblul regiunii de dezvoltare situaţia este reechilibrată de ponderile mari ale românilor din judeţele Alba, Braşov şi Sibiu.

Produsul intern brut

Produsul intern brut (PIB), principalul indicator macroeconomic al contabilităţii naţionale, reprezintă rezultatul final al activităţii de producţie a unităţilor producătoare rezidente într-un anumit teritoriu.

La nivel macroteritorial se detaşează clar capitala, cu o valoare a PIB-ului de 43 719,2 milioane lei[89], urmată la mare distanţă de judeţele în care centrul administrativ se situează printre cele mai mari şi industrializate oraşe ale ţării: Timiş în regiunea de Vest, Constanţa şi Galaţi în regiunea de Sud-Est, Iaşi în regiunea de Nord-Est, Cluj şi Bihor în regiunea de Nord-Vest, Braşov şi Mureş în regiunea Centrală, Dolj în regiunea Sud-Vest Oltenia. La acestea se adaugă judeţe ce dispun de grupări industrial-urbane bine conturate, cum este cazul Prahovei, în regiunea de Sud. La polul opus, cu externalităţi negative se înscriu judeţele situate în cele două „buzunare ale sărăciei" individualizate în Carta Verde (1997): Botoşani şi Vaslui în regiunea de Nord-Est, respectiv Giurgiu, Călăraşi şi Ialomiţa în regiunea Sud-Muntenia. La acestea se adaugă judeţe cu grad mare de ruralizare, concretizat prin reţele urbane alcătuite în general din oraşe mijlocii şi mici, cu funcţii predominant agricole: Tulcea, Vrancea şi Brăila[90] în regiunea de Sud-Est, Mehedinţi în regiunea Sud-Vest Oltenia, Caraş-Severin în regiunea de Vest, Bistriţa-Năsăud în regiunea de Nord-Vest, Covasna în regiunea Centru etc. La nivelul regiunilor

[88] Ponderea românilor la nivelul întregii ţări a fost la recensământul din 18 martie 2002, de 89,5% din populaţia totală.

[89] Datele referitoare la PIB sunt în preţuri curente la nivelul anului 2004. Sursa: Anuarul statistic al României, 2006, p. 438

[90] Cu excepţia oraşului Brăila, în care unităţile economice se confruntă cu grave probleme economico-financiare, celelalte centre urbane ale judeţului (Făurei, Ianca şi Insurăţei) fac parte din categoria oraşelor mici, cu funcţii agricole.

de dezvoltare, externalităţile sunt date de regiunile Bucureşti-Ilfov în sens pozitiv, respectiv de regiunea Sud-Vest Oltenia, în sens negativ.

Tabelul 35 – Produsul intern brut pe regiuni de dezvoltare la nivel anilor 2000 şi 2004

Regiunea de dezvoltare	Produsul Intern Brut		Judeţe cu externalităţi (2004)	
	2000	2004	Pozitive	Negative
Nord-Est	9 634,8	29 418,2	Iaşi – 7 350,4	Botoşani – 2 588,3
Sud-Est	9 286,8	29 413,1	Constanţa – 10 077,1	Tulcea – 2 412,3
Sud-Muntenia	9 807,1	31 709,5	Prahova – 8 669,3	Giurgiu – 1 952,3
Sud-Vest Oltenia	7 488,9	21 962,5	Dolj – 6 610,6	Mehedinţi – 2 684,8
Vest	7 526,8	25 296,9	Timiş – 10 431,6	Caraş-Severin – 3 411,3
Nord-Vest	9 501,0	30 269,8	Cluj – 9 796,2	Bistriţa Năsăud – 2 773,4
Centru	10 177,5	30 096,4	Braşov – 8 127,2	Covasna – 2 452,5
Bucureşti-Ilfov	16 879,2	48 077,6	Bucureşti – 43 719,2	Ilfov – 4 358,4

(milioane RON preţuri curente). Sursa: Anuarul Statistic al României, 2006, p. 438.

Perioada comunistă s-a caracterizat printr-o politică economică centralizată având ca scop o echilibrare a dezvoltării teritoriale printr-un proces de „industrializare şi urbanizare forţată". Consecinţa acestei politici a fost dezvoltarea rapidă a unor zone înapoiate (în special nord-estul şi sud-estul ţării), dezvoltare realizată mai ales prin redistibuirea resurselor, prin direcţionarea lor mai cu seamă către aceste zone. Efectele pe termen mediu şi lung ale acestei redistribuiri au determinat o încetinire a creşterii economice şi o epuizare a factorilor interni care susţin dezvoltarea economică.

După 1989, aceste zone dezvoltate în mod artificial au fost cel mai puternic afecatate de procesul de restructurare economică. In consecinţă, disparităţile economice regionale au crescut, mai ales în privinţa ocupării forţei de muncă şi a producţiei industriale, dar şi sub aspectul veniturilor şi ale resurselor financiare ale populaţiei. Mărirea disparităţilor s-a reflectat şi asupra unor indicatori sociali cum ar fi educaţia, sănătatea, serviciile publice locale etc. Astfel, cel mai puţin dezvoltate zone din România continuă să fie Moldova şi estul Câmpiei Române, iar cel mai dezvoltate, Bucureşti, Constanţa precum şi regiunile din vestul şi centrul ţării (Banat şi Transilvania).

După crearea regiunilor de dezvoltare în 1997, există un număr mare de indicatori care măsoară disparităţile la acest nivel, compatibili cu sistemul EUROSTAT. Deoarece cele 8 regiuni grupează judeţe cu nivele de dezvoltare diferite, nivelul inter-regional al disparităţilor este mai mic decât cel dintre judeţe şi comune, sau decât cel dintre zonele urbane şi cele rurale, fapt ce conduce la concluzia că nivelul disparităţilor din România nu este unul prea ridicat, prin urmare întreaga ţară poate fi considerată ca fiind subdezvoltată în raport de nivelul mediu de dezvoltare al UE.

Datele privind PIB indică o tendinţă generală de lărgire a decalajului dintre regiunile cele mai dezvoltate şi cele mai puţin dezvoltate. In plus, tranziţia economică a scos la iveală slăbiciunile economice ale zonelor mai puţin dezvoltate, concretizate în:
- puternica dependenţă de o singură unitate industrială (zone monoindustriale),
- slaba dezvoltare a procesului de planificare spaţială,

- slaba atractivitate a localităţilor, cu excepţia oraşelor mari,
- infrastructură tehnico-edilitară slab dezvoltată,
- structură demografică fragilă şi neadecvată pieţei forţei de muncă etc.

Chiar şi în cazul unui mediu economic slab dezvoltat, concurenţa dintre regiuni există şi poate fi cuantificată. Dacă regiunile cele mai dezvoltate (Bucureşti-Ilfov) respectiv cel mai puţin dezvoltate (Nord-Est) au rămas neschimbate, toate celelalte şase regiuni şi-au schimbat poziţia ierarhică în intervalul după 1998: regiunile Centru şi Vest şi-au schimbat de patru ori poziţia între ele plasându-se pe locurile doi şi trei, regiunea Sud-Muntenia a căzut constant de pe locul 4 pe locul 7, în timp ce regiunea de Vest, după ce a ocupat locurile 5, respectiv 6 în 1993 şi 1994, a urcat pe poziţia a 4-a. Celelalte două regiuni, Nord-Vest şi Sud-Vest Oltenia au înregistrat o evoluţie oscilantă, mai cu seamă datorită schimbărilor majore din industria minieră (Pascariu et al., 2003).

In concluzie, se pot evidenţia următoarele aspecte:

- PIB-ul regional pe cap de locuitor este puternic corelat cu gradul de ocupare a forţei de muncă în industrie şi construcţii (gradul de corelare este de +0,68). Această valoare este puternic influenţată de situaţia regiunii în care se află capitala. Regiunea Bucureşti-Ilfov este cea mai dezvoltată zonă a ţării şi are cei mai buni factori de dezvoltare.
- PIB-ul regional pe locuitor se corelează de asemenea cu ponderea populaţiei ocupată în servicii (+0,49). Această valoare este influenţată numai într-o mică măsură de situaţia specială a regiunii care include capitala.
- Regiunile cu o populaţie puternic angajată în agricultură sunt mai puţin dezvoltate economic. PIB-ul pe locuitor este corelat invers proporţional cu gradul de ocupare al populaţiei în activităţile agricole (-0,73).
- Regiunile cu un PIB pe locuitor peste media naţională sunt atractive pentru forţa de muncă relativ înalt calificată (+0,75) şi pe de altă parte, gradul de corelare dintre nivelul de dezvoltare regională şi ponderea persoanelor cu calificare redusă în cadrul populaţiei în vârstă este puternic negativă (-0,82).
- Există o corelaţie pozitivă la nivel naţional între distribuţia regională a capacităţii inovative şi PIB pe locuitor (+0,48). Nivelul acestui indicator este puternic influenţat de nivelul relativ ridicat al dezvoltării capitalei ţării, în comparaţie cu restul teritoriului. Dacă se exclude regiunea care include capitala, coeficientul de corelare dintre distribuţia regională a capacităţii inovative şi PIB pe cap de locuitor este de numai 0,27, fapt ce demonstrează rolul capitalei ca important centru al dezvoltării capacităţii inovative pe ansamblul ţării.
- Referitor la impactul gradului de accesibilitate asupra dezvoltării regionale, există o corelaţie pozitivă relativ puternică între distribuţia reţelei de cale ferată şi PIB pe locuitor şi o corelare pozitivă moderată între nivelul de dezvoltare şi elementele infrastructurii teritoriale de transport rutier.

Factorii stimulativi ai dezvoltării regionale, cărora trebuie să li se acorde o atenţie specială, sunt:

- gradul ridicat de educaţie al populaţiei,

- capacitatea inovativă ridicată,
- infrastructura tehnico-edilitară şi de comunicaţii,
- existenţa activităţilor generatoare de valoare adăugată ridicată.

De o mare importanţă pentru dezvoltarea regională în România este relaţia dintre zonele urbane şi cele rurale, relaţie care este subliniată în majoritatea studiilor economice şi sociologice recente, dar şi în cadrul planurilor de dezvoltare spaţială elaborate la nivelul judeţelor (PATJ). Toate aceste studii indică faptul că un judeţ sau o regiune este cu atât mai săracă cu cât este mai rurală.

Zonele rurale sunt puternic dependente de agricultură şi înregistrează un acut deficit de populaţie tânără şi adultă, ca urmare a migrării acestor categorii demografice spre zonele urbane. Dezvoltarea supradimensionată a zonelor urbane în cadrul sistemului de aşezări umane din România a determinat epuizarea resurselor a celor mai multe dintre oraşele mari din România, fără a genera în schimb dezvoltarea zonelor rurale înconjurătoare (Ianoş, 2000)[91]. Aceasta a adâncit decalajul dintre mediul urban şi cel rural, conducând la formarea de „buzunare de sărăcie" (Carta Verde, 1997), chiar în zonele limitrofe marilor oraşe.

Tabelul 25 – Disparităţi inter-regionale în Uniunea Europeană

Nr	Statul	Regiuni cu PIB maxim	PIB relativ %	Regiuni cu PIB minim	PIB relativ %	Raport max/ min
1	Marea Britanie	Inner London	246,3	Merseyside	71,6	3,43
2	Belgia	Bruxelles	223,1	Hainaut	71,8	3,11
3	Franţa	Ile de France	154,1	Reunion	50,9	3,02
4	Germania	Hamburg	183,4	Dessau	63,2	2,90
5	Rep. Cehă	Praha	121,6	Sredni Cechy	48,5	2,51
6	Ungaria	Kozep-Magyarorszag	72,4	Eszak-Alföld	32,5	2,23
7	Italia	Lombardia	136,1	Calabria	61,9	2,20
8	Spania	Madrid	108,1	Extremadura	50,3	2,15
9	Austria	Viena	150,6	Burgenland	70,9	2,12
10	Polonia	Mazowieckie	55,0	Lubelskie	27,6	1,99
11	Portugalia	Lisabona	101,1	Açores (Azore)	52,2	1,94
12	România	Bucureşti-Ilfov	35,3	Nord-Est	19,1	1,85
13	Finlanda	Uusimaa	137,2	Ita-Suomi	74,9	1,83
14	Olanda	Utrecht	143,4	Flevoland	81,3	1,76
15	Grecia	Sterea Ellada	81,5	Ipeiros	47,3	1,72
16	Bulgaria	Yugozapaden	34,0	Severozapaden	22,2	1,53
17	Suedia	Stockholm	133,9	Vastsverige	89,9	1,49

Surse: CE, 2002 – Primul raport privind progresul în domeniul coeziunii economice şi sociale; Politica de coeziune a UE şi dezvoltarea economică şi socială la nivel regional în România, Institutul European din România, 2003.

[91] Ianoş, I. (2000), *Transition, Cohesion and Regional Policy* in *Central and Eastern Europe*, edt. J. Bachtler, R. Downes şi G. Gorzelak, EPRC, University of Strathclyde, UK.

Problema sărăciei rurale reprezintă una dintre marile provocări pentru politica de dezvoltare regională. Studiile şi cercetările elaborate recent indică faptul că disparităţile rurale nu pot fi măsurate corect la nivel regional, ci la unul subregional şi numai utilizând indicatori agregaţi specifici, cum ar fi Indicele Capitalului Uman (ICU).

Cu toate că disparităţile în România sunt considerate de dimensiuni reduse, acestea sunt comparabile cu cele din spaţiul UE. La nivel de ţară însă, diferenţa dintre România şi celelalte ţări membre ale UE, precum şi dintre regiunile României şi cele ale UE, este semnificativă. Aceste diferenţe sunt semnificative şi în comparaţie cu unele ţări precum Slovenia, Ungaria sau Republica Cehă.

Din punct de vedere al PIB pe locuitor, cele patru regiuni ale României cel mai slab dezvoltate sunt şi ultimele patru în ierahia regiunilor din ţările central şi est europene. Cu toate că România pare a fi cea mai puţin dezvoltată dintre ţările candidate, PIB-ul singur nu este suficient pentru a caracteriza nivelul de dezvoltare economică şi socială. Totodată România are cea mai înaltă rată a populaţiei agricole (45,2%) şi cel mai scăzut nivel de dezvoltare al sectorului terţiar (29%). Cu toate acestea, România are un nivel relativ scăzut al şomajului, situându-se imediat după Slovenia, Ungaria, Malta şi Cipru.

Partea a III-a
ORGANIZAREA UNOR SPAŢII GEOGRAFICE PARTICULARE

Capitolul VIII
ORGANIZAREA SPAŢIILOR URBANE

1. DIMENSIUNEA CANTITATIVĂ ŞI CALITATIVĂ A URBANIZĂRII. STRUCTURA TERITORIULUI ADMINISTRATIV URBAN

Noţiune complexă şi deseori controversată, urbanizarea presupune două aspecte: unul *cantitativ*, dat de numărul şi mărimea oraşelor ce alcătuiesc sistemul urban, celălalt *calitativ*, mult mai subiectiv, ce se referă la structura şi importanţa acestora şi la un anumit mod de viaţă, urban. Astfel, Legea nr. 2/1968 stabileşte localităţile care au format noile oraşe, diferenţiind în cadrul teritoriului administrativ al fiecăruia, două categorii de aşezări:

- ✓ *localităţi componente*, integrate în structura urbană, considerate a fi atins un nivel de dezvoltare economico-socială şi tehnico-edilitară care să le plaseze în rândul aşezărilor urbane.
- ✓ *sate subordonate*, considerate a fi într-un rapid proces de urbanizare, datorită centrelor urbane aflate în imediata lor apropiere.

O analiză a poziţiei şi a potenţialului acestora, conduce însă la concluzia că unele sunt situate la distanţe foarte mari de nucleul urban, fără a dispune de legături directe cu acesta sau de dotări tehnico-edilitare şi de servicii comparabile cu cele din centrele urbane de tradiţie. Câteva exemple sunt evidente: Păltiniş, la 32 km de Sibiu, Lacu Roşu şi Covacipeter la 26 km, respectiv 25 km de Gheorgheni, Pădurea Neagră la 23 km de Aleşd, Almăjel la 20 km de Filiaşi, Lotrioara la 17 km de Tălmaciu, Tohanu Nou la 17 km de Zărneşti, Boteşti la 16 km de Zlatna etc.

Aceste aprecieri au fost însă în cele mai multe cazuri infirmate de realitate, majoritatea satelor ce alcătuiau comunele suburbane situându-se, ca nivel de dezvoltare tehnico-edilitară şi economico-socială, în rândul aşezărilor rurale. Este şi motivul pentru care comunele suburbane au fost desfiinţate în aprilie 1989, trecând în categoria celor rurale.

În prezent, sistemului urban românesc îi sunt asociate din punct de vedere administrativ peste 700 aşezări cu fizionomie rurală, populaţia acestora fiind asimilată, în cele mai multe cazuri forţat, mediului urban. O analiză la nivel naţional a teritoriului administrativ urban, evidenţiază faptul că majoritatea oraşelor prezintă o structură eterogenă, ponderea acestora fiind de 73,6% din total.

Tabelul 26 – Structura teritoriului administrativ al oraşelor din România (2007)

Judeţul	Oraşe cu structură eterogenă	Oraşe cu structură omogenă
Alba	Alba Iulia, Abrud, Aiud, Baia de Arieş, Blaj, Teiuş, Câmpeni, Cugir, Ocna Mureş, Sebeş, Zlatna	-
Arad	Chişineu-Criş, Curtici, Ineu, Lipova, Pâncota, Pecica, Sântana, Sebiş	Arad, Nădlac
Argeş	Câmpulung, Costeşti, Curtea de Argeş, Mioveni, Ştefăneşti, Topoloveni	Piteşti
Bacău	Buhuşi, Comăneşti, Dărmăneşti, Moineşti, Slănic-Moldova, Târgu Ocna	Bacău
Bihor	Aleşd, Beiuş, Marghita, Nucet, Săcuieni, Vaşcău	Oradea, Salonta, Ştei, Valea lui Mihai
Bistriţa-Năsăud	Beclean, Bistriţa, Năsăud, Sângeorz-Băi	-
Botoşani	Bucecea, Darabani, Dorohoi, Flămânzi, Săveni, Ştefăneşti	Botoşani
Braşov	Predeal, Rupea, Zărneşti	Braşov, Codlea, Făgăraş, Ghimbav, Râşnov, Săcele, Victoria
Brăila	Ianca, Însurăţei	Brăila, Făurei
Buzău	Nehoiu, Pătârlagele, Pogoanele	Buzău, Râmnicu Sărat
Caraş-Severin	Anina, Băile Herculane, Caransebeş, Moldova Nouă, Oraviţa, Oţelu Roşu	Bocşa
Călăraşi	Budeşti, Fundulea, Lehliu-Gară	Călăraşi, Oltenita
Cluj	Dej, Gherla, Huedin	Cluj-Napoca, Câmpia Turzii, Turda
Constanţa	Basarabi, Băneasa, Constanţa, Eforie, Hârşova, Mangalia, Medgidia, Năvodari, Negru-Vodă, Ovidiu, Techirghiol	Cernavodă
Covasna	Baraolt, Covasna, Întorsura Buzăului, Sfântu Gheorghe, Târgu Secuiesc	-
Dâmboviţa	Fieni, Pucioasa, Răcari, Târgovişte, Titu	Găeşti, Moreni
Dolj	Băileşti, Calafat, Craiova, Dăbuleni, Filiaşi	Bechet, Şegarcea
Galaţi	Târgu Bujor	Bereşti, Galaţi, Tecuci
Giurgiu	Bolintin-Vale, Mihăileşti	Giurgiu
Gorj	Bumbeşti-Jiu, Motru, Novaci, Rovinari, Tismana, Târgu Jiu, Târgu Cărbuneşti, Turceni	Ţicleni
Harghita	Băile Tuşnad, Cristuru Secuiesc, Gheorgheni, Miercurea Ciuc, Toplita, Vlăhiţa	Bălan, Borsec, Odorheiu Secuiesc
Hunedoara	Aninoasa, Brad, Călan, Deva, Geoagiu, Haţeg, Hunedoara, Petrila, Petroşani, Simeria, Uricani, Vulcan	Lupeni, Orăştie
Ialomiţa	Feteşti, Fierbinţi-Târg, Slobozia	Amara, Căzăneşti, Ţăndărei, Urziceni
Iaşi	Hârlău, Paşcani, Podu Iloaiei	Iaşi, Târgu Frumos

Ilfov	Buftea, Chitila, Măgurele, Otopeni	Bragadiru, Pantelimon, Popeşti-Leordeni, Voluntari
Maramureş	Baia Mare, Baia Sprie, Borşa, Seini, Sighetu Marmaţiei, Şomcuta Mare, Tăuţii Măgheruş, Târgu Lăpuş, Ulmeni	Cavnic, Dragomireşti, Sălişte a de Sus
Mehedinţi	Baia de Aramă, Drobeta-Turnu Severin, Strehaia, Vânju Mare	Orşova
Mureş	Iernut, Luduş, Miercurea Nirajului, Reghin, Sângeorgiu de Pădure, Sărmaşu, Sighişoara, Sovata, Târgu Mureş, Târnăveni, Ungheni	-
Neamţ	Bicaz, Piatra Neamţ, Roznov, Târgu Neamţ	Roman
Olt	Balş, Corabia, Drăgăneşti-Olt, Piatra-Olt, Potcoava, Scorniceşti, Slatina	Caracal
Prahova	Băicoi, Boldeşti-Săeni, Breaza, Buşteni, Mizil, Comarnic, Slănic, Urlaţi	Azuga, Câmpina, Ploieşti, Plopeni, Sinaia, Vălenii de Munte
Satu Mare	Ardud, Carei, Negreşti-Oaş, Satu Mare, Tăşnad	-
Sălaj	Cehu Silvaniei, Jibou, Şimleu Silvaniei, Zalău	-
Sibiu	Agnita, Avrig, Cisnădie, Dumbrăveni, Mediaş, Miercurea Sibiului, Ocna Sibiului, Sălişte, Sibiu, Tălmaciu	Copşa Mică
Suceava	Broşteni, Cajvana, Dolhasca, Fălticeni, Frasin, Gura Humorului, Liteni, Milişăuţi, Salcea, Siret, Solca, Vatra Dornei, Vicovu de Sus	Câmpulung Moldovenesc, Rădăuţi, Suceava
Teleorman	Videle	Alexandria, Roşiori de Vede, Turnu Măgurele, Zimnicea
Timiş	Buziaş, Ciacova, Deta, Făget, Gătaia, Lugoj, Recaş	Jimbolia, Sânnicolau Mare, Timişoara
Tulcea	Isaccea, Tulcea	Babadag, Măcin, Sulina
Vaslui	Murgeni, Negreşti, Vaslui	Bârlad, Huşi
Vâlcea	Băile Govora, Băile Olăneşti, Băbeni, Bălceşti, Berbeşti, Brezoi, Călimăneşti, Drăgăşani, Horezu, Ocnele Mari, Râmnicu Vâlcea	-
Vrancea	Adjud, Focşani, Mărăşeşti, Odobeşti, Panciu	-

Informaţii prelucrate după Monitorul Oficial al României.

Oraşe, în general mici, precum Câmpeni, Aiud, Zlatna au un teritoriu administrativ deosebit de fragmentat, fiind constituite dintr-un număr mare de aşezări, care depăşesc în unele situaţii ca populaţie, pe cea a nucleului urban propriu zis[92]. Procesul de contopire a fost mult mai activ de-a lungul timpului în cazul oraşelor mari, majoritatea acestora prezentând o structură unitară[93].

[92] In această categorie se înscriu: Baia de Aramă, Băile Govora, Băile Olăneşti, Budeşti, Câmpeni, Comarnic, Horezu, Ianca, Mioveni, Moldova Nouă, Nehoiu, Ocnele Mari, Panciu, Piatra Olt, Scorniceşti, Slănic, Slănic Moldova, Târgu Cărbuneşti, Târgu Lăpuş, Topliţa, Vaşcău, Zlatna (Ianoş, Tălângă, 1994, p. 20).
[93] In această categorie se înscriu majoritatea reşedinţelor de judeţ cu peste 200.000 locuitori: Arad, Oradea, Bacău, Botoşani, Braşov, Brăila, Buzău, Cluj-Napoca, Galaţi, Iaşi, Ploieşti, Suceava şi Timişoara.

2. MODELE TEORETICE DE ORGANIZARE A SPAŢIULUI URBAN

Spaţiul urban se caracterizează printr-o mare densitate a populaţiei şi a construcţiilor, printr-o poziţie aparte în procesul schimburilor de valori, cu funcţii de concentrare, transformare şi redistribuire a bunurilor spirituale şi materiale, cu un mediu ambiental puternic antropizat (Cândea, Bran, 2001).

Printre modelele de bază ce fundamentează în literatura de specialitate organizarea sa, se numără modelul zonelor concentrice (modelul concentric), modelul sectorial şi modelul nucleelor multiple.

Modelul zonelor concentrice a fost elaborat de E. W. Burgess în 1925[94], pe baza unor studii de detaliu realizate asupra oraşului Chicago şi a regiunii sale. Ideea ce a stat la baza fundamentării sale a fost emisă de von Thünen şi se referă la gruparea terenurilor agricole în concordanţă cu potenţialul de desfacere a produselor agroalimentare, oferit de centrele urbane.

Acest model a fost intens criticat deoarece nu ţine seamă de intervenţia altor elemente cu impact major asupra organizării spaţiului urban (zone industriale, căi de transport), dar şi datorită faptului că porneşte de la ideea existenţei unui singur centru urban, valabilă în general în perioada de început a urbanizării, neputând fi extrapolată la toate centrele urbane (Ianoş, 1987). Intervenţia căilor de comunicaţie determină modificarea structurii concentrice elaborate de Burgess, conferindu-i o formă stelată *(Fig. 35)*. Acest model de organizare a intravilanului a fost identificat pentru oraşe ca Philadelphia sau Calgary.

Modelul sectorial a fost fundamentat de Homer Hoyt (1933) într-un studiu detaliat consacrat aceluiaşi oraş Chicago şi altor 142 oraşe americane. El critică conceptele elaborate la începutul secolului, constatând că zonele rezidenţiale sunt dispuse de-a lungul căilor ferate şi a râurilor canalizate, zonele comerciale pe străzile cu cel mai mare trafic, iar spaţiile verzi se suprapun unor forme topografice locale.

a. 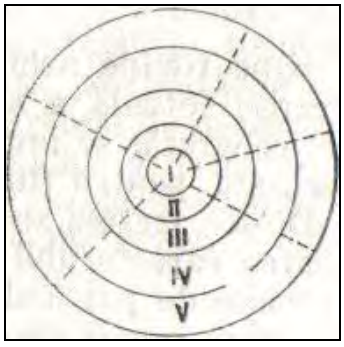

b. 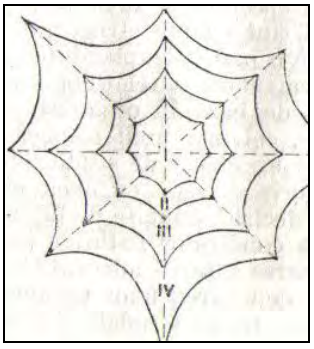

Fig. 35 a, b – Modelul zonelor concentrice.
a. Modelul lui Burgess: I. Centru, II. Zonă de tranziţie, III. Rezidenţa muncitorilor, IV. Rezidenţa claselor avute V. Zone de migraţii. **b.** Model al zonelor concentrice modificat de axele de transport.

c. 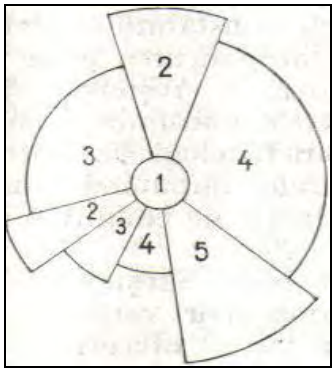

Fig. 35 c – Modelul sectorial.

Sursa: Ianoş, 1987, p. 116-117.

[94] E. W. Burgess (1925), *Growth of the City*, The Citz, Chicago Univ. Press, Chicago.

Prin urmare, se ajunge la concluzia că spaţiul urban nu se organizează concentric, ci sectorial, datorită dispunerii radiare a căilor de comunicaţie.

Modelul nucleelor multiple, fundamentat de Ch. Harris şi E. D. Ullman (1945), porneşte de la ideea că în cele mai mari oraşe terenul nu se organizează în jurul unui centru, ci în jurul a mai multe (centre de cartier). Acest tip de organizare este determinat de dezvoltarea centrelor urbane, de creşterea distanţelor faţă de centrul oraşului, de dezvoltarea zonelor industriale, a spaţiilor verzi, de recreere, care reorientează fluxurile de călători şi de produse.

d. 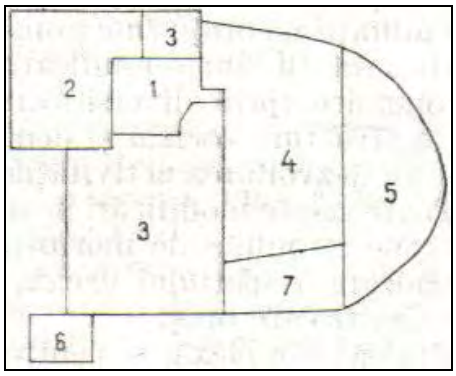

Fig. 35 d – Modelul nucleelor multiple.
1. Centru de afaceri, 2. Industrie uşoară şi depozite, 3. Reşedinţa claselor sărace, 4. reşedinţa claselor mijlocii, 5. reşedinţa claselor avute, 6. industrie grea, 7. banlieu rezidenţial, 8. banlieu industrial, 9. zonă de migraţii.

Pe lângă aceste modele, au mai fost elaborate de-a lungul timpului numeroase altele, ce vizează aspecte particulare ale organizării spaţiului urban. Printre acestea, cele mai cunoscute sunt teoria densităţii urbane şi *teoria echilibrului spaţial*.

Cercetările ulterioare întreprinse demonstrează însă că este dificil de definit organizarea spaţiului urban, în funcţie de nişte clişee stabilite anterior. Fiecare centru urban se dezvoltă în condiţii geografice şi economico-sociale particulare, care îşi pun o amprentă decisivă atât asupra organizării spaţiale interne, cât şi asupra activităţilor şi a funcţiunilor urbane. În general, oraşele mici se caracterizează prin existenţa unui singur centru cu rol fundamental în organizarea activităţilor urbane, prin gradul ridicat de concentrare a sectorului terţiar. Pentru oraşele mari, în schimb, datorită repartiţiei serviciilor într-o reţea complexă, care se adresează mai multor cartiere, se conturează o structură polinucleară. Este şi situaţia capitalei şi a marilor centre urbane din România.

3. STUDIU DE CAZ: ORGANIZAREA INTRAVILANULUI BUCUREŞTI

Consideraţii preliminare. Evoluţia suprafeţei construite până la primele organizări administrative

Hipertrofierea Capitalei în raport cu oraşul de rang II în ierarhia urbană reprezintă una dintre principalele caracteristici ale sistemului urban românesc. Acest decalaj era la 1 iulie 1999 de 5,9 fiind depăşit în toată Europa de Est doar de cel înregistrat în Ungaria, între Budapesta şi oraşul imediat următor – Debrecen: 9,43.

Discrepanţa mare între mărimea şi potenţialul Capitalei în raport cu celelalte componente ale sistemului urban, la care s-a adăugat densitatea redusă de populaţie din intravilanul său, a impus, încă de la sfârşitul secolului al XVIII-lea, luarea unor măsuri administrative privind limitarea extinderii sale.

Ritmul de creştere a populaţiei oraşului Bucureşti a fost aproape întotdeauna intens, atât din punct de vedere demografic cât şi spaţial. Astfel, se presupune că, în comparaţie cu ceea ce el reprezenta în urmă cu cinci secole, pe vremea domniei lui Vlad Ţepeş (1459), suprafaţa actuală este de aproximativ cincizeci de ori mai mare (Giurescu, 1979). Principalii factori ce au stat la baza fenomenului menţionat sunt de ordin *economic*, *politic*, *etnic* şi *tehnic*. Astfel, creşterea producţiei meşteşugăreşti, a negoţului şi apoi a industriei începând cu epoca feudală şi continuând cu cea modernă, apoi transformarea oraşului în capitala unui stat în creştere, au reprezentat puternice forţe de concentrare demografică şi extindere spaţială, cu mult mai intense decât în cazul altor oraşe. Un rol important l-a jucat etnicitatea fenomenului. Dezvoltat într-o arie de profundă românitate, Bucureştiul a fost mult timp un „sat mare“, o extinsă localitate „cu case risipite, înconjurate fiecare de curte şi grădină; orăşeanul, în privinţa aceasta, nu s-a deosebit de sătean. [...] a vrut să-şi aibă curtea şi grădina lui, cât mai mare, dacă se poate cu livadă şi vie; de aici, întinderea considerabilă, spaţiul clădit fiind o mică fracţiune a celui neclădit” (Ibidem, p. 204). La aceasta, s-a adăugat şi faptul că, spre deosebire de oraşe din Transilvania sau de cele din apus, capitala nu a fost îngrădită de ziduri de apărare, elemente ce ar fi putut limita mult timp dezvoltarea spaţială la una strict verticală. Pe de altă parte, datorită condiţiilor naturale, mai exact a permanentului risc de cutremure cu intensitate ridicată, clădirea pe verticală a fost considerată neavantajoasă. „[...] case cu etaj n-au existat la noi pînă în veacul al XIX-lea decît ca rarisime excepţii; în general, aveau numai parter, iar cele boiereşti, un parter înălţat şi subsol [...]. Rezultatul a fost că oraşul s-a „lăţit” mereu şi că a făcut, foarte multă vreme, impresia unui sat uriaş, înecat în verdeaţă” (Ibidem, p. 205). Situaţia a avut consecinţe negative mai ales asupra lucrărilor edilitare foarte necesare unui oraş adevărat. Raportul disproporţionat dintre suprafaţă şi numărul de locuitori a împiedicat construirea străzilor pavate, a reţelei de apă, canalizare şi lumină în mod echilibrat în spaţiul urban.

O analiză istorico-geografică a evoluţiei spaţiale a oraşului Bucureşti a scos în evidenţă mai multe etape.

O primă etapă a fost considerată de către specialiştii în domeniu cea a Bucureştilor lui Vlad Ţepeş. În acele timpuri de început oraşul avea o suprafaţă redusă ce se contura

în actualul spaţiu al luncii Dâmboviţei din perimetrul central, al Curţii Domneşti, al vechilor străzi Lipscani, Şelari, Gabroveni etc.

Mai târziu, în perioada domniei lui Mircea Ciobanul (1545-1554) s-a realizat prima hotărnicie a oraşului ca urmare a rapidei creşteri în suprafaţă ce a îngrijorat autorităţile timpului. Era vorba atunci despre o „dublă hotărnicie", a oraşului propriu-zis şi apoi a moşiei sale.

O a treia etapă, mult mai bine redată în literatură, este cea a perioadei domniei lui Mihai Viteazul, perioadă în care existau deja câteva mahalale noi, conturate anterior: mahalaua Postăvarilor, cea a mânăstirii Târnov, cea a „calicilor" din spaţiul actual al Căii Rahovei, cea de lângă drumul Giurgiului şi cea de lângă mănăstirea Sf. Troiţă (Ibidem, p. 206).

Şi mai târziu, în secolul al XVII-lea, sub domiile lui Matei Basarab, Şerban Cantacuzino şi Constantin Brâncoveanu, dar mai ales în epoca fanarioţilor suprafaţa oraşului a crescut considerabil. La toate marginile Bucureştiului apar mahalale noi depăşind vechile hotare. Ca urmare, în secolul al XVIII-lea, domnitorul Alexandru Ipsilanti hotărniceşte iarăşi oraşul cu scopul de a limita extinderea ulterioară. Această hotărâre este încălcată foarte repede, necesitând o nouă acţiune de hotărnicie şi luarea unor măsuri aspre de limitare a creşterii spaţiale în timpul lui Mihai Şuţu. Astfel, se sublinia în actele vremii că „de trebuinţă este a-şi avea oraşul Bucureşti hotarul său jur împrejur cunoscut şi păzit de a nu se întinde şi a se lăţi nimenea mai mult cu faceri de casă afară din hotar, pentru căci şi ţăranii de pe afară, nepoftiţi fiind, vin pe marginea oraşului cu locuinţa... de pricinuiesc spargeri satelor judeţului, şi străini, necunoscuţi, neştiuţi, şi ţigani cu feluri de dobitoace, amestecîndu-se de nu se poate cunoaşte bucureşteanul de ţăran" (Giurescu, 1979, p. 207).

Situaţia nu s-a schimbat nici în continuare, astfel că şi în anul 1798 voievodul Constantin Hangerli a dat „pitac" domnesc pentru revizuirea hotarelor Bucureştilor pentru împiedicarea zidirii de case dincolo de ele. Rezultatul acestei extinderi nelimitate este bine redat în însemnările unor călători ruşi ai vremii: „Oraşul Bucureşti e cu puţin mai mic decît Moscova, ca extindere, dacă socoteşti nenumăratele grădini din oraş şi din împrejurimi" sau Bucureştii au „de jur împrejur peste 20 de verste" adică peste douăzeci de kilometri[95].

În consecinţă, toate măsurile menţionate anterior au fost continuate prin *Regulamentul organic*, care prevedea că „întinderea oraşului Bucureştilor fiind mult mai mare decât numărul populaţiei, de acum înainte va fi oprit fiecare de a face orice zidire sau clădire afară din cuprinsul cel de acum al oraşului", precizându-se foarte precis limitele intravilanului al cărui perimetru măsura pe atunci 19.227,6 m. Tot cu acest scop, în timpul primariatului lui Ion Câmpineanu a fost încheiată o convenţie cu Ministerul de Război, prin care acesta s-a obligat să sape un şanţ în jurul oraşului, investiţie nerealizată însă, datorită schimbării guvernului. A urmat *Legea pentru mărginirea Bucureştilor*, din

[95] Dimitrie Bantîş-Kamenski, 1808, respectiv Iakovenko, în Giurescu, 1979, p. 207.

14 mai 1895 care îşi propunea să limiteze extinderea haotică a oraşului prin împiedicarea sau îngreunarea parcelărilor din zona periferică, denumită „ocolul IV".

O altă metodă propusă pentru limitarea extinderii intravilanului a fost crearea unei centuri de plantaţii, lată de 200-300 m, care să înconjoare oraşul, însă s-a renunţat la acest proiect din lipsă de fonduri (1915, 1928 şi 1933). Cu toate acestea, însă, suprafaţa construită în intravilan a crescut constant, lucru ce a determinat autorităţile locale să mărească limita legală a oraşului, în conformitate cu starea reală. Procesul a continuat în timpul şi după cel de al doilea război mondial, astfel încât în 1957 noul plan de sistematizare fixa suprafaţa oraşului la 12.700 ha ca urmare a creşterii puternice a numărului de locuitori în condiţiile unei intense migraţii a populaţiei rurale spre urban, a nevoii de noi spaţii de locuit şi a completării suprafeţei de spaţii verzi pentru a ajunge la norma de 20 de metri pătraţi pe locuitor. În urma acestui proces continuu la începutul anilor '80 oraşul se extindea 25.000 de ha.

Tabelul 27 – Creşterea suprafeţei construite a Municipiului Bucureşti (1894-1934)

Perioada	Suprafaţa iniţială	Suprafaţa finală	Creşterea	Rata de creştere	Cauzele
1894-1911 (17 ani)	2714 ha	2802 ha	88 ha	5,2 ha/an	Creştere redusă datorită punerii în aplicare a *Legii de mărginire a oraşului* (1865)
1911-1926 (16 ani)	2802 ha	3741 ha	933 ha	58,3 ha/an	Creştere accentuată ca urmare a primului război mondial ce a determinat fluxuri migratorii spre capitală
1927-1935 (8 ani)	3741 ha	3860 ha	119 ha	17 ha/an	Creştere mai redusă ca urmare a intrării în vigoare a *Legii de organizare a Municipiului Bucureşti* din 1926

Prelucrare după *Planul director de sistematizare al Municipiului Bucureşti* (1934).

Organizările administrative: modelul sectorial

Acest fapt a fost consfinţit prin legile de organizare a Municipiului Bucureşti din 1926 şi 1929[96], când s-a realizat şi o primă zonare a oraşului în 4 sectoare *(Fig. 36)*, acestora atribuindu-li-se personalitate juridică[97].

Delimitarea sectoarelor a fost realizată pornindu-se de la modelul sectorial (Hoyt, 1933), astfel:

[96] *Legea pentru organizarea administraţiunii comunale a oraşului Bucureşti* (7 februarie 1926) şi *Legea pentru organizarea administraţiunii Municipiului Bucureşti* (11 septembrie 1929).

[97] Fostele *secţiuni* (subdiviziuni administrative ale oraşelor consfinţite prin Legea comunelor urbane din 31 iulie 1894) au fost denumite de legea din 1925 *sectoare*, fără a li se recunoaşte personalitatea juridică. Legea din 1929 atribuie personalitate juridică şi sectoarelor comunale, reglementând totodată subîmpărţirea administrativă a tuturor comunelor urbane în sectoare.

- *Sectorul I* (galben), în nordul oraşului, cu o suprafaţă de 1.562 ha., respectiv 25,7% din suprafaţa totală a intravilanului şi 12.052 clădiri cu 32.709 apartamente;
- *Sectorul II* (negru), cuprindea partea estică a oraşului şi avea o suprafaţă totală de 1.527 ha (12,2% din totalul intravilanului), fiind sectorul cu cele mai multe clădiri din capitală: 16.233 (28% din total), cu 46.005 apartamente;
- *Sectorul III* (albastru), în sudul intranului, avea cea mai mare suprafaţă (1727 ha, respectiv 28,5% din intravilan) şi cuprindea 15.907 clădiri cu 42.871 apartamente;
- *Sectorul IV* (verde), în vestul oraşului, între sectoarele II şi I, până la vatra mănăstirii Cotroceni, avea suprafaţa cea mai redusă (1249,2 ha, adică 20,6% din intravilan). Fondul construit cuprindea 12.025 clădiri cu 37.661 apartamente.

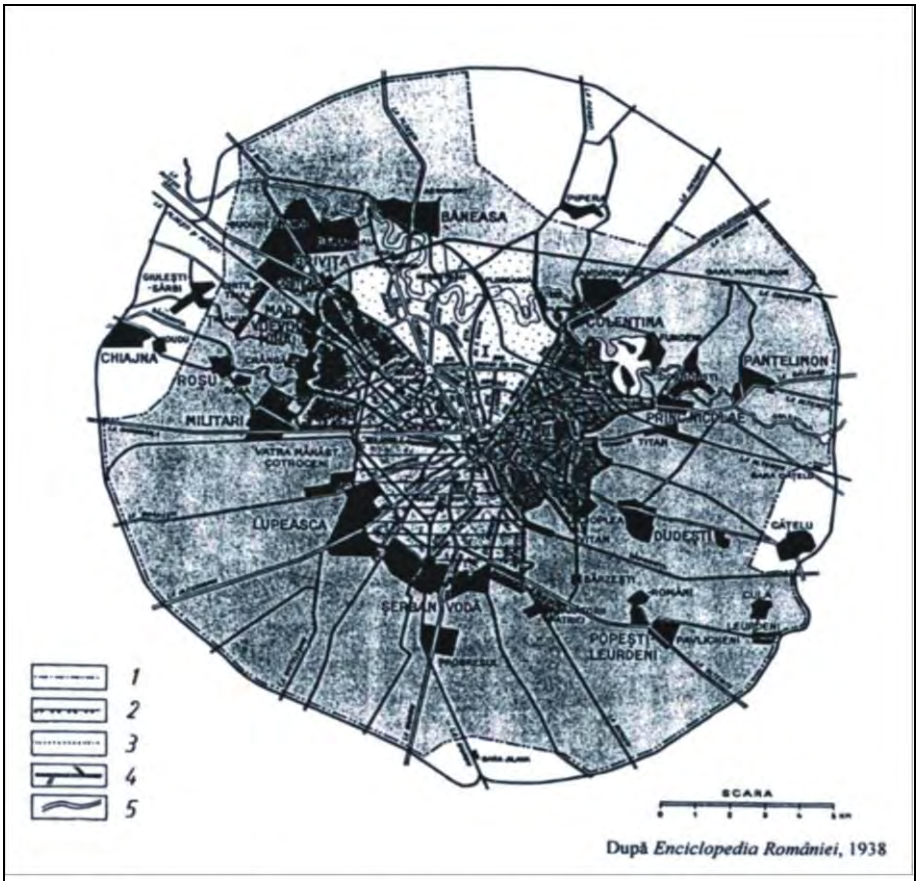

Fig. 36 - **Bucureşti - Organizarea administrativ-teritorială (1929-1948).**
1. Limita între Municipiul Bucureşti şi Judeţul Ilfov, 2. Limita între intravilan şi zona suburbană, 3. Limita între sectoarele urbane, 4. Principalele căi de acces, 5. Artere hidrografice.

Restul teritoriului administrativ al Municipiului Bucureşti (24.934 ha - 80,43% din total) era reprezentat de *comunele suburbane*, multe dintre acestea fiind astăzi incluse în intravilan (Colentina, Pantelimon, Dudeşti, Popeşti-Leordeni, Şerban Vodă, Lupeasca, Militari, Griviţa, Băneasa etc)[98].

[98] Teritoriul Capitalei a fost delimitat într-o regiune urbană şi o regiune suburbană prin *Legea pentru organizarea Municipiului Bucureşti*, din 4 martie 1939 (Oroveanu, 1986, p. 178).

La data respectivă, Municipiul Bucureşti avea o populaţie de peste 630.000 loc., aproape dublu faţă de cea înregistrată la începutul secolului, gradul de hipertrofiere al Capitalei faţă de al II-lea oraş din sistemul urban (Iaşi) fiind de 6,21. De aici a rezultat şi necesitatea unei organizări distincte, pe sectoare, a intravilanului său.

Legea pentru organizarea administraţiunii municipiului Bucureşti, delimita zona urbană (până la linia forturilor) în două părţi: zone de construcţii: comerciale, industriale, de locuinţe etc., şi zone de terenuri fără construcţii: terenuri agricole, parcuri, terenuri de joc şi sport, plaje, păduri etc.

Zece ani mai târziu, la 4 martie 1939, a fost promulgată *Legea pentru organizarea Municipiului Bucureşti*, care consacra un spaţiu amplu problemelor de sistematizare şi edilitare, stabilind în teritoriul administrativ al Capitalei, cinci categorii de zone: rurale, de spaţii verzi, rezidenţiale, comerciale, industriale şi pentru diverse instituţii de interes public. Pe baza acestei legi, *Regulamentul de construcţii şi alinieri al Municipiului Bucureşti* a diferenţiat următoarele zone: zona întâi: rurală, zona a doua: rezidenţială (de locuinţe), zona a treia: mixtă (locuinţe, comerţ şi industrii salubre), zona a patra: comercială, zona a cincea: industrială.

Tabelul 28 – Evoluţia populaţiei Bucureştiului (1831-2002)

Anul de referinţă *recensăminte	**Populaţia**	**Rata de creştere (loc/an)**	**Indicele de hipertrofiere (oraş de rang II)**
1831	58.794		1,21 (Iaşi)
1859	121.734	2247,8	1,85 (Iaşi)
1878	177.646	2942,7	
1889	184.488	622	
1899	282.078	9759	
1912*	341.321	4557,1	4,27 (Iaşi)
1918	382.853	6922	
1930*	639.040	21.348,9	6,21 (Iaşi)
1941*	992.539	32.136	
1948*	1.041.807	7038,7	8,83 (Cluj Napoca)
1956*	1.236.608	24.350,1	7,61 (Cluj Napoca)
1966*	1.451.942	21.553,4	7,36 (Cluj Napoca)
1978	1.858.418	33.873	6,67 (Iaşi)
1984	1.978.654	24.515,7	
1986	1.989.823	5584,5	5,7 (Braşov)
1989	2.036.894	15.690,3	5,8 (Braşov)
1992*	2.067.545	10.217	5,89 (Constanţa)
1995	2.054.079	- 4488,7	5,89 (Constanţa)
1998	2.016.131	- 12.649,3	5,79 (Iaşi)
2002*	1.926.334	- 22.449,25	6,00 (Iaşi)

Date prelucrate pe baza recensămintelor şi anuarelor statistice.

În anii ‟30 Capitala s-a îmbogăţit cu noi şi moderne dotări edilitare (cartiere rezidenţiale, noi bulevarde, s-au întreprins ample lucrări de amenajare a salbei de lacuri de pe cursul Colentinei, a fost amenajat Parcul Herăstrău şi Muzeul Satului, s-au construit clădiri moderne şi obiective de artă etc). Cutremurul din 10 noiembrie 1940 şi bombardamentele din 4 aprilie şi din iulie-august 1944 au provocat uriaşe pagube materiale şi umane. Impactul acestora asupra evoluţiei demografice a Municipiului Bucureşti a fost evident: rata medie de creştere în intervalul 1941-1948 a fost de numai 7038,7 loc/an, sensibil diminuată faţă de perioada anterioară (1930-1941: 32136 loc.). Chiar pe acest fond, indicele de hipertrofiere a înregistrat, imediat după al doilea război mondial, cea mai ridicată valoare din întreg secolul XX: 8,83 (Ianoş, Tălângă, 1994, p. 68).

Prima modificare a organizării din 1929 a fost realizată în 1948, Capitala fiind atunci reorganizată în „regiuni" (urbane şi suburbane). Acestea se suprapuneau aproximativ fostelor sectoare, în cadrul lor fiind delimitate 38 circumscripţii *(Fig. 37)*.

Prin organizarea administrativ-teritorială din 1950, Capitala a fost inclusă, alături de alte 7 oraşe (Braşov, Cluj, Iaşi, Constanţa, Galaţi, Ploieşti şi Timişoara), în categoria oraşelor republicane, subordonate direct organelor centrale ale statului[99]. Totodată, teritoriul său administrativ a fost reorganizat în 8 raioane, cu sensul de sectoare: Nicolae Bălcescu, Gheorghe Gheorghiu–Dej, Griviţa Roşie, V. I. Lenin, I. V. Stalin, Tudor Vladimirescu, 1 Mai, şi 23 August *(Fig. 38)*. Acestea erau delimitate tot pe principiul sectoarelor de cerc, având „vârful" în zona centrală şi „baza" în cartierele periferice, înglobând şi comunele suburbane. Sub raport demografic, raioanele erau relativ echilibrate, variind între 180.272 loc (15,3% din populaţia totală a Capitalei - raionul 1 Mai) şi 113.708 loc (respectiv 9,65% din total - raionul Griviţa Roşie).

Tabelul 29 – Raioanele Bucureştiului (1950-1968)

Raionul	**Populaţie totală** (loc)	**Populaţia oraşului** (loc)	**Comune suburbane**	**Populaţia com. suburbane** (loc)
I.V. Stalin	149.632	145.031	Otopeni	4.601
1 Mai	180.272	173.643	Cetatea Voluntărească	6.629
23 August	140.002	130.172	Fundeni-Dobroeşti Pantelimon	3.720 6.110
T. Vladimirescu	169.257	165.939	Căţelu	3.318
N. Bălcescu	152.356	139.604	Popeşti-Leordeni Jilava	6.700 6.052
V.I. Lenin	198.122	192.802	Măgurele Bragadiru	2.616 2.704
Gheorghe Gheorghiu-Dej	133.559	124.765	Chiajna Dragomireşti	5.295 3.499
Griviţa Roşie	113.708	105.705	Chitila Mogoşoaia	5.613 2.390

Prelucrare după *Anuarul Statistic al Oraşului Bucureşti*, D.C.S., 1959

[99] Această prevedere legislativă s-a menţinut doar doi ani. Prin Decretul nr. 331/1952, cele 7 oraşe au trecut în categoria oraşelor de subordonare regională, Capitala rămânând singurul oraş de subordonare republicană.

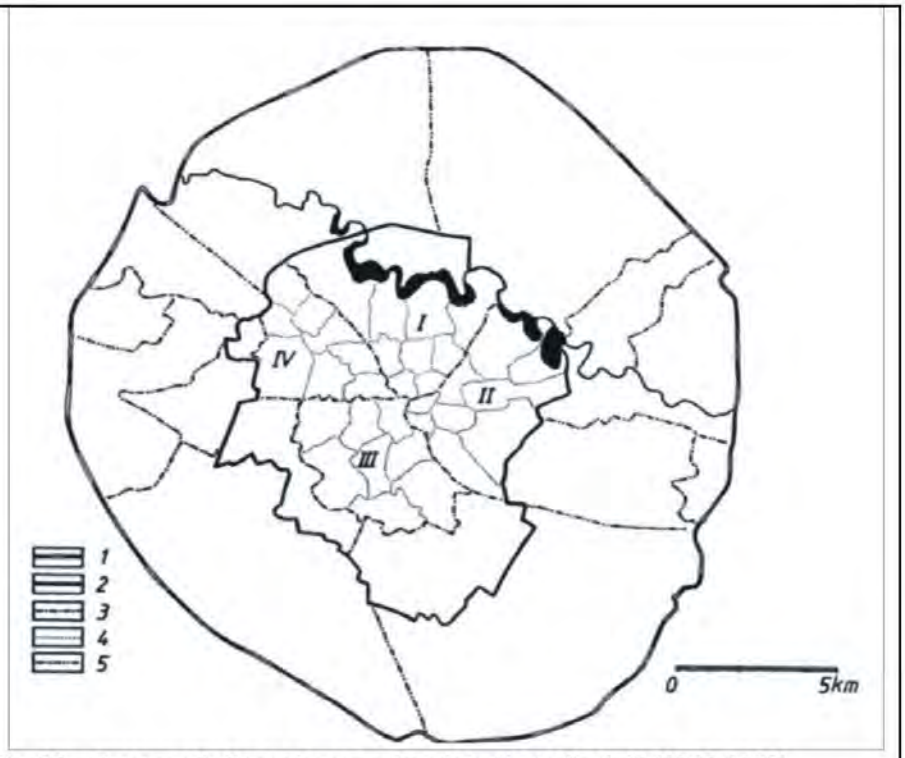

Fig. 37 - **Bucureşti. Organizarea administrativ-teritorială (1948-1950).**
1. Calea ferată de centură, Limita dintre: 2. Municipiul Bucureşti şi zona suburbană,
3. Sectoarele administrative, 4. Circumscripţiile urbane, 5. Comunele suburbane.

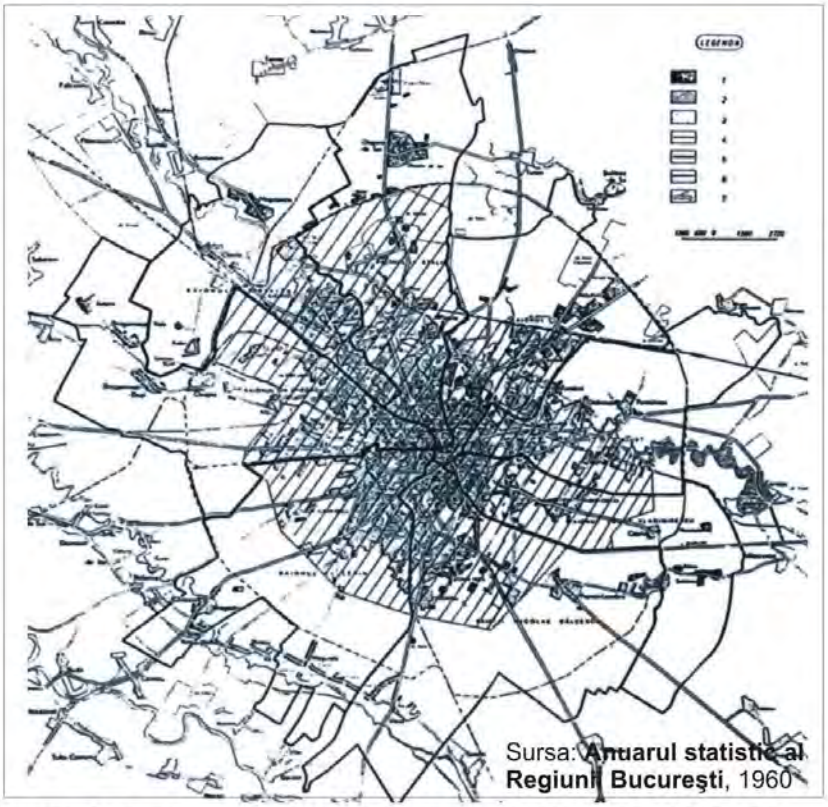

Fig. 38 - **Bucureşti - Organizarea administrativ-teritorială (1950-1968)**.
1. Suprafaţă construită în teritoriul administrativ al Municipiului Bucureşti,
2. Suprafaţă construită în afara teritoriului administrativ al Municipiului Bucureşti,
3. Perimetru intravilan, 4. Limită între raioane, 5. Limita între Municipiul Bucureşti şi suburbii, 6. Căi ferate, 7. Artere hidrografice.

Această organizare s-a menţinut până în anul 1968, când locul raioanelor a fost luat de 8 sectoare administrative, delimitate după aceleaşi principii *(Fig. 39).*

În 1979 a avut loc o nouă reorganizare administrativ-teritorială a Municipiului Bucureşti, numărul sectoarelor reducându-se de la 8 la 6 *(Fig. 40),* iar în 1981 Capitalei i-a fost subordonat din punct de vedere administrativ, Sectorul Agricol Ilfov. Perioada 1998-2002 marchează cel mai dramatic recul al său sub aspect demografic, consecinţă a disponibilizărilor în urma restructurării marilor agenţi economici, corelată cu creşterea continuă a preţurilor, în special a celor din domeniul utilităţilor.

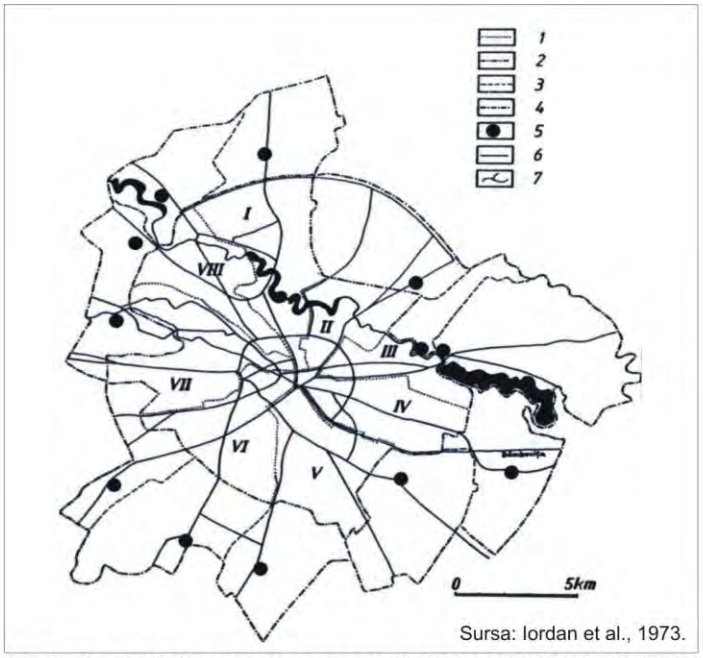

Fig. 39 - **Bucureşti. Organizarea administrativ-teritorială (1968-1979)**. 1. Limită între sectoare, 2. Limita Municipiului Bucureşti, 3. Limita comunelor suburbane, 4. Limita între Municipiul Bucureşti şi comunele suburbane, 5. Comune suburbane, 6. Principalele căi de acces, 7. Artere hidrografice.

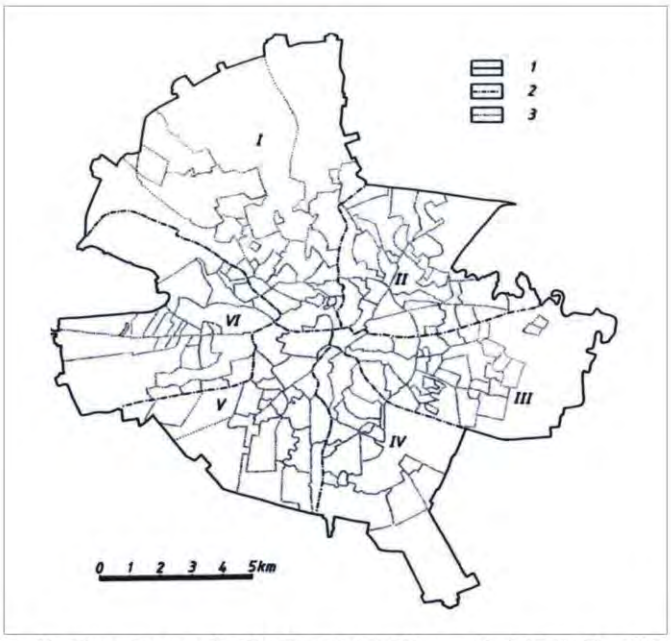

Fig. 40 - **Organizarea actuală a Municipiului Bucureşti**. 1. Limita Municipiului Bucureşti, 2. Limită între sectoare, 3. Limită între circumscripţiile electorale.

Tabelul 30 – Numărul şi densitatea populaţiei pe sectoare (18 martie 2002)

Sectorul	Populaţia (loc)	Suprafaţa (km^2)	Densitatea (loc/km^2)
I	231.437	67,55	3.426,16
II	360.680	30,23	11.931,19
III	391.235	32,77	11.938,81
IV	294.247	32,25	9.123,94
V	272.305	28,47	9.564,63
VI	376.430	36,90	10.201,35

Sectoarele constituie adevărate „oraşe în oraş", mărimea demografică a unora depăşind-o chiar pe cea a oraşului situat pe locul II în ierarhia urbană (Iaşi - 320.888 loc, la 18 martie 2002), fapt ce impune o revizuire a dimensiunilor acestora în sensul reducerii lor, cu condiţia eficientizării acţiunii administrative şi apropierii acesteia de cetăţean.

Organizarea funcţională: modelul concentric

Repartiţia densităţii populaţiei în intravilan este condiţionată pe de o parte de dispunerea şi particularităţile zonelor rezidenţiale, iar pe de altă parte de tipul şi repartiţia construcţiilor de locuinţe.

Se disting trei tipuri de zone rezidenţiale la care se adaugă centrul oraşului, cu funcţiuni mixte, rezidenţiale şi de servicii, între care se interpun două tipuri de zone industriale, care, alături de zonele de spaţii verzi şi de agrement şi de principalele axe de comunicaţie (rutiere şi feroviare) generează areale de discontinuitate la nivelul ţesutului urban *(Fig. 41)*:

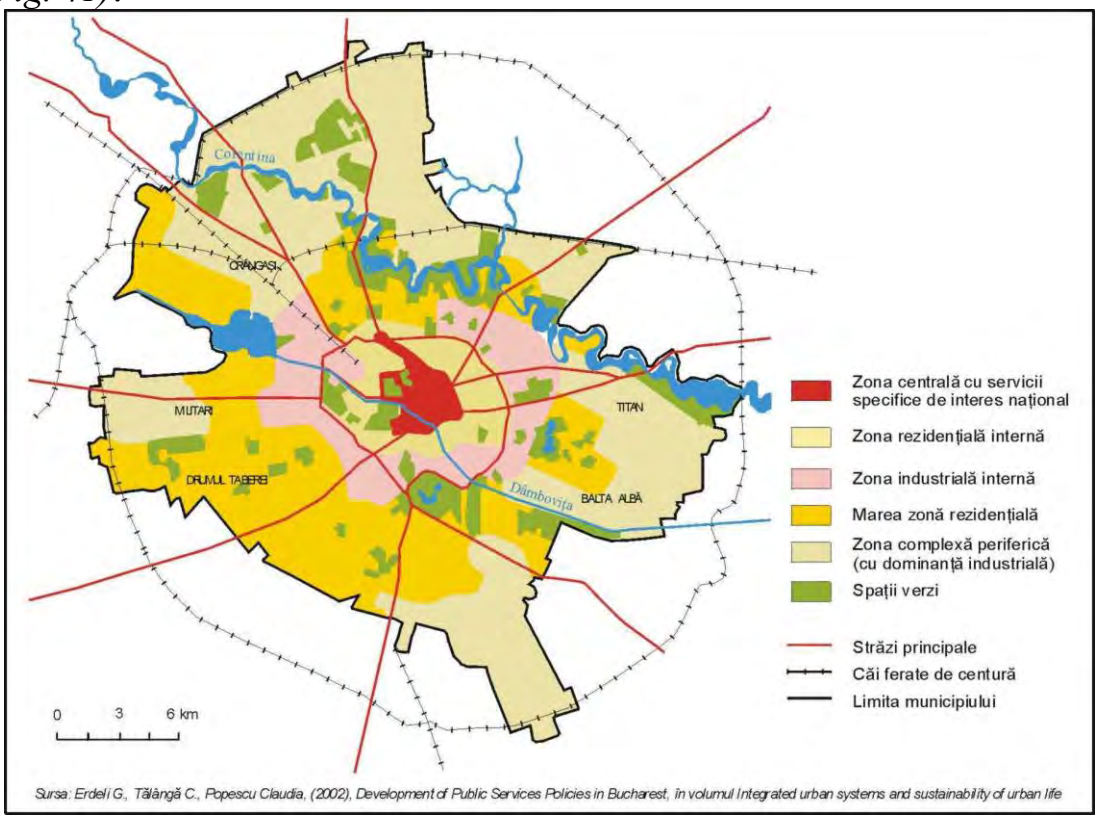

Fig. 41 – Zonele funcţionale ale municipiului Bucureşti.

- *Zona centrală a oraşului,* suprapusă vechiului centru comercial, cu extindere spre Palatul Parlamentului şi Piaţa Victoriei, este zona ce concentrează activităţile specifice de interes naţional din care rezultă atributele funcţiei de capitală. Tipul serviciilor, îndeosebi cele bancare şi comerciale, supraspecializate, activităţile culturale şi cele politico-administrative, constituie elemente de atracţie zilnică a unui flux important de citadini, dar şi de persoane sosite în Bucureşti din alte zone ale ţării. Suprapunerea acestor activităţi, ce conferă funcţionalitate pentru o capitală, cu cele de interes local a creat şi crează şi în prezent o stare de „sufocare" a zonei, concretizată prin mari densităţi de populaţie şi migraţii diurne convergente. Vasta „remodelare" urbană din perimetrul Palatului Parlamentului şi al Cheiului Dâmboviţei, realizată în anii '80 cu preţul distrugerii a circa 20% din patrimoniul arhitectural al oraşului, s-a dovedit a fi un implant artificial, noile construcţii în stil masiv, nord-coreean contrastând atât fizionomic cât şi funcţional cu specificul zonei. Perpetua austeritate postrevoluţionară a condus la degradarea construcţiilor neterminate şi la imposibilitatea unei amenajări funcţionale a vastelor terenuri rămase virane ca urmare a demolărilor masive. Astfel, s-a conturat cea mai reprezentativă zonă de discontinuitate demografică din zona centrală a Capitalei, constituită din axa Dâmboviţei şi suprafeţele virane aferente acesteia, conturate în esenţă în tipul de *zonă rezidenţială destructurată*. Dotările cu caracter administrativ şi financiar-bancar din zona sa centrală nu au reuşit să se constituie în nuclee de polarizare care să inducă fluxuri demografice convergente.
- *Zona rezidenţială veche,* constituie cea de-a doua zonă relativ concentrică, amplasată atât în partea centrală a oraşului cât şi la periferia acestuia şi în care construcţiile dominante sunt cele cu număr redus de etaje, în alternanţă cu construcţii individuale. Construcţiile însă, realizate în mare parte înainte de 1940, prezintă un grad avansat de deteriorare, fiind cele mai vulnerabile la riscul seismic. Statisticile elaborate după cutremurul din 1977 au constatat o vulnerabilitate mare pentru ocupanţii clădirilor cu structuri din materiale foarte slabe, deteriorate şi pentru cei ce locuiesc în clădiri din beton-armat construite înainte de 1940 şi, într-o anumită măsură, în blocuri construite până în 1977 situate în cea mai mare parte în zona rezidenţială internă.

Zonele industriale, atât cele *productive*, cât mai ales cele *destructurate*, cu întreprinderi închise sau lichidate, se impun în peisaj ca vaste zone de discontinuitate la nivelul ţesutului urban, fie că sunt poziţionate central, fie că sunt situate la periferia intravilanului. Reamenajarea complexă a acestora, fie prin menţinerea destinaţiei productive, fie prin schimbarea funcţionalităţii, reprezintă una dintre condiţiile esenţiale pentru o gestiune eficintă şi durabilă a spaţiului intravilan. Totodată, aceste zone, şi în special cele destructurate, se constituie în nuclee de divergenţă a fluxurilor demografice ce pot configura potenţiale limite administrative intraurbane

- *Zona industrială internă,* s-a dezvoltat în ariile marginale ale oraşului, în perioada interbelică, o parte dintre unităţile industriale fiind extinse, iar altele noi, construite în ultimele decenii au fost axate pe ramuri de înaltă precizie: industrie electrotehnică, mecanică fină şi optică. Spaţiile interstiţiale existente în jurul platformelor industriale, la

care se adaugă destructurarea acestora pe fondul declinului accentuat al activităţilor industriale după 1990, conturează axele de discontinuitate care pot fi folosite ca elemente de reper pentru trasarea limitelor dintre potenţialele sectoare administrative. Zona tinde să ocupe o poziţie centrală în programele de remodelare urbană având în vedere poziţia sa spaţială şi imposibilitatea transferării acestor industrii în ariile suburbane sau periferice ale oraşului. Se impune dezafectarea pe etape a unora dintre aceste industrii, ceea ce va contribui la atenuarea impactului asupra spaţiilor rezidenţiale prin diminuarea poluării şi va contura alte areale de discontinuitate în ţesutul urban.

- *Marea zonă rezidenţială* a oraşului este alcătuită din cartiere noi, construite în perioada socialistă, dispuse relativ circular şi care au ca axe de convergenţă locală principalele artere de penetraţie în oraş. Această zonă este alcătuită în general din clădiri tip bloc, cu regim de înălţime de peste 8 etaje, aproximativ 60% din populaţia oraşului locuind în astfel de clădiri. Aproape jumătate din clădirile din Bucureşti sunt construite înainte de 1945, dar numai 14% din locuitorii Capitalei ocupă aceste case; 30% din clădiri sunt construite între 1946-1963 şi sunt ocupate de 12% din totalul populaţiei, în vreme ce clădirile realizate până în 1992 reprezintă 21% din fondul locativ şi sunt locuite de 74% din totalul populaţiei Capitalei. Rezultă de aici importanţa deosebită a acesteia ca zonă de maximă concentrare demografică, dar şi de maximă presiune antropică la nivelul intravilanului. Cartierele respective sunt principalele furnizoare de forţă de muncă pentru arealele industriale şi de servicii. Densitatea mare de populaţie crează probleme şi datorită spaţiilor verzi restrânse, a lipsei locurilor de parcare şi a terenurilor de agrement. Frecventele contacte cu lumea occidentală şi accesul liber la informaţii, la care se adaugă şi o posibilă îmbunătăţire a nivelului de trai determină o creştere continuă a pretenţiilor populaţiei în ceea ce priveşte confortul urban. Toate acestea constituie elemente de presiune la nivelul cartierelor, elemente de care trebuie să se ţină seama şi în cazul unei viitoare reorganizări administrative a spaţiului urban. Declinul economic al zonelor industriale limitrofe a contribuit la creşterea numărului de şomeri, tendinţă ce va trebui compensată prin soluţii de integrare a acestora mai ales în sectorul terţiar, în condiţiile în care structura pe grupe de vârstă a acestor cartiere evidenţiază încă un puternic disponibil de forţă de muncă, datorită faptului că au fost construite iniţial pentru populaţia tânără, sosită din mediul rural.
- *Zona industrială periferică* cu caracter discontinuu, este alcătuită din unităţi industriale noi, construite şi extinse în perioada hiperindustrializării socialiste. Spre deosebire de zona industrială internă, „presată" de construcţii rezidenţiale, dotările industriale periferice dispun de spaţii excedentare, în mare parte destructurate datorită lichidării sau restrângerii activităţii majorităţii agenţilor economici. În structura fondului funciar se impun şi terenurile agricole, de regulă cultivate intensiv, ce conferă elemente de discontinuitate spaţială. Infrastructura şi resursele depăşesc potenţialul local de forţă de muncă, principala zonă furnizoare fiind cea rezidenţială din apropiere. Acest spaţiu, până la linia de centură, s-a impus în ultimii ani printr-o dinamică accentuată, însă haotică, evidentă prin construcţiile individuale cu caracter rezidenţial dar de mică industrie şi spaţii comerciale şi de depozitare.

- *Zone rezidenţiale noi şi de perspectivă.* Capitală a unui stat în tranziţie, Bucureştiul nu putea face abstracţie de la tendinţele actuale de dezvoltare a spaţiilor urbane din ţările puternic dezvoltate ale lumii. După deschiderea economică şi socială petrecută în 1989, s-a produs apariţia unei noi clase sociale, a cărei forţă economică şi financiară a fost şi este în continuă creştere. În acest context, în interiorul şi mai ales la periferia oraşelor, implicit a Bucureştiului, au apărut noi cartiere, cu o altă fizionomie şi uneori structură, cartiere moderne de vile, cu toate dotările necesare şi în plină evoluţie, cartiere ce se constituie în poli de dezvoltare şi structurare spaţială rezidenţială.

Propuneri de organizare: modelul polinuclear

Mărimea şi caracterul eterogen al sectoarelor datorat configuraţiei lor (includ atât zona centrală, cât şi cartiere periferice), diversitatea problemelor cu care acestea se confruntă, impun o fragmentare a cadrului general de dezvoltare a acestora. În plus, actualele limite dintre sectoare divid ceea ce este omogen, spaţiul central, în vreme ce declinul unor zone industriale periferice a condus la dispariţia unor nuclee de polarizare pentru zonele rezidenţiale noi. La aceasta se adaugă insuficienţa dotărilor de servicii în zonele periferice, care generează fluxuri de populaţie spre centru, cu consecinţe negative asupra sistemelor de transport, mai ales la orele de vârf.

De aceea, este considerată oportună o sectorizare a Capitalei după modelul nucleelor multiple, având la bază centrele de cartier spre care se pot relocaliza aceste fluxuri, problemele specifice fiecărui cartier având un grad de omogenitate mult mai mare şi creind un cadru mai coerent de abordare. Acest model de organizare administrativă a spaţiului intravilan a fost aplicat cu succes şi în alte capitale europene (Paris, Bruxelles, Varşovia etc.).

În prezent, Capitala dispune de 32 cartiere[100], insuficient de clar delimitate, număr prea mare pentru a se constitui ele însele în colectivităţi teritoriale locale de rang inferior, dar care se pot asocia (cam 3-4), formând sectoare omogene din punct de vedere al categoriilor de ţesut urban pe care le includ - cartiere rezidenţiale de blocuri, de vile, de locuinţe cu un singur nivel, cartiere cu probleme sociale deosebite (Ferentari, Rahova etc.), cartiere cu o dominanţă mare a zonelor industriale sau a celor de servicii.

Individualizarea unui posibil model de optimizare a organizării administrativ-teritoriale a Municipiului Bucureşti poate fi realizată pe baza actualelor circumscripţii electorale, pornindu-se de la arealele de discontinuitate din perimetrul construit[101], care în

[100] Cartierele Municipiului Bucureşti sunt: Balta Albă, Băneasa (Aviaţiei), Berceni, Bucureştii Noi, Chitila, Colentina, Cotroceni, Crângaşi, Dămăroaia, Domenii, Drumul Taberei, Dudeşti, Ferentari, Filantropia, Floreasca, Ghencea, Giuleşti, Griviţa, 1 Mai, Militari, Pajura, Panduri, Pantelimon, Pipera, Progresul, Rahova, 13 Septembrie, Tei, Titan, Uranus, Vatra Luminoasă, Vitan (Ghinea, 1996, I, p. 291).

[101] Un exemplu în acest sens îl poate reprezenta axa constituită de râul Dâmboviţa. Dacă în alte capitale europene (Paris, Londra, Praga, Budapesta, Viena, Bratislava etc.) arterele hidrografice constituie nuclee de polarizare a activităţilor sociale, râul Dâmboviţa reprezintă pentru Bucureşti o axă de segregare urbană.

Capitală deţin o pondere mare, datorită atât dispunerii alternante a zonelor funcţionale, a axelor de transport, cât şi a demolărilor masive din anii ‘70-‘80.

Un posibil model de optimizare a organizării administrativ-teritoriale a Municipiului Bucureşti pe baza acestor criterii, ar putea fi alcătuit din 12 sectoare: 4 în zona centrală şi 8 dispuse periferic acestora *(Fig. 42)*.

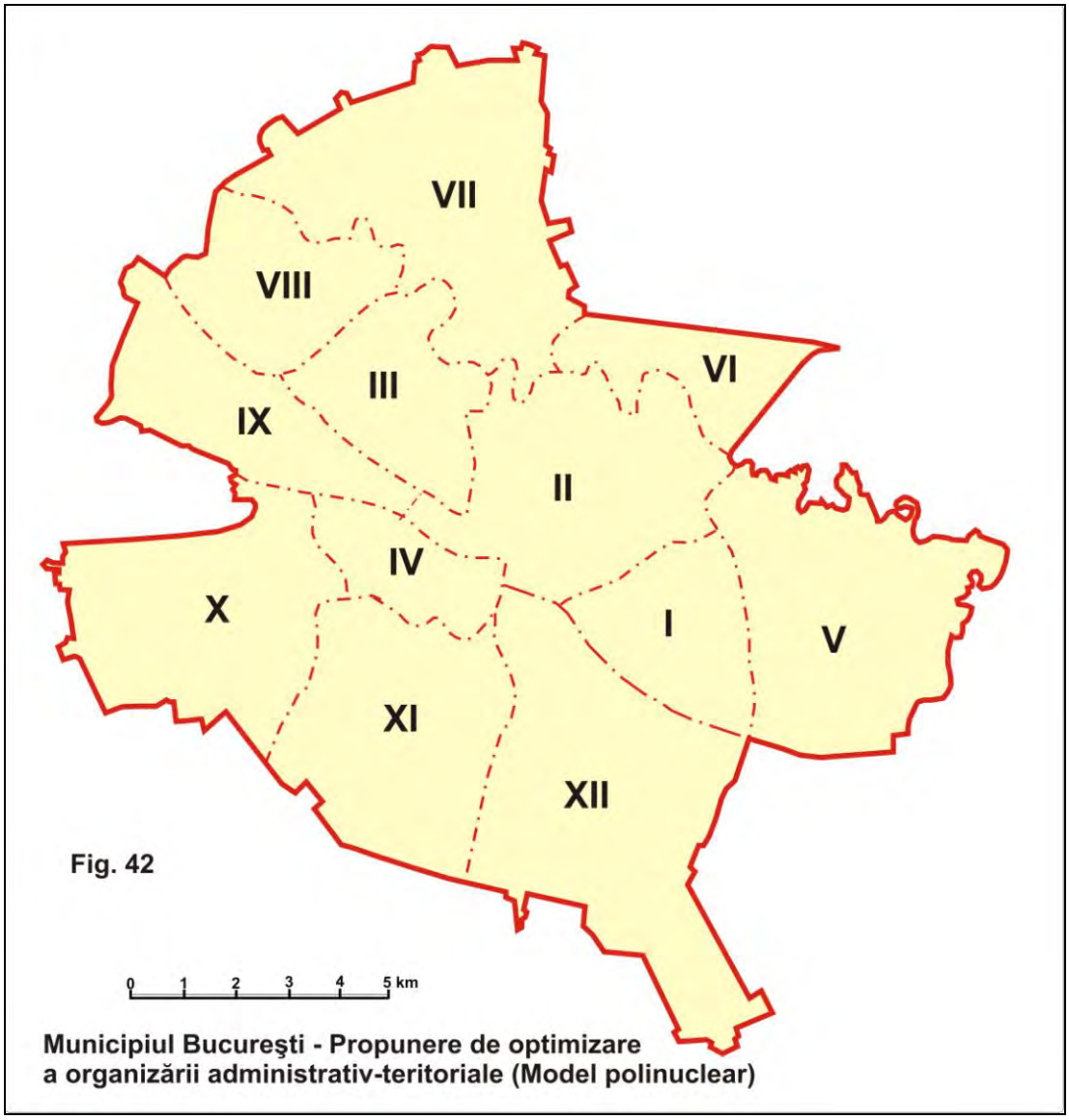

Fig. 42

Municipiul Bucureşti - Propunere de optimizare
a organizării administrativ-teritoriale (Model polinuclear)

4. INDUSTRIALIZAREA ŞI ORGANIZAREA INTRAVILANULUI. STUDIU DE CAZ: GALAŢI

Oraş cu funcţie predominant comercială şi portuară, la care s-a adăugat ulterior (după 1850) şi cea industrială, Galaţiul a fost una din marile victime ale ultimei conflagraţii mondiale, ieşind din război cu distrugeri imense, fapt ce a constituit pentru viitorul său imediat un mare handicap, dar şi o şansă imensă de a fi regândit modern.

Dezvoltarea s-a făcut însă în grabă şi într-un perpetuu program de austeritate, fiind o consecinţă a politicii de dezvoltare cu orice preţ a industriei grele şi îndeosebi a siderurgiei, prin amplasarea unui mare combinat siderurgic la gurile Siretului, în imediata vecinătate a Dunării maritime. Construirea, apoi extinderea acestuia a determinat pe de o parte importante fluxuri migratorii de forţă de muncă ocupată în industria siderurgică, iar pe de altă parte dezvoltarea explozivă a altor unităţi industriale, precum Şantierul naval (care foloseşte tablă şi subansamble produse la Combinatul siderurgic), Portul mineralier, Laminorul de tablă groasă, Staţia de sortare a minereurilor etc. Pe baza infrastructurii existente aici, s-a trecut la amenajarea, începând cu anul 1994, a Zonei libere Galaţi, cu profil industrial şi de depozitare a mărfurilor, zonă ce cuprinde două platforme cu o suprafaţă totală de 136, 98 ha.

Toate acestea au avut ca efect o creştere demografică fără precedent a oraşului, concomitent cu amplificarea funcţiei sale industriale. S-a conturat astfel un important nucleu de polarizare al forţei de muncă, cu efecte structurante la nivel macroteritorial, în spaţiul rural aferent judeţului Galaţi, dar cu influenţe difuze şi în unităţile administrativ-teritoriale vecine, ceea ce a condus la rezolvarea pe moment a unor probleme sociale specifice zonei, contribuind astfel la o relativă creştere a nivelului de trai.

Tabelul 31 – Evoluţia demografică a Municipiului Galaţi în perioada construirii şi extinderii Combinatului siderurgic „Ispat-Sidex S.A.“

Anul	**Populaţia (loc.)**	**Rang**	**Dinamica construirii Combinatului „Ispat-Sidex S.A.“**
1961	107.248	12	Perioada de construire a primelor capacităţi de producţie la C.S „ Ispat Sidex S.A.“
1966	151.412	6	
1969	179.399	6	Extinderea şi modernizarea C.S. „Ispat-Sidex S.A.“ 1966 – Laminorul de tablă groasă; 1968 – Furnalul I (1700 m.c.) 1969 – Furnalul II (1700 m.c.) 1969 – Centrala de termoficare 1978 – Furnalul IV (2700 m.c.) 1981 – Furnalul V (3500 m.c.) 1986 – Secţia de ţevi sudate longitudinal
1973	191.111	6	
1974	197.853	6	
1975	201.607	6	
1977	239.306	7	
1981	239.201	7	
1983	254.636	7	
1989	275.096	7	
1990	326.139	7	Angajări masive de personal la C.S. „Ispat-Sidex S.A.“
1992	326.141	6	Eliminarea restricţiilor juridice privind stabilirea populaţiei în oraş (confirmarea juridică a rezidenţei în oraş)
1993	324.234	5	
1994	326.728	5	Evoluţia contradictorie a situaţiei C.S. „Ispat-Sidex S.A.“
1997	331.360	6	
1999	328.596	6	Disponibilizări de personal conform Ordonanţei 98 - 3500 salariaţi
2000-2001	326.956 (1.7.2000)	6	Privatizarea Combinatului prin cumpărarea sa de către holdingul anglo-indian LNM Ispat
2002	298.861	7	
2007	296.697	8	

Date calculate pe baza recensămintelor şi anuarelor statistice

La nivelul intravilanului s-au produs însă perturbări majore, Galaţiul fiind lipsit de respiraţia unui oraş mare, pe măsura locului său în ierarhia urbană românească, având un centru restrâns, ajustat întrucâtva ulterior prin construirea unui hotel-turn şi o rezolvare peisagistică acceptabilă iar dezvoltarea, tentaculară, a fost insuficient susţinută de infrastructură, un fond locativ vechi, puternic deteriorat, şi altul nou, construit după model sovietic, din care o mare parte a depăşit deja 30 de ani, generând mari probleme, îndeosebi spaţiilor de parcare auto.

Triplarea populaţiei în numai trei decenii (1961-1990) a determinat o creştere rapidă a fondului construit îndeosebi în partea de vest a oraşului, concretizată prin construirea noilor cartiere Mazepa şi Ţiglina (între 1961-1965); Aeroport (Micro 40) şi Micro 17 (între 1964-1970); Dunărea (între 1965-1988); a zonei adiacente Bulevardului Siderurgiştilor şi a cartierului Aurel Vlaicu (între 1966-1980) *(Fig. 43)*.

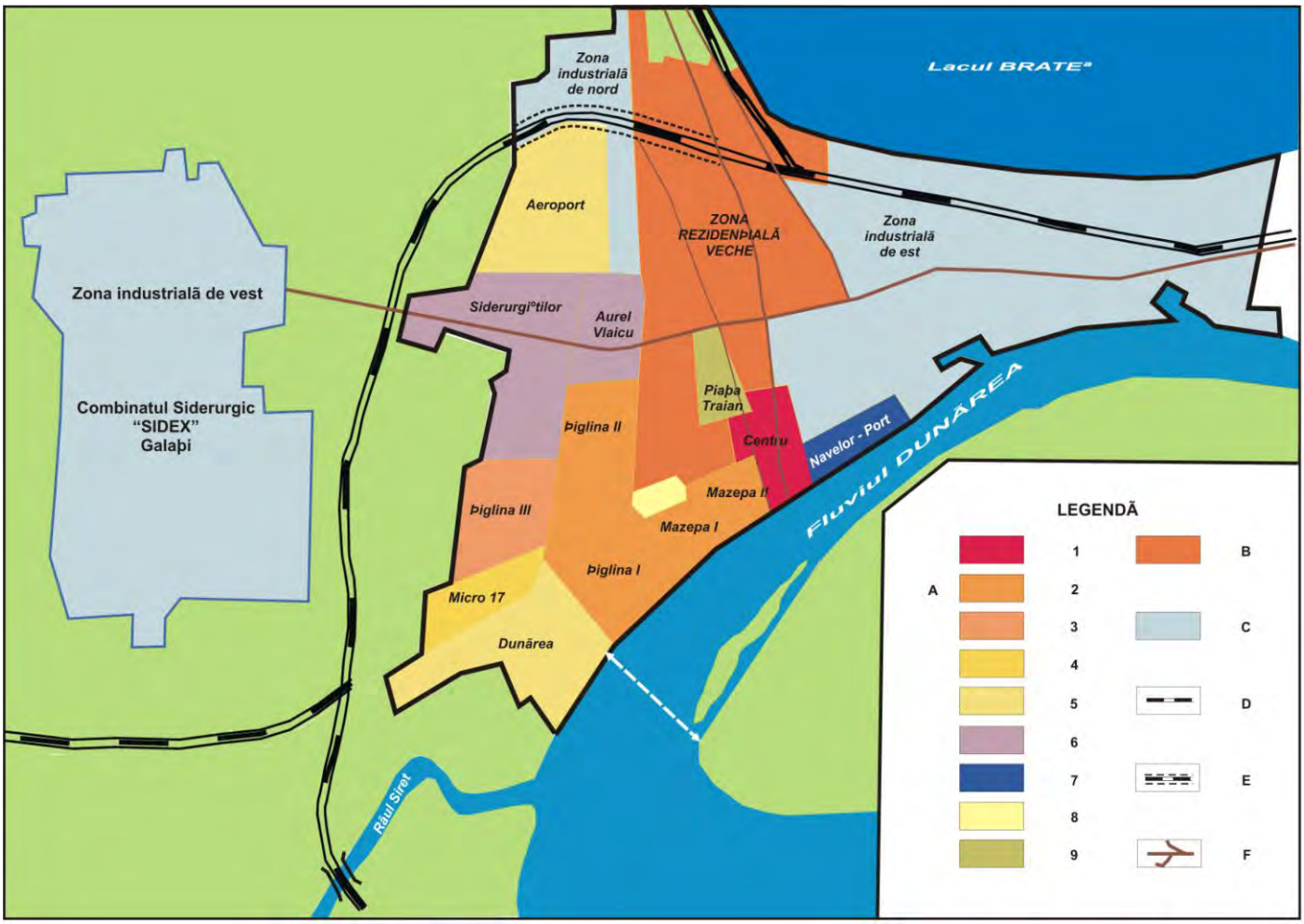

Fig. 43. Evoluția zonei rezidențiale a Municipiului Galați.
A. Zona rezidențială nouă, 1. Construită între anii 1955-1960, 2. Construită între anii 1961-1970, 3. Construită între anii 1963-1966, 4. Construită între anii 1964-1970, 5. Construită între anii 1965-1988, 6. Construită între anii 1967-1980, 7. Construită între anii 1975-1978, 8. Construită între anii 1982-1994, 9. Construită între anii 1990-1998, B.Zonă rezidențială veche, C. Zone industriale, D.Cale ferată, E.Tunel feroviar, F. Tramă stradală.

Noile construcţii, realizate în grabă şi cât mai ieftin posibil, nu corespund, în cea mai mare parte a lor, standardelor de siguranţă şi de confort admise. La aceasta s-a mai adăugat şi orientarea cu predilecţie către construcţiile cu caracter rezidenţial (blocuri de

locuinţe), iar cele destinate asigurării cu servicii (care erau planificate a se realiza într-o a doua etapă de extindere a respectivelor cartiere) au fost, în cele mai multe cazuri, neglijate din lipsă de fonduri. S-a ajuns astfel la o puternică polarizare a serviciilor specializate în zona centrală (dezvoltate pe baza unei infrastructuri deja existente), concomitent cu o reducere a acestora în marile cartiere muncitoreşti din jumătatea de vest a oraşului, care concentrează cele mai mari densităţi de populaţie.

După anul 1989, deşi s-a înregistrat o diminuare accentuată a investiţiilor în blocuri de locuinţe, calitatea construcţiilor a crescut, înregistrându-se migrări de populaţie din zonele rezidenţiale periferice către noile dotări rezidenţiale (construite în această perioadă în zona centrală a oraşului), caracterizate printr-un grad ridicat de confort şi securitate, finisaje de calitate superioară etc. A fost realizat noul cartier de locuinţe din perimetrul străzilor Basarabiei-Traian-Piaţa Centrală (a cărei construcţie a început încă din 1986, prin demolări din fondul locativ vechi), complexul arhitectonic „Modern-Lapidarium“, fiind continuate construcţiile şi în cartierul Mazepa II, prin ocuparea terenurilor rămase libere ca urmare a demolărilor masive de la începutul anilor ‘70. Acestea au avut în principal un caracter administrativ şi de servicii, conturându-se în acest perimetru principala axă de polarizare a serviciilor administrative şi comerciale din oraş. În acest fel, zona dotărilor cu caracter administrativ şi financiar-bancar a oraşului a înregistrat o migrare treptată din centrul vechi (axa reprezentată de str. Domnească), către cartierele noi (Mazepa şi Ţiglina), fapt determinat şi de extinderea către vest a intravilanului, ca urmare a construirii Combinatului Siderurgic „Ispat-Sidex S.A.”.

Principalul factor restrictiv ce condiţionează politicile de dezvoltare spaţială a municipiului Galaţi îl constituie *tasarea terenurilor*. Amplasarea construcţiilor din centrul vechi al oraşului a pus problema fundării unor construcţii cu regim de înălţime de 4-5 nivele (ulterior de 10-11 nivele) pe un teren alcătuit din masive de loess cu umpluturi neomogene, de grosimi mari, caracterizat prin prezenţa în subsol a unor hrube şi galerii sau alte goluri de tipul puţurilor şi haznalelor vechi aflate la o adâncime cuprinsă, în medie, între 5 şi 8 metri. Acestea sunt specifice oraşelor Galaţi şi Brăila, dat fiind trecutul lor istoric destul de zbuciumat. Galaţiul a fost teatrul unor permanente conflicte armate dintre marile puteri (Rusia şi Turcia) pentru acapararea de teritorii. În aceste împrejurări, populaţia a fost nevoită să-şi protejeze lucrurile şi să le pună la adăpost, săpând aceste hrube sub formă de galerii subterane. Însuşi numele unor locuri trădează existenţa lor: vechea denumire a bulevardului George Coşbuc era „Strada Şanţuri". Conform unei caracterizări a acestora de către specialiştii Institutului de Proiectare Urbană, se presupune că reţelele de galerii reprezintă cam o treime din subsolul oraşului, fiind foarte dese în zona centrală. Acestea ies la lumină întâmplător, în zone unde se decopertează terenul pentru fundaţia unor construcţii, fiind cert faptul că aproape peste tot în oraş există în subteran o largă reţea de astfel de galerii rămasă încă neidentificată. Certitudinea se bazează pe faptul că în perioada interbelică Galaţiul a avut statut de Porto-Franco, cu o animată viaţă comercială, cu mulţi cârciumari care îşi păstrau vinurile şi produsele alimentare perisabile în aceste pivniţe. Caracteristic acestor hrube este că sunt realizate din cărămidă, pereţii lor

fiind rezemaţi direct pe pământ. În momentul în care loessul devine îmbibat cu apă, aceşti pereţi cedează, hruba se prăbuşeşte, antrenând cu ea şi construcţiile de deasupra.

La acestea s-au adăugat efectele fenomenului de „cupolă hidrostatică", favorizat de infiltraţiile apelor meteorice de suprafaţă, dar şi de ridicarea nivelului piezometric ca urmare a unor amenajări hidrotehnice greşit realizate (în valea Ţiglinei) sau a pierderilor de apă din reţeaua de conducte colectoare, care au accentuat fenomenul de tasare într-un teren stabil când este uscat, însă vulnerabil la umezeală.

Disfuncţionalităţile induse de concentrarea masivă a activităţilor de servicii în zona centrală şi o insuficientă dezvoltare a acestora în cartierele unde se înregistrează cele mai mari densităţi de populaţie, lipsa unor sedii corespunzătoare pentru unele instituţii de interes social, criza acută de locuinţe, în condiţiile în care un mare număr din cele existente oferă condiţii minime de confort şi siguranţă, precum şi factorii restrictivi ce au condiţionat calitatea fondului construit şi proiectele de amenajare urbană au contribuit la individualizarea, pe ansamblul intravilanului, a unor areale favorizate din punct de vedere economic şi social, spre care se îndreaptă cu precădere investiţiile, şi a altora defavorizate, aflate în declin. Arealele favorizate, caracterizate printr-o densitate ridicată de populaţie, ce aparţine în majoritate grupelor de vârstă tânără şi adultă, printr-un grad înalt de concentrare a serviciilor, cuprind în ansamblu, pe lângă zona centrală, cartierele aflate în partea de vest şi de sud-vest a oraşului (Ţiglina, Dunărea, Aeroport, Aurel Vlaicu). Prin contrast, zonele critice, în declin, cuprind un vast areal situat în partea estică şi nordică a oraşului, caracterizat printr-o densitate redusă de populaţie în majoritate îmbătrânită, prin locuinţe cu un singur nivel, în multe cazuri cu dotări tehnico-edilitare precare, printr-un nivel redus de dotare cu servicii şi o calitate precară a acestora.

Totodată, caracteristic pentru Municipiul Galaţi este suprafaţa mare a intravilanului (6878 ha, locul II în ţară după Bucureşti) (Ianoş, 1987, p. 61) şi densităţile mici de populaţie din interiorul său, dar şi posibilităţile reduse de extindere ale acestuia (existenţa unor vaste zone industriale în vest, nord şi est, a Lacului Brateş în est şi a Dunării în sud). Dată fiind densitatea mică a populaţiei din intravilan şi existenţa unor mari discrepanţe în repartiţia valorilor sale, se poate afirma că singura modalitate de adaptare a zonelor funcţionale la nivelul exigenţelor cerute de un oraş modern o constituie *remodelarea acestora în limitele intravilanului deja existent.*

Extinderea perimetrului intravilan ar putea fi realizată fie prin extinderea către Brăila pe faleza Dunării, fie prin construirea podului peste Dunăre în dreptul oraşului Galaţi, ceea ce ar putea conduce la o „revărsare" a cartierelor rezidenţiale pe malul drept al fluviului, unde şi condiţiile litologice şi topografice sunt mai favorabile construcţiilor. Ar fi primul caz în ţară când centrul administrativ al unui judeţ şi-ar extinde intravilanul pe teritoriul unui judeţ vecin (Tulcea), realizându-se o conurbaţie bipolară (Galaţi-Brăila) pe teritoriul a trei judeţe. Utilitatea acestui pod este evidentă şi pentru realizarea unei axe de transport coerente între nordul Dobrogei şi Moldova de Sud, integrată unei axe majore care să lege Europa Centrală şi de Est de ţările balcanice şi Asia Mică. Realizarea acestui proiect, în strânsă legătură cu amenajarea Zonei Libere Galaţi ar avea un impact deosebit de favorabil atât pentru dezvoltarea oraşului propriu-zis, cât şi la nivel macroteritorial.

Capitolul IX

ORGANIZAREA SPAŢIILOR PERIURBANE. ZONELE METROPOLITANE

1. CADRU CONCEPTUAL. COMPLEMENTARITATEA SPAŢIALĂ URBAN-PERIURBAN

Zonele metropolitane, ca structuri de cooperare intercomunală rezultă din complementaritatea potenţialului celor două tipuri de structuri administrative de nivel local: cele cu grad avansat de urbanizare, reprezentate de nucleele de convergenţă regională şi departamentală şi comunele incluse în zona periurbană a acestora. Primele, caracterizate prin cele mai mari densităţi de populaţie la nivelul intravilanului şi prin teritorii administrative restrânse ca suprafaţă, dispun şi de cele mai mari bugete locale; comunele limitrofe în schimb, cu resurse financiare limitate dispun de spaţii excedentare. Preţul ridicat al terenului din intravilan determină fenomenul de exurbaţie, prin localizarea unor investiţii aferente oraşului în zona sa periurbană, limitele administrative devenind pur formale. Oraşul se extinde dincolo de limitele sale administrative, ruralul evoluează de la spaţiu polarizat la spaţiu integrat. Cooperarea intercomunală la nivelul spaţiului periurban devine astfel esenţială pentru o dezvoltare regională integrată.

Conceptul de *zonă metropolitană* a fost implementat pentru prima dată în S.U.A. în anii ‟50 sub forma „Standard Metropolitan Statistical Areas” (SMSA), fiind ulterior preluat şi de alte ţări anglo-saxone. Criteriile de identificare şi definire a unei SMSA se bazează pe structura populaţiei active şi pe fenomenul polarizării şi al migraţiilor periodice. Ele au evoluat în timp, definitivându-se în 1970, când au fost delimitate 65 SMSA:

- ✓ 1 cu peste 15 milioane locuitori (New York);
- ✓ 2 între 5 şi 10 milioane locuitori (Los Angeles-Long Beach şi Chicago);
- ✓ 3 între 3 şi 5 milioane locuitori (Philadelphia, Detroit şi San Francisco-Oakland);
- ✓ 7 între 2 şi 3 milioane locuitori;
- ✓ 20 între 1 şi 2 milioane locuitori;
- ✓ 32 între 0,5 şi 1 milion locuitori.

Constituirea acestora se bazează pe un comitat polarizator, având cel puţin un oraş cu peste 50.000 locuitori. Comitatele limitrofe lui sunt adăugate, formând SMSA dacă cel puţin 25% din populaţia activă (calculată fie la locul de muncă, fie la cel de rezidenţă), lucrează în sectoare neagricole. În plus, este necesară îndeplinirea, selectiv, şi a altor criterii (Bastié, Dézert, 1980):

- ✓ cel puţin 50% din totalul populaţiei trebuie să locuiască în zone cu densităţi de peste 150 locuitori / milă pătrată (aproximativ 63 loc/km^2);

- ✓ populaţia ocupată în sectoarele non-agricole din comitatele limitrofe celui considerat „nucleu” trebuie să depăşească 10% din cea a comitatului „nucleu”;
- ✓ ca valoare absolută, populaţia activă non-agricolă trebuie să fie de peste 10.000 locuitori;
- ✓ integrarea unui comitat într-o SMSA se face dacă cel puţin 15% din populaţia activă lucrează în respectiva SMSA.

În Noua Anglie, delimitarea este şi mai riguroasă, în loc de perimetrul administrativ al comitatelor, folosindu-se ca bază de pornire pentru delimitare, teritoriul urban. În Franţa este utilizat termenul de „Zonă de populare industrial-urbană” (ZPIU), ce înglobează unităţi administrative urbane şi rurale în care nivelul migraţiilor zilnice domiciliu – loc de muncă este relativ ridicat.

Literatura geografică românească defineşte zonele metropolitane ca fiind spaţii aflate sub influenţa unor centre urbane cu funcţii macroregionale a căror populaţie depăşeşte 1 milion locuitori, plafonul demografic al zonelor metropolitane fiind cuprins între 5 şi 30 milioane locuitori (Erdeli, *et al*. 1999). Prin urmare, extrapolat la spaţiul românesc, termenul „metropolitan” este impropriu. Metropolele regionale, cu excepţia Capitalei, se situează sub plafonul demografic de 400.000 locuitori şi polarizează spaţii ce deţin sub 1 milion locuitori, a căror caracteristici sunt mult mai apropiate zonelor periurbane. Iată de ce, în legislaţia românească a fost introdus la baza definirii zonei metropolitane caracterul asociativ al structurilor administrativ-teritoriale de nivel comunal limitrofe marilor centre urbane. Astfel, potrivit legii 351/2001 (Legea privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului naţional – Secţiunea a IV-a – Reţeaua de localităţi), prin zonă metropolitană se înţelege „zona constituită prin asociere, pe bază de parteneriat voluntar, între marile centre urbane şi localităţile urbane şi rurale situate în zona imediată, la distanţe de până la 30 km, între care s-au dezvoltat relaţii de cooperare pe multiple planuri. Prin aceeaşi lege sunt incluse în categoria marilor centre urbane Capitala alături de 11 municipii de rangul I: Bacău, Braşov, Brăila şi Galaţi – definite ca formând singurul *sistem urban* din România, Cluj Napoca, Constanţa, Craiova, Iaşi, Oradea, Ploieşti şi Timişoara.

În România, cu excepţia Bucureştiului, se remarcă şi încercările altor municipii de a-şi declara şi delimita arii metropolitane, însă, în prezent, singurele funcţionale sunt *Zona Metropolitană Oradea*, *Zona Metropolitană Iaşi* şi *Zona Metropolitană Constanţa (Fig. 44).*

2. ZONA METROPOLITANĂ BUCUREŞTI

Capitala se detaşează net prin poziţia sa distinctă în cadrul sistemului urban naţional şi regional, fapt ce a determinat conturarea celei mai extinse arii de polarizare urbană din România, suprapusă judeţului Ilfov, celei mai mari părţi a judeţului Giurgiu, jumătăţii vestice a judeţelor Ialomiţa şi Călăraşi, celei sudice a judeţelor Dâmboviţa şi Prahova şi celei estice a judeţului Teleorman. Aceasta se caracterizează însă printr-un

grad avansat de ruralizare cu excepţia „inelului" limitrof Capitalei care, datorită preţului mai scăzut al terenului faţă de intravilan a preluat o serie de funcţionalităţi urbane: mică industrie, spaţii comerciale şi de depozitare, zone de agrement. Prin urmare, zona metropolitană Bucureşti prezintă toate caracteristicile unui *spaţiu rural puternic polarizat*, fapt ce a determinat individualizarea unor nuclee de polarizare secundară.

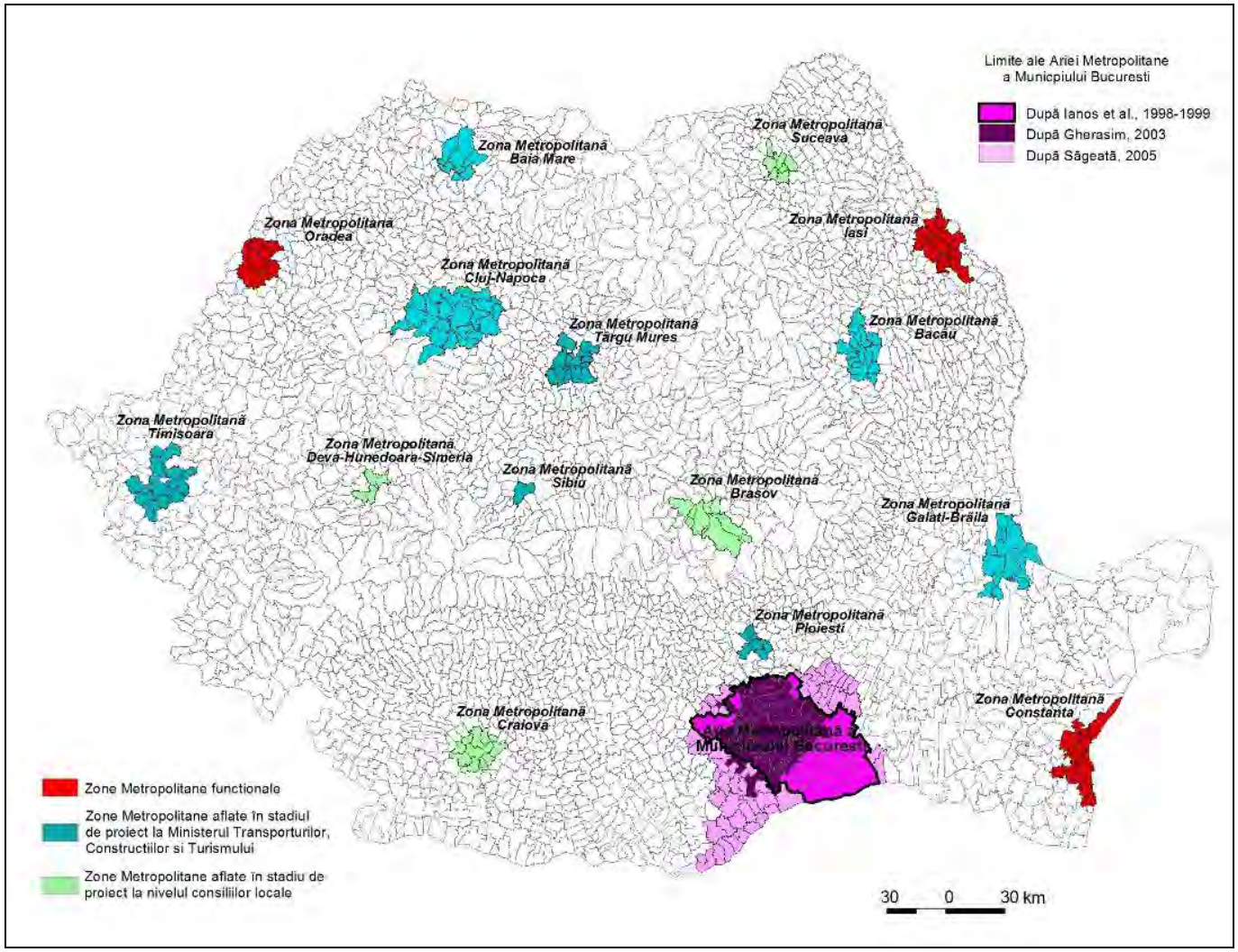
Limite ale Ariei Metropolitane a Municipiului Bucuresti
După Ianos et al., 1998-1999
După Gherasim, 2003
După Săgeată, 2005
Zona Metropolitana Baia Mare
Zona Metropolitana Suceava
Zona Metropolitana Oradea
Zona Metropolitana Iasi
Zona Metropolitana Cluj-Napoca
Zona Metropolitana Bacau
Zona Metropolitana Targu Mures
Zona Metropolitana Timisoara
Zona Metropolitana Deva-Hunedoara-Simeria
Zona Metropolitana Sibiu
Zona Metropolitana Brasov
Zona Metropolitana Galati-Braila
Zona Metropolitana Ploiesti
Zona Metropolitana Constanta
Zona Metropolitana Craiova
Zone Metropolitane functionale
Zone Metropolitane aflate în stadiul de proiect la Ministerul Transporturilor, Constructiilor si Turismului
Zone Metropolitane aflate în stadiu de proiect la nivelul consiliilor locale
30 0 30 km

Una din primele delimitări ale zonei metropolitane a Capitalei (Ianoş *et al.,* 1998-1999)[102], include 94 de unităţi administrative de nivel local (comune şi oraşe) din 5 judeţe: Ilfov, Călăraşi, Giurgiu, Dâmboviţa şi Ialomiţa *(Fig. 45)*.

Anul 2003 a marcat cel de-al doilea reper major de evoluţie a zonei metropolitane Bucureşti, odată cu apariţia în presă a conceptului şi lansarea concomitent a unui proiect legislativ de constituire a zonei metropolitane Bucureşti, iniţiat şi susţinut de Vasile Gherasim, primarul de atunci al sectorului I. Potrivit acestuia, zona metropolitană

[102] Ianoş, I. (coord.) (1998-1999), *Analiza principiilor, obiectivelor strategice şi a politicilor specifice serviciilor publice în scopul realizării planului de amenajare a teritoriului zonal – Zona metropolitană Bucureşti*, Institutul de Geografie, Bucureşti.

Bucureşti ar urma să constituie o unitate administrativ-teritorială distinctă, cu rang de judeţ, alcătuită din Bucureşti şi alte 62 localităţi, structurată în două părţi distincte: centrul metropolitan Bucureşti (CMB), reprezentat de nucleul urban polarizator şi zona premetropolitană Bucureşti (ZPB), constituită din coroana rurală ce îl înconjoară *(Fig. 46)*. Proiectul de lege a fost însoţit de un studiu teoretic privind necesitatea organizării zonei metropolitane Bucureşti, prin care sunt definiţi indicatorii ce stau la baza individualizării spaţiale a acesteia, metodologia şi formula de calcul pe baza căreia a fost delimitată.

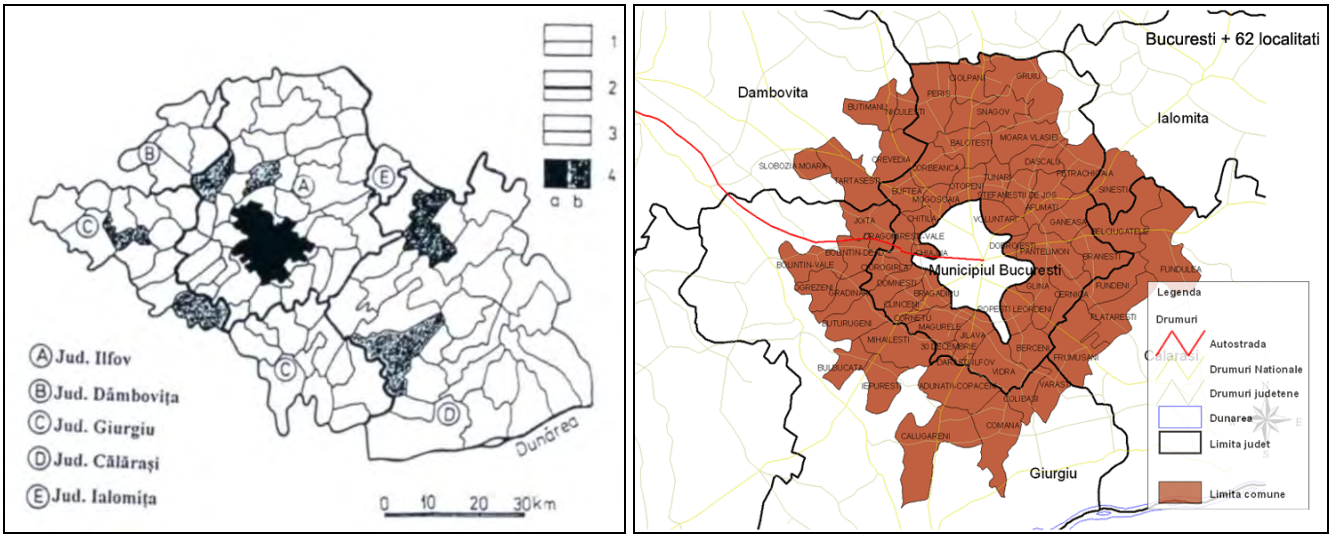

Fig. 45- 46 – **Zona metropolitană Bucureşti**
(varianta 1, Ianoş et al., 1998-1999) (varianta 2 – Gherasim, 2003)

Proiectul unei viitoare legi a Capitalei ar urma să transforme judeţul Ilfov într-o zonă metropolitană, alcătuită, după modelul Romei, dintr-un centru metropolitan (actualul municipiu Bucureşti) şi zone premetropolitane (comunele şi oraşele situate în Ilfov) şi condusă de un guvernator cu rang de prim-ministru şi de un administrator general al zonei metropolitane. Fiecare localitate ar urma să-şi păstreze actuala structură administrativă, programele şi proiectele de dezvoltare urnând însă să se aplice unitar, la nivelul „zonei metropolitane". Teritorial, aceasta ar urma să cuprindă aproximativ 2050 km^2, din care 800 în domeniul rural şi 250 în cel urban. Puternica polarizare exercitată de Capitală este evidenţiată atât de structura populaţiei: aproape 2 milioane de locuitori în centrul metropolitan, faţă de circa 400.000 în zonele pre-metropolitane, cât mai ales de puternicele contraste de ordin economico-social şi tehnico-edilitar dintre cele două componente ale zonei metropolitane propuse.

3. ALTE ZONE METROPOLITANE DIN ROMÂNIA

În cele ce urmează va fi prezentată delimitarea şi principalele caracteristici a câtorva structuri de parteneriat intercomunal polarizate de un nucleu urban, unele deja constituite, altele aflate în stadiu de proiect sau doar propuneri, care prin situarea lor periferică, în proximitatea zonei frontaliere pot avea un important rol în stimularea cooperării transfrontaliere. Toate acestea însă, reprezintă practic hinterlandul unor nuclee de polarizare regională a căror populaţie nu depăşeşte 350.000 locuitori (Oradea 206.614 loc, Iaşi 320.888 loc, Galaţi 298.861 loc, Brăila 216.292 loc, Constanţa 310.471 loc - 2002).

Zona metropolitană Oradea

Constituiă pe bază de parteneriat voluntar, este Zona metropolitană Oradea *(Fig. 47)* reuneşte teritoriul administrativ al municipiului Oradea şi cel al comunelor limitrofe - Biharia, Borş, Cetariu, Nojorid, Oşorhei, Sânmartin şi Sântandrei, având o populaţie totală de aproximativ 257.000 locuitori, puternic polarizată de municipiul Oradea (87% din populaţia totală). Comunele Borş şi Biharea sunt limitrofe graniţei, punctele de vamă aferente zonei metropolitane Oradea fiind cele de la Episcopia Bihor - Biharkeresztes şi Borş - Artand.

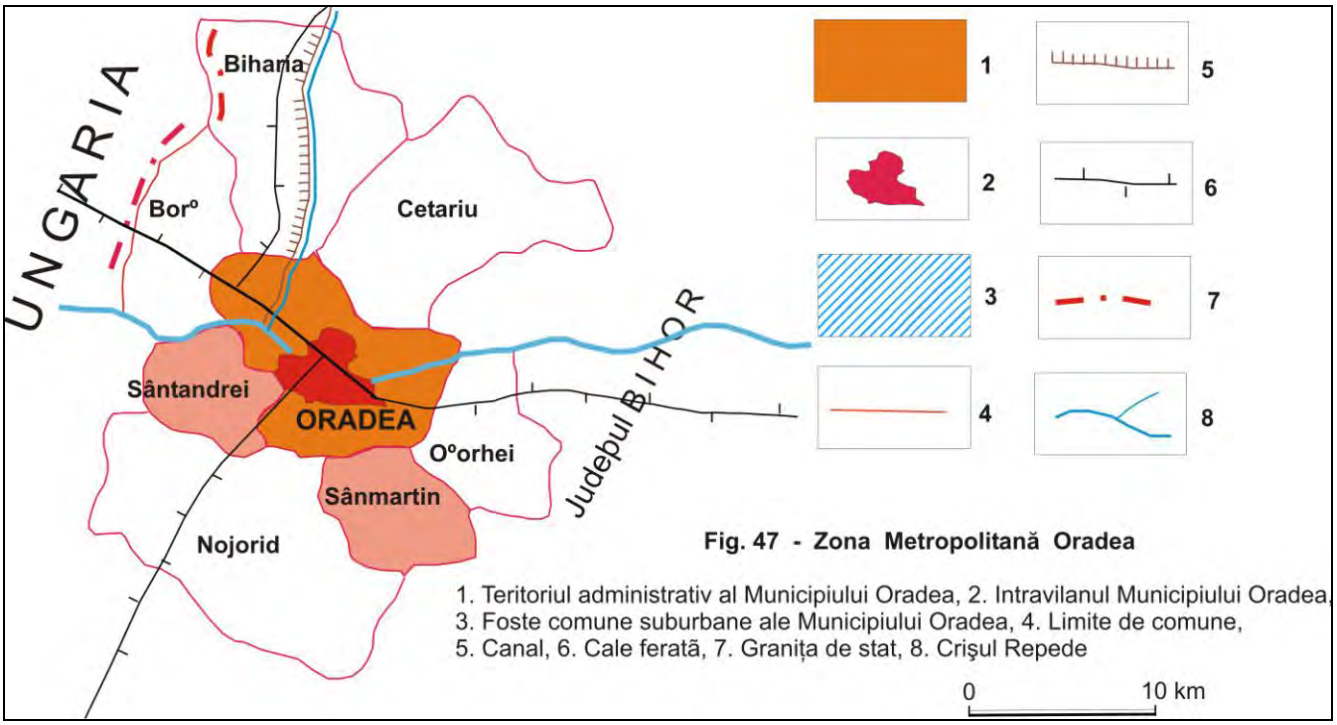

Fig. 47 - Zona Metropolitană Oradea

1. Teritoriul administrativ al Municipiului Oradea, 2. Intravilanul Municipiului Oradea,
3. Foste comune suburbane ale Municipiului Oradea, 4. Limite de comune,
5. Canal, 6. Cale ferată, 7. Graniţa de stat, 8. Crişul Repede

Asocierea se bazează pe complementaritatea spaţială indusă de direcţiile de dezvoltare ale oraşului, de axele majore de transport, dar mai ales de preţul relativ scăzut al terenului din zona periurbană în comparaţie cu cel din intravilan ce determină extinderea infrastructurii urbane dincolo de perimetrul administrativ urban. Astfel delimitată, zona metropolitană Oradea este inclusă în zona periurbană a oraşului, extinsă până la Valea lui Mihai în nord; la

Ciumeghiu, Holod şi Căpâlna în sud; Girişu de Criş şi Cheresig în vest şi Vadu Crişului - Bratca, în est (Susan, 1972)[103].

Constituirea euroregiunii Bihor - Hajdu Bihar, axată pe parteneriatul dintre Oradea şi Debrecen a creat premisele circumscrierii zonei metropolitane Oradea ca nucleu terminal într-o arie urbanizată continuă transfrontalieră pe axa Oradea - Biharkeresztes - Berettyoujfalu - Derecske - Debrecen (74 km). La aceasta se adaugă proiectul de construire a aeroportului internaţional Oradea - Debrecen (cu două terminale: Oradea şi Debrecen) ce va contribui la urbanizarea zonei prin îmbunătăţirea infrastructurii de comunicaţii dintre cele două oraşe şi la atragerea de investiţii de-a lungul acestei axe de transport. Infrastructura rutieră potenţială este alcătuită din 16 drumuri transfrontaliere „potenţiale" dintre care în prezent sunt operative doar trei în regim internaţional şi două pentru trafic ocazional (Ilieş, 2004, p. 156).

Zona metropolitană Iaşi

La cealaltă extremitate a ţării, printr-un parteneriat între Universitatea „Al. I. Cuza" Iaşi şi autorităţile locale municipale, a fost delimitată Zona metropolitană Iaşi, ca structură de cooperare intercomunală ce reuneşte municipiul Iaşi şi 13 comune din aria sa periurbană: Aroneanu, Bârnova, Ciurea, Holboca, Leţcani, Miroslava, Popricani, Rediu, Schitu Duca, Tomeşti, Ungheni, Valea Lupului şi Victoria (Iaţu, 2004)[104].

Elementul structurant este dat de axele rutiere şi feroviare ce converg către Iaşi, zona metropolitană Iaşi reunind atât fostele comune suburbane din imediata vecinătate a nucleului polarizator: Bârnova, Holboca, Rediu (din care s-a format în 2004 comuna Valea Lupului) şi Tomeşti, cât şi comune situate în inelul periferic, care nu se mărginesc cu perimetrul administrativ al municipiului Iaşi (Schitu Duca, Ungheni, Victoria). Prin ultimele două se asigură joncţiunea Zonei metropolitane Iaşi cu linia de graniţă, fluxurile transfrontaliere fiind concentrate prin punctele de vamă Iaşi-Socola- Ungheni (feroviar cu pod) şi Sculeni-Sculeni (rutier, prin transbordare cu bacul).

Zona metropolitană Iaşi are o populaţie totală de 410.870 loc. (18 martie 2002), concentrată în proporţie de aproape 80% în municipiul Iaşi şi face parte din Euroregiunea Siret-Prut-Nistru, ce reuneşte judeţele Iaşi, Neamţ şi Vaslui şi raioanele din partea centrală şi nord-vestică a Republicii Moldova, aferente fostelor judeţe Ungheni, Lăpuşna, Chişinău, Orhei şi Soroca.

---

[103] Susan, Aurelia (1972), *Municipiul Oradea. Studiu de geografie umană*, Facultatea de Geologie-Geografie, Universitatea Bucureşti (rezumatul tezei de doctorat)

[104] Iaţu, C. (2004), *Zona metropolitană Iaşi, între deziderate şi realitate*, comunicare prezentată la Sesiunea anuală de comunicări dedicată aniversării a 60 de ani de la înfiinţarea Institutului de Geografie (1944-2004), Institutul de Geografie, Bucureşti, 18 iunie 2004

Tabelul 39 – Zone metropolitane frontaliere în România

Zona metropolitană	Unităţi administrativ-teritoriale componente	Populaţia (loc.)			Euroregiunea din care face parte
		Populaţia totală	Popul. nucleului urban	Popul. rurală	
Oradea	Jud. Bihor: Oradea, Biharia, Borş, Cetariu, Nojorid, Oşorhei, Sânmartin, Sântandrei.	242.170	206.614 (85,3%)	35.556	Bihor - Hajdu Bihar
Iaşi	Jud. Iaşi: Iaşi, Aroneanu, Bârnova, Ciurea, Holboca, Leţcani, Miroslava, Popricani, Rediu, Schitu Duca, Tomeşti, Ungheni, Valea Lupului, Victoria.	410.870	320.888 (78,1%)	89.982	Siret - Prut - Nistru
Galaţi - Brăila	Jud. Galaţi: Galaţi, Şendreni, Vânători, Tulucești Jud. Brăila: Brăila, Chiscani, Vădeni. Jud. Tulcea: Măcin, I.C. Brătianu, Grindu, Jijila, Smârdan.	560.152	515.153 Galaţi + Brăila (92%)	44.999	Dunărea de Jos
Constanţa	Jud. Constanţa: Constanţa, Basarabi, Eforie, Năvodari, Ovidiu, Techirghiol, Agigea, Corbu, Costineşti, Cumpăna, Lumina, Mihail Kogălniceanu, Poarta Albă, Topraisar, Tuzla.	449.468	310.471 (60,1%)	60.072	Dunăre - Dobrogea

Datele pentru populaţie sunt la nivelul recensământului din 18 martie 2002

Zona metropolitană Constanţa

Un alt perimetru viabil pentru dezvoltarea unei zone metropolitane este cel limitrof municipiului Constanţa. Extinderea şi dezvoltarea staţiunilor turistice estivale pe aproape întregul litoral la sud de Constanţa, existenţa unor nuclee urbane în zona sa periurbană (Năvodari, Medgidia, Basarabi, Ovidiu, Techirghiol şi Eforie), dar şi a unor centre de convergenţă a fluxurilor de transport cu caracter intermodal (aeroportul internaţional Mihail Kogălniceanu, porturile Midia-Năvodari şi Constanţa Sud–Agigea, nucleele feroviare de la Palas-Constanţa şi Valul lui Traian) au determinat individualizarea unei axe urbane cvasi-continui între Năvodari şi Mangalia cu profil industrial-portuar şi turistic. Urbanizarea intensă a întregii zone adiacente litoralului şi necesitatea unei strânse cooperări locale ca urmare a funcţionalităţii comune, unitare, a întregii zone sunt principalele argumente pentru constituirea unei zone metropolitane a Constanţei.

Aceasta cuprinde, pe lângă municipiul Constanţa, oraşele *Năvodari*, *Eforie*, *Ovidiu*, *Basarabi* şi *Techirghiol* şi comunele *Mihail Kogălniceanu*, *Cumpana*, *Valul lui Traian*, *Lumina*, *Tuzla*, *Agigea*, *Corbu* şi *Poarta Albă* cu potenţial demografic, economico-social şi funcţionalităţi diferite. Eforie, Techirghiol, Costineşti şi Agigea au funcţie turistică (asociată în primele două cazuri cu cea balneoclimaterică, iar în cazul localităţii Agigea cu cea portuară); Poarta Albă, Mihail Kogălniceanu şi Valul lui Traian s-au specializat în transporturi, Năvodari şi Ovidiu sunt oraşe industriale (combinat petrochimic, respectiv termocentrală), Basarabi este oraş agroindustrial (specializat mai ales în viticultură), Cumpăna, Topraisar, Corbu au funcţie predominant agricolă, asociată, în unele cazuri cu cea militară (Topraisar, Mihail Kogălniceanu, Basarabi).

Populaţia totală a zonei metropolitane Constanţa se apropie de 450.000 locuitori, municipiul Constanţa deţinând o pondere de 69% din total, iar celelalte oraşe împreună 73.000 locuitori (16,2%), în mediul rural locuind doar 66.000 persoane (14,8%).

Fluxurile transfrontaliere sunt preluate de portul Constanţa (cel mai mare port din bazinul Mării Negre şi al patrulea din Europa[105]), care prin poziţia sa geostrategică de excepţie, la unul dintre capetele magistralei fluviale transcontinentale Dunăre - Main - Rhin, dar şi la porţile Asiei Mici şi ale bazinului caucazian, constituie o veritabilă placă turnantă a transporturilor europene şi euro-asiatice. La acestea se adaugă aeroportul internaţional Mihail Kogălniceanu şi axele de legătură spre sud, spre punctele de vamă româno-bulgare de la Negru Vodă-Kardam (feroviar) şi Vama Veche - Durankulak (rutier).

Zona metropolitană Galaţi-Brăila

Planul de dezvoltare a sistemului urban Galaţi şi Brăila prevede construirea unei arii urbanizate continui pe faleza Dunării, în perimetrul gurii de vărsare a Siretului, investiţie de aproximativ 1,5 miliarde USD, cu capital canadian. Investiţia, unică de acest fel în Europa de Est, ar urma să devină un adevărat oraş cu locuinţe, zone de agrement, stadioane, dotări culturale şi sanitare, campus universitar, ce se va interpune pe digul Dunării, între cele două oraşe. Aici ar urma să se individualizeze o mare arie de convergenţă a căilor de comunicaţie, prin construirea podului peste Dunăre şi a unui mare aeroport. În acest sens, a fost încheiat un acord de colaborare între cele două municipii şi judeţe, prin care ar urma să se asigure o dezvoltare unitară a întregii zone, municipalitatea din Brăila solicitând guvernului atribuirea din domeniul public a unui teren de aproximativ 500 hectare în apropiere de Galaţi, după cum în acelaşi perimetru Galaţiului i-a fost atribuit un teren de 1000 hectare pentru construcţia de locuinţe. Investiţia ar urma să fie începută prin construirea unei vaste zone rezidenţiale la Galaţi (cartierul Lunca Siretului) şi corespunzător, a uneia în nordul municipiului Brăila ce ar urma să asigure joncţiunea între cele două nuclee urbane; într-o a doua fază ar urma să fie asigurată infrastructura de transport prin construirea în acest perimetru a podului peste Dunăre, a unui aeroport internaţional şi a unei şosele între cele două oraşe, pe digul Dunării, cu patru benzi de circulaţie şi tren rapid de tip monoray. Astfel ar urma să se contureze prima

[105] După Rotterdam, Anvers şi Marsilia.

conurbaţie bipolară din România, extinsă la limita a trei judeţe: Galaţi, Brăila şi Tulcea. Prin urmare, pentru a i se asigura o dezvoltare unitară este necesară nu numai o strânsă cooperare între prefecturile celor trei judeţe, dar şi la nivelul autorităţilor locale implicate, prin constituirea unei zone metropolitane care să le includă.

Delimitarea zonei metropolitane ar urma să includă 12 unităţi administrativ-teritoriale de nivel local, cu o populaţie de peste 560.000 locuitori (93,8% - populaţie urbană), dintre care 2 municipii reşedinţă de judeţ (Galaţi şi Brăila), 1 oraş (Măcin) şi 9 comune, dispuse astfel:

- ✓ în judeţul Galaţi: municipiul Galaţi şi comunele Şendreni, Tuluceşti şi Vânători;
- ✓ în judeţul Brăila: municipiul Brăila şi comunele Chiscani şi Vădeni;
- ✓ în judeţul Tulcea: oraşul Măcin şi comunele I. C. Brătianu, Grindu, Jijila şi Smârdan.

Potenţialul de poziţie este amplificat de proximitatea graniţei cu Ucraina şi Republica Moldova; situarea viitoarei conurbaţii într-o arie de „triplex confinium", pe Dunărea maritimă, la gurile Siretului şi ale Prutului, îi conferă statutul de principal nucleu polarizator transfrontalier la nivelul Euroregiunii Dunărea de Jos. Situarea graniţei pe axa fluviatilă Dunăre - Prut induce un caracter de segregare între malul românesc pe de o parte şi cel moldovenesc şi ucrainean de cealaltă parte, determinat de lipsa şi calitatea precară a podurilor, ce determină orientarea şi intensitatea fluxurilor transfrontaliere. În aceste condiţii, schimburile transfrontaliere se realizează după un sistem euroregional de tip „clepsidră" (Ilieş, 2004, p. 100), fiind canalizate prin podul de la Giurgiuleşti (relaţia Galaţi – Giurgiuleşti - Reni).

Zona metropolitană Timişoara

Consiliul local a emis o hotărâre care vizează decretarea unei arii metropolitane în jurul oraşului care să includă localităţile situate la o distanţă de până la 30 km de Timişoara: *Dumbrăviţa, Ghiroda, Giroc, Moşniţa Nouă, Sânmihaiu Român, Săcălaz, Sânandrei, Giarmata, Ortişoara, Remetea Mare, Şag şi Parta.* Între acestea, localitatea Dumbrăviţa s-a retras din cauza dezaprobării consiliului local.

În contextul expansiunii urbane manifestată şi în cazul municipiului Timişoara, consiliilor locale li s-a recomandat să emită o hotarare prin care să-şi exprime acceptul de a face parte din zona metropolitană. Acesta se va întinde pe o suprafaţă de 1070,48 ha şi va cuprinde 387.885 locuitori.

Zona metropolitană Cluj-Napoca ar urma să se întindă până la circa 30 km de centrul oraşului, cuprinzând într-o primă etapă, municipiul *Cluj-Napoca* şi şapte comune: *Apahida*, *Baciu*, *Chinteni, Ciurila*, *Feleacul*, *Floreşti* şi *Gilău*. La acestea urmează să se adauge, într-o a doua etapă şi alte 14 comune periurbane: *Aghireşu*, *Aiton*, *Băişoara*, *Borşa*, *Bonţida*, *Căianu*, *Căpuşu Mare*, *Cojocna*, *Gârbău*, *Jucu*, *Râşca, Săvădisla*, *Sânpaul* şi *Tureni*. Astfel delimitată, zona metropolitană Cluj-Napoca va avea o suprafaţă de 185.000 ha şi o populaţie de peste 400.000 locuitori. Într-o a treia etapă de dezvoltare, aceasta va depăşi limitele judeţului, deoarece Dejul este legat economic şi social de Beclean (jud. Bistriţa Năsăud), Câmpia Turzii de comuna Unirea (jud. Alba), iar Huedinul de comunele învecinate din jud. Bihor. Demersurile constituirii zonei

metropolitane au început în 2004, iar implementarea proiectului este prevăzută pentru perioada martie 2006 - iulie 2007.

Zona metropolitană Târgu Mureş a demarat acţiunile de constituire a Asociaţiei "*Zona Metropolitană Târgu Mureş"* prin parteneriatul dintre autorităţile administraţiei publice locale ale localităţilor învecinate (*Ungheni, Acăţari, Ceuaşu de Cîmpie, Corunca, Crăciuneşti, Cristeşti, Ernei, Gheorghe Doja, Livezeni, Pănet, Sîncraiu de Mureş, Sîngeorgiu de Mureş şi Sânpaul)* din perspectiva relaţiilor economice, sociale, culturale, turistice şi sportive, existente.

Zona metropolitană Bacău. În mai 2007 a fost constituită Asociaţia „*Zona Metropolitană Bacău*" prin asocierea localităţilor *Bereşti-Bistriţa, Buhoci, Faraoani, Filipeşti, Gioseni, Hemeiuş, Iteşti, Letea-Veche, Luizi-Călugara, Măgura, Mărgineni, Nicolae Bălcescu, Prăjeşti, Sărata, Săuceşti, Tămaşi şi Traian,* într-o suptafaţă totală de 70.047 ha. Acesta are în vedere proiecte de refacere şi dezvoltare a infrastructurii tehnico-edilitare, îmbunătăţirea condiţiior de mediu şi creşterea calităţii vieţii.

În nordul ţării, s-a individualizat ***Zona metropolitană Baia Mare*** care include, conform *Ordinului nr. 745/2002,* oraşul *Baia Sprie* şi comunele *Groşi, Săcălăşeni, Recea, Tauţii-Magherauş* şi *Dumbrăviţa.*

Alături de zonele metropolitane menţionate mai sus, în România, ideea înfiinţării de arii metropolitane a fost lansată şi în alte oraşe (**Braşov, Suceava, Craiova** precum şi **Deva, Simeria şi Hunedoara**), urmând să se găsească resursele financiare pentru a se materializa.

Zona metropolitană Braşov a fost instituţionalizată şi va cuprinde, alături de *Braşov*, localităţile *Săcele*, *Codlea*, *Ghimbav*, *Cristian*, *Sânpetru*, *Târlungeni* şi *Hărman*, care insumează o populaţie de aproximativ 350.000 de locuitori. Unul dintre avantaje ar fi ca zona metropolitană să poată accesa mai uşor fondurile europene, iar proiectele să fie corelate între localităţi. Unul dintre cele mai importante proiecte este construcţia unui aeroport, la Ghimbav.

Zona metropolitană Ploieşti va reuni municipiul *Ploieşti* şi alte patru localităţi limitrofe: oraşul *Boldeşti-Scăeni* (11.345 loc) şi comunele *Brazi*, *Bucov* şi *Blejoi*, cu tendinţe de extindere către Vălenii de Munte sau Buzău. Centrul metropolitan concentează 263.699 loc[106], adică 88,7% din populaţia totală, în mediul rural trăind doar 18.370 loc.

Zona metropolitană Craiova**,** cu o populaţie totală de 370.000 locuitori, va fi alcătuită din 11 localităţi: *Craiova*, *Podari*, *Işalniţa*, *Şimnicu de Sus*, *Ghercești*, *Pieleşti*, *Breasta*, *Malu Mare*, *Bucovăţ*, *Mischii* şi *Cârcea*. Gradul de concentare al populaţiei în centrul metropolitan va fi de 81,1%, restul fiind populaţie rurală.

[106] La 1 iulie 2005.

La ***Suceava***, au avut loc deja discuţii cu autorităţile din localităţile locale din localităţile *Salcea, Moara, Ipoteşti, Bosanci, Pătrăuţi şi Şcheia* pentru realizarea unor proiecte comune. Cel mai important proiect legat de consituirea unei arii metropolitane este construirea unei reţele de drumuri, cu fonduri ale Uniunii Europene, care să lege municipiul de comunele din jur.

De asemenea, oraşele ***Deva***, ***Hunedoara*** şi ***Simeria*** au în plan să se asocieze într-o zonă metropolitană cu peste 120.000 de locuitori. Acest lucru va putea fi materializat dacă localnicii acestor oraşe îşi vor manifesta acordul la un referendum organizat în acest scop.

Capitolul X

ORGANIZAREA SPAŢIILOR RURALE PE BAZA COOPERĂRII INTERCOMUNALE

1. CADRU CONCEPTUAL. FRAGMENTAREA STRUCTURILOR ADMINISTRATIVE DE NIVEL LOCAL

Tendinţa de fragmentare la nivel local prin multiplicarea numărului de comune, manifestată îndeosebi după anul 2000[107], pune în discuţie implementarea unor noi strategii de amenajare a teritoriului. Acestea au la bază două alternative: fie instituirea unui nivel administrativ de tip subdepartamental, similar arondismentelor franceze sau plaselor din România interbelică, fie crearea unor structuri de asociere intercomunală, flexibile, pe bază de voluntariat, pornind de la interese comune. Dacă în primul caz este vorba de o decizie politico-administrativă, pornită de la nivel central şi consfinţită prin referendum, în a doua situaţie, iniţiativa ar trebui să aparţină în exclusivitate comunităţilor locale. În acest sens, considerăm că extrapolarea experienţei franceze a „ţărilor" la spaţiul românesc ar fi un experiment nu numai util, dar mai ales benefic, cu implicaţii favorabile în dinamica satului românesc. Spunem „sat", deoarece doar cu câteva mici excepţii, noile nuclee urbane declarate în a doua jumătate a secolului trecut dar şi în cei 15 ani de la discordanţa politică, economică şi socială reprezentată de anul 1989, nu s-au constituit în adevărate nuclee de polarizare cu funcţii urbane. În majoritatea cazurilor, chiar dacă au fost investite cu statut urban, sau au rămas în continuare în domeniul rural, beneficiind de sprijinul programelor europene pentru dezvoltare rurală, dinamica acestora a fost în general similară.

Harta administrativ-teritorială, atât în varianta existentă, cât şi în cea propusă ca model de optimizare, se caracterizează printr-o mare fragmentare la nivel local: 2914 comune şi 319 oraşe (dintre care 103 municipii)[108], fragmentare care tinde să se accentueze prin desprinderea unor sate din comunele existente deja şi transformarea acestora în noi structuri administrative.

Tabelul 33– Evoluţia numărului de unităţi administrativ-teritoriale între 1990 şi 2006

anul	oraşe,	din care municipii	comune
1990	260	56	2688
2006	320	103	2914

Procesul poate fi considerat unul benefic, fiind circumscris acţiunilor de reinvestire a unor sate cu statut de centru comunal, deţinut anterior anului 1968. Reînfiinţarea tuturor celor 1551 comune desfiinţate în 1968 ar reduce suprafaţa medie a

[107] Dintre cele 189 de noi comune constituite între 1990 şi 2005, doar 5 şi-au dobândit acest statut înainte de 2000.
[108] La 1 ianuarie 2007.

structurilor administrative de nivel local de la 80,27 km^2 în prezent, la 53,64 km^2 iar revenirea la situaţia din 1925 ar face ca suprafaţa medie a unei comune să fie de numai 33,6 km^2. Cum structurile locale prezintă cele mai puternice caracteristici ale spaţiilor identitare, delimitarea acestora nu poate fi realizată decât prin acordul colectivităţilor locale respective şi nu prin impunerea unor plafoane demografice sau financiare, cu atât mai puţin a unor decupaje administrative planificate din exterior.

Suprafaţa lor redusă şi lipsa unor resurse financiare adecvate pentru susţinerea unor programe de dezvoltare coerente şi pe termen lung ar favoriza asocierea lor pe bază de voluntariat, în structuri de cooperare intercomunală, condiţie necesară şi pentru alocarea de fonduri structurale europene pe perioada 2007-2013. Structurile de cooperare intercomunală reprezintă, aşadar, structuri asociative de cooperare între colectivităţile teritoriale de nivel comunal. Practica administrativă românească a mai experimentat, la începutul secolului al XX-lea, acest sistem de cooperare.

2. Evoluţia structurilor de cooperare intercomunală în România

Prin însăşi definiţia sa, comuna poate fi considerată o structură asociativă: „unitate administrativ-teritorială care cuprinde populaţia rurală unită prin comunitate de interese şi tradiţii, fiind alcătuită din unul sau mai multe sate, în funcţie de condiţiile economice, social-culturale şi geodemografice”[109].

Instituţionalizarea comunei a fost realizată după Unirea Principatelor, prin Legea comunală din 1864, plafonul demografic de constituire a comunelor fiind situat la 100 familii sau la 500 de locuitori. Pe această bază au fost constituite pe teritoriul Vechiului Regat al României 2905 comune, suprafaţa unei comune fiind în medie de 47,5 km^2. Puternica fragmentare la nivel local, suprafaţa şi populaţia redusă a structurilor administrative de nivel comunal[110] nu puteau asigura, decât în foarte puţine cazuri, constituirea unor bugete suficient de puternice pentru a se putea realiza a adevărată autonomie financiară. Prin urmare, legea din 1 mai 1904 a ridicat plafonul de constituire a comunelor la 800 locuitori, fixând o limită minimală a venitului realizat de comună de 8000 lei (Nistor, 2000). Numai 299 din cele 2905 comune îndeplineau acest criteriu; celelalte s-au asociat, formând 962 cercuri comunale, fiecare trebuind să-şi poată finanţa serviciile minimale de sănătate şi de ordine publică.

Cercurile comunale nu au funcţionat decât 4 ani, fiind desfiinţate prin legea din 29 aprilie 1908, care a pus bazele unui sistem de asociere lucrativ al colectivităţilor

[109] Erdeli, G. et al. (1999), *Dicţionar de geografie umană*, Edit. Corint, p. 83.

[110] Legea comunală din 1 aprilie 1864 includea în categoria comunelor, ca unităţi administrativ-teritoriale cu personalitate juridică „toate satele, oraşele şi orăşelele (târgurile)”. Distincţia dintre comunele rurale şi cele urbane avea să se facă abia după 30 de ani (prin legea din 31 iulie 1894), datorită progresului tehnologic al societăţii ce a conturat diferenţieri tot mai mari între mediul urban şi cel rural.

teritoriale locale, pentru realizarea sau întreţinerea unor lucrări de utilitate publică locală, economică, culturală sau tehnico-edilitară.

Legea pentru unificare administrativă din 14 iunie 1925 constituie principalul element de referinţă în reglementarea juridică a sistemului asociativ al comunităţilor locale de nivel comunal. Legea era orientată în spiritul unui centralism excesiv, concretizat printr-o puternică fragmentare administrativă, tendinţa generală fiind de a se crea pe cât posibil, din fiecare sat câte o comună, situaţie imposibilă datorită veniturilor medii foarte reduse ale comunelor din Vechiul Regat şi, în parte, a celor din Basarabia. Au fost constituite 8751 comune, cel mai mare număr de unităţi administrativ-teritoriale de nivel local care au existat vreodată în România, alcătuite din 15.267 sate. Dat fiind numărul foarte mare al acestora şi puterea lor financiară extrem de redusă, autonomia locală rămânea doar un deziderat, fiind pur formală. De aceea, legea menţinea sistemul de asociere lucrativă iniţiat în 1908. Acesta a fost desfiintat în 1929, guvernul ţărănist condus de Iuliu Maniu optând pentru constituirea unor unităţi administrative de dimensiuni mari care să poată beneficia de o veritabilă autonomie locală. La nivel comunal, această tendinţă s-a tradus prin reducerea drastică a numărului de comune, de la 8751 la numai 1500 (numărul satelor rămânând acelaşi) datorită ridicării plafonului demografic şi financiar de constituire a comunelor. Legea a fost puternic contestată de opoziţie, mai ales de către Partidul Naţional Liberal, care revenit la guvern, a reluat principiile centralizării excesive din 1925 (prin legea administrativă din 1936).

După anul 1950, conducerea politică comunistă a redus iniţiativele locale la acţiuni ce răspundeau exclusiv comandamentelor de partid şi de stat, autonomia locală fiind pur formală, iar cadrul instituţional de asociere intercomunală, inexistent.

Numărul comunelor a fost redus continuu de la 8751 în 1936, la 4313 în 1956[111], 4259 în 1960; 2706 în 1968, ajungând în 1989 la 2326 şi la 2914 în prezent[112].

Legislaţia românească reglementează doar cooperarea contractuală dintre colectivităţile teritoriale locale prin intermediul consiliilor locale în vederea realizării unor lucrări şi servicii de interes public, precum şi colaborarea cu agenţi economici pentru realizarea unor lucrări de interes comun, pe bază de convenţii. Aceste reglementări sunt cuprinse în legea administraţiei publice locale, legea finanţelor publice şi legea finanţelor publice locale (Popescu, 1999).

3. Cooperarea intercomunală în România postrevoluţionară. Premise şi evoluţii

Declinul economic accentuat ce a caracterizat ultimul deceniu al secolului trecut şi-a găsit o reflectare amplă şi asupra deciziilor politico-administrative, prin reorientarea acestora de la un fundament ideologic, la unul predominant economic. Un prim pas în acest proces l-a constituit tendinţa de *restitutio in integrum* care s-a circumscris

[111] Între 1950 şi 1956 s-a constatat totuşi o mărire a numărului de comune de la 4.052 la 4.313.
[112] La 1 ianuarie 2007.

majorităţii deciziilor politice cu caracter legislativ din prima jumătate a anilor ‟90. Legile fondului funciar, legea caselor naţionalizate, reabilitarea unor personalităţi politice, îndeosebi a unora din perioada interbelică, eforturile de a repune într-o lumină obiectivă istoria contemporană a României ca şi a întregului sistem comunist au reprezentat tot atâtea încercări de a corecta deciziile arbitrare ale regimului politic înlăturat în decembrie 1989. Încercările de reînfiinţare a structurilor administrativ-teritoriale desfiinţate în 1950 s-au înscris şi ele pe aceleaşi coordonate.

Depunerea la 22 iunie 1995 a cererii de aderare a României la Uniunea Europeană a deschis însă calea negocierilor pentru adoptarea acquis-ului comunitar. Extrapolat la nivelul structurilor administrativ-teritoriale, acesta a însemnat începutul demersurilor de constituire la nivelul României a unor unităţi teritoriale comparabile ca suprafaţă şi mărime demografică cu regiunile europene. Această tendinţă, bazată pe integrarea structurilor administrative preexistente a avut câştig de cauză în dauna celei bazate pe fragmentare şi pe reconstituirea vechilor judeţe, găsindu-şi concretizarea în anul 1997 prin constituirea celor opt regiuni de dezvoltare, ca suport teritorial pentru implementarea politicilor de dezvoltare regională[113].

Dacă la nivel macroteritorial se pare că tinde să aibă câştig de cauză tendinţa de integrare în structuri administrative de talia regiunilor europene, la nivel microteritorial este evidentă o tendinţă inversă, de fragmentare, prin crearea de noi structuri administrative de nivel local, ca urmare a desprinderii de cele existente. Motivate în general de raţiuni istorice şi de patriotism local (reînfiinţarea comunelor desfiinţate abuziv în 1950 şi 1968), adevăratele motive ce stau la baza procesului de înfiinţare de noi comune par să fie cele de ordin economic şi politic.

Declinul economic de ansamblu al perioadei postrevoluţionare, concretizat printr-o puternică degradare a infrastructurii fostelor CAP-uri (clădiri, silozuri adăposturi pentru animale, sisteme de irigaţii, sere şi solarii etc) a amplificat moştenirea unui spaţiu rural îmbătrânit şi feminizat, ca urmare a politicii de industrializare forţată dusă de autorităţile comuniste.

În acest context, reinserţia în spaţiul rural a celor disponibilizaţi prin reconversia industriei urbane, favorizată şi de unele măsuri legislative de retrocedare a fondului funciar sau de acordare a unor facilităţi financiare, a fost deosebit de dificilă conducând adesea la fenomene sociale marginale. La acestea se mai adaugă pe de o parte degradarea continuă a infrastructurii tehnico-edilitare şi de comunicaţii pe fondul unei penurii financiare generalizate, iar pe de altă parte consecinţele unor fenomene climatice, hidrologice şi geomorfologice extreme (inundaţii, secete, alunecări de teren) ce au afectat un mare număr de comunităţi rurale, amplificând fenomenul de sărăcie endemică asociat cu sentimentul dependenţei de o administraţie locală străină de multe ori de problemele locale ale locuitorilor.

Potenţialul de poziţie ocupă de asemenea un rol important. În multe sate izolate sau în comune aflate în proces de depopulare, au apărut tendinţe secesioniste care

[113] Acestea au fost legiferate prin Legea dezvoltării regionale nr. 151 din 15 iulie 1998 (art. 5 şi 6).

vizează înfiinţarea unor structuri administrative proprii, care să elimine drumurile lungi şi costisitoare, uneori de zeci de kilometri, până la actualele reşedinţe de comună.

În aceste condiţii, prin separarea unor sate şi formarea de noi comune cu un număr mai mic de locuitori se încearcă revitalizarea economico-socială unor comunităţi locale, printr-o mai bună autoadministrare, condiţie esenţială pentru atragerea de fonduri extrabugetare. În multe cazuri însă, în spatele acestor iniţiative se ascund orgolii şi interese locale mascate prin puternicul ataşament al primarilor faţă de alegători, interese ce conduc în realitate la sporirea aparatului birocratic, corupţie şi la blocarea iniţiativelor antreprenoriale.

Pe această bază au fost înfiinţate, între 1 ianuarie 1990 şi 1 ianuarie 2007, 230 comune noi *(Fig. 48)*, acest proces atingând apogeul între anii 2002 şi 2004 ca urmare a adoptării în iulie 2001 a secţiunii a IV-a din Planul de amenajare a teritoriului naţional, privind reţeaua de localităţi[114]. Prin acest act normativ au fost stipulate legislativ atât criteriile minimale de constituire a comunelor, cât şi cele privitoare la transformarea acestora în oraşe. Nerespectarea în multe situaţii de către satele ce au fost propuse pentru investirea cu statut de centru comunal a acestor condiţii ca urmare a unor presiuni exercitate de către autorităţile locale, asociată cu deciziile politice adesea cu caracter subiectiv, de înfiinţare a unor comune au condus la atragerea de iniţiative antreprenoriale în unele cazuri forţat, menite să stimuleze dezvoltarea locală a respectivelor comunităţi rurale pentru a le face compatibile cu standardele impuse de normativele legislative.

În condiţiile accentuării fragmentării nivelului administrativ comunal, devine nu numai funcţională, dar şi utilă cooperarea contractuală dintre colectivităţile teritoriale locale prin intermediul consiliilor locale în vederea realizării unor obiective de infrastructură şi servicii de interes public, dar şi colaborarea cu agenţi economici pentru realizarea unor lucrări de interes comun, pe bază de convenţii în parteneriat public-privat. Modelul *pays*-urilor franceze poate constitui un bun exemplu în acest sens.

Intercomunalitatea în Franţa se sprijină pe o veche tradiţie. Marcată permanent de puternica fragmentare administrativă, societatea franceză a purtat mereu amprenta cooperării intercomunale.

Cu cele 36.700 comune ale sale, Franţa are nivelul administrativ local cel mai fragmentat din întregul spaţiu al Uniunii Europene, situându-se la mare distanţă faţă de oricare alt stat membru. Cauzele ce stau la baza acestor evoluţii sunt asemănătoare cu cele din România: profundul ataşament al locuitorilor faţă de localitatea lor, puternic identificată cu un spaţiu mental, de autonomie locală, cu un mijloc de afirmare a identităţii locale în condiţiile unui sistem administrativ centralizat. Primarii, primii chemaţi să se pronunţe pentru reducerea numărului de comune, invocă în general, pentru a respinge fuziunea, puternicul lor ataşament faţă de alegători. Astfel se face că din numărul total al comunelor, aproape 80% (28.600) au sub 1000 locuitori, 61% dintre ele situându-se chiar sub plafonul a 500 locuitori, ceea ce nu le permite să dispună de

[114] Legea 351 din 6 iulie 2001, publicată în Monitorul Oficial al României, XIII, 408 din 13 iulie 2001.

Fig. 48 - **Comune înfiinţate şi reorganizate între 1 ian. 1990 şi 1 ian. 2008**

serviciile necesare unui real exerciţiu al puterii locale. La aceasta se adaugă suprafaţa medie, extrem de redusă a unei comune franceze: numai 15,1 km, în cazul multora aceasta coborând la sub 10 km^2. Iată de ce, prin adoptarea în 1995 şi 1999 a legilor privind amenajarea teritoriului a fost instituţionalizată cooperarea intercomunală prin constituirea „comunităţilor de comune" şi a „ţărilor".

Dacă „ţările" de pe teritoriul Franţei reprezintă o creaţie de dată relativ recentă, acestea îşi găsesc un corespondent ancestral la nivelul spaţiului geografic românesc. Menţionate documentar încă din Evul Mediu timpuriu (1200-1300), *ţările* au căpătat pe parcursul timpului toate caracteristicile ce le definesc ca regiuni geografice specifice ale României (Ilieş, 1999). Situate pe un nivel spaţial inferior provinciilor istorice, dar superior comunităţilor locale de nivel comunal, ţările reprezintă cele mai caracteristice structuri teritoriale funcţionale de nivel mediu ale spaţiului românesc. Viabilitatea acestora a fost confirmată prin marea lor stabilitate în timp, devenind spaţii de raportare a identităţii locuitorilor, dar şi spaţii mentale etnografice şi spaţii trăite (*l'espace vécu*) (Cocean, 2002). Această funcţie este amplificată de nucleele de polarizare locală cu funcţie etno-turistică care, în condiţiile absorbţiei de investiţii în turismul rural şi agroturism au cunoscut o puternică dezvoltare.

La fel ca în cazul „ţărilor" franceze, corespondentul lor românesc nu acoperă întregul teritoriu naţional, ci doar vechile creuzete de locuire, corespunzătoare în general spaţiilor depresionare, ce au avut, în vremurile de restrişte ale istoriei românilor, rol de adăpost.

Spre deosebire de acestea însă, ţările din spaţiul românesc deşi au funcţionat de-a lungul timpului şi ca entităţi politice şi politico-administrative, iar în prezent reprezintă spaţii regionale bine individualizate, nu au fost instituţionalizate legislativ. Iată de ce, considerăm oportun un act normativ privind instituţionalizarea acestora prin constituirea unor structuri de cooperare intercomunală suprapuse ţărilor istorice, a căror funcţionalitate a fost demonstrată, dar deschise oricăror forme de asociere din afara spaţiului acestora.

Prezenţa unor nuclee urbane puternice care să poată polariza eficient sistemele locale de aşezări ar putea permite transformarea unora dintre aceste ţări (Ţara Maramureşului, Ţara Dornelor, Ţara Bârsei, Ţara Făgăraşului, Ţara Amlaşului, Ţara Haţegului) în structuri administrative de nivel subdepartamental.

Tabelul 34 - Incadrarea spaţiilor mentale etnografice pe nivele de structurare spaţială

Nivel macrospaţial **Regiuni Istorice**	Nivel mezospaţial **„Ţări”**	Nivel microspaţial **Comune / Oraşe**
Banat	**Almăjului** (CS)	**Bozovici**, Lăpuşnicu Mare, Dalboşeţ, Bănia, Şopotu Nou, Prigor, Eftimie Murgu.
	Pădurenilor (Ţinutul ~)[115] (HD)	**Hunedoara**, Bătrâna, Bunila, Cerbăl, Dobra, Ghelari, Lelese, Pestişu Mic, Topliţa, Veţel.
Bucovina	**Câmpulungului** (Ocolul ~) (SV)	**Câmpulung Moldovenesc**, Vama, Pojorâta, Sadova, Fundu Moldovei, Frumosu, Frasin.
	Dornelor (SV)	**Vatra Dornei**, Dorna Candrenilor, Dorna Arini, Iacobeni, Panaci, Şaru Dornei, Poiana Stampei.
Crişana	**Beiuşului** (BH)	**Beiuş**, Pocola, Remetea, Căbeşti, Curăţele, Budureasa, Tărcaia, Finiş, Şoimi, Uileacu de Beiuş, Drăgăneşti, Lazuri de Beiuş, Bunţeşti, Rieni, Pietroasa, Ştei, Lunca, Câmpani, Vaşcău, Nucet, Cărpinet, Criştioru de Jos.
	Silvaniei (Sălajului) (SJ)	**Şimleu Silvaniei**, Pericei, Vârşolţ, Crasna, Horoatu Crasnei, Cizer, Bănişor, Sâg, Vălcău de Jos, Nuşfalău, Ip.
	Zarandului (AR)	**Sebiş**, Vârfurile, Pleşcuţa, Gurahonţ, Brazii, Dieci, Almaş, Chisindia, Dezna, Igneşti, Moneasa, Buteni, Bârsa, Bocsig, Şilindia, Tăuţ, Cărand.
Dobrogea	-	-
Maramureş - Oaş	**Maramureşului** (MM)	**Sighetu Marmaţiei**, Sarasău, Câmpulung la Tisa, Săpânţa, Remeţi, Giuleşti, Vadu Izei, Călineşti, Deseşti, Ocna Şugatag, Bârsana, Rona de Jos, Rona de Sus, Bocicoiu Mare, Budeşti, Botiza, Strâmtura, Ieud, Dragomireşti, Rozavlea, Leordina, Ruscova, Repedea, Bistra, Vişeu de Sus, Vişeu de Jos, Poienile de sub Munte, Poienile Izei, Bogdan Vodă, Moisei, Borşa, Săcel, Siliştea de Sus.
	Oaşului (SM)	**Negreşti-Oaş**, Vama, Certeze, Bixad, Călineşti-Oaş, Oraşu Nou, Târşolţ, Cămârzana, Gherţa Mică.
Moldova	**Vrancei** (VR)	**Năruja**, Vrâncioaia, Nistoreşti, Bârsăneşti, Valea Sării, Paltin, Vidra, Reghiu, Andreiaşu de Jos, Nereju, Tulnici.
Muntenia	-	-
Oltenia	**Loviştei** (VL)	**Brezoi**, Mălaia, Voineasa, Racoviţa, Câineni, Boişoara, Perişani.
	Severinului (MH)	**Drobeta-Turnu Severin**, Brezniţa-Ocol, Izvoru Bârzii, Malovăţ, Şimian, Husnicioara, Căzăneşti, Şişeşti.

[115] Satele ce alcătuiesc Ţinutul Pădurenilor sunt Rădueşti, Făgeţel, Ohaba, Strigoanea (Bujoru, n.n.), Stănceşti, Boia Bârzii, Muncelu Mic, Runcu Mic, Muncelu Mare, Merişor, Faţa Roşie, Răchiţaua, Feregi, Poieniţa Tomii, Cutin, Bătrâna, Cerbăl, Ulm, Ciulpăz, Arănieş, Dumbrava, Socet, Groş, Runcu Mare, Socet, Cerişor, Lelese, Poiana Răchiţele, Sohodol, Alun, Plop, Ghelari, Ruda, Vadu Dobrii, Bunila, Poieniţa Voinii, Vălari, Cernişoara-Florese, Meria, Goleş, Haşdău şi Dăbâca (Kräutner, H.G, 1984, Munţii Poiana Ruscă, Ed. Sport-Turism, Bucureşti).

Transilvania	**Amlaşului** (SB)	**Sibiu**, Cisnădie, Sadu, Tălmaciu, Râu Sadului, Răşinari, Poplaca, Orlat, Gura Râului, Sălişte, Cristian, Tilişca, Şelimbăr, Ocna Sibiului, Şura Mică, Şura Mare, Roşia, Vurpăr, Slimnic, Loamneş.
	Bârsei (BV-CV)	**Braşov**, Săcele, Codlea, Ghimbav, Râşnov, Cristian, Vulcan, Brad, Moieciu, Zărneşti, Poiana Mărului, Şinca Nouă, Târlungeni, Budila, Teliu, Dobârlău, Hărman, Prejmer, Sânpetru, Hălchiu, Bod, Dumbrăviţa, Feldioara, Hăghig, Măieruş, Apaţa, Belin, Vâlcele, Ilieni, Chinchiş, Dobârlău, Ozun, Sfântu Gheorghe, Valea Crişului, Bodoc, Ghidfalău, Reci, Moacşa, Boroşneu Mare, Brateş, Covasna, Zăbala, Ghelinţa, Cătălina, Cernat, Târgu Secuiesc, Turia, Sânzieni, Poian, Ojdula, Breţcu, Lemnia.
	Bistriţei (BN)	**Bistriţa**, Şieu-Măgheruş, Budacu de Jos, Cetate, Livezile, Josenii Bârgăului, Prundu Bârgăului, Tiha Bârgăului, Mărişelu, Şieu, Şieuţ, Monor.
	Chioarului (MM)	**Şomcuta Mare**, Remetea Chioarului, Copalnic Mănăştur, Satu Lung, Săcălăşeni, Mireşu Mare, Valea Chioarului.
	Ciucurilor (HR)	**Miercurea Ciuc**, Păuleni-Ciuc, Siculeni, Frumoasa, Mihăileni, Dăneşti, Cârţa, Sândominic, Bălan, Sâncrăieni, Sânsimion, Sânmartin, Ciucsângeorgiu, Tuşnad, Băile Tuşnad.
	Făgăraşului (BV)	**Făgăraş**, Mândra, Şercaia, Şinca, Hârseni, Recea, Voila, Beclean, Lisa, Victoria, Viştea, Ucea, Şoarş, Cincu, Bruiu, Chirpăr, Arpaşu de Jos, Cârţa, Porumbacu de Jos, Avrig, Racoviţa.
	Giurgeului (HR)	**Gheorgheni**, Lăzarea, Ditrău, Remetea, Subcetate, Sărmaş, Gălăuţaş, Topliţa, Joseni, Ciumani, Suseni, Voşlăbeni.
	Haţegului (HD)	**Deva**, Hunedoara, Călan, Simeria, Turdaş, Băcia, Mărtineşti, Boşorod, Bretea Română, Haţeg, Sântămăria-Orlea, Toteşti, General Berthelot, Cârjiţi, Peştişu Mic.
	Homoroadelor (BV-HR)	**Rupea**, Caţa, Homorod, Ocland, Mereşti, Lueta, Mărtiniş, Vlăhiţa, Copâlniţa.
	Lăpuşului (MM)	**Târgu Lăpuş**, Lăpuş, Cupşeni, Suciu de Sus, Vima Mică, Cerneşti, Coroieni.
	Momârlanilor (Ţinutul ~) (HD)	**Petroşani**, Petrila, Aninoasa, Vulcan, Lupeni, Uricani.
	Moţilor (AB-HD)	Câmpeni, Abrud, Roşia Montană, Bucium, Bistra, Almaşu Mare, Lupşa, Buceş, Vidra, Sohodol, Poiana Vadului, Scărişoara, Horea, Albac, Mogoş, Vadu Moţilor, Întregalde, Ciuruleasa, Bulzeştii de Sus, Blăjeni, Buceş, Bucuresci, Crişcior.
	Năsăudului (BN)	Năsăud, Rebrişoara, Rebra, Feldru, Ilva Mică, Coşbuc, Salva, Zagra, Nimigea, Chiuza, Şintereag, Dumitra, Telciu, Şintereag, Dumitra, Telciu, Şieu-Odorhei.
	Praidului (HR-MS)	**Sovata**, Praid, Corund.

Aşezările umane cu funcţie de centru polarizator (loc central) sunt scrise îngroşat

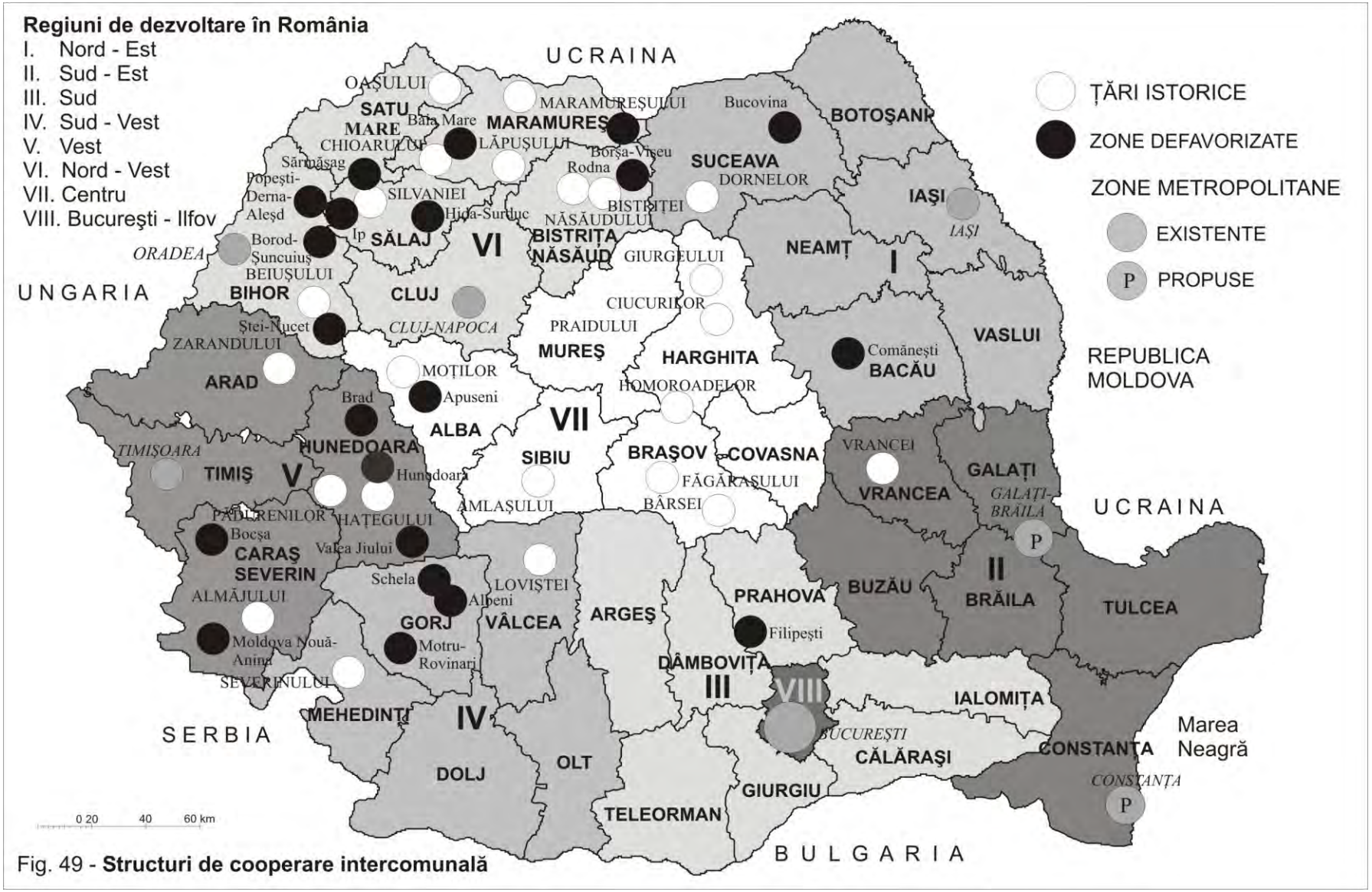

Fig. 49 - **Structuri de cooperare intercomunală**

Funcţionalitatea acestora este proiectată în psihologia locuitorilor; regiunea devine astfel *spaţiu mental* şi *spaţiu etnografic*, spaţiu de raportare a identităţii locuitorilor, al comuniunii dintre om şi mediul său de viaţă, element fundamental în durabilitatea oricărei structuri de organizare teritorială. Spaţiile mentale sunt în acelaşi timp spaţii funcţionale, dar şi spaţii de omogenitate culturală, spaţii structurate de jos în sus, pe baza relaţiilor dintre colectivităţile locale. Regiunile europene sunt, în cea mai mare parte a lor, spaţii mentale constituite în decursul unui îndelungat proces istoric, identitatea regională a locuitorilor fiind, în unele cazuri, mai puternică decât cea naţională (cazul Flandrei şi al Valoniei în Belgia, al landurilor germane şi austriece, al cantoanelor elveţiene sau al unora dintre comunităţile autonome spaniole). De aceea, considerăm că regiunile care au ajuns în timp la stadiul de spaţii mentale pe baza cooperării intercomunale, indiferent de mărimea acestora, sunt cele mai viabile pentru a fi investite cu statut administrativ.

Cu toate acestea, în condiţiile constituirii unor structuri de cooperare intercomunală la nivelul spaţiului rural românesc *(Fig. 49)*, un prim obstacol şi cel mai important, considerăm noi, ar putea fi cel *psihologic*. Dacă pentru francezi practicile participative, parteneriatul între colectivităţile locale sau între diferitele instituţii şi actori locali au o conotaţie pozitivă, aducătoare de beneficii reciproce, pentru ţăranul român „experienţa" celor patru decenii de colectivizare forţată după principii ideologice îl face să se menţină deosebit de reticent, asociind ideeea de intercomunalitate, de participare colectivă cu o restauraţie a principiilor comuniste. Edificatoare în acest sens poate fi diferenţa fundamentală dintre cele două accepţiuni date unui acelaşi termen: cooperativă agricolă de producţie… Iată de ce se impune în primul rând o conştientizare a opiniei publice prin acţiuni de informare la nivelul colectivităţilor locale, fără de care orice iniţiativă locală orientată în această direcţie tinde să fie blocată încă de la început de prejudecăţile dobândite pe parcursul deceniilor de colectivizare !

Capitolul XI

ORGANIZAREA SPAŢIILOR PERIFERICE STATULUI. ZONELE TRANSFRONTALIERE ŞI EUROREGIUNILE

Contradicţia dintre fragmentarea instituţională a teritoriului şi existenţa unor probleme transnaţionale care au impus un sistem unitar de abordare şi deci o colaborare transfrontalieră, a creat premisele apariţiei unor noi tipuri de structuri de cooperare regională, suprapuse frontierelor statale: *zonele transfrontaliere* şi *euroregiunile*. Acest tip de cooperare trebuie să ţină seama că între cele două zone frontaliere se interpune o fâşie de graniţă şi de cele mai multe ori, între ele există legislaţii diferite care impun exigenţe diferite ale cadrului de cooperare. Prin urmare, principalul pericol ce poate afecta regiunile transfrontaliere, este reprezentat de *procesul de fragmentare*; dacă acesta nu este bine coordonat la nivel central, există riscul pierderii autorităţii, zona transfrontalieră gravitând către unul dintre statele coparticipante.

Problemele care stau la baza dinamicii zonelor transfrontaliere derivă din gradul de armonizare al politicilor de dezvoltare a celor două zone frontaliere ce vin în contact. Spaţiile situate de o parte şi de alta a unei graniţe au sau nu tendinţa de a evolua în acelaşi sens, tendinţă dată de politicile centrale şi locale faţă de acestea, dar şi de situaţiile particulare din teren, care determină tipul de zonă transfrontalieră.

1. ZONELE TRANSFRONTALIERE. TIPURI DE ZONE TRANSFRONTALIERE

Într-o accepţiune largă, *zona transfrontalieră* reprezintă spaţiul situat de o parte şi de alta a frontierei, cu lăţimi ce variază între 30 şi 60 km, caracterizat printr-o variaţie tranşantă a fluxurilor umane şi materiale. Elementele determinante ce stau la baza definirii spaţiului transfrontalier sunt date de structura şi configuraţia graniţelor de stat, ce imprimă fluxurilor transfrontaliere anumite particularităţi legate de intensitate şi structură, cât şi de dispunerea nucleelor de convergenţă locală care determină orientarea acestor fluxuri. Identitatea spaţiului transfrontalier este prin urmare determinată de elementele de complementaritate şi omogenitate dintre cele două spaţii frontaliere, iar polarizarea vectorilor de cooperare transfrontalieră este condiţionată de dispunerea aşezărilor umane, îndeosebi a celor cu rol de polarizare locală şi regională.

Caracterul omogen sau eterogen al populaţiei, prezenţa sau nu a minorităţilor naţionale, gradul de dezvoltare al infrastructurii şi, nu în ultimul rând, antecedentele istorice, care au favorizat sau limitat în timp fluxurile transfrontaliere, au făcut ca zonele transfrontaliere să prezinte particularităţi diferite. Intensitatea şi variaţia fluxurilor transversale cu caracter local au condus la individualizarea a două modele teoretice de zone transfrontaliere:

- Zone transfrontaliere caracterizate printr-o variaţie bruscă a fluxurilor, determinate de caracterul omogen al populaţiilor celor două zone frontaliere ce vin în contact, graniţe relativ închise, care se suprapun unor regiuni de inaccesibilitate naturală, cu un potenţial redus de locuire şi cu o infrastructură slab dezvoltată. Acestea se suprapun zonelor montane şi deşertice sau unor mari cursuri de apă, care au funcţionat de-a lungul timpului ca bariere în schimburile de populaţie şi în funcţie de care s-au conturat marile decupaje culturale ale lumii. Este cazul sistemului montan himalayan, dispus între Tibetul budhist şi subcontinentul indian, sau al Saharei care a acţionat ca barieră în răspândirea către sudul Africii a civilizaţiei arabe. La rândul lor, Anzii, Pirineii sau Pamirul au funcţionat ca areale de separare, constituind domenii ideale de trasare a graniţelor.

- Zone transfrontaliere în care fluxurile transversale variază lent, datorită unui amestec progresiv al populaţiei, a prezenţei minorităţilor de o parte şi de alta a graniţei, rezultat al unor vechi raporturi de interacţiune stabilite în timp, în condiţiile unui cadru natural favorabil, a unor sisteme de aşezări bine individualizate şi a unor economii complementare. Frontierele interioare ale Uniunii Europene constituie un exemplu caracteristic în acest sens, identitatea zonelor transfrontaliere fiind dată de modul în care frontierele au transgresat şi regresat de-a lungul istoriei. Acestea devin din elemente de ruptură între două entităţi politice cu caracteristici diferite, spaţii de sudură, de armonizare între acestea, cu particularităţi economice şi culturale specifice.

2. ZONELE TRANSFRONTALIERE ŞI ROLUL ACESTORA ÎN FORMAREA EUROREGIUNILOR.
TIPURI DE EUROREGIUNI DE COOPERARE TRANSFRONTALIERĂ

Apariţia euroregiunilor este legată de intensa colaborare transfrontalieră din spaţiul vest-european, nucleele urbane de polarizare transfrontalieră şi configuraţia graniţelor de stat constituind principalii lor factori generatori. Prima euroregiune este considerată a fi *Regio Basiliensis,* constituită în 1963[116], pe baza ariei de polarizare a oraşului Basel. Dezvoltarea rapidă a industriei în perioada postbelică şi liberalizarea regimului vamal au contribuit la creşterea rapidă a aglomerării urbane care s-a extins peste limitele teritoriului naţional. Aceasta a fost favorizată de relaţiile economice, formate de-a lungul timpului, de nivelul relativ ridicat al gradului de industrializare şi urbanizare a regiunilor frontaliere din Franţa şi Germania. Tot la frontiera dintre Elveţia şi Franţa funcţionează *Regio Genevensis*, dezvoltată pe baza ariei de polarizare a Genevei. Populaţia care îşi desfăşura activitatea în această zonă a rezolvat problema preţurilor foarte ridicate ale locuinţelor, generată de lipsa de spaţiu din jurul Genevei prin construirea de locuinţe pe teritoriul francez, în apropierea graniţei, unde preţurile terenurilor erau mai mici. În plus, o parte din populaţia franceză din zona de frontieră îşi

[116] Euroregiunea a căpătat statut oficial în anul 1976.

desfăşoară activitatea în regiunea Genevei, unde salariile sunt mai mari. Aceste fenomene au avut ca efect difuzarea urbanizării în regiune, transformând practic zona frontalieră franceză într-un hinterland al Genevei.

Germania, prin poziţia sa geografică în interiorul continentului şi prin numărul mare de state învecinate (9) a atras de-a lungul frontierelor sale cea mai mare concentrare a euroregiunilor, atât în perimetrul zonei transfrontaliere estice, cu Olanda, Belgia, Luxemburg şi Franţa, cât şi în lungul fostei „Cortine de Fier", la graniţa cu Polonia şi Cehia. În legislaţia germană, sunt prezente 6 caracteristici distincte ale euroregiunilor:

- euroregiunile reprezintă formele cele mai eficiente ale cooperării din zonele de frontieră;
- euroregiunile ajută la echilibrarea nivelelor de dezvoltare diferită a zonelor de frontieră;
- euroregiunile consolidează încrederea şi spiritul de cooperare a locuitorilor;
- euroregiunile constituie terenul de exersare a bunei vecinătăţi şi a integrării;
- euroregiunile ajută la depăşirea moştenirilor negative ale trecutului;
- euroregiunile constituie elemente importante ale atenuării discrepanţelor dintre statele dezvoltate economic din UE şi noile membre.

Dintre euroregiunile cu participare germană, una dintre cele mai reprezentative este considerată a fi *Euroregiunea Maas-Rhin*, care include provinciile Limburg, Liege şi comunitatea germană din jurul oraşului Liege (Belgia), partea nordică a provinciei Limburg din Olanda şi câteva kreize din jurul oraşului german Aachen. Principalele elemente unificatoare sunt cel lingvistic (populaţie de limbă germană) şi cel al convergenţei fluxurilor de populaţie şi bunuri, euroregiunea fiind situată pe traseul celor mai importante axe de transport feroviar, rutier, aerian şi fluvial. Dotată cu o infrastructură dezvoltată, euroregiunea se caracterizează printr-un deosebit potenţial economic, datorat forţei de muncă înalt calificată, ramurilor industriale cu tehnologii de vârf şi unui sistem instituţional de învăţământ şi cercetare.

Între Elveţia şi Italia funcţionează *Regio Insubrica*, poziţionată între cantonul elveţian de limbă italiană Tessin şi zona metropolitană a oraşului Milano. Şi în acest caz, unitatea lingvistică a populaţiei este evidentă. În anii '60, cantonul Tessin a înregistrat o puternică terţiarizare a economiei. Multe segmente productive ale industriei elveţiene au fost mutate în sudul cantonului, în apropierea graniţei cu Italia, cu scopul de a beneficia de forţa de muncă mai ieftină de origine italiană. Pe de altă parte, relaţia a funcţionat si invers, dinspre Italia spre Elveţia. Provinciile italiene Como, Varesse şi Lecco dispuneau de o industrie performantă si bine structurată, constituind una dintre cele mai dezvoltate zone din Italia. În a doua parte a deceniului '70 însă, marile unităţi industriale au fost închise, începând un proces de delocalizare şi reconversie industrială. Acesta a reuşit fără prea mari costuri sociale, datorită absorbţiei forţei de muncă disponibilizată de întreprinderile italiene de către piaţa forţei de muncă a cantonului Tessin.

Pentru locuitorii euroregiunilor din Uniunea Europeană, graniţele au dispărut deja din hărţile mentale ale locuitorilor frontalieri, astfel că activităţile umane anticipează în

multe cazuri schimbările instituţionale.

În spaţiul central şi est-european, colaborarea transfrontalieră, grefată pe graniţe noi, apărute în cea mai mare parte a lor după 1945[117], are la bază în principal argumentul politic şi nu realităţile din teren.

Au rezultat structuri teritoriale supradimensionate (Comunitatea Alpi-Adria, Euroregiunea Carpatică, Euroregiunea Dunăre-Criş-Mureş-Tisa, Euroregiunea Bug etc) care nu îndeplinesc multe dintre criteriile necesare pentru a le asigura viabilitatea, existând puţine elemente de complementaritate sau de schimburi directe. Totodată, spre deosebire de situaţiile din vestul Europei, euroregiunile est-europene cuprind state mai puţin dezvoltate sub raport economic şi cu un grad mare de eterogenitate, multe dintre aceste structuri de colaborare transfrontalieră fiind grefate pe fosta Cortină de Fier (mai ales în lungul graniţelor germano-poloneze şi germano-cehe, unde funcţionează 8 euroregiuni. Graniţele Poloniei, Cehiei, Slovaciei şi Ungariei sunt practic în întregime acoperite de euroregiuni.

O altă categorie de euroregiuni, constituite în general după 1990, reprezintă structuri macroteritoriale, rezultate prin agregarea unităţilor administrativ-teritoriale de prim rang, structurate în general în lungul marilor coridoare de trafic paneuropean. Exemple tipice în acest sens sunt Euroregiunea Nord, constituită pe baza cooperării dintre Belgia, regiunea franceză Nord-Pas de Calais şi comitatul englez Kent; Euroregiunea Mediterana Transpirineeană, ce grupează regiunile Catalonia, Languedoc-Rousillon şi Midi Pyrénées, sau Euroregiunea Saar-Lor-Lux (Saar-Lorena-Luxemburg).

Euroregiunile constituie deci, structuri teritoriale create în scopul intensificării cooperării interregionale şi transfrontaliere, pentru realizarea unui spaţiu coerent de dezvoltare economică, ştiinţifică, socială şi culturală *(Fig. 50)*.

În prezent, la nivel european are loc o intensă dispută între adepţii statului-naţiune şi cei ai regionalizării, pe principii federaliste. Conceptul statului naţional este supus atacului din două direcţii: pe de o parte ca urmare a globalizării, care prin internaţionalizarea şi interdependenta economiei mondiale şi a mijloacelor de comunicaţie (internet şi mass-media) creează structuri suprastatale, iar pe de altă parte, la nivel sub-statal, unde regiunile reprezintă o ameninţare pentru legitimitatea statului-naţiune atât în sfera economiei, cât şi în cea administrativă şi politică. Acest cadru general a favorizat intensificarea colaborărilor transfrontaliere şi proliferarea euroregiunilor, mai întâi în Europa centrală şi de vest, iar ulterior, în anii '90, şi în estul continentului.

Euroregiunile reprezintă „structuri teritoriale care rezultă din cooperări transfrontaliere între mai multe comunităţi teritoriale, care are un anumit grad de autonomie locală, adică un consiliu de conducere, grupuri de lucru şi un secretariat”[118].

---

[117] Reprezentativ în acest sens este cazul Poloniei, 80% din lungimea totală a frontierelor sale datând din 1945-47, ceea ce face din această ţară una dintre cele mai noi din Europa, chiar dacă naţiunea poloneză este una dintre cele mai vechi. Frontiera sa vestică este strâns legată de cea estică, impusă de sovietici.

[118] Deică P., Dobraca L., Guran Liliana, Săgeată R., Urucu Veselina (2000), România şi colaborarea transfrontalieră în contextul integrării europene, Grant ANSTI 6207/2000, p. 1.

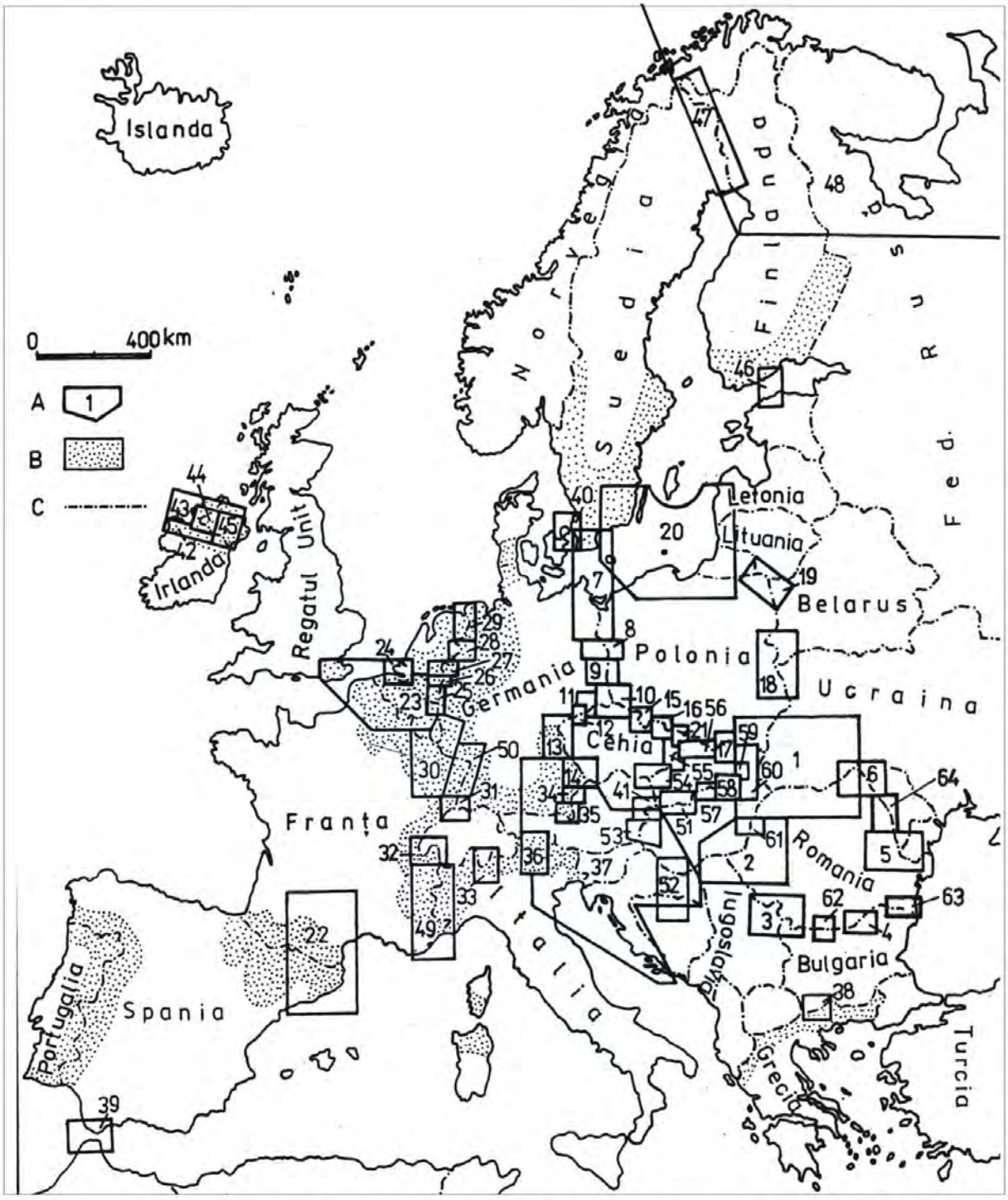

Fig. 50 - **Principalele euroregiuni de cooperare transfrontalieră.** A. Principalele euroregiuni şi zone transfrontaliere, B. Zone transfrontaliere eligibile (care beneficiază de Programul Interreg), C. Granițe de stat.

Criteriile de clasificare a acestora sunt:

1. Factorii ce au determinat formarea euroregiunilor:

- ✓ Euroregiuni formate pe baza aglomeraţiilor urbane transfrontaliere: Regio Basiliensis, Regio Genevensis, Regio Insubrica (Milano);

- ✓ Euroregiuni formate pe baza oraşelor dublete: euroregiunile de la graniţa germano-poloneză, cele de la graniţa germano-cehă tec;
- ✓ Euroregiuni formate pe baza structurii etnice unitare: Euroregiunea Carpatică, Euroregiunea Prutul Superior, Euroregiunea Dunărea de Jos;
- ✓ Euroregiuni formate pe baza axelor de comunicaţie transfrontaliere: Euroregiunea Nord, Euroregiunea Saar-Lor-Lux etc;
- ✓ Euroregiuni formate pe baza unor bazine marine sau lacustre exploatate în comun: Euroregiunea Pomerania.
- ✓ Euroregiuni formate pe baza omogenităţii potenţialului natural: Euroregiunea Barents.

2. Gradul de simetrie al dezvoltării economico-sociale a regiunilor frontaliere ce le compun:

- ✓ Euroregiuni simetrice: formate din regiuni frontaliere cu grad de dezvoltare economico-social şi tehnico-edilitar relativ similar (euroregiunile formate între statele dezvoltate ale UE şi noile membre): Euroregiunea Dunărea 21; Euroregiunea Bihor – Hajdu-Bihar; Euroregiunea Prutul Superior; Euroregiunea Dunărea de Jos etc;
- ✓ Euroregiuni asimetrice: formate prin asocierea unor regiuni frontaliere cu grad diferit de dezvoltare: euroregiunile de la graniţa germano-poloneză, germano-cehă etc;

3. Numărul de state ce le formează:

- ✓ Euroregiuni formate la graniţele a două state (formate pe baza extinderii a două regiuni transfrontaliere): Euroregiunea Bihor – Hajdu-Bihar, Euroregiunea Giurgiu – Ruse etc;
- ✓ Euroregiuni formate la graniţele a trei state: Euroregiunea Dunăre – Mureş – Tisa, Euroregiunile Prutul Superior şi Dunărea de Jos etc;
- ✓ Euroregiuni formate la graniţele a patru sau mai multe state (macro-euroregiuni): Euroregiunea Carpatică, Euroregiunea Pomerania etc.

4. Continuitatea elementului etnic:

- ✓ Euroregiuni omogene etnic;
- ✓ Euroregiuni eterogene etnic.

3. Aşezările dublete şi rolul acestora în structurarea vectorilor de cooperare transfrontalieră. Studii de caz.

Separarea generată de arterele hidrografice a permis individualizarea unor nuclee de concentrare a fluxurilor transversale, ca urmare a favorabilităţii induse de condiţiile topografice locale. Astfel, existenţa vadurilor de trecere a determinat concentrări de populaţie pe ambele maluri, conducând la apariţia aşezărilor dublete, cu rol de polarizare locală sau chiar regională. Exemplele sunt numeroase, însă caracteristice sunt cele de pe Rio Grande, la graniţa texano-mexicană (El Paso–Ciudad Juárez, Presidio-Ojinaga, Eagle Pass-Piedras Negras, Laredo-Nuevo Laredo, Rio Grande City-Ciudad Camargo, Brownsville-Matamoros), de pe fluviul Congo (Bangui-Zongo şi Brazzaville-Kinshasa), sau cele de pe linia Oder–Neisse, la graniţa germano-poloneză.

Nucleele de concentrare demografică transfrontalieră funcţionează în timp ca

embrioni de constituire a euroregiunilor, prin extinderea micului trafic de frontieră la nivel macroteritorial, pe baza relaţiilor existente în cadrul sistemelor de aşezări din unităţile administrativ-teritoriale limitrofe *(Fig. 51)*.

ROLUL AŞEZĂRILOR UMANE ÎN STRUCTURAREA EUROREGIUNILOR

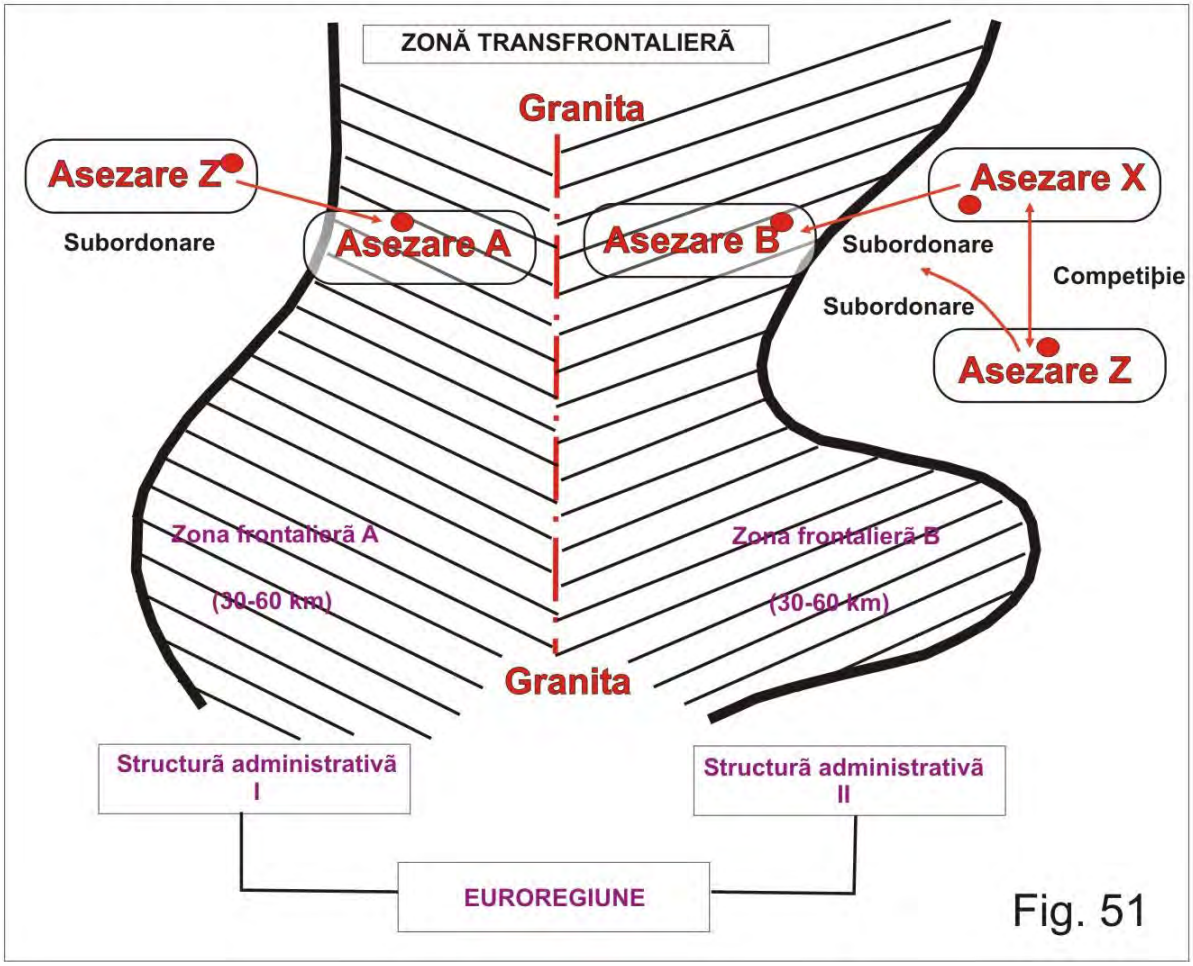

Fig. 51

Este şi cazul zonei transfrontaliere aferente sectorului românesc al Dunării, fluviu care a constituit de-a lungul timpului atât o importantă axă de structurare a fluxurilor transversale, cât şi principala arteră de navigaţie fluvială, care a favorizat fluxurile cu caracter longitudinal dintre Europa Centrală şi Bazinul Mării Negre. Prezenţa sa a generat apariţia unei adevărate „centuri urbane" în partea sudică a ţării, contribuind la conturarea unei activităţi economice specifice şi conducând la creşterea puterii de polarizare a unor oraşe-porturi. Acest ultim aspect se corelează şi cu procesul de conectare a porturilor la sistemele de transport pe uscat, precum şi cu rolul unor oraşe ca puncte vamale (Tălângă, Braghină, 2000). Funcţia de canalizare a fluxurilor transfrontaliere în sectorul dunărean al graniţei româno-bulgare se realizează prin intermediul aşezărilor dublete ce au un rol determinant pentru realizarea conexiunii dintre Europa Centrală, Peninsula Balcanică şi Asia Mică.

Sistemul de aşezări dublete şi cooperarea transfrontalieră în bazinul Prutului

Timp de aproape jumătate de secol, Prutul a constituit o veritabilă axă de discontinuitate, consecinţă a deciziilor politice arbitrare care i-au atribuit funcţia de graniţă. O graniţă relativ greu permeabilă, mai ales în anii ‟50 - ‟60 ai secolului trecut, ce a determinat ruperea relaţiilor fireşti existente între sistemul de aşezări umane din Basarabia şi cel din restul Moldovei rămasă între fruntariile României. Iaşii şi Galaţii au devenit astfel oraşe de graniţă; caracterul închis al acesteia a determinat restrângerea considerabilă a zonelor de influenţă a celor două oraşe, concomitent cu redimensionarea sistemelor de aşezări umane polarizate de acestea. Pe de altă parte, datorită indicelui mare de hipertrofie a Chişinăului în raport de oraşul situat pe locul al doilea în Basarabia istorică[119] (Cetatea Albă), principalele perturbări funcţionale s-au resimţit la nivelul superior al ierarhiei urbane, prin ruperea relaţiilor tradiţionale existente între Chişinău şi celelalte două oraşe mari, cu funcţii de polarizare macroteritorială a spaţiului moldovenesc: Iaşi şi Galaţi. Aceste disfuncţionalităţi au fost amplificate tot ca urmare a unor decizii politice: hotărârea lui I. V. Stalin, de la 24 noiembrie 1940, ca judeţele Hotin, Ismail şi Cetatea Albă să fie despărţite de Basarabia istorică şi incluse, alături de cele din Bucovina de Nord (Cernăuţi, Storojineţ şi partea de nord a judeţului Rădăuţi) în regiunile ucrainene Cernăuţi şi Odessa.

Pierderea jumătăţii nordice a Bucovinei a determinat dezorganizarea sistemului său de aşezări umane. De la o suprafaţă totală de 10.442 km^2 cât avea Marele Ducat al Bucovinei, integrat în România la 28 noiembrie 1918, Bucovina românească a ajuns după cea de-a doua notă ultimativă sovietică din 28 iunie 1940, la doar 5 200 kmp (Rus, 1997, p. 129), iar din cele 11 judeţe[120], reduse ulterior, prin reforma administrativă din 1925, la cinci (Câmpulung, Cernăuţi, Rădăuţi, Storojineţ şi Suceava) au rămas în hotarele României doar judeţele Câmpulung, Suceava şi jumătatea sudică a judeţului Rădăuţi. Cernăuţi, nucleul polarizator al întregului ansamblu macroteritorial a rămas în afara graniţelor ţării, iar sistemul urban bucovinean a fost fragmentat în două părţi distincte: una ucraineană, centrată în continuare pe Cernăuţi, a cărei zonă de influenţă a fost mult diminuată şi alta românească caracterizată la rândul său printr-o mare fragmentare, deoarece oraşele Suceava, Rădăuţi şi Câmpulung Moldovenesc se aflau la acea dată în competiţie, având potenţial demografic şi economico-social relativ similar. Prin desfiinţarea şi includerea acestora în 1950 într-o structură administrativă de nivel macroteritorial (regiunea Suceava) ce cuprindea şi suprafaţe întinse din teritoriul Moldovei, nu numai că specificul identitar al Bucovinei a fost mult diminuat, dar s-au produs schimbări profunde şi la nivelul relaţiilor funcţionale dintre aşezările umane, accentuându-se rolul coordonator al oraşului Suceava[121], în vreme ce Rădăuţii, Câmpulungul şi Fălticenii s-au stabilizat pe un nivel ierarhic subordonat.

[119] Datele se referă la recensământul din 29 decembrie 1930.

[120] Câmpulung, Cernăuţi, Coţmani, Gura Humorului, Rădăuţi, Siret, Storojineţ, Suceava, Văşcăuţi, Vijniţa şi Zastavna.

[121] Suceava a devenit reşedinţă de regiune în 1952; între 1950 şi 1952 reşedinţa regiunii Suceava a fost la Câmpulung Moldovenesc.

La nivel microteritorial, fluxurile umane şi materiale stabilite în mod spontan între comunităţile locale situate de o parte şi de alta a Prutului s-au diminuat considerabil, fiind canalizate pe câteva direcţii prioritare: Iaşi-Ungheni şi Vicşani pentru cele feroviare, respectiv Siret-Porubne şi Albiţa-Leuşeni pentru cele rutiere.

Deschiderea politică de la începutul anilor ‘90 a fost imediat urmată şi de o deschidere a relaţiilor inter-umane. Înscrise la început acţiunilor de „restitutio in integrum”, „podurile de flori” dintre românii de o parte şi de alta Prutului au reunit familii şi destine frânte în iunie 1940, găsind un amplu ecou favorabil atât la nivelul clasei politice din România postrevoluţionară, cât şi a celei din tânărul stat moldovean. Au fost deschise noi puncte de vamă, generate de potenţialul de favorabilitate al aşezărilor dublete, au fost intensificate cursele rutiere regulate şi schimburile de mărfuri şi persoane, punându-se bazele primelor acţiuni de constituire a unor euroregiuni. Dificultăţile economice, războiul din Transnistria, tendinţele secesioniste ale populaţiei găgăuze ca şi teama unei părţi a populaţiei rusofone de o eventuală unire cu România, au frânat treptat acest elan de moment. Creşterea criminalităţii organizate, a migraţiilor ilegale pe fondul lipsei unor infrastructuri adecvate de control vamal au impus măsuri de securizare a traficului transfrontalier, măsuri amplificate după 1995 odată cu depunerea candidaturii de aderare a României la Uniunea Europeană.

În aceste condiţii, zona transfrontalieră româno-română aferentă bazinului hidrografic al Prutului a suferit mutaţii semnificative. Dacă „insula” necomunitară din spaţiul fostei Iugoslavii tinde să se restrângă tot mai mult prin integrarea Sloveniei în 2004 şi prin depunerea candidaturii Croaţiei şi Macedoniei (FYROM), Prutul se configurează tot mai pregnant ca o graniţă relativ stabilă a Uniunii. O graniţă de va trebui să facă faţă unor noi provocări determinate de ambivalenţa dintre restricţiile necesare unei cât mai bune „filtrări” a fluxurilor transfrontaliere ce bat la porţile estice ale Uniunii Europene şi configuraţia etnică, caracterizată printr-o remarcabilă omogenitate a românilor pe ambele maluri ale Prutului, ce impune o intensificare a cooperării transfrontaliere.

Pe întreaga porţiune cât străbate teritoriul românesc (716 km dintr-un total de 953 km), Prutul are vocaţie de râu de graniţă. Izvorăşte din Carpaţii Păduroşi (Ucraina) şi intră pe teritoriul României în aval de Noua Suliţă, aproximativ în dreptul localităţii botoşănene Oroftiana. Formează graniţa româno-ucraineană pe o lungime de aproximativ 36 km, trecând printr-un areal cu o pronunţată omogenitate a elementului etnic românesc, atât pe malul său drept, cât şi pe cel stâng. Acest fapt este argumentat prin antecedentele istorice, cât şi prin datele recensământului ucrainean din 2001 sau prin mărturii toponimice, care s-au păstrat nealterate până în prezent, în pofida vicisitudinilor istoriei.

Ţinutul Herţa, vechi pământ românesc intrat în componenţa U.R.S.S. la 29 iunie 1940 ca urmare a celei de-a doua note ultimative sovietice din noaptea de 27/28 iunie 1940 nu a fost menţionat nici în tratatul Ribbentrop-Molotov şi nici în ultimatum-ul sovietic din 1940 (Lupan, citat de Stamate, 1997, p. 88). Herţa a devenit reşedinţă de ţinut administrativ în Moldova din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, iar Ţinutul

Herţei, cu o suprafaţă de circa 400 km^2, s-a unit în 1834 cu Ţinutul Dorohoi. Astăzi, raionul Herţa, restabilit ca atare în structura administrativă a regiunii Cernăuţi în 1992 reprezintă un areal etnic compact românesc, având în componenţa sa doar un singur sătuleţ de ucraineni: Marmorniţa ucraineană (Popescu, 2004). La recensământul sovietic din 1989, raionul Herţa avea o populaţie totală de 29 611 locuitori, dintre care cea românească constituia 27 517 persoane, respectiv 92,93% din total. Dintre aceştia, 23 539 se declarau români şi doar 3 978 moldoveni, ultimii fiind din satele Ostriţa, Ţureni şi Marmoniţa românească din fostul raion rural Cernăuţi, format imediat după război, unde românii erau arbitrar trecuţi în paşaport ca „moldoveni" (Idem). După 12 ani, compactitatea elementului etnic s-a păstrat nealterată, recensământul din 2001 consemnând o populaţie totală 32 316 locuitori, dintre care 29 554 români (91,5%) şi 756 moldoveni (2,34%), foarte mulţi moldoveni declarându-se români. De altfel, populaţia neromânească era alcătuită mai ales din grăniceri şi familiile acestora, precum şi de o parte din specialiştii şi funcţionarii sosiţi aici prin repartizare.

Aşezări umane precum Mogoşeşti, Godineşti sau Molniţa din raionul Herţa sau Mămăliga din raionul Noua Suliţă au denumiri ce atestă fără echivoc continuitatea elementului etnic românesc. În sectorul românesc, zona transfrontalieră româno-ucraineană riverană Prutului este alcătuită din trei comune şi un oraş: Suharău, Hudeşti, Conceşti, respectiv oraşul Darabani.

Tabelul 35 - Punctele de trecere a frontierei dintre România şi Republica Moldova în sectorul Prutului

Nr	Localităţile de legătură	Unităţile administrative [NUTS III]	Regimul de trecere	Caracteristici
1	Stânca - Costeşti	Botoşani - Bălţi	- Internaţional - Mic trafic	- rutier (călători, marfă) - drum
2	Sculeni - Sculeni	Iaşi - Ungheni	- Internaţional	- rutier (călători, marfă)
3	Cristeşti – Jijia - Ungheni	Iaşi - Ungheni	- Internaţional	- feroviar (călători, marfă)
4	Iaşi	Iaşi	- Internaţional	- aeroportuar
5	Albiţa - Leuşeni	Vaslui - Lăpuşna	- Internaţional	- rutier (călători, marfă)
6	Fălciu - Cantemir	Vaslui - Cahul	- Internaţional	- feroviar (marfă)
7	Oancea - Cahul	Galaţi - Cahul	- Internaţional	- rutier (călători, marfă)
8	Galaţi	Galaţi	- Internaţional - Intern	- port fluvial - zonă liberă
9	Galaţi – Giurgiuleşti – Reni, Galaţi port	Galaţi - Cahul	- Internaţional - Internaţional - Internaţional	- rutier (călători, marfă) - portuar fluvial - feroviar (marfă)

Sursa: Ilieş, 2003, p. 67.

Zona transfrontalieră cuprinsă între cele două Moldove se caracterizează prin aceeaşi continuitate a elementului etnic românesc, care variază între 90% şi 100% din totalul populaţiei. Extremitatea nordică a acesteia este dată de satele *Cuzlău* (România) respectiv *Criva* (R. Moldova), iar cea sudică de *Galaţi*, respectiv *Giurgiuleşti*, singurul

port al Republicii Moldova la Dunăre. Alătură 9 judeţe: 5 din stânga Prutului (Edineţ, Bălţi, Ungheni, Lăpuşna şi Cahul) şi 4 din dreapta acestuia (Botoşani, Iaşi, Vaslui şi Galaţi). Conexiunile transfrontaliere se realizează în prezent prin 9 puncte de trecere a frontierei, amplasate pe baza sistemului de aşezări dublete.

Separarea datorată axei hidrografice, asociată cu presiunea antropică mare şi cu existenţa unor vaduri de trecere de o parte şi de alta a Prutului a favorizat apariţia unui sistem de aşezări dublete[122] bine conturat, dar care în ultimele cinci decenii a fost anihilat prin caracterul închis al graniţei din perioada comunistă. Acest lucru este evidenţiat şi de satele ce formează dublete toponimice de o parte şi de alta a Prutului: Sculeni-Sculeni, Medeleni-Medeleni, Grozeşti-Grozeşti, Răducani-Tochil Răducan, Pogoneşti-Pogoneşti etc.

Pe baza sistemului de aşezări dublete riverane Prutului, începând cu anul 1997 au fost instituţionalizate la frontiera estică a României, trei euroregiuni: Dunărea de Jos, Prutul Superior şi Siret-Prut-Nistru.

Tabelul 36 – Sistemul de euroregiuni de la frontiera de est a României

Denumirea euroregiunii / Anul înfiinţării / Suprafaţa	**Ţările co-participante**	**Unităţile administrativ-teritoriale incluse [judeţe]**	**Nucleele urbane cu funcţie polarizantă [oraşe]**
Dunărea de Jos 1997 - 1998 53 496 km^2	România	Galaţi, Brăila, Tulcea	Galaţi, Brăila, Tulcea
	R. Moldova	Cahul	Cahul
	Ucraina	Odessa	Odessa
Prutul Superior 2000 42 809 km^2	România	Botoşani, Suceava	Botoşani, Suceava
	R. Moldova	Edineţ, Bălţi	Edineţ, Bălţi
	Ucraina	Cernăuţi, Ivano-Francovsk	Cernăuţi, Ivano-Francovsk
Siret-Prut-Nistru 2002 31 434 km^2	România	Iaşi, Neamţ, Vaslui	Iaşi, Piatra Neamţ, Vaslui, Bârlad
	R. Moldova	Chişinău, Lăpuşna, Orhei, Soroca, Ungheni	Chişinău, Orhei, Soroca, Ungheni, Hânceşti

✓ *Euroregiunea Dunărea de Jos* îşi bazează funcţionarea în sectorul transfrontalier aferent Prutului, pe sistemul de aşezări Galaţi-Giurgiuleşti-Reni. Conexiunile transfrontaliere se realizează pe relaţiile Oancea-Cahul (rutiere) şi Galaţi-Giurgiuleşti-Reni (feroviare), aceasta fiind singura conexiune feroviară a României din întregul spaţiu euroregional. În acest sens, în sectorul Prutului ar mai fi necesare şi alte conexiuni

[122] De-a lungul graniţei dintre România şi Republica Moldova, s-a conturat următorul sistem de aşezări dublete: Rădăuţi Prut – Lipcani, Krasnaleuca - Teţcani, Horia - Grimeşti, Mitoc – Viişoara, Liveni – Bădragii Noi, Şerpeniţa – Bădragii Vechi, Stânca-Costeşti, Ştefăneşti – Braniştea, Berza – Bisericani, Vladomira – Hereşti, Şendreni – Miclăuşani, Sculeni – Sculeni, Medeleni – Blândeşti, Iaşi - Ungheni, Grozeşti – Grozeşti, Albiţa – Leuşeni, Săratu – Răzeşi, Răducani – Tochil Răducan, Bumbăta – Leova, Rânzeşti – Ţiganca, Cârja – Goteşti, Vădeni – Cocora, Oancea – Cahul, Vlădeşti – Crihana, Brăneşti – Manta, Măstăcani – Vadu lui Isac, Stoicani – Colibaşi, Tămăoani – Brânza, Frumuşiţa – Văleni, Tulucești – Slobozia Mare, Galaţi – Giurgiuleşti.

dintre cele două sisteme umane româneşti din stânga şi din dreapta Prutului pe baza unor aşezări dublete, cum sunt Măstăcani-Vadul lui Isac (Colibaşi), Tulucești-Slobozia Mare sau Vădeni-Palcu (Ilieş, 2004, p. 103). Euroregiunea alătură trei structuri administrativ-teritoriale diferite: o macroregiune ucraineană (Odessa-33.300 km^2), strangulată pe direcţia limanului Nistrului; un judeţ moldovenesc, mult mai restrâns ca suprafaţă (Cahul-doar 2.438 km^2) şi trei judeţe româneşti (Brăila, Galaţi şi Tulcea), ce însumează 17.731 km^2. Disfuncţionalităţile generate de strangularea fluxurilor ce vin din nordul regiunii Odessa în zona Nistrului sunt amplificate de numărul mic al punctelor de trecere a frontierei de la Dunăre, dar şi de interpunerea, între acesta şi judeţul Cahul, a Unităţii Autonome Găgăuze şi a judeţului moldovenesc Taraclia.

✓ *Euroregiunea Siret-Prut-Nistru*, situată în partea centrală a arealului transfrontalier, este singura dintre cele trei, formată între două state: România şi Republica Moldova. Din cei 681,3 km cât reprezintă lungimea totală a frontierei dintre cele două state, circa 70% este inclusă în arealul Euroregiunii Siret-Prut-Nistru (Idem, p. 111). Alătură patru judeţe riverane Prutului: Iaşi şi Vaslui (România), respectiv Ungheni şi Lăpuşna (Rep. Moldova), cea mai mare parte a conexiunilor transfrontaliere realizându-se pe relaţia Iaşi-Ungheni. Compatibilitatea structurilor administrative ce vin în contact, omogenitatea etnică, culturală şi lingvistică, dimensiunile optime, numărul relativ mare al punctelor de vamă, lipsa unor surse de tensiune de o parte şi de alta a arealului transfrontalier, recomandă euroregiunea Siret-Prut-Nistru ca fiind cea mai viabilă structură de cooperare transfrontalieră de la noua frontiră estică a Uniunii Europene, atât sub aspectul funcţionalităţii, cât sub cel al stabilităţii în context regional.

✓ *Euroregiunea Prutul Superior (Prutul de Sus)*, suprapusă în mare parte bazinului superior al acestei artere hidrografice, alătură în sectorul riveran Prutului judeţele Botoşani, respectiv Edineţ şi Bălţi şi regiunea ucraineană Cernăuţi. În pofida unui potenţial ridicat de cooperare transfrontalieră, permeabilitatea frontierei de-a lungul Prutului se realizează doar pentru traficul auto, doar pe baza a două sisteme de aşezări dublete: Rădăuţi Prut-Lipcani şi Stânca-Costeşti, lipsa acestora fiind determinată de prezenţa lacului de acumulare de la Stânca-Costeşti.

Coeziunea acestor euroregiuni se bazează în primul rând pe elementul etnic, reunind teritorii cu populaţie compact sau majoritar românească, intrate în componenţa U.R.S.S. în urma celei de-a doua note ultimative sovietice din 28 iunie 1940, o consecinţă directă a tratatului secret de neagresiune germano-sovietic (Ribbentrop-Molotov). La aceasta se adaugă intensa locuire pe ambele maluri ale Prutului, aşezările dublete funcţionând ca relee de interconectare a celor două sisteme de aşezări, cristalizate pe un fundament istoric comun.

Însă dacă unitatea etnică şi densitatea locuirii constituie principalele elemente de liant al teritoriilor din stânga şi din dreapta Prutului ce alcătuiesc cele trei euroregiuni, integrarea României în structurile de cooperare europeană şi euro-atlantică impun necesitatea securizării graniţei sale estice şi controlul fluxurilor migratorii pe această relaţie. Prutul se conturează astfel pe de o parte ca o axă de *integrare*, dată de continuitatea elementului etnic şi lingvistic la care se adaugă densitatea şi continuitatea

locuirii pe ambele sale maluri, iar pe de altă parte ca una de *fragmentare*, indusă de perspectiva de a deveni o frontieră, relativ stabilă, a NATO şi Uniunii Europene, fapt ce impune un cadru specific cooperării transfrontaliere.

Sistemul urban transfrontalier Giurgiu-Ruse şi euroregiunea Giurgiu-Ruse

Dacă în cursul său superior şi mijlociu, Dunărea constituie un element unificator al teritoriilor de pe cele două maluri, pentru unele oraşe chiar cu valoare de simbol (Viena, Budapesta, Novi Sad sau Belgrad), sectorul său inferior a avut, încă de la constituirea Ţării Româneşti şi a statului bulgar, rol de hotar natural. Un hotar natural destul de bine individualizat, datorat şi mulţimii afluenţilor pe care Dunărea îi primeşte în zona de convergenţă hidrografică din apropiere de Belgrad (Drava, Tisa, Sava, Morava) care practic îi dublează debitul şi care în decursul istoriei s-a caracterizat printr-o remarcabilă stabilitate, având funcţii de apărare. Exista astfel, încă din antichitate o „linie" a Dunării dace (Călăraşi, Sucidava-Oescus şi Zimnicea-Novae, peste care s-a suprapus linia Dunării romane, marcată de următoarele aşezări: Ratiaria (aval de Vidin), Oescus (Ghighen, la vărsarea Iskărului), Novae (Sviştov), Durostorum (Silistra), Axiopolis (Cernavodă) şi Carsium (Tulcea) (Popp, 1988, p. 71).

Totodată, frontiera româno-bulgară în sectorul dunărean reprezintă o axă de discontinuitate între două regiuni naturale cu caracteristici diferite: la nord Câmpia Română, ce intră în contact cu Dunărea printr-un sector de luncă şi terase bine dezvoltate, iar la sud Podişul Lugodorie, componentă a Podişului Prebalcanic, cu altitudini cuprinse între 200 şi 400 m, ce coboară în trepte spre nord, până la circa 100 m în zona oraşului Ruse.

S-a individualizat astfel, în pofida schimburilor fireşti de populaţii[123], o zonă transfrontalieră de variaţie relativ bruscă a fluxurilor transversale, poate cea mai caracteristică de acest tip de la graniţele României. Excepţie au făcut câteva vaduri, care s-au transformat cu timpul în coridoare de circulaţie transversală. Acestea au generat apariţia unei adevărate „centuri urbane" în partea sudică a ţării, contribuind la concentrarea unor activităţi economice specifice şi conducând la creşterea puterii de polarizare a unor oraşe-porturi şi la conectarea acestora la sistemele regionale de transport[124].

Funcţia de canalizare a fluxurilor transfrontaliere în sectorul dunărean al graniţei româno-bulgare se realizează prin intermediul sistemelor de aşezări dublete (Calafat-Vidin, Rast-Lom, Bechet-Oreahovo, Turnu Măgurele-Nikopol, Zimnicea-Sviştov, Giurgiu-Ruse, Oltenița-Tutrakan/Turtucaia şi Călăraşi-Silistra-Ostrov) care au un rol determinant în realizarea conexiunii dintre sistemele de transport ale celor două ţări.

Între aceste sisteme de aşezări se remarcă, prin poziţie şi importanţă, cel constituit din oraşele Giurgiu şi Ruse. Importanţa acestui nucleu urban bipolar şi poziţia sa

[123] Un astfel de exemplu îl constituie satul Milcovăţ de pe malul drept al Dunării cu populaţie majoritar românească, în care şi etnicii bulgari care s-au stabilit aici au învăţat limba română.

[124] Tălângă, C., Braghină, C. (2000), *Consideraţii privind evoluţia funcţională a oraşelor porturi dunărene*, în Terra, XXX (L), 2, pp. 87-89.

distinctă în cadrul axelor transfrontaliere româno-bulgare rezultă pe de o parte din mărimea şi importanţa celor două oraşe în sistemele urbane naţionale, iar pe de altă parte din conectarea acestora prin singurul pod transdanubian existent până în prezent în sectorul graniţei româno-bulgare.

Potenţialul de poziţie este determinat de situarea oraşului Giurgiu pe axa de legătură dintre Bucureşti şi peninsula Balcanică, componentă a coridorului de trafic ce leagă Europa Centrală de peninsula Balcanică şi Asia Mică, fapt ce îi conferă, din perspectivă românească, o importanţă de prim ordin pentru cooperarea transfrontalieră româno-bulgară. La acesta se adaugă Programul „Noul drum al mătăsii" (Traceca – coridor de transport Europa-Caucaz-Asia), elaborat de Uniunea Europeană şi sprijinit de S.U.A., ce are ca principal obiectiv exploatarea imenselor zăcăminte de petrol şi gaze din Marea Caspică, Asia Centrală şi Caucaz, zonă în care Rusia avea, până nu demult, un cvasimonopol şi unde, cu excepţia Georgiei, niciunul dintre celelalte state nu are ieşire directă spre Occident. Traseele alese tind să ocolească Federaţia Rusă şi Republica Belarus, prin Turcia, Bulgaria şi România, cu ramificaţii spre vestul continentului (Ungaria-Italia) şi spre nordul său (prin Polonia şi Ţările Baltice).

În acest context geopolitic internaţional şi regional, printr-un proiect de parteneriat la nivelul autorităţilor locale din cele două oraşe, a fost iniţiată constituirea Euroregiunii Giurgiu-Ruse *(Fig. 52)*.

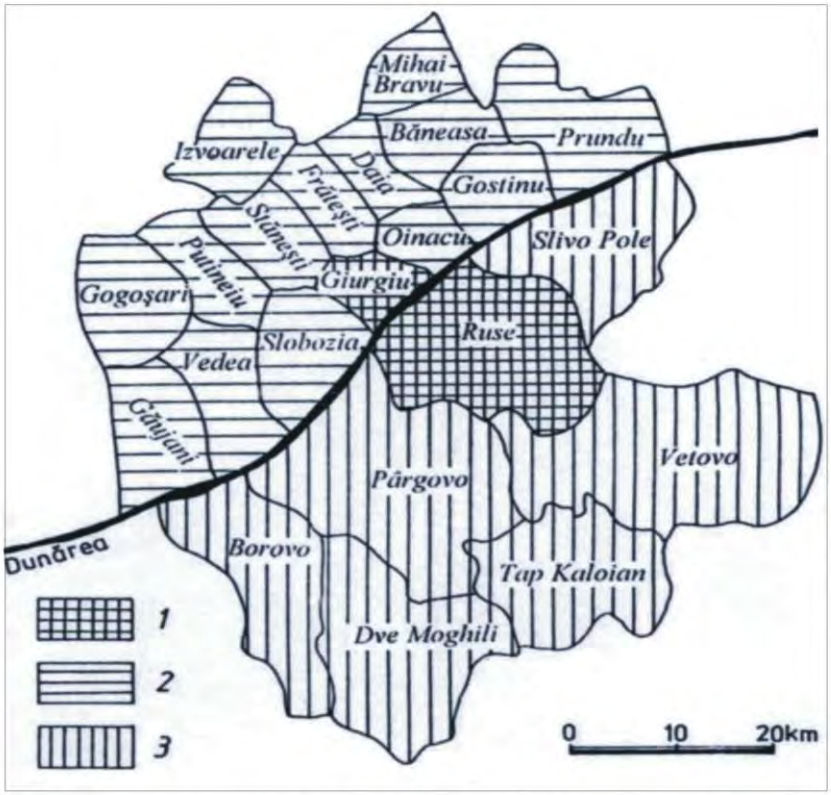

Fig. 52 - **Euroregiunea Giurgiu - Ruse (propunere)**. 1. Teritoriu administrativ urban - nucleul de formare al euroregiunii, 2. Teritoriu administrativ rural românesc, 3. Teritoriu administrativ rural bulgăresc.

Delimitarea acesteia a fost realizată pe baza ariilor de polarizare urbană, reunind, pe baza distanţelor pe căile rutiere de acces, unităţile administrativ-teritoriale de rang comunal care gravitează către cele două oraşe. Au fost selectate astfel în total 20 de comune, dintre care 14 româneşti şi 6 bulgăreşti, discrepanţa fiind datorată structurii diferite a unităţilor administrative de nivel local din cele două ţări: dacă suprafaţa medie a unei comune româneşti este de 80,27 km^2, cele bulgăreşti *(obstina)* sunt de circa 6 ori mai mari, având în medie 466 km^2.

Tabelul 37 – Unităţile administrativ-teritoriale ce alcătuiesc Euroregiunea Giurgiu-Ruse şi distanţele faţă de nucleele polarizatoare

GIURGIU (km)				**RUSE (km)**	
Prundu	36	Izvoarele	23	Slivo-Pole	19
Gostinu	21	Stăneşti	12	Vetovo	35
Băneasa	19	Slobozia	6	Pârgovo	10
Mihai Bravu	35	Putineiu	20	Ţap Kaloian	36
Daia	12	Vedea	20	Dve Moghili	31
Oinacu	11	Gogoşari	24	Borovo	45
Frăteşti	9	Găujani	28		

Avantajele acestei delimitări constau în funcţionalitatea structurii teritoriale rezultate, cele 14 comune româneşti şi 6 bulgăreşti aflându-se la distanţe relativ mici faţă de cele două nuclee urbane putând forma cu timpul *o zonă metropolitană funcţională*. In plus situarea în apropiere de Bucureşti, dar într-o zonă profund rurală, caracterizată printr-o rată ridicată a sărăciei, posibilităţi reduse de reconversie profesională şi cu o infrastructură slab dezvoltată ar putea atrage cu timpul investiţii, contribuind la revitalizarea zonei şi transformând-o într-un hinterland al Capitalei, extins până la Dunăre.

Dezavantajele constau în resursele financiare limitate ale comunităţilor locale implicate, nefiind vorba de structuri administrative de nivel departamental. Ele pot fi însă corectate prin implementarea unei autonomii locale viabile şi funcţionale la nivel comunal, succesul euroregiunilor din centrul continentului delimitate după raţiuni similare, fiind incontestabil.

Ca o concluzie generală, se poate afirma că spaţiile transfrontaliere reprezintă domenii extrem de sensibile şi vulnerabile la schimbările geografice, identitatea lor fiind rezultatul asocierii unor factori etnici, culturali, geografici, istorici, economici, demografici şi politici specifici. Intensificarea fluxurilor transfrontaliere ca urmare a urbanizării şi industrializării unifică spaţii altădată divizate politic şi economic; euroregiunile devin din ce în ce mai mult structuri teritoriale cu o personalitate proprie, generate de fluxuri transfrontaliere şi promotoare, la rândul lor, de fluxuri globalizante.

4. Euroregiuni asimetrice. Studiu de caz: sistemul de euroregiuni de la frontiera estică a Germaniei

La est de fosta Cortină de Fier, sistemul de euroregiuni transfrontaliere a cunoscut o dezvoltare explozivă abia după 1990. Lunga desfăşurare a acesteia, de la Marea Baltică la cea Adriatică, a dat naştere unei multitudini de regiuni transfrontaliere, foarte diferite în raport de structură, caracteristici şi funcţionalităţi.

Colaborarea transfrontalieră contemporană în partea centrală şi de est a Continentului n-a început însă după căderea Cortinei de Fier, ci s-a grefat pe un cadru instituţional preexistent, dat de legăturile statornicite timp de patru decenii (1949-1989) în cadrul CAER. Au avut loc numeroase proiecte comune de amenajare a teritoriului şi dezvoltare unitară a infrastructurii de comunicaţii, însă contactele s-au menţinut la un nivel relativ scăzut datorită cadrului legislativ restrictiv subordonat orientărilor ideologice ale momentului. Acestea au fost reluate şi amplificate abia după reunificarea Germaniei, considerată ca un prim pas al reunificării întregii Europe. Solidarităţi teritoriale desfiinţate brutal după 1945 încep a fi reclădite. Fluxurile transfrontaliere se amplifică, frontierele nu par să mai constituie obstacole privind cooperarea, chiar dacă alătură unităţi politico-administrative foarte diferite, a căror istorie recentă mai mult le-a depărtat decât le-a apropiat. Impactul politic, economic, social şi cultural al acestor noi solidarităţi teritoriale care se manifestă peste frontiere şi peste antagonismele istorice vizează aspecte numeroase şi de mare profunzime, iar mizele, din perspectiva integrării noilor democraţii din spaţiul ex-comunist în Uniunea Europeană, sunt la fel.

In acest sens, sistemul de euroregiuni de la graniţa estică a Germaniei, constituie nu numai un pionierat în această parte a Continentului, ci şi un exemplu ce s-a dovedit viabil pe parcursul a peste un deceniu de funcţionare, şi care a fost perfecţionat continuu, contribuind substanţial la integrarea în UE a Poloniei şi Cehiei. Termenul de „euroregiune" poate antrena aici confuzii în raport de scara administrativă implicată în procesul de cooperare transfrontalieră, deoarece nu este vorba de alăturarea unor macrostructuri regionale de nivel NUTS 1 sau NUTS 2, cuprinzând segregări de nivel local: comune sau asociaţii de comune de partea polonă şi cehă, iar de partea germană asociaţii de comune, oraşe şi kreize, niciodată un land întreg. Frontierele acestora fac să coabiteze puteri decizionale inegale, ceea ce a complicat definirea statutului, a cadrului instituţional şi implicit a funcţionalităţii acestor ansambluri teritoriale. Disparităţile de putere dintre colectivităţile locale implicate în cooperarea euroregională antrenează probleme de reprezentativitate în cadrul fiecărei euroregiuni, de luare a deciziilor şi de gestiune financiară şi, nu în ultimul rând, de elaborarea unui program coerent de dezvoltare şi de amenajare a teritoriului. Astfel, în Polonia, structura instituţională de nivel local este net tributară guvernului de la Varşovia, în timp ce regimul federal german acordă o largă autonomie landurilor şi colectivităţilor locale. Separarea resurselor economice şi umane inerentă trasării graniţelor a fracţionat potenţialităţile economice. În acest sens, cooperarea transfrontalieră este orientată în direcţia recreerii

unei complementarităţi spaţiale, absolut necesară pentru coagularea funcţionalităţii regionale.

Din punct de vedere spaţial, în lungul graniţei estice a Germaniei, pot fi distinse trei ansambluri teritoriale, cu particularităţi distincte în cooperarea transfrontalieră:

- euroregiunile din lungul frontierei Oder-Neisse (Pomerania, Viadrina, şi Spree-Neisse-Boder) coagulate imediat după căderea Zidului Berlinului, pornind argumentul etnic şi istoric, dat de prezenţa unei importante minorităţi germane în teritoriul polonez ca urmare a translatării graniţei după cel de-al doilea război mondial;
- euroregiunile din Silezia (Neisse, Elba, Egrensis şi Erzgebirge), în a căror coagulare argumentul economic deţine rolul primordial;
- euroregiunea Bayerisher Wald – Sumava, cea mai recentă este totodată şi singura dintre cele opt regiuni studiate care se suprapune peste fosta Cortină de Fier, fapt ce a impus cooperării transfrontaliere particularităţi distincte date de dificultăţile privind armonizarea legislativă şi instituţională.

Tabelul 38 – Euroregiunile de la graniţa estică a Germaniei

Denumire Suprafaţă Populaţie Data constituirii	**Ţări participante**	**Finanţare****	**Obiective principale**	**Favorabilităţi şi restricţii**
POMERANIA 19 200 km^2* 1,7 mil loc* oct. 1991	Polonia Germania Suedia	LACE INTERREG, PHARE-CBC	- Construirea unui sistem de canale care să lege Oderul cu Elba şi Rhinul - Organizarea unui sistem de transporturi feroviare de mare viteză care să lege Berlinul cu Gdansk şi Poznan - Punerea în valoare a posturilor de frontieră - Dezvoltarea turismului prin punerea în valoare a parcurilor naţionale şi rezervaţiilor naturale	- Germania acordă prioritate măsurilor de mediu - Polonia acordă prioritate dezvoltării infrastructurii
PRO EUROPA VIADRINA 13 400 km^2 760 800 loc dec. 1993	Germania Polonia	LACE INTERREG, PHARE-CBC	- Revigorarea identităţii regionale a locuitorilor acestei regiuni şi promovarea ideii de entitate internaţională - Dezvoltarea unui parc industrial - Construirea unei zone portuare unitare Frankfurt pe Oder – Slubice - Proiect al unei universităţi transfrontaliere	- Regiune cu rată mare a şomajului - Frankfurt pe Oder: singurul punct de schimb între cele 2 ţări - delocalizarea industriei uşoare germane în zona poloneză
SPREE / NEISSE / BOBER 7 000 km^2 800 000 loc oct. 1992	Germania Polonia	Germania INTERREG PHERE-CBC	- Parteneriat între şcoli pentru schimburi lingvistice şi stagii de parteneriat - Realizarea unei termocentrale pe baza deşeurilor lemnoase - Proiect de infrastructură comun Guben-Gubin, plan de urbanism	- Infrastructură optimă de transport - Reţea urbană densă şi dinamică - Contencios privind amenajarea unei insule de pe Oder:

			comun Frankfurt pe Oder - Slubice	Germania susţine dezvoltarea turistică, Polonia este pentru o zonă ec. liberă
NEISSE / NISA / NYSA 12 000 km^2 1,7 mil loc 1991	Germania Polonia Cehia	ARFE LACE INTERREG PHARE-CBC landul Saxonia	- Tratarea apelor uzate, supravegherea poluării transfrontaliere - Utilizarea în comun a energiei de la centrala Turow - Proiecte de infrastructură: prelungirea autostrăzii, construirea unui aeroport - schimburi culturale	- Densitate mare - Probleme mari de poluare - lipsa resurselor financiare de partea polonă şi cehă
ELBA / LABA 5 547 km^2 1,5 mil loc iun. 1992	Germania Cehia	LACE Regiuni INTERREG PHARE-CBC	- Cooperare în domeniul şcolar şi universitar - Dezvoltarea infrastructurii: poduri, puncte vamale, autostrada Dresda-Praha - Ajutor pentru întreprinderi - Dezvoltare turistică - Măsuri comune împotriva poluării Elbei	- Regiune dinamică - Slabă autonomie financiară a structurilor regionale cehe - Regiune industrială în criză
ERZGEBIRGE-KRUSNE HORY 3 044 km^2 500 000 loc aug. 1992	Germania Cehia	Saxonia Camera de industrie şi comerţ a Saxoniei INTERREG	- Amenajare şi infrastructură: proiecte de amenajare energetică, proiect de autostradă - Prevenire şi supraveghere a riscurilor naturale şi industriale - Crearea unui festival al Europei Centrale - Renovarea centrelor istorice urbane	- Reactivarea unei vechi rute medievale comerciale - Dinamizarea întreprinderilor locale
EGRENSIS 20 000 km^2 2 mil loc mart. 1992	Germania Cehia	PHARE-CBC INTERREG Landurile Saxonia şi Bavaria	- Regiune care îşi fondează identitatea pe o istorie comună: Egerland, ind. până în sec. XVII - Crearea unei structuri de cooperare transfrontalieră pentru dezvoltarea economică - Protecţia naturii	- Temere a cehilor pentru o regermanizare a regiunii - Grad scăzut de industrializare
BAYERISCHER WALD / SUMAVA 16345 km^2 1,3 mil loc 1993, 1995	Germania Cehia Austria	multiple	- Punerea în valoare a patrimoniului turistic (Cesky Krumlov este înscris în patrimoniul mondial UNESCO) - Dezvoltare a turismului - Protecţia uneia dintre cele mai mari păduri din Europa	- Regiunea şi-a păstrat patrimoniul cultural şi turistic fiind puţin industrializată datorită fostei Cortine de Fier

* fără partea suedeză ** Finanţare:
- ARFE: Asociaţia regiunilor frontaliere europene;
- LACE: Linkage assistance and cooperation for the European Border Region, proiect pilot: ARFE, finanţat de UE;
- INTERREG: Program de ajutor financiar pentru formarea de reţele transfrontaliere între ţările UE şi Europei centrale şi de est;
- PHARE-CBC: Programul PHARE-Cross Border Cooperation de ajutor financiar al UE pentru formarea de reţele transfrontaliere dincolo de frontierele UE.

Iniţiativa constituirii acestora a aparţinut în cele mai multe cazuri părţii germane. În acest sens, experienţa demonstrează că dinamica ţării cea mai avansată economic tinde să traverseze graniţa şi să se constituie într-un vector de dezvoltare al regiunii transfrontaliere care să se propage ulterior către interiorul ţării mai puţin dezvoltate. La vest, Germania constituie un pol de creştere care îşi exercită o influenţă crescândă într-un spaţiu transfrontalier în criză.

Pentru a instituţionaliza aceste cooperări transfrontaliere în raport de legislaţia fiecărei ţări implicate, au fost create diferite tipuri de asocieri. Unităţile administrative care le compun alcătuiesc o federaţie, condusă de către un „consiliu" sau un „parlament" al euroregiunii, o preşedinţie prin rotaţie, vice-preşedinţi, un secretariat şi grupuri de lucru însărcinate să elaboreze proiectele de cooperare comună (Gaunard, 1999). Organizarea internă a acestor euroregiuni este deosebit de complexă deoarece entităţile teritoriale pot fi asociate cu parteneri externi foarte diferiţi, proveniţi atât din sectorul public, cât şi din cel privat (camere de comerţ şi industrie, reprezentanţi ai asociaţiilor politice, culturale, sportive, birouri de consiliere etc). Aspectele juridice şi instituţionale sunt foarte complexe şi, în absenţa unui management eficient, pot limita luarea unor iniţiative transfrontaliere şi limita funcţionarea optimă a unei euroregiuni. Aceste probleme sunt cu atât mai importante cu cât această frontieră a constituit timp de 14 ani limita exterioară a Uniunii Europene, iar recenta integrare a Poloniei şi Cehiei (la 1 mai 2004) pune problema armonizării programelor naţionale cu cele europene, privind dezvoltarea locală.

Constituirea euroregiunilor reflectă conştientizarea autorităţilor locale şi regionale privind necesităţile de a trece dincolo de frontiere pentru a da un nou impuls dezvoltării teritoriale la nivel local, atât cu sprijinul guvernelor naţionale, cât şi cu cel al Uniunii Europene. Din acest punct de vedere, euroregiunile pot fi considerate ca expresie a unor noi strategii de dezvoltare a unor spaţii care sunt dezavantajate ca urmare a poziţiei lor periferice, frontaliere (slaba dezvoltare a infrastructurii, lipsa unor industrii de vârf, purtătoare de dezvoltare, lipsa investiţiilor, amenajarea dictată de preocupările de apărare militară etc).

Principalul obiectiv îl constituie impulsionarea dezvoltării acestor spaţii rămase mult timp în poziţie marginală. Cooperarea euroregională trebuie să antreneze constituirea unui spaţiu transfrontalier integrat şi coerent ca urmare a transpunerii în practică a planurilor de dezvoltare şi amenajare transfrontalieră. Dincolo de amenajarea teritoriului cooperarea se manifestă în domenii foarte diversificate ce vizează atât domeniul economic (infrastructura de comunicaţii transfrontaliere, facilităţi vamale, transfer de specialişti etc), cât şi din cel social (migraţia transfrontalieră pentru muncă, inserţia tinerilor şomeri), educativ (favorizarea bilingvismului), cultural, sportiv, al transporturilor şi, nu în ultimul rând, a protecţiei mediului. Preocupările environmentale, foarte dezvoltate în Germania, au avut ca rezultat constituirea, pe o distanţă de peste 60 km, în lungul graniţei germano-poloneze la sud de Szczecin a Parcului Naţional „Oderul Inferior" după o structură şi organizare similară cu cea a parcurilor existente în Europa occidentală. Divergenţele de opinii în privinţa amenajării complexe a zonei (germanii

mizau mai mult pe protecţia naturii şi atractivitatea turistică, în vreme de polonezii doreau o amenajare complexă a Oderului de la Szczecin până în Silezia) s-au finalizat prin amenajarea pentru navigaţie a canalului paralel cu Oderul de pe teritoriul german (Hohensaaten-Friedrichsthaler Wasserstrahl), care a fost inclus în limitele Parcului (Wackermann et al., 1997).

Aceste cooperări implică o multiplicare a întâlnirilor, o activitate susţinută în comun, mai ales în cadrul „grupurilor de lucru". Schimburile de persoane şi de inteligenţă trebuie să antreneze progresiv şi o evoluţie spre deschidere şi cooperare a mentalităţilor locale şi regionale, încă destul de reticente în a participa la un demers global prin implicarea tuturor actorilor pentru o dezvoltare durabilă integrată.

Euroregiunea **Pomerania** – cu o lungime în sectorul germano-polonez de 140 km, o suprafaţă de aproximativ 19 200 kmp şi o populaţie de aproape 1,7 mil. locuitori, constituie entitatea cea mai mare dintre cele care se înşiră în lungul frontierei germane. Cooperarea euroregională se grefează pe un puternic fundament istoric, rădăcinile acesteia dezvoltându-se încă din Evul Mediu.

Deşi ambele zone frontaliere se aflau la est de fosta Cortină de Fier, ruptura sovietică a provocat totuşi importante destructurări. Euroregiunea actuală s-a constituit la iniţiativa responsabililor arondismentului german Pasewak şi a celor din voievodatul polonez Szczecin. Structura administrativă iniţială a acesteia se prezenta astfel:

- în zona frontalieră germană: 11 arondismente din landul Mecklemburg-Vorpommern; un arondisment şi un fost arondisment din landul Brandenburg - 716.000 loc.
- în zona frontalieră poloneză: fostul voievodat Szczecin (după reforma din 1999, 4 powiat-uri din voievodatul Zachachodnio-Pomorskie) - 975.000 loc.

În medie, densitatea demografică este de aproximativ 88 loc/kmp. O analiză mai detaliată indică un recul demografic în vest şi o creştere în partea poloneză. Concomitent cu prioritatea eforturilor orientate către ameliorarea pieţei forţei de muncă prin restructurare economică sprijinită pe ajutor financiar şi capitaluri externe, a fost necesar un program coerent de orientare a dezvoltării şi amenajării teritoriului, bazat pe o coordonare eficientă a mijloacelor de accesibilitate, a transporturilor şi a nevoilor inerente ale populaţiei. Trasarea graniţei în lungul Oderului a impus separarea resurselor economice şi umane precum şi diminuarea potenţialului economic.

Euroregiunea **Viadrina** –Formarea sa a implicat instituţii din landul Brandenburg, împreună cu 9 arondismente şi 226 de comune, şi din fostele voievodate poloneze Gorzow şi Zielona-Gora, cu un total de 74 de comune.

Densitatea populaţiei este mai mare în partea vestică comparativ cu estul, ceea ce reduce posibilităţile locuitorilor din est de a găsi locuri de muncă în vest. În ambele zone frontaliere şomajul a fost ridicat încă de la începutul tranziţiei: a depăşit media comunitară în vest, în timp ce în est a atins peste 50% din populaţia activă.

Dacă în Polonia accentul a fost pus mai întâi, în prima perioadă a tranziţiei, pe dezvoltarea unei economii deja diversificate, germanii au dorit o restructurare completă. Partea poloneză, dominant agricolă, doreşte o dezvoltare turistică, a căilor de

comunicaţii şi serviciilor, prin păstrarea potenţialului industrial şi dezvoltarea acestuia prin privatizare.

În Germania, guvernul federal şi „treuhandanstalt" (organismul însărcinat cu privatizarea) şi-au orientat politica mai întâi în direcţia conservării nucleelor industriale deja existente, gândite ca nişte „catedrale în deşert", apoi către readaptarea acestora. Excepţiile însă nu au lipsit: microelectronicele şi fibrele chimice s-au dovedit necompetitive fiind desfiinţate; oţelăriile EKO (Eisenhüttenkombinat-Ost) din contră, au devenit nucleul unui proiect de constituire a uneia dintre cele mai moderne oţelării din Europa. Acest proiect a fost subordonat planului de dezvoltare transfrontalieră denumit „Industriepark Oderbrücke" (Parcul industrial al podului de pe Oder) destinat să restructureze întreaga regiune transfrontalieră.

Cooperarea euroregională germano-poloneză s-a concretizat şi prin crearea unei „universităţi transfrontaliere" (Universitatea Viadrina) cu sediul la Frankfurt pe Oder şi facultăţi la Gorzow şi Zielona, în Polonia. Din raţiuni financiare proiectul însă a fost restrâns la şcolarizarea studenţilor polonezi la universitatea din Frankfurt (circa 30% din cifra totală de şcolarizare) şi la crearea în acest oraş a unui „Collegium polonicum" cu limbă de predare poloneză şi a unui liceu germano-polonez la Neuzelle.

Euroregiunea **Neisse**, cu sediul la Zittau, are o populaţie de 1,7 mil. locuitori dintre care 28% în sectorul ceh, 41,5% în sectorul german şi 30,5% în sectorul polonez. Densitatea demografică este ridicată (138 loc/km^2), fapt explicat prin gradul ridicat de urbanizare. Cortina de Fier a contribuit la accentuarea îmbătrânirii populaţiei în vest. În timp ce sectorul german a cunoscut a importantă criză de forţă de muncă încă de la începutul tranziţiei, cu pierderi de peste 50% din locurile de muncă şi un indice al şomajului cuprins între 15 şi 25% din populaţia activă, partea cehă a înregistrat un disponibil optim datorită mai ales aporturilor investitorilor străini (cu deosebire a celor germani). Astfel, indicele şomajului s-a menţinut redus (1-3% din activi). În Polonia, din contră, lipsa locurilor de muncă exista deja, cu un şomaj de 15-20% şi plecări continue ale tinerilor către alte regiuni.

Dacă reducerea suprafeţelor neocupate şi slab rentabile a început în Saxonia, Uniunea Europeană a contribuit la favorizarea în euroregiunea Neisse a agriculturii ecologice, la introducerea culturilor speciale, cum ar fi cele de hamei, plante medicinale şi ierburi aromate, plante oleaginoase şi fibre naturale.

Un proiect transfrontalier general, realizat cu sprijinul INTERREG prevede încurajarea dezvoltării punctelor de vamă, modernizarea infrastructurii de comunicaţie, a unei reţele de telecomunicaţii adaptate unui cadru environmental conform cu proiectele actuale. Aceste reforme trebuie să contribuie la crearea unor noi condiţii de atractivitate a locurilor centrale şi să servească dezvoltării mobilităţii conform cu cerinţele economiei de piaţă. Aici dinamica landului Saxonia şi cea a părţii cehe trebuie să se reflecte asupra spaţiului transfrontalier; acestea sunt chemate să impulsioneze şi sectorul polonez.

Euroregiunea **Egrensis** – este constituită din porţiuni ale landurilor Saxonia şi Bavaria cărora li se adaugă un sector din teritoriul ceh. Ea însumează aproximativ 1,1 mil. locuitori repartizaţi inegal. Zonele cele mai industrializate şi, în acelaşi timp, cele

mai populate sunt cele din lungul axelor de comunicaţie ce converg spre Plauen, Hof şi Leipzig, în timp ce ariile cele mai puţin populate corespund Boemiei de nord-vest.

Constituirea acestei euroregiuni se bazează pe o istorie comună de mai multe secole. Aceasta a format un spaţiu de viaţă, dublat de un spaţiu economic coerent, întrerupt brutal după al Doilea Război Mondial. Spaţiul policentric dispune de un nivel ridicat de industrializare, mai scăzut însă în partea de est datorită multiplelor monoactivităţi, îmbătrânirii tehnologice şi restructurărilor eşuate de la începutul perioadei de tranziţie. Criza conjuncturală actuală agravează dificultăţile. Eforturile de reformă se sprijină deci pe amenajarea unui spaţiu atractiv pentru investitori, capabil pentru o dinamică proprie, în respectul normelor pentru mediu asupra cărora conducătorii europeni şi naţionali au ajuns la un consens.

Au fost elaborate numeroase proiecte transfrontaliere, de la cel al centrelor de promovare tehnologice de la Marktredwitz-Wunsiedel, Selb, Asch, Hof, cu mijloace provenind din programul PHARE, până la crearea de Joint–ventures şi structuri de cooperare industrială şi de servicii bavaro–saxono-cehe (camere de comerţ, de industrie şi artizanat etc).

5. Zonele transfrontaliere aferente României şi euroregiunile de cooperare transfrontalieră cu participare românească

Analizând zonele transfrontaliere cu participare românească din perspectiva tipurilor de variaţie a fluxurilor transfrontaliere, se poate afirma că în vreme ce zonele transfrontaliere din sud (româno-bulgară şi româno-sârbă) prezintă variaţii rapide, cele cu Republica Moldova şi Ucraina, datorită extinderii blocului etnic românesc de o parte şi de alta a graniţei, se încadrează mai curând în cele cu variaţii lente. Tot din această categorie se poate considera că face parte şi zona transfrontalieră româno-ungară, aceasta fiind privită de România ca o pe poartă de deschidere către Vest, către structurile europene şi euro-atlantice, în vreme ce autorităţile de la Budapesta o privesc ca pe o punte de legătură cu comunităţile maghiare din Transilvania. Este şi motivul pentru care această zonă transfrontalieră a fost extinsă prin constituirea primelor euroregiuni cu participare românească: Euroregiunea Carpatică, Euroregiunea Dunăre-Mureş-Tisa (DKMT) şi, mai recent, Euroregiunea Bihor-Hajdú Bihar, axată pe colaborarea dintre Oradea şi Debrecen.

Tabelul 42 – Euroregiunile de cooperare transfrontalieră cu participare românească

Euroregiunea, anul constituirii, suprafaţa	**Ţări participante**	**Unităţi administrative**	**Centre polarizatoare**
Carpatică 1993 161 277 km^2	România	Satu Mare, Maramureş, Bihor, Sălaj, Botoşani, Suceava, Harghita	Satu Mare, Baia Mare, Oradea, Zalău, Botoşani, Suceava, Miercurea Ciuc

	Ungaria	Borsod-Abaúj-Zemplén,Szabolcs -Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihàr, Heves, Jász-Nagykun-Szolnok	Debrecen, Miskolc, Eger, Szolnok, Békéscsaba, Nyiregyháza
	Polonia	Dolno-Ślaskie	Krosno, Przemysl, Rzeszow, Tarnow
	Slovacia	Košice, Prešov	Bardejov, Kosice, Presov
	Ucraina	Ujgorod, Ivano-Francovsk, Lvov, Cernăuţi	Ujgorod, Lvov, Ivano-Francovsk, Cernăuţi
Dunăre – Criş - Mureş - Tisa 1997 77 459 km^2	România	Timiş, Arad, Caraş-Severin, Hunedoara	Timişoara, Arad, Deva, Hunedoara, Reşiţa, Caransebeş
	Ungaria	Békés, Jász-Nagykun-Szolnok, Csongrád, Bács-Kiskun	Békéscsaba, Szolnok, Kecsemét, Szegéd
	Iugoslavia	Vojvodina	Novi Sad, Subotica
Dunărea de Jos 1997 - 1998 53 496 km^2	România	Galaţi, Brăila, Tulcea	Galaţi, Brăila, Tulcea
	R. Moldova	Cahul	Cahul
	Ucraina	Odessa	Odessa
Prutul superior 2000 42 809 km^2	România	Botoşani, Suceava	Botoşani, Suceava
	R. Moldova	Edineţ, Bălţi	Edineţ, Bălţi
	Ucraina	Cernăuţi, Ivano-Francovsk	Cernăuţi, Ivano-Francovsk
Giurgiu-Ruse 2001, 2 784 km^2	România	1 oraş şi 14 comune	Giurgiu
	Bulgaria	7 municipalităţi	Ruse
Dunărea 21 2002 9 500 km^2	România	1 oraş şi 4 comune	Calafat
	Bulgaria	8 municipalităţi	Vidin
	Serbia	8 municipalităţi	Zajecar
Dunărea de Mijloc – Porţile de Fier	România	Mehedinţi	Drobeta – Turnu Severin
	Bulgaria	Vidin	Vidin
	Serbia	Kladovo, Bor	Kladovo, Bor
Danubius 2002 6 310 km^2	România	Giurgiu	Giurgiu
	Bulgaria	8 municipalităţi	Ruse
Siret-Prut-Nistru 2002 31 434 km^2	România	Iaşi, Neamţ, Vaslui	Iaşi, Piatra Neamţ, Vaslui, Bârlad
	R. Moldova	Chişinău, Lăpuşna, Orhei, Soroca, Ungheni	Chişinău, Orhei, Soroca, Ungheni, Hânceşti
Dunărea de Sud 2002 1 646 km^2	România	4 oraşe - Alexandria, Roşiori de Vede, Turnu Măgurele, Zimnicea	Alexandria, Roşiori de Vede, Turnu Măgurele, Zimnicea
	Bulgaria	3 municipalităţi - Belene, Sviştov şi Nikopol	Belene, Sviştov, Nikopol
Bihor - Hajdu-Bihár 2002, 13 755 km^2	România	Bihor	Oradea
	Ungaria	Hajdu-Bihàr	Debrecen
Dunăre – Dobrogea 2002, 24 177 km^2	România	Călăraşi, Constanţa, Ialomiţa	Constanţa, Călăraşi, Slobozia, Mangalia
	Bulgaria	Dobrich, Varna	Varna, Dobrich, Silistra

Unităţile administrativ-teritoriale de nivel comunal nu au fost nominalizate.

Prima euroregiune de cooperare transfrontalieră constituită la nivelul statelor din fost bloc comunist a fost constituită începând cu anul 1992, la iniţiativa Ungariei. Euroregiunea Carpatică, cum avea să fie denumită, se dorea grefată pe structura „Bazinului Carpatic", concept introdus în circulaţie după Tratatul de pace de la Trianon, pentru a desemna fosta Ungarie Mare (Deică, 2000). Factorul liant al cooperării euroregionale s-a dorit a fi moştenirea comună austro-ungară, care s-ar reflecta asupra unei infrastructuri unitare, dar mai ales prezenţa populaţiei maghiare în toate zonele naţionale componente. Dacă la înfiinţare, cuprindea un teritoriu doar de 64.592 km^2, constituit în proporţie de 35,7% din teritoriu maghiar şi 19,8% teritoriu ucrainean, evoluţia ulterioare a transformat această euroregiune într-o structură teritorială de nivel macroregional, caracterizată printr-un veritabil mozaic etnic[125].

În acest context, au apărut, inevitabil, tendinţele de fragmentare: pe de o parte pe criterii identitare iar pe de altă parte, ca urmare a nucleelor de cooperare transfrontalieră ce au indus vectori preferenţiali de cooperare şi implicit apariţia unor euroregiuni mai mici şi mult mai viabile, „incluse" în euroregiunea Carpatică. Euroregiuni cum sunt Slana-Rimava sau Kosice-Miskolc de la frontiera Slovaco-Ungară sau Bihor-Hajdu Bihar, axată pe axa de cooperare Oradea-Debrecen au spart ulterior unitatea euroregiunii Carpatice, punând sub semnul întrebării viabilitatea sa.

Mult mai funcţională pare a fi Euroregiunea Dunăre-Criş-Mureş-Tisa (DKMT). Constituită în 1997, euroregiunea alătură în prezent 4 judeţe româneşti, 4 comitate ungare şi regiunea autonomă Voivodina din Serbia, fiind relativ echilibrată sub raport teritorial şi demografic între cele trei componente ale sale (română, ungară şi sârbă)[126]. Corespunzător, axele de structurare macroteritorială se sprijină pe trei nuclee de polarizare: Timişoara, Novi Sad şi Szeged.

Principala restricţie cu care se confruntă însă cooperarea transfrontalieră la nivelul euroregiunii DKMT rezultă din cadrul diferit de cooperare cu Serbia: dacă frontiera româno-ungară este o frontieră internă a U.E., caracterizată printr-un grad mare de permeabilitate, frontiera sârbă este relativ greu permeabilă, fiind percepută ca o frontiera dintre UE şi un spaţiu, ex-iugoslav, caracterizat printr-un grad mare de instabilitate politică şi criminalitate organizată. În plus, instituirea regimului de vize cu plată între România şi Serbia contribuie la accentuarea impermeabilităţii acestui sector.

La graniţa estică a României, Prutul se configurează tot mai pregnant ca o graniţă relativ stabilă a Uniunii Europene. O graniţă ce va trebui să facă faţă unor noi provocări determinate de ambivalenţa dintre restricţiile necesare unei cât mai bune „filtrări" a fluxurilor transfrontaliere ce bat la porţile estice ale Uniunii Europene şi configuraţia etnică, caracterizată printr-o remarcabilă omogenitate a românilor pe ambele maluri ale Prutului, ce impune o intensificare a cooperării transfrontaliere.

---

[125] Ucraineni-35% din total, maghiari-22%, români-16%, polonezi-13%, slovaci-8%, ţigani-3%, ruşi-2%, alte etnii-1% (sursa Fundaţia Carpatica, 2003, Ilieş, 2004).

[126] Partea română: 32 028 km^2, 1 941 000 loc, partea ungară: 23 922 km^2, 1 777 000 loc, partea sârbă: 21 506 km^2, 2 014 000 loc.

In acest context. celor trei euroregiuni de cooperare transfrontalieră circumscrise axei transversale a Prutului, li se impune o redimensionare a cadrului de cooperare, de la îmbunătăţirea micului trafic de frontieră pe baza afinităţilor comune - etnice, culturale şi chiar de sânge - a populaţiei de pe cele două maluri, la un control cât mai riguros al traficului către ţările Uniunii Europene.

Legea nr. 151 din 1998 privind dezvoltarea regională în România, elaborată după modelul Consiliului Europei, prevede că unul dintre obiective este „stimularea cooperării interregionale, interne şi internaţionale, a celei transfrontaliere, inclusiv în cadrul euroregiunilor, precum şi participarea regiunilor de dezvoltare la structurile şi organizaţiile europene care promovează dezvoltarea economică şi instituţională a acestora, în scopul realizării unor proiecte de interes comun, în conformitate cu acordurile internaţionale, la care România este parte”.

Ca o concluzie generală, se poate afirma că spaţiile transfrontaliere reprezintă domenii extrem de sensibile şi vulnerabile la schimbările geografice, identitatea lor fiind rezultatul asocierii unor factori etnici, culturali, geografici, istorici, economici, demografici şi politici specifici. Intensificarea fluxurilor transfrontaliere ca urmare a urbanizării şi industrializării unifică spaţii altădată divizate politic şi economic; euroregiunile devin din ce în ce mai mult structuri teritoriale cu o personalitate proprie, generate de fluxuri transfrontaliere şi promotoare, la rândul lor, de fluxuri globalizante.

Capitolul XII

ORGANIZAREA SPAŢIILOR GEOECONOMICE. ZONELE LIBERE ŞI ZONELE DEFAVORIZATE

1. ZONELE LIBERE

Spre deosebire de euroregiuni, care iau naştere prin asocierea unor structuri regionale transfrontaliere (cel mai adesea unităţi administrative de nivel superior), zonele libere se limitează de regulă la suprafeţe restrânse de teren limitate natural sau artificial care beneficiază de o poziţie geostrategică şi geoeconomică favorabilă, fiind situate în apropierea sau în interiorul unei căi de transport (port maritim sau fluvial, aeroport, cale ferată), prin care se tranzitează un mare volum de mărfuri de export şi import. Dacă euroregiunile reprezintă structuri teritoriale şi instituţionale complexe, constituite în scopul realizării unui spaţiu coerent de dezvoltare economică, ştiinţifică, socială şi culturală, zonele libere îşi limitează vocaţia la aspectul strict economic. Statutul lor juridic este strict reglementat prin acte normative care permit accesul mărfurilor în regim vamal liberalizat şi fără restricţii de cantitate, cu condiţia ca acestea să nu fie prohibite de legislaţia ţării respective.

Potrivit Organizaţiei Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare Industrială (ONUDI) există cinci categorii de zone libere:

- *Zonele portuare scutite de impozite*, cele mai frecvente, sunt înfiinţate de regulă la iniţiativa unor organizaţii transnaţionale şi companii de navigaţie, fiind axate în general pe operaţiuni portuare simple. Între acestea, porturile libere sunt acele porturi în care mărfurile străine sunt vehiculate fără plata taxelor vamale, acestea plătindu-se doar atunci când mărfurile trec pe teritoriul vamal al ţării;
- *Zonele libere de depozitare*, situate în proximitatea frontierelor sau în porturi, sunt folosite pentru stocarea mărfurilor necesare consumului în regiunile învecinate;
- *Zonele libere de frontieră*, situate la frontiera dintre două ţări diferite sub raportul gradului de dezvoltare economică, în cadrul acestora desfăşurându-se mai ales activităţi industriale. Zonele libere dezvoltate la frontiera estică a Uniunii Europene se înscriu în majoritatea lor în această categorie;
- *Zonele libere comerciale*, ce au ca principal obiectiv aprovizionarea cu mărfuri din import a ţării respective;
- *Zonele libere industriale de export*, au ca funcţie principală exportul produselor realizate în interiorul zonei. În cadrul zonelor libere unele areale se dezvoltă adesea ca zone libere de prelucrare pentru export.

Din această clasificare rezultă localizarea predilectă a zonelor libere în proximitatea frontierelor *(Fig. 53)*, detaşându-se două situaţii particulare:

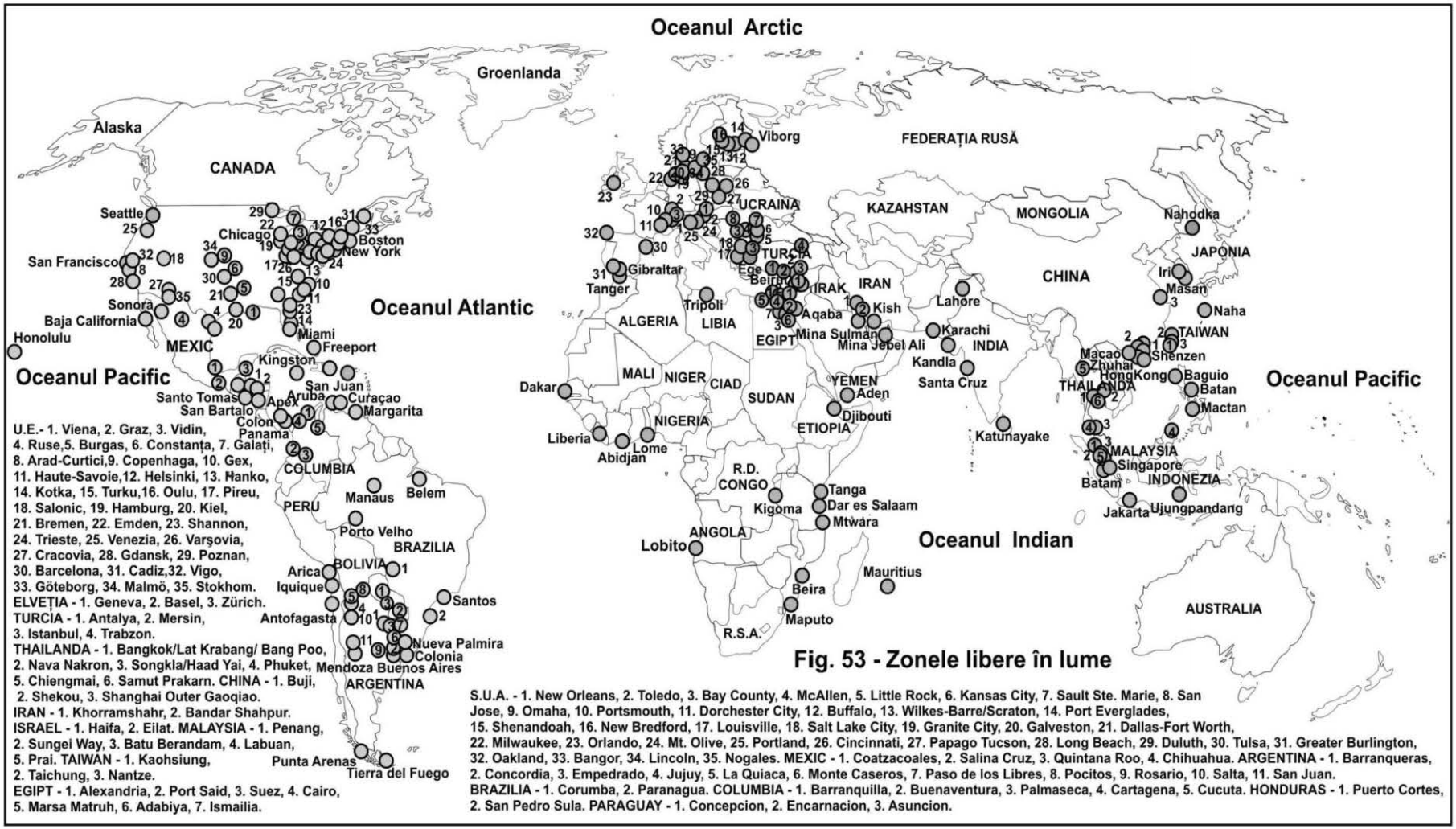

U.E.- 1. Viena, 2. Graz, 3. Vidin, 4. Ruse,5. Burgas, 6. Constanța, 7. Galați, 8. Arad-Curtici,9. Copenhaga, 10. Gex, 11. Haute-Savoie,12. Helsinki, 13. Hanko, 14. Kotka, 15. Turku,16. Oulu, 17. Pireu, 18. Salonic, 19. Hamburg, 20. Kiel, 21. Bremen, 22. Emden, 23. Shannon, 24. Trieste, 25. Venezia, 26. Varșovia, 27. Cracovia, 28. Gdansk, 29. Poznan, 30. Barcelona, 31. Cadiz,32. Vigo, 33. Göteborg, 34. Malmö, 35. Stokhom.
ELVEȚIA - 1. Geneva, 2. Basel, 3. Zürich.
TURCIA - 1. Antalya, 2. Mersin, 3. Istanbul, 4. Trabzon.
THAILANDA - 1. Bangkok/Lat Krabang/ Bang Poo, 2. Nava Nakron, 3. Songkla/Haad Yai, 4. Phuket, 5. Chiengmai, 6. Samut Prakarn. CHINA - 1. Buji, 2. Shekou, 3. Shanghai Outer Gaoqiao.
IRAN - 1. Khorramshahr, 2. Bandar Shahpur.
ISRAEL - 1. Haifa, 2. Eilat. MALAYSIA - 1. Penang, 2. Sungei Way, 3. Batu Berandam, 4. Labuan, 5. Prai. TAIWAN - 1. Kaohsiung, 2. Taichung, 3. Nantze.
EGIPT - 1. Alexandria, 2. Port Said, 3. Suez, 4. Cairo, 5. Marsa Matruh, 6. Adabiya, 7. Ismailia.

Fig. 53 - Zonele libere în lume

S.U.A. - 1. New Orleans, 2. Toledo, 3. Bay County, 4. McAllen, 5. Little Rock, 6. Kansas City, 7. Sault Ste. Marie, 8. San Jose, 9. Omaha, 10. Portsmouth, 11. Dorchester City, 12. Buffalo, 13. Wilkes-Barre/Scraton, 14. Port Everglades, 15. Shenandoah, 16. New Bredford, 17. Louisville, 18. Salt Lake City, 19. Granite City, 20. Galveston, 21. Dallas-Fort Worth, 22. Milwaukee, 23. Orlando, 24. Mt. Olive, 25. Portland, 26. Cincinnati, 27. Papago Tucson, 28. Long Beach, 29. Duluth, 30. Tulsa, 31. Greater Burlington, 32. Oakland, 33. Bangor, 34. Lincoln, 35. Nogales. MEXIC - 1. Coatzacoales, 2. Salina Cruz, 3. Quintana Roo, 4. Chihuahua. ARGENTINA - 1. Barranqueras, 2. Concordia, 3. Empedrado, 4. Jujuy, 5. La Quiaca, 6. Monte Caseros, 7. Paso de los Libres, 8. Pocitos, 9. Rosario, 10. Salta, 11. San Juan.
BRAZILIA - 1. Corumba, 2. Paranagua. COLUMBIA - 1. Barranquilla, 2. Buenaventura, 3. Palmaseca, 4. Cartagena, 5. Cucuta. HONDURAS - 1. Puerto Cortes, 2. San Pedro Sula. PARAGUAY - 1. Concepcion, 2. Encarnacion, 3. Asuncion.

a. Zonele libere portuare (porturile libere), create cu scopul stimulării dezvoltării economice a unor oraşe cu funcţie portuară prin atragerea de investiţii la nivelul zonelor libere ca urmare a scutirilor de taxe vamale, dezvoltate la rândul lor cu predilecţie la confluenţa unor mari rute comerciale maritime (Panama, Suez, Gibraltar, Singapore, Bosfor etc.);

b. Zonele libere dezvoltate în arii transfrontaliere diferite din punct de vedere al gradului de dezvoltare economico-socială. Regiunile de mare concentrare a zonelor libere de pe litoralul estic al S.U.A. şi zona Marilor Lacuri americane, din ariile de contact a „vechii U.E." cu noile democraţii din centrul şi estul continentului, de la frontiera americano-mexicană, dar şi din Orientul Apropiat şi Extremul Orient, ilustrează pe deplin acest trend de localizare.

Evident, în cele mai multe cazuri, cele două tipuri de localizări tind să se suprapună. Zonele libere costiere din sud-estul Chinei, cele ale Rusiei (Nahodka şi Viborg) sau cele situate în porturile din Orientul Apropiat şi Delta Nilului constituie astfel de exemple. Experienţa internaţională demonstrează că majoritatea firmelor care fac investiţii în interiorul zonelor libere, mai ales în cele din Asia, au ca principală motivaţie utilizarea acestora ca baze de producţie la costuri foarte scăzute în special în ceea ce priveşte forţa de muncă (în unele cazuri şi materii prime) pentru realizarea unor exporturi competitive. Dealtfel, unul dintre criteriile importante care stau la baza deciziei de constituire a zonelor libere, respectiv de investire a capitalului într-o astfel de zonă, îl constituie costul şi gradul de calificare a forţei de muncă. Potrivit legislaţiei româneşti[127] zonele libere sunt înfiinţate în scopul promovării schimburilor internaţionale şi atragerii de capital străin pentru introducerea de tehnologii noi, precum şi pentru sporirea posibilităţilor de folosire a resurselor economiei naţionale.

Pentru ţara-gazdă, principalul avantaj ce derivă din constituirea zonelor libere se referă la stimularea dezvoltării economico-sociale a regiunilor în care acestea sunt amplasate în primul rând prin dezvoltarea infrastructurii de comunicaţii ca urmare a atragerii şi dezvoltării traficului de tranzit. La aceasta se adaugă creşterea gradului de ocupare a forţei de muncă prin crearea unor infrastructuri productive stimulate de facilităţile fiscale din zonele libere.

Printre principalele avantaje ale exportatorilor care utilizează zonele libere se numără facilităţile fiscale acordate la plata taxelor vamale pentru unele materii prime şi materiale importate, flexibilitate constând în posibilitatea de a răspunde prompt la cerinţele pieţelor de desfacere şi de a vinde produsele în momentul conjunctural optim, precum şi de a le depozita în zonă fără plata taxelor vamale, flexibilitate ce derivă din potenţialul de poziţie, zonele libere fiind situate în apropierea pieţelor de desfacere.

Regimul de zonă liberă nu este o creaţie a globalizării economice contemporane. Cartagena a fost primul port liber fondat în anul 1814 î.Chr., apoi au fost înfiinţate şi alte porturi libere atât în Mediterana (Toscana, Livorno, Civita Vecchia, Genova, Marsilia,

[127] Articolul 1 al Legii nr. 84/1992.

Salonic), cât şi pe coastele de vest ale Africii sau în Fenicia (Caraiani, Cazacu, 1995), dezvoltarea acestora fiind stimulată mai cu seamă de avântul comercial din Evul Mediu.

În România, regimul de zonă liberă are o veche tradiţie, datând imediat după pacea de la Adrianopole, când au fost restituite Moldovei şi Valahiei teritoriile raialelor turceşti de la Dunăre şi a început constituirea porturilor dunărene. Galaţii şi Brăila au avut un statut privilegiat, funcţionând în regim de porturi libere (primul ca port al Moldovei, cel de-al doilea ca port al Munteniei) între 1836 şi 1883[128]; după dobândirea independenţei de stat şi integrarea Dobrogei în România, s-au mai adăugat Tulcea, care a beneficiat de acest statut doar un singur an (între 1880 şi 1881) şi Constanţa, devenit principalul port maritim al ţării şi declarat port liber între 1880 şi 1883.

Zona liberă nu era limitată la un perimetru strict delimitat prin acte normative, ca în practica legislativă contemporană, ci cuprindea întregul oraş căruia i se permitea importul scutit de plata taxelor vamale inclusiv pentru bunurile necesare consumului populaţiei cu scopul ameliorării şi omogenizării nivelului de trai[129].

În prezent, pe teritoriul României există 7 zone libere[130] *(Fig. 54)* cu o suprafaţă totală de 850,48 ha, dintre care 6 cu caracter portuar şi una terestră (Curtici-Arad), care funcţionează deja ca nuclee de polarizare spaţială având funcţiuni macroteritoriale.

[128] Brăila a mai funcţionat în regim de port liber cu regim restrâns şi între anii 1930 şi 1940.

[129] Cu puţin timp înainte populaţia acestor oraşe trecuse de sub administraţia turcească sub cea românească.

[130] Actualele zone libere din România au fost înfiinţate şi funcţionează în baza legii 84 din 21 iul. 1992 privind regimul zonelor libere, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 182 din 30 iul. 1992.

Tabelul 40 – Zonele libere din România (2006)

Nr.	Denumirea	Suprafaţa totală (ha)	Actele normative de înfiinţare
1	**Sulina**	100,89	HG 156/1993
2	**Constanţa Sud**	134,60	HG 410/1993
3	**Basarabi**	14,60	HG 191/1997, HG 788/1997
4	**Galaţi**	136,98	HG 190/1997
5	**Brăila**	110,60	HG 330/1994, HG 478/1999, HG 535/2000
6	**Giurgiu**	262,81	HG 788/1996, HG 336/1998, HG 1235/2000
7	**Curtici - Arad**	90,00	HG 449/1999, HG 824/1999

Activităţile care pot fi desfăşurate în zonele libere româneşti sunt legate de manipularea, depozitarea, sortarea, măsurarea, asamblarea, prelucrarea, ambalarea, fabricarea, marcarea, testarea, licitarea, vânzarea-cumpărarea, expertizarea, repararea, dezmembrarea mărfurilor, de organizarea de expoziţii, operaţiuni de bursă şi financiar-bancare, de transporturi şi expediţii interne şi internaţionale, închiriere şi concesionare de clădiri, de spaţii de depozitare şi spaţii neamenajate destinate construirii de obiective economice şi hoteliere, de controlul cantităţii şi calităţii mărfurilor, navlosirea, agenturarea şi aprovizionarea mijloacelor de transport, prestări de servicii[131].

- *Zona liberă Sulina.* Datorită favorabilităţii indusă de poziţia geografică şi geostrategică şi în scopul unei dezvoltări regionale integrate, Sulina a fost declarat încă din 1978, port liber. Zona liberă, înfiinţată prin hotărâre de guvern, a intrat în funcţiune la 22 aprilie 1993, fiind situată în intravilan, în proximitatea portului cu acelaşi nume, la vărsarea braţului Sulina în Marea Neagră. Dispune de 7 perimetre cu o dotare portuară complexă, însă lipsa unei infrastructuri adecvate de transport îi limitează considerabil activităţile, doar la cele predominant comerciale, precum şi la cele din sfera prelucrării primare şi a serviciilor;
- *Zona liberă Constanţa-Sud*, amplasată în zona Agigea, beneficiază în schimb de o bună infrastructură de transport (maritim, fluvial, feroviar şi rutier), prin care se realizează legătura cu diverse surse de aprovizionare şi pieţe de desfacere din Europa Centrală, bazinul Mediteranean, Orientul Apropiat şi Mijlociu, prin intermediul său derulându-se un trafic intens de mărfuri care este favorizat şi de existenţa unei linii de ferry-boat şi a unui terminal RO-RO. Zona liberă Constanţa-Sud cuprinde trei platforme, având funcţionalităţi diferite: pentru proiecte industriale, depozitare în aer liber şi spaţii acoperite (26,45 ha), pentru activităţi de producţie şi financiar-bancare (10,55 ha), pentru activităţi comerciale, industriale şi pentru terminale de cereale, produse petroliere şi produse chimice vrac (97,6 ha);
- *Zona liberă Basarabi*, care funcţionează ca o sucursală a Zonei libere Constanţa-Sud, este situată în complexul portuar Basarabi, pe Canalul Dunăre – Marea Neagră, între km 39,5 şi km 40,5 şi cuprinde o suprafaţă de 10,7 ha teren, din care 7,6 ha teritorii portuare şi 0,7 acvatoriu, fiind destinată îndeosebi pentru activităţi industriale de procesare;

[131] Conform articolului 10 al Legii nr. 84/1992.

- *Zona liberă Galaţi*, se situează în partea de est a municipiului Galaţi, la mila 80 în zona digului Bădălan, în apropiere de frontiera cu Republica Moldova şi Ucraina. Crearea sa are la bază are la bază facilităţi deosebite de transport pe apă: Dunărea maritimă, dane de acostare deja dotate, posibilitatea construirii de dane noi pe o lungime de 450 m, acces atât la nordul continentului (Canalul Dunăre-Main-Rhin), cât şi, prin Marea Neagră, la oricare alt punct din lume. Reţeaua feroviară există, chiar cu cote superioare de interes: cale ferată cu ecartament larg folosită în spaţiul fostei U.R.S.S., mărfurile venite pe relaţia C.S.I. putând fi descărcate direct în zona liberă. Serviciile portuare sunt în imediata vecinătate (portul Bazinul Nou);
- *Zona liberă Brăila*, cu patru perimetre, dispune de asemenea de o zonă portuară, dotată cu platforme, construcţii şi utilităţi care pot fi uşor adaptate activităţilor din zona liberă. Strategia de dezvoltare prevede înfiinţarea unui parc industrial (6 ha), proiect sprijinit de Ministerul Dezvoltării şi Prognozei în cadrul subprogramului de coeziune economică şi socială cuprins în actul programului PHARE 2000, ce are ca obiectiv major creşterea atractivităţii regiunii pentru investitorii români şi străini prin crearea unei infrastructuri la standarde europene, care să sprijine dezvoltarea unui mediu de afaceri la nivel regional. Amplasamentul parcului industrial este favorizat şi de structura şi dispunerea traseelor comerciale naţionale şi internaţionale ce fac legătura între bazinul Mării Negre şi Europa de Vest, precum şi de preconizata construire a podului peste Dunăre în această regiune;
- *Zona liberă Giurgiu*, se află la 64 km de Bucureşti, în municipiul Giurgiu, unul dintre cele mai importante porturi dunărene cu deschidere pentru relaţiile comerciale cu peninsula Balcanică şi Orientul Mijlociu. Amplasamentul acestei zone beneficiază în prezent de existenţa lucrărilor de infrastructură – chei, platforme, accese rutiere şi feroviare, alimentare cu apă, canalizare, energie electrică, energie termică şi suprastructură atât pentru spaţii comerciale, cât şi pentru spaţii productive şi industriale. Ceea ce o distinge de celelalte zone libere din România este faptul că are un profil preponderent industrial, aici funcţionând încă de la înfiinţarea sa, unităţi de producţie. Astfel se urmăreşte concentrarea capitalului investiţional spre acest gen de activităţi, pornind de la considerentul că există deja spaţii de producţie disponibile, care necesită îmbunătăţiri minime, iar pe de altă parte în municipiul Giurgiu există forţă de muncă calificată, într-o mare diversitate de meserii care se pretează activităţilor productive.

Scopul ce a stat la baza creerii zonelor libere portuare în România este favorizarea dezvoltării economice prin atragerea de investiţii de capital străin, iar aceasta se realizează prin libertatea accesului mărfurilor în zonă şi prin regimul liberalizat al impozitelor asupra profiturilor realizate. Acestea sunt condiţii necesare stimulării investiţiilor străine, dar nu şi suficiente. Pentru ca o firmă să decidă o investiţie, trebuie să estimeze o valorificare superioară a capitalului. De aceea, pe lângă facilităţile acordate, zona liberă trebuie să prezinte şi condiţii avantajoase combinării capitalului cu ceilalţi factori de producţie (forţă de muncă, materii prime) precum şi o infrastructură corespunzătoare. Luate în ansamblu, zonele libere dunărene nu reuşesc deocamdată să se

constituie în elemente care să rezolve problemele economice ale fluviului Dunărea. Deşi înfiinţate de peste un deceniu, acestea nu au avut forţa de a atrage investiţii, una dintre motivaţii fiind slaba funcţionalitate şi managementul necorespunzător.

- *Zona liberă Curtici-Arad*, singura zonă liberă neportuară din România, se află situată în vestul ţării, pe culoarul paneuropean 4 (Berlin-Istanbul-Salonic), în apropiere de patru puncte vamale, în zona de triplex-confinium România-Ungaria-Serbia. Este cea mai recentă şi, ca urmare a poziţiei favorabile pentru investitori, a ajuns cea mai dinamică zonă liberă[132] din România, funcţionând deja ca un pol de reorientare a investiţiilor şi spre alte zone din interiorul judeţului Arad. În condiţiile în care Timişoara se bazează mai mult pe o dezvoltare endogenă, fiind blocată datorită crizei prelungite prin care trece Serbia, înfiinţarea zonei libere Curtici-Arad şi a zonei de dezvoltare a afacerilor Pecica-Arad tinde să mute către nord nucleul polarizator al dezvoltării regionale. Cu toate acestea, dezvoltarea zonei Timişoara-Arad, cea mai prosperă din ţară după capitală, nu poate fi concepută decât având un caracter integrat, printr-o strânsă cooperare dintre cele două oraşe în cadru regional (regiunea de dezvoltare Vest) şi euroregional (euroregiunea Dunăre-Criş-Mureş-Tisa).

Zona liberă Curtici-Arad cuprinde două platforme: una situată în vecinătatea oraşului Curtici, între calea ferată care asigură ieşirea spre Ungaria şi drumul judeţeau 792C şi alta situată în partea de vest a municipiului Arad, adiacent căii de rulare a aeroportului Arad. Accesibilitatea este prin urmare triplă: rutieră, feroviară şi aeriană, construcţia viitoarei autostrăzi contribuind atât la stimularea dezvoltării de ansamblu a zonei, cât şi la o creştere considerabilă a preţului terenurilor.

Cu toate acestea, integrarea în Uniunea Europeană pare să pună capăt regimului de „zonă liberă" în România. Perioada de menţinere a facilităţilor fiscale a fost convenită cu Uniunea Europeană să se menţină până la 1 ianuarie 2011, un prim pas spre eliminarea acestora fiind deja făcut la 1 ianuarie 2005, când impozitul pe profit a crescut de la 5% la 16%.

2. ZONELE DEFAVORIZATE DIN ROMÂNIA

Odată cu intrarea în vigoare a Hotărârii de Guvern privind aplicarea Ordonanţei de urgenţă a Guvernului nr. 24/1998 privind regimul zonelor defavorizate a fost instituit un regim special, prin care se acordau facilităţi importante investitorilor ce dezvoltă activităţi în astfel de zone. Potrivit acestui act normativ, *zonele defavorizate reprezintă arii geografice strict delimitate teritorial, alcătuite din una sau mai multe unităţi administrativ-teritoriale alăturate*, care îndeplinesc cel puţin una din următoarele condiţii:

[132] Fapt explicat atât prin gradul ridicat de ocupare a terenurilor, cât şi prin rapiditatea ocupării acestora.

- au structuri productive monoindustriale, care, în activitatea zonei, mobilizează mai mult de 50% din populaţia salariată şi care necesită reconversia spre noi activităţi;
- sunt zone miniere unde personalul a fost disponibilizat, în proporţie de peste 25%, prin concedieri colective datorită aplicării programelor de reconversie industrială;
- s-au efectuat concedieri colective în urma lichidării, restructurării sau privatizării unor agenţi economici, care au afectat mai mult de 25% din numărul angajaţilor cu domiciliul stabil în zona respectivă;
- rata şomajului depăşeşte cu 30% media existentă la nivel naţional;
- sunt zone izolate, lipsite de mijloace de comunicaţii, iar infrastructura este slab dezvoltată.

Din lista de criterii ce definesc zonele defavorizate nu pot lipsi însă şi considerente privind posibilităţile de reconversie profesională a forţei de muncă în raport de potenţialul zonei respective, restricţii şi disfuncţionalităţi induse de intensa degradare a mediului (poluare intensă, fenomene naturale restrictive – secete prelungite, alunecări de teren, degradarea terenurilor etc) care să ofere o imagine globală asupra gradului de atractivitate a zonei respective.

În unităţile administrative declarate zone defavorizate nivelul de trai este de regulă foarte scăzut, iar venitul mediu pe locuitor este mai mic de 75% din cel naţional (Erdeli, et al., 1999, p. 353).

Deşi prevăzut în lege, criteriul contiguităţii nu este îndeplinit de toate zonele defavorizate: zona *Ştei-Nucet-Drăgăneşti* este discontinuă, fiind constituită din trei perimetre distincte, iar zona *Moldova Nouă-Anina* este alcătuită din două areale distincte.

Repartiţia acestora la nivel teritorial *(Fig. 55)* indică o netă asimetrie între jumătatea nord-vestică a ţării ce concentrează majoritatea zonelor defavorizate, în vreme ce arealele rurale de maximă sărăcie din Moldova (îndeosebi din judeţele Botoşani şi Vaslui), din Bărăgan sau Câmpia Olteniei, cu un grad ridicat al dependenţei faţă de elementele climatice, nu beneficiază decât în mică măsură de astfel de facilităţi legislative. Judeţele care au cele mai mari suprafeţe care au fost declarate zone defavorizate, sunt:

- *Suceava*, cu zona defavorizată Bucovina, ce ocupă 3270,51 km^2 (38,24% din suprafaţa judeţului);
- *Hunedoara*, unde zonele Brad, Valea Jiului şi Hunedoara însumează 2599,62 km^2 (36,8% din suprafaţa judeţului);
- *Caraş-Severin*, judeţ în care cele trei perimetre (Moldova Nouă-Anina, Bocşa şi Rusca Montană) au împreună 2366,7 km^2 (27,78% din suprafaţa judeţului);
- *Maramureş*, cu 1619,43 km^2 (25,7% din suprafaţă) reprezentată de perimetrele Baia Mare şi Borşa;
- *Gorj*, cu zonele miniere Albeni, Schela şi Motru-Rovinari, ce însumează 1283,25 km^2, respectiv 22,9% din suprafaţa judeţului;

- *Bistriţa-Năsăud,* unde zona minieră Rodna ocupă 1225,84 km^2 (22,89% din suprafaţa judeţului);
- *Alba* (zonele Apuseni şi Cugir) cu o suprafaţă totală de 1395,27 km^2, respectiv 22,35% din suprafaţa totală a judeţului;
- *Sălaj*, cu 591,19 km^2, (15,3% din suprafaţa judeţului) – zonele Ip, Hida-Surduc-Jibou-Bălan şi Sărmăşag-Chieşd-Bobota;
- *Bihor*, cu zonele Ştei-Nucet; Borod-Şuncuiuş-Dobreşti-Vadu Crişului şi Popeşti-Derna-Aleşd, cu o suprafaţă totală de 700,1 km^2 (respectiv 9,28% din suprafaţa judeţului).

Tabelul 34 - Zonele defavorizate

Regiunea de dezvoltare	**Zona defavorizată**	**Judeţul**	**Suprafaţa** [ha]	**Durata** [ani]
Nord-Est	Bucovina	SV	327 051	10
	Comăneşti	BC	54 619	10
	Negreşti *	VS	6 114	3
	Paşcani *	IS	7 540	3
	Roman *	NT	2 978	3
Sud-Est	Altân-Tepe	TL	4 700	10
	Hârşova *	CT	10 902	3
	Mărăşeşti *	VR	8 710	3
	Nehoiu *	BZ	11 275	3
Sud	Ceptura	PH	7 705	10
	Filipeşti	PH	13 191	10
	Mizil *	PH	1 931	3
	Zimnicea	TR	13 131	10
Sud-Vest	Albeni	GJ	28 610	10
	Motru-Rovinari	GJ	68 882	10
	Schela	GJ	30 833	10
Vest	Bocşa	CS	28 616	10
	Brad	HD	131 844	10
	Hunedoara *	HD	28 518	5
	Moldova Nouă-Anina	CS	192 618	10
	Nădrag *	TM	13 251	3
	Rusca Montană	CS	15 437	10
	Valea Jiului	HD	99 600	10
Nord-Vest	Baia Mare	MM	75 225	10
	Borod-Şuncuiuş-Dobreşti-Vadu Crişului	BH	38 675	10
	Borşa-Vişeu	MM	86 718	10
	Hida-Surduc-Jibou-Bălan	SJ	35 578	10
	Ip	SJ	6 013	10
	Popeşti-Derna-Aleşd	BH	22 900	10
	Rodna	BN	122 584	10
	Sărmăşag-Chieşd-Bobota	SJ	17 528	10
	Ştei-Nucet	BH	8 345	10
	Turda *	CJ	1 760	3

Centrală	Apuseni	AB	108 497	10
	Baraolt	CV	12 848	10
	Bălan	HR	179,18	10
	Copşa Mică	SB	2 579	10
	Cugir	AB	31 030	10

* Structuri teritoriale care şi-au pierdut statutul de „zonă defavorizată” până la 31.12.2006 (inclusiv).

Regiunile de dezvoltare ce corespund în cea mai mare parte zonelor de câmpie din sudul şi estul ţării, puternic afectate de secetă, nu concentrează decât 4% din suprafaţa totală a zonelor defavorizate din România. Acestea nu corespund unor zone agricole, cum ar fi fost firesc, ci unor localităţi miniere (Filipeşti, Ceptura şi Altân-Tepe), sau unor oraşe cu industrie destructurată (Zimnicea, Mizil, Mărăşeşti, Nehoiu şi Hârşova).

Caracteristica de bază a arealelor declarate zone defavorizate este reprezentată de colapsul modelului economic care le-a generat şi pe baza cărora au evoluat. Consecinţa activităţilor miniere a fost, în cele mai multe cazuri o intensă degradare a mediului, în special a învelişului pedologic, fapt ce restricţionează redarea acestor suprafeţe circuitului agricol. Pe de altă parte, cel puţin în bazinul minier al Olteniei, singurele exploatări rentabile sunt cele din carieră. Prin urmare, restructurarea şi eficientizarea mineritului nu se poate realiza fără delimitarea clară a suprafeţelor de exploatare şi a haldelor de steril şi evitarea extinderii pe mari suprafeţe a arealelor intens degradate şi poluate. Pomicultura, viticultura şi zootehnia sunt doar trei dintre principalele direcţii de revitalizare a actualelor zone declarate defavorizate. La acestea se adaugă turismul, în unele cazuri turismul cultural sau cel industrial, principalul obstacol în dezvoltarea acestuia constând în infrastructura slab dezvoltată din zonele respective.

Constituirea unor structuri de cooperare intercomunală de tipul *zonelor defavorizate*, caracterizate prin structuri monofuncţionale destructurate şi printr-un mare grad de fragilitate a potenţialului de diversificare ocupaţională pare a fi, din perspectiva stimulării dezvoltării regionale durabile, un experiment nereuşit, deoarece în în loc să ofere locuri de muncă locuitorilor din aceste zone prin prelucrarea de materii prime importate cu tot felul de facilităţi fiscale, mulţi întreprinzători folosesc regimul de „zonă defavorizată” pentru a beneficia de scutiri de taxe, societăţile respective desfăşurându-şi activitatea în oraşe din cu totul alte zone, cu efecte minime asupra comunităţilor locale din zonele declarate defavorizate.

La aceasta se adaugă caracterul subiectiv al selectării comunităţilor locale care beneficiază de acest statut, zone rurale întinse din Moldova sau Bărăgan, de sărăcie endemică, cu structuri productive monofuncţionale şi cu un grad mare de dependenţă faţă de factorii climatici nu au fost declarate zone defavorizate.

Fig. 55 - **Zonele defavorizate**. 1. Oraşe, 2. Municipii.

Iată de ce, după un intens proces de acordare a acestui statut pentru cât mai multe comunităţi locale[133], zonele defavorizate ajungând să însumeze circa 7% din suprafaţa totală a ţării şi circa 6,5% din populaţie, acţiunile de stimulare a dezvoltării regionale prin atragerea de iniţiative antreprenoriale prin astfel de măsuri legislative au încetat, demonstrându-şi ineficienţa. Acest fapt s-a reflectat şi în configuraţia şi durata regimului de „zonă defavorizată". Primele zone defavorizate, declarate în 1998 şi 1999, au fost constituite prin asociere intercomunală, reprezentând structuri teritoriale extinse pe suprafeţe considerabile (Bucovina, Moldova Nouă-Anina, Brad, Apuseni, Valea Jiului etc), cu statut pe 10 ani, cele mai recente (din 2000 şi 2001), au acest statut doar pentru 3 ani, fiind limitate la câte o singură unitate administrativă. În prezent, unele dintre acestea au ieşit deja de sub incidenţa statutului de „zonă defavorizată": Mizil, Nădrag, Mărăşeşti, Nehoiu, Negreşti şi Hârşova la 31 decembrie 2004, Paşcani, Roman şi Hunedoara la 31 decembrie 2005, iar Turda la sfârşitul anului 2006. Alte trei zone defavorizate (Brad, Valea Jiului şi Bălan) vor ieşi de sub incidenţa acestui statut la sfârşitul anului 2008, urmând ca cele mai multe zone defavorizate (22)[134] să-şi piardă acest statut la 31 decembrie 2009, iar ultimele trei (Cugir, Zimnicea şi Copşa Mică) la sfârşitul anului 2010.

[133] Primele trei zone defavorizate (Valea Jiului, Brad şi Bălan) au fost înfiinţate în 1998 pe baza OUG 24/1998 privind regimul zonelor defavorizate şi a HG 907/1998 privind normele metodologice pentru aplicarea OUG 24/1998; constituirea acestora a atins apogeul în 1999, când au fost declarate 22 de zone defavorizate cu profil miniero-metalurgic şi s-a înregistrat o diminuare constantă în perioada 2000-2001, când au fost declarate în total 13 zone defavorizate limitate la suprafeţele administrative ale unor oraşe sau comune cu industrie destructurată.

[134] Acestea sunt: Albeni, Schela, Motru-Rovinari, Ştei-Nucet, Borod-Şuncuiuş-Dobreşti-Vadu Crişului, Popeşti-Derna-Aleşd, Bocşa, Moldova Nouă-Anina, Ip, Hida-Surduc-Jibou-Bălan, Sărmăşag-Chieşd-Bobota, Baia Mare, Borşa-Vişeu, Filipeşti, Comăneşti, Bucovina, Rodna, Apuseni, Bălan, Rusca Montană, Ceptura, Baraolt, Altân-Tepe.

BIBLIOGRAFIE

Arbore, Z. (1904), Dicţionarul geografic al Basarabiei, Atelerele grafice V. Socec, Bucureşti.

Barré, A. (1994), Frontières naturelles, frontières artificielles et circulation en Europe, în Hommes et Terres du Nord, 2-3, pp. 71-81.

Bastié, J., Dézert, B. (1980), L'espace urbain, Masson, Paris, New York, Barcelona, Milano.

Bădescu, I., Dungaciu, D., colab. (1995), Sociologia şi geopolitica frontierei, **I-II**, Edit. Floarea Albastră, Bucureşti.

Băican, V. (1996), Geografia Moldovei reflectată în documentele cartografice din secolul al XVIII-lea, Edit. Academiei Române, Bucureşti.

Benkö, G., Lipietz, A., edt. (1992), Les régions qui gagnent. Districts et réseaux: les nouveaux paradigmes de la la géographie économique, Presses Universitaires de France, Paris.

Beaujeu-Garnier, Jacqueline (1985), La décentralisation dans un pays centralisé, în Annales de Géographie, pp. 592-593.

Bécart, A., Brodaty, S. (1998), La coopération transfrontalière et le dévelopement local, în Hommes et Terres du Nord, 1, pp. 35-43.

Benedek, J. (2004), Amenajarea teritoriului şi dezvoltarea regională, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Bertrand, M. J. (1974), Géographie de l'administration. L'impact du pouvoir exécutif dans les capitales nationales, Edit. M. Th. Génin, Librairies Techniques, Paris.

Bodocan, V. (1997), Geografie politică, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Boniface, P. (1999), Valori permanente, valori de ocazie. Pericolul proliferării statelor, în „Timpul în 7 zile", 26 ian – 1 febr., pp. 15-16.

Bonnet, J., Tomas, F. (1989), Centre et périphérie. Eléments d'une problématique urbaine, în Revue Géographique de Lyon, 64, 1, pp. 3-12.

Breton, R. (1989), L'art de tracer les frontiers, în Annales de Géographie, pp. 102-103.

Brongniart, Ph. (1971), La région en France, Librairie Armand Colin, Paris.

Brunet, R., Rey, Violette (coord.) (1996), Geographie universelle, X, Europes Orientales. Asie Centrale, Edit. Belin-Reclus, Paris.

Cattan, Nadine, Pumain, Denise, Rozenblat, Céline, Saint-Julien, Thérèse (1994), Le Système des villes européenne, Edit. Economica, Paris.

Cândea, Melinda, Bran, Florina (2001), Spaţiul geografic românesc, Edit. Economică, Bucureşti.

Cândea, Melinda, Simon, Tamara, Cimpoeru, Irina, Simion, G. (2004), Zone defavorizate în România. Concepte, caracteristici, studii de caz, premise de dezvoltare, Edit. Universitară, Bucureşti.

Chauprade, A., Thual, Fr. (2000), Dictionnaire de géopolitique, Ellipses, Paris.

Ciechocincska, Maria (1993), L'evolution de la notion de région en Europe Centrale et Orientale, în Espaces et Sociétes, 70-71, L'Harmattan, Paris, pp. 93-112.

Claval, P. (1978), L'Espace et pouvoir, Presses Universitaires de France, Paris.

Cocean, P. (1997), Ţara (the land) - a typical geographical region of Romania, în Revue Roumaine de Géographie, 41, Edit. Academiei Române, pp. 41-50.

Cocean, P., Ciangă, N. (1999-2000), The „Lands" of Romania as mental spaces, în Revue Roumaine de Géographie, 43-44, Edit. Academiei Române, pp. 199-206.

Cocean, P. (2002), Geografie regională, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Cucu, V. (1977), Sistematizarea teritoriului şi localităţilor din România, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti

Cucu, V. (1996), Organizarea administrativ-teritorială a României, în vol. România. Geografie economică, Edit. Glasul Bucovinei, Iaşi, pp. 191-256

Cucu, V. (2001), Geografia oraşului, Edit. Fundaţiei Culturale „Dimitrie Bolintineanu", Bucureşti.

Dalmasso, E. (1978), Evolution des disparités régionales entre capitale, métropoles et reste du pays, în Bulletin de l'Association de Géographie Français, 55, 454-455, pp. 233-238.
Dayries, J. J. (1978), La régionalisation, Presses Universitaires de France, Paris.
Deică, P. (2000), Sensul geopolitic al Bazinului Carpatic, în Comunicări de Geografie, IV, Edit. Universităţii din Bucureşti, pp. 371-376.
Di Méo, G. (1998). Géographie sociale et territoires, Nathan-Université, Paris.
Ditter, J. G., Holz, Jeanne-Marie, Lepesant, Gilles, Sanguin, A. L., Schulz, J. (1997), Récomposition de l'Europe Médiane, Sedes, Paris.
Duby, G. (1995), Atlas historique, Edit. Larousse, Paris.
Dumont, G. F. (1995), La géographie des régimes démocratiques en Europe, în vol. Géographie historique et culturelle de l'Europe, Hommage au Professeur Xavier de Planhol, Presses de l'Université de Paris-Sorbonne, Paris.
Dumolard, P. (1980), Le concept de région: ambiguités, paradoxes ou contradictions, în Travaux de l'Institut de Géografie de Reims, 41-42, Reims.
Durand, E. V. (1994), Les collectivités territoriales en France, Hachette, Paris.
Enyedi, G. (1992), Urbanisation in East Central Europe: Social Process and Societal Responses in the State Socialist Systems, în Urban Studies, 29, 6, pp. 869-880.
Erdeli, G. (1997), Forme de organizare administrativ-teritorială ale spaţiului românesc, în Comunicări de Geografie, I, Edit. Universităţii Bucureşti, pp. 63-70.
Erdeli, G., Cândea, Melinda, Braghină, C., Costachie, S., Zamfir, Daniela (1999), Dicţionar de geografie umană, Edit. Corint, Bucureşti
Erdeli, G., Cucu, V. (2005), România. Populaţie, aşezări umane, economie, Edit. Transversal, Bucureşti.
Fejtö, F. (1997), La fin des démocraties populaires. Les chemins du post-communisme, Edit. du Seuil, Paris.
Filitti, I. C. (1929), Despre vechea organizare administrativă a Principatelor Române, în Revista de Drept Public, 2, Bucureşti
Florian, Violeta (coord.) (2005), Riscul social - cercul vicios al comunităţilor rurale, Edit. Terra Nostra, Iaşi.
Fourcher, M. (coord.) (1993, a), Fragments d'Europe, Fayard, Paris.
Fourcher, M. (1993, b), La République Européenne, Belin, Paris, în româneşte Edit. Mirton, Timişoara, 2000.
Fremont, A (1980), L'espace vecu et la notion de région, în Travaux de l'Institut de Géographie de Reims, 41-42, Reims.
Garnier, Jacqueline-Beaujeau (1987), Régions, villes et amenagements, Centre de recherche et d'etudes sur Paris et Ile de France, Paris.
Gaunard, Marie-France (1998), Réflexion sur une strategie d'organisation territoriale des espaces urbains frontaliers: agglomération ou réseaux de villes transfrontaliers dans l'espace Saar-Lor-Lux?, în Hommes et Terres du Nord, 1, pp. 17-24.
Ghinea, D. (1996-1998), Enciclopedia geografică a României, I-III, Edit. Enciclopedică, Bucureşti.
Giurcăneanu, C. (1983), Statele pe harta lumii, Edit. Politică, Bucureşti.
Giurescu, C. C. (1979), Istoria Bucureştilor, ed. a II-a, Edit. Sport-Turism, Bucureşti
Glon, E., Codron, Valérie, Gonin, P., Gregoris, Marie-Thérèse, Renard, J. P. (1996), Le développement local au service de la géographie?, în Bulletin de l'Association de Géographie Français, 73, 4, pp. 447-456.
Gonin, P. (1994), Régions frontalièrs et développement endogène: de nouveaux territoires en construction au sein de l'Union Européenne, în Homme et Terres du Nord, 2-3, pp. 61-70.
Grime, K., Kovásc, Z. (2000), Changing urban landscapes in East Central Europe, în vol. East Central Europe and the Former Soviet Union. Environment and Society, Arnold, London.
Groza, O. (1999-2000), Polarisation territoriale et organisation administrative en Roumanie. Le chaînon manquant: le niveau régional, în Revue Roumaine de Géographie, 43-44, Edit. Academiei Române, pp. 19-34.

Groza, O. (2001-2002), Maillages officiels et identités territoriales officieuses en Roumanie, în Actes du Séminaire „L'identité européenne en question", CNRS-UMR, Géographie-Cités, Paris.
Gruber, K. (1999), Regionalism, state naţionale, integrare europeană: perspective vest-europene şi central-europene, în Altera, 10, Târgu Mureş.
Guichonnet, P., Raffestein, C. (1974), Géographie des frontières, Presses Universitaires de France, Paris.
Gumuchian, H. (1991), Répresentations et aménagement du territoire, Anthropos, Economica, Paris.
Hadjiev, K. S. (2000), Introducere în geopolitică, Logos, Moscova.
Heffner, K. (1993), La hiérarchie de l'administration publique en relation avec la transformation des collectivités locales en Pologne, în Bulletin de la Société Languedocienne de Géographie, 26, 2-3.
Helin, R. A. (1967), The Volatile Administrative Map of Rumania, în Annals of the Association of American Geographers, 57, 3, pp. 481-502.
Hoerner, J. M. (1993), Autour de la fonction sociale de la frontière, în Espaces et Sociétes, 70-71, L'Harmattan, Paris, pp. 157-164.
Horga, I., Brie, M. (2000), Perspective historique sur les structures régionales et fonctionnelles en Roumanie, în Revista Română de Geografie Politică, II, 2, Edit. Universităţii din Oradea, Oradea, pp. 55-72.
Humeau, J.-B. (2000), Régions frontalières et élargissement de l'Union Européenne, în vol. Regionalism and Integration. Culture, Space, Develpment, Brumar, Timişoara-Tübingen-Angers.
Ianoş, I. (1987),Oraşele şi organizarea spaţiului geografic, Edit. Academiei, Bucureşti.
Ianoş, I. (1993),Spre o nouă bază teoretică a regiunii geografice, în Studii şi Cercetări de Geografie, XL, Edit. Academiei Române, pp. 167-174.
Ianoş, I. (1995),Stabilitate şi schimbare în sistemul urban românesc, în vol. Populaţia României. Evoluţii şi perspective, Comisia Naţională de Statistică, Bucureşti, pp. 71-79.
Ianoş, I. (2000, a), Sisteme teritoriale. O abordare geografică, Edit. Tehnică, Bucureşti.
Ianoş, I. (2000, b), Towards an Analysis Methodology of the Conflict Potential Areas. Starting from Romanian Realities, în Revista Română de Geografie Politică, II, 2, Edit. Universităţii din Oradea, Oradea, pp. 5-15.
Ianoş, I. (2000, d), Integration and Fragmentation Process in Urban Systems, în vol. Integrated Urban Systems and Sustainability of Urban Life, International Geographical Union, Commission on Urban Development and Urban Life, Edit. Tehnică, Bucureşti, pp. 67-76.
Ianoş, I. (2005),Dinamica urbană. Aplicaţii la oraşul şi sistemul urban românesc, Edit. Tehnică, Bucureşti.
Ianoş, I., Guran, Liliana (1995), Comportamentul demografic recent al oraşelor României, în Studii şi Cercetări de Geografie, XLII, Edit. Academiei Române, Bucureşti, pp. 3-12.
Ianoş, I., Humeau, J. B. (2000), Teoria sistemelor de aşezări umane, Edit. Tehnică, Bucureşti.
Ianoş, I., Popescu, Claudia (1997), Organizarea spaţiului la nivel de microscară, în Buletin Geografic, I, Bucureşti, pp. 41-45.
Ianoş, I., Popescu, Claudia, Tălângă, C. (1996), Repartiţia geografică a unor grupuri sociale marginale din România, în Studii şi Cercetări de Geografie, XLII, Edit. Academiei, Bucureşti, pp. 13-22.
Ianoş, I., Tălângă, C. (1994), Oraşul şi sistemul urban românesc în condiţiile economiei de piaţă, Institutul de Geografie, Academia Română, Bucureşti.
Ianoş, I., Heller, W. (2006), Spaţiu, economie şi sisteme de aşezări, Edit. Tehnică, Bucureşti.
Ilieş, Al. (1999), Elemente de geografie politică, Edit. Universităţii din Oradea, Oradea.
Ilieş, Al. (2003), România între milenii. Frontiere, areale frontaliere şi cooperare transfrontalieră, Edit. Universităţii din Oradea, Oradea.
Ilieş, Al. (2004), România. Euroregiuni, Edit. Universităţii din Oradea, Oradea.
Ionaşcu, Gh. (2002), Amenajarea teritoriului, Edit. Fundaţiei România de Mâine, Universitatea „Spiru Haret", Facultatea de Arhitectură şi Urbanism, Bucureşti.
Ionaşcu, Gh. (2003), Dezvoltarea şi reabilitarea aşezărilor umane din România. Perspectivă ecologică, Edit. Tempus, Bucureşti.

Iordan, I. (2003), România, încotro? Regionalizare, Cum? Când? Structuri administrativ-teritoriale în România, Edit. CD Press, Bucureşti.
Iordan, I., Bugă, D. (1984), Forme de organizare teritorial-administrativă, în Geografia României, II, Edit. Academiei, Bucureşti, pp. 26-29.
Iordan, I., Rey, Violette (1993), La carte administrative de la Roumanie d'avant guerre: probable ou impossible retour?, în Bulletin de la Société Languedocienne de Géographie, 116, 3-4, Montpellier.
Iordan, I., Alexandrescu, Valeria (1996), Consideraţii geografice privind reorganizarea administrativă a teritoriului României, în Revista Geografică, II-III, Institutul de Geografie, Academia Română, pp. 118-121.
Iordan, P. (1998, a), Central and nation state concepts in Eastern Europe as obstacles for European Integration, în vol. The political geography of current East-West relations, Institut für Landerkünde, Leipzig.
Iordan, P. (1998, b), Regionalization and Descentralization in Romania - opportunites and obstacles, în vol. Romania: Migration, Socio-Economic Transformation and Perspectives of Regional Development, Sudösteuropa-Studie, 62, München.
Juillard, E. (1962), La région: essai de définition, în Annales de Géographie, 387, Paris.
Juillard, E. (1976), Pour une logique des divisions régionales en Europe Occidentale, în Revue Géographique de l'Est, XVI, 3-4, pp. 103-120.
Kleinschmager, R. (1998), Reflexion sur les frontières étatiques intérieures de l'Union européenne, în Revue Géographique de l'Est, 4, Lyon.
Labasse, J. (1971), L'organisation de l'espace. Elements de géographie volontaire, Herman, Paris.
Labasse, J. (1991), L'Europe des régions, Géographes, Flammarion, Paris.
Lacoste, Y. (coord.) (1995), Dictionnaire de géopolitique, Flammarion, Paris
Le Breton, J. M. (1996), Europa Centrală şi Orientală între 1917-1990, Edit. Cavaliotti, Bucureşti.
Leţea, I., Popovici, I., Rădulescu, I., Rusenescu, Constanţa (1977), Geografia Americii de Nord şi Centrale, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
Lungu, E. (1999), Conceptul de federalizare în geografia politică a lumii actuale, în Spirit Militar Modern, 4.
Mahon, P. (1985), La décentralisation administrative, Librairie Droz, Genève.
Maurel, Marie-Claude (1984), Pour une géopolitique du territoire, le maillage politico-administratif, în Hérodote, 33-34, Edit. La Découverte, Paris
Meruţiu, V. (1929), Judeţele din Ardeal şi din Maramureş până în Banat. Evoluţia teritorială, Institutul de arte grafice „Ardealul", Cluj
Michalski, T. (2001), Geopolitical Determinations of the Changes of the Demographic and Health Situation in Central Europe, în vol. Political Geography Studies in Central and Eastern Europe, Oradea-Gdansk, pp. 17-22.
Molnár, E., Maier, A., Ciangă, N. (1975), Centre şi arii de convergenţă în R. S. România, în Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Geologia-Geographia, XX, pp. 50-56.
Negulescu, N. (1928), Administraţia în Dobrogea veche, în Dobrogea - 50 de ani de viaţă românească (1878-1928), Cultura Naţională, Bucureşti, pp. 719-734
Neguţ, S. (1998), Les eurorégions, în Revue Roumaine de Géographie, 42, Edit. Academiei Române, Bucureşti.
Neguţ, S., Cucu, V, Bogdan, V. L. (2004), Geopolitica României, Edit. Transversal, Târgovişte.
Nezan, K. (2001), Candidatura turcă la Uniunea Europeană şi chestiunea kurdă, în vol. „Puteri şi influenţe", Anuar de geopolitică şi geostrategie, Beaumarchais Center for International Reseach, Edit. Corint, Bucureşti.
Nistor, I. S. (2000), Comuna şi judeţul. Evoluţia istorică, Patrimoniu, Edit. Dacia, Cluj-Napoca.
Oroveanu, M. T. (1986), Organizarea administrativă şi sistematizarea teritoriului R.S. România, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
Pais de Brito, J. (1988), Frontière et village. Note sur l'assise locale d'une frontière politique, în Annales de Géographie, pp. 330-343.

Pascariu, G., Stănculescu, Manuela, Jula, D., Luţaş, Mihaela (2003), Politica de coeziune a UE şi dezvoltarea economică şi socială la nivel european în România, Institutul European din România, Bucureşti.
Polivka, H. (1987), Frontière et structures économiques, în Revue Géographique de l'Est, XXIX, 2, pp. 103-117.
Popa, D. M., Matei, H. C. (1993), Mică enciclopedie de istorie universală, Statele lumii contemporane, Edit. Iri, Bucureşti.
Popa, E. (1999), Autonomia locală în România, Edit. All Beck, Bucureşti.
Popa, N. (2001), Racines des évolutions transfrontalières en Europe centrale, în Geographica Timisensis, X, Universitatea de Vest, Timişoara, pp. 55-65.
Popescu, C. L. (1999), Autonomia locală şi integrarea europeană, Edit. All Beck, Bucureşti
Popescu, Claudia, Neguţ, S., Roznovieţchi, Irena, Suditu, B., Vlad, L. B. (2003), Zonele miniere defavorizate din România. Abordare geografică, Edit. ASE, Bucureşti
Popescu, Claudia, Săgeată, R., Nancu, Daniela, Mocanu, Irena, Dumitrescu, Bianca, Simion, G., Damian, Nicoleta, Borto, Gabriela, Guran, Liliana, Persu, Mihaela, Dogaru, Diana (2004), Disparităţi regionale în dezvoltarea economico-socială a României, Meteor Press, Bucureşti.
Popp, N. (1988), Bazinul Dunării. Natură şi om, Edit. Litera, Bucureşti.
Preda. M. (coord) (2005), Comunele şi oraşele României, Edit. All Beck, Bucureşti.
Pumain, Denise, Saint-Julien, Thérèse, Sanders, Lena (1989), Villes et auto-organisation, Economica, Paris.
Puşcaşu, Violeta (2000), Dezvoltarea regională, Edit. Economică, Bucureşti.
Racine, J. B., Ungureanu, Al. (1998), Maillages géographiques de la Roumanie. Relevant Mapping Communication for Relevant Territorial Information, CD-ROM şi volum, IGUL, Lausanne.
Raffestein, C. (1993), Autour de la fonction sociale de la frontière, în Espaces et Sociétes, 70-71, pp. 157-164.
Rayvanyi, J., Rey, Violette (1989), Régions et pouvoirs régionaux en Europe de l'Est et en URSS, Edit. Masson, Paris.
Renard, J. P. (1997), Le géographie et les frontières, Edit. l'Harmattan, Paris.
Retegan, S. (1979), Dieta românească a Transilvaniei (1862-1864), Cluj-Napoca
Rey, Violette (1987), Intégration territoriale et crise spatiale dans les pays de l'Europe de l'Est, în Bulletin de la Société Languedocienne de Géographie, 21, 1-2, pp. 21-28.
Rey, Violette (1998), Problèmes d'organisation administrative des capitales d'Europe Centrale Orientale, în Bulletin de l'Association de Géographie Français, 75, 4, pp. 479-485.
Rey, Violette (coord.) (1998), Les territoires centre-européens. Dilemmes et défis. L'Europe Médiane en question, Edit. La Découverte-Syros, Paris.
Rey, Violette, Groza, Octavia, Ianoş, I., Pătroescu, Maria (2000), Atlas de la Roumanie, Reclus, Dynamique du territoire, CNRS-Libergéo, La Documentation Française, Montpellier, Paris.
Rey, Violette, de Lille, Coudroy, Boulineau, E. (2004), L'élargissement de l'Union Européenne: réformes territoriales en Europe Centrale et Orientale, Logiques Politiques, L'Harmattan, Paris.
Reynauld, A. (1981), Société, espace et pouvoir, Presses Universitaires de France, Paris
Reymond, H., Cauvin, Colette, Kleinschmager, R. (1998), L'Espace géographique des villes. Pour une synergie multistrates, Edit. Anthopos, Paris.
Roncea, G. (1997), Provocarea autonomiei – „frontiera internă". Războiul logistic şi armele sale în Europa Centrală, în Euxin, 1-2, ISOGEP, Bucureşti, pp. 179-209.
Ronnais, P. (1984), Urbanization in Romania. A Geography o f Social and Economic Change Since Independence, The Economic Reseach Institute Stockholm School of Economics, Stockholm.
Rougier, H. (1999), De la notion de région à celle d'euroregion, în Bulletin de l'Association de Géographie Français, 76, 4, pp. 394-396.
Roux, M. (1997), Frontières, territoires et échanges dans les Balkans dans la perspective de l'intégration européenne, în Territoire en mutation, 2.
Rus, D. (1997), Teritorii locuite de români din afara graniţelor ţării, Edit. Sigma Plus, Deva.
Rusu, E. (1999), Geografia continentelor. Australia şi Oceania, Edit. Didactică şi Pedagogică RA, Bucureşti.

Sanguin, A. L. (1990), Nation, etat et territoire: une géographie politique, în Annales de Géographie, pp. 348-349.
Savey, Suzanne (1994), Régions frontalières, régions transfrontalières et/ou pionnieres, în Bulletin de la Société Languedocienne de Géographie, 28, 1-2, pp. 227-235.
Săgeată, R. (1999) Evaluarea impactului generat de posibila revenire la organizarea administrativ-teritorială interbelică asupra sistemului urban din România, în Revista Română de Geografie Politică, I, 1, Edit. Universităţii din Oradea, pp. 85-92.
Săgeată, R. (2000, a), Organizarea administrativ-teritorială a României. Model de optimizare, în Revista Română de Geografie Politică, II, 1, Edit. Universităţii din Oradea, pp. 61-68.
Săgeată, R. (2000, b), Municipiile - între deciziile politice şi realităţile economice, în Comunicări de Geografie, IV, Edit. Universităţii Bucureşti, pp. 433-438.
Săgeată, R. (2002, a), Structuri de cooperare transfrontalieră. Euroregiunea Giurgiu-Ruse, în Forum Geografic, I, 1, Edit. Universitaria, Craiova, pp. 140-149.
Săgeată, R. (2002, b), Structurile urbane de tip socialist - o individualitate geografică?, în Analele Universităţii din Oradea, Geografie, XII, Edit. Universităţii din Oradea, Oradea, pp. 61-69.
Săgeată, R. (2002-2003), Evoluţia organizării administrativ-teritoriale a României între 1950 şi 1968, în Studii şi Cercetări de Geografie, XLIX-L, Edit. Academiei Române, Bucureşti, pp. 133-144.
Săgeată, R. (2003, a) Evoluţia organizării administrativ-teritoriale a României în perioada interbelică (1918-1940), în Revista Geografică, IX, Institutul de Geografie, Bucureşti, pp. 158-166.
Săgeată, R. (2003, b), L'organisation administrative et territoriale de la Roumanie – entre le modèle traditionnel et les réalités contemporaines, în vol. The 5-th Edition of the Regional Conference of Geography „Geographic Researches in the Carpathian-Danube Space, 2002", Edit. Mirton, Timişoara, pp. 601-610.
Săgeată, R. (2004, a), Modele de regionare politico-administrativă, Edit. Top Form, Bucureşti.
Săgeată, R. (2004, b) Dinamica zonelor de influenţă urbană sub presiunea funcţiei politico-administrative, în Forum Geografic, III, 3, Edit. Universitaria, Craiova, pp. 121-126.
Săgeată, R. (2005, a), Tensiuni geopolitice induse de ţinuturile istorice, în GeoPolitica, III, 11, Edit. Top Form, Asociaţia de Geopolitică „Ion Conea", Bucureşti, pp. 75-87.
Săgeată, R. (2005, b), Zonele transfrontaliere şi euroregiunile în procesul globaliării, în GeoPolitica, III, 13, Edit. Top Form, Asociaţia de Geopolitică „Ion Conea", Bucureşti, pp. 67-74.
Săgeată, R. (2005, c), Ciscaucazia şi mizele echilibrului geostrategic din estul bazinului pontic, în GeoPolitica, III, 14-15, Edit. Top Form, Asociaţia de Geopolitică „Ion Conea", Bucureşti, pp. 41-48.
Săgeată, R. (2006, a), Deciziile politico-administrative şi organizarea teritoriului. Studiu geografic cu aplicare la România, Edit. Universităţii Naţionale de Apărarea „Carol I", Edit Top Form, Bucureşti.
Săgeată, R. (2006, b), Euroregiunile de cooperare transfrontalieră de la noua frontieră estică a Uniunii Europene, în GeoPolitica, IV, 20, Edit. Top Form, Asociaţia de Geopolitică „Ion Conea", Bucureşti, pp. 99-110.
Săgeată, R. (2007), Modele de regionare politico-administrativă în Europa Centrală, în Revista Geografică, XIII, 2006, Edit. Ars Docendi, pp. 129-134.
Săgeată, R., Nedea, Marcela (2003), România şi Europa regiunilor - premise pentru o viitoare integrare, în GeoPolitica, I, 2-3, Edit. Top Form, Asociaţia de Geopolitică „Ion Conea", Bucureşti, pp. 93-104.
Săgeată, R. (coord.) (2004), Soluţii de optimizare a organizării administrativ-teritoriale a României în perspectiva aderării la Uniunea Europeană, Edit. Ars Docendi, Bucureşti.
Săgeată, R., Nedea, Marcela (2004), Modele de regionare politico-administrativă în Uniunea Europeană, în Analele Universităţii „Spiru Haret", Geografie, 6, Edit. Fundaţiei România de Mâine, pp. 85-92.
Săgeată, R., Săgeată, Marcela (2007, a), Modele de regionare politico-administrativă în Europa de Est, în Analele Universităţii „Spiru Haret", Geografie, 9, Edit. Fundaţiei România de Mâine, pp. 157-162.

Săgeată, R., Săgeată, Marcela (2007, b), Political and Ideological Urbanisation. Regional differences in Central and Eastern Europe, în Analele Universităţii „Valahia", Târgovişte, Geografie, 6-7, 2006-2007, pp. 111-118.
Schöller, P. (1978), The role of the capital city within the national settlement system, în Geographica Polonica, 39, pp. 223-232.
Seguy, R. (1998), L'Euroregion, un espace economique en construction?, în Hommes et Terres du Nord, 3, pp. 171-174.
Stahl, H. H. (1969), Organizarea administrativ-teritorială, Edit. Ştiinţifică, Bucureşti.
Stamate, Gr. (1997), Frontiera de stat a României, Edit. Militară, Bucureşti.
Stanczyk, J. (2001), Regional Cooperation in Trans-border Aspect, în Chosen Problems of Political Geography at Central Europe, Wydawnictwo Universytetu Gdanskiego, pp. 79-84.
Stahl, H. H. (1969), Organizarea administrativ-teritorială, Edit. Ştiinţifică, Bucureşti
Stern, N. (1963), Caracterizarea regiunilor din R. P. Română ca raioane economice, în Monografia geografică a R. P. Române, vol. II, partea a II-a, Edit. Academiei, Bucureşti, pp. 11-18.
Surd, V. (1991, a), aditional Forms of Organizing Geographical Space in Transylvania „The Lands", în Studia Universitatis „Babeş-Bolyai", Geographia, XXXV, 2, Cluj-Napoca, pp. 76-80.
Surd, V. (1991, b), Critical geographical regions, în Studia Universitatis „Babeş-Bolyai", Geographia, XXXV, 2, Cluj-Napoca, pp. 85-91.
Szul, R. (2001), Central and Eastern Europe in the Process of Global Political and Economic Transformation, în vol. Political Geography Studies in Central and Eastern Europe, pp. 97-106.
Tarkhov, S. (2001), Evolution of the Administrative-territorial division of Romania during 20-th century, în vol. Political Geography Studies in Central and Eastern Europe, Oradea-Gdansk, pp. 49-56.
Tălângă, C., Braghină, C. (2000), Consideraţii privind evoluţia funcţională a oraşelor-porturi dunărene, în „Terra", XXX (L), 2, pp. 87-89.
Tufescu, V., Herbst, C. (1969), The New Administrative-territorial Organization of Romania, în Revue Roumaine de Géologie, Géophysique et Géographie, Géographie, 13, 1, Edit. Academiei Române, Bucureşti, pp. 25-37.
Turnock, D. (1991), The changing Romanian countryside: the Ceauşescu epoch and prospects for change following the revolution, în Environment and Planning, Government and Policy, 9, pp. 319-340.
Ungureanu, Al., Ungureanu, Irina, Donisă, I. (1994-1995), Les régions géographiques du territoire de la Roumanie, în Analele Universităţii „Al. I. Cuza", s. II-c, XL-XLI, Iaşi.
Ungureanu, Al., Ianoş, I. (1996), Characteristic features of the urban system in Romania, în Revue Roumaine de Géographie, 40, pp. 3-12.
Vallega, A. (1995), La regione, sistema territoriale soustenabile, Mursia, Milano.
Verhasselt, Yola (1987), La perception de l'espace transfrontalier. Vécu et comportement transfrontalier, în Revue Géographique de l'Est, 1-2, pp. 19-25.
Vermenten, J. H. (1946), Evoluţia descentralizării administrative în România, Bucureşti
Wackermann, G. (1987), Le vécu transfrontalier et ses répercussions, Vécu et comportement transfrontalier, în Revue Géographique de l'Est, XXVII, 1-2, pp. 5-17.
Wackermann, G. (1990), Les échanges interculturelles dans les espaces transfrontaliers, în Bulletin de l'Association de Géographes Français, 67, 5, pp. 347-356.
Wackermann, G. (1991), Sociétés et aménagements face aux disparités trans-frontalières, în Revue Géographique de l'Est, XXXI, 2, pp. 89-98.
Wachermann, G., Rey, Violette, Aquatias, Christine (1997), Des espaces frontaliers aux espaces transfrontaliers, în vol. Mutations en Europe Médiane, SEDES, CNED, Paris.
Watson, W. (1982), The United States, Longman.
Wendt, J. (2003), Territorial Division in Poland and Romania after the Second World War, în Revista Română de Geografie Politică, V, 1, 2003, Ed. Universităţii din Oradea, Oradea, pp. 55-66.

Ziller, J. (1993) Administrations comparées. Les systèmes politico-administratifs de l'Europe des Douze, Montchrestein, Paris.
*** (1969), Judeţele României Socialiste, Edit Politică, Bucureşti
*** (1972-1979), R.S. România. Atlas geografic, Edit. Academiei R.S. România, Bucureşti.
*** (1982), Enciclopedia geografică a României, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
*** (1984), Geografia României, II, Geografie Umană şi Economică, Edit. Academiei R.S. România, Bucureşti.
*** (1987), Geografia României, III, Carpaţii Româneşti şi Depresiunea Transilvaniei, Edit. Academiei R.S. România, Bucureşti
*** (1992), L'Etat du Monde, 1993. Année économique et géopolitique mondial, Ed. La Decouverte, Paris
*** (1992), Geografia României, IV, Regiunile pericarpatice: Dealurile şi Câmpia Banatului şi Crişanei, Podişul Mehedinţi, Subcarpaţii, Piemontul Getic, Podişul Moldovei, Ed. Academiei, Bucureşti.
*** (1993, a), The organization of local and regional government in the European Community, Luxembourg.
*** (1993, b), Changements administratifs et territoriaux dans la Nouvelle Europe, în Bulletin de la Société Languedocienne de Géographie, 116, 3-4, Montpellier.
*** (1995, b), Regionalism. Concepts and approaches at the turn of the Century, Romanian Institute of International Studies, Norwegian Institute of International Affairs, Bucureşti.
*** (1996), România. Atlas istorico-geografic, Edit. Academiei Române, Bucureşti.
*** (1997, a), Carta Verde. Politica de dezvoltare regională în România,, Guvernul României şi Comisia Europeană, Programul PHARE, Bucureşti.
*** (1998, a), Legea nr. 151 din 15 august 1998 privind dezvoltarea regională în România, în Monitorul Oficial al României, X, 256, Bucureşti.
*** (1998, b), Atlas départamental de la France, Larousse-Bordas, Paris.
*** (2000), România. Planul Naţional de Dezvoltare, 2000-2002, ANDR, Bucureşti.
*** (2001), Lege privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului naţional. IV – Reţeaua de localităţi, în Monitorul Oficial al României, XIII, 408, Bucureşti
*** (2005), Geografia României, V, Câmpia Română, Dunărea, Podişul Dobrogei, Litoralul românesc al Mării Negre şi Platforma Continentală, Edit. Academiei, Bucureşti.
*** (2006), Calendario Atlante de Agostini, Instituto Geografico de Agostini, Novarra.